STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03633

ONKEL MOZES

Sholem Asch

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

געזאמלטע שריפטן

צענטער באנד

פארלאג „קולטור־ליגע"/ווארשע

שלום אש

אָנקעל מאָזעס

פארלאג „קולטור-ליגע"/ווארשע

קויפן און פארקויפן דאָס דאָזיקע בוך
אין אמעריקע איז לחלוטין פארבאָטן

געדרוקט פון פריער = צוגעגרייטע מאטריצן
וואַרשע, 1923. אין 1500 עקזעמפּלאַרן

COPYRIGHT BY SHOLOM ASCH
NEW YORK 1921

דרוקעריי „די וועלט“, וואַרשע, נאָוואָליפּיע 7

SZ, ASZ — SZRIFTEN
WYD. „KULTUR-LIGE“, WARSZAWA 1923

Druk. „DI WELT“ Warszawa, Nowolipie 7

ערשטער טהייל

1.

איבער וויליאמסבורג בריק.

איבער דאון טאון ניו יארק איז די זון פון דער וועלט אונטער־געגאנגען. עס האט זיך געדאכט, אז פון דער גאנצער וועלט האט זי אויסגעקליבען די פערוואלקענדע הויכע קאסטענס וואס שטעהען ביים ברעג פון איסט ריווער, איבער זיי, אונטערצוגעהן. און ווי הויך די קאסטענס זיינען ניט געווען, ווי העכער איינער האט נישט געפרואווט איבער'ן אנדערען איבערצושטייגען, האט מען ערשט פון דאנען, פון דעם וויליאמסבורג בריק אנגעזעהען ווי קליין און ווי נידעריג זיי זעהען דאך אויס געגען די הויכקייט פון הימעל, ווי פאפיערענע קארטען הייזלאך, וואס קינדער האבען אויפגעשטעלט צו שפיעלען זיך מיט זיי. נאר די קארטען הייזלאך האבען איינזאם און פערלאזט געבלאנדזשעט אין דער ברייטער און הויכער אונענדליכקייט פון הלל, און זיינען פערשעהמט געווארען, וואס זיי האבען געוואגט זייערע קעפ אויפצוהויבען אזוי הויך פון דער ערד...

א פייערדיגע זון איז ארוים פון איהר טהוי־בעדעקטען רונדיגען פארם און א צובלוטיגטע האט זי זיך אויסגעגאסען איבער'ן גאנצען הימעל — גאנצע טייכען האט זי פערפלייצט. און א שטארקע מעכ־טיגע האנד האט פון דער זייט פון ים מאטע שלייערס געצויגען און איבערגעוועבט איבער די טייכען רויט־בלוט. און איבער די בלאהע פעלדער, וואס האבען זיך געצויגען איבער די ווייטקייט און ברייט־

קייט פון ניו יארקער דאון־טאון'ער הימעל. ווי זיי וואלטען גע־וואלט פערשטעלען פון מענשען'ס אויגען וואס דארט, אונטער די שלייערס, קומט פאר. די גרויסע איינזאמע שטיינערנע קאסטענס, האבען זיך מיט אמאל אנגעצונדען. גאנצע וועגד־שויבען האבען געברענט אין בלישטשענדיגען שיין פון דער רויטער אונטערגעהענדער זון. און דאון טאון ניו יארק, בעגאסען מיט דער אונטערגעהענדער זון, האט זיך אויסגעדרוקט אויסצוזעהן ווי א צושטערטער בבל. ווי א צופאלענע אלטע שטאדט, וואס איז צוטרינען געווארען פון אלטקייט. די הויכע איינזאמע פינקעלדיגע וועגד זיינען די חורבות פון פערגעסענע זו־נען־טעמפלען פון ווילדע הימעל־שטייגענדע טהורעמס, וואס מענשען האבען אמאל אויפגעשטעלט אין די הימלען צו שטייגען און מיט די־געטער מלחמה צו האלטען...

די וויליאמסבורגער בריק איז געוועזן ווי אן אייזערנער לעבע־דיגער ריעז וואלט זיך אויסגעצויגען איבער דעם איסט ריווער און מיט זיינע הענד און פיס אנגעכאפט דיביידע ברעגען פון טייך און אי־בער זיין רוקען זיינען געפלויגען, ווי ווילדע אייזערנע חיות מיט אנ־געצונדענע קעפ, איין באהן נאך דעם אנדערען. און די חיות האבען געהאט אין זייערע בייכער איינגעשלונגען טויזענדער און טויזענדער מענשען. זיי זיינען געשטאנען קעפ אויף קעפ און מיט ערשראקענע געררייצטע אויגען ארויסגעקוקט פון די פענסטערלאך, פון די אייזערנע חיה'שע פענסטער אויגען. דאס האבען די אייזערנע קאסטענס, וואס פינקלען זיך יעצט אין דער רויטער זון, צוריקגעשיקט זייערע איינ־וואהנער אויף איבערנאכט צו זייערע ווייבער און קינדער איבער דעם טייך.

די לויפענדע באהנען מיט די מענשען זיינען געוועזן אזוי פיעל, און אזוי אפט, אז דער אייזערנער ריעז — דער וויליאמסבורג בריק האט געקרעכצט אונטער זייער לאסט. טהיילמאל האט זיך געדאכט, אז דער ריעז וועט עס ניט אויסהאלטען און אבלאזען זיינע הענד און פיס און אלעס וועט פאלען אונטער איהם אין טיעפען טייך אריין. נאר יעדעס מאל ווען א באהן איז דורכגעלאפען, האט דער ריעז געגעבען א ציטער. זיין רוקען האט זיך געגעבען א ווייכען עלאסטי־שען בויג. און דער באהן האט זיך דורכגעגליטשט איבער איהם ווי שטאלענע גליטשערס איבער'ן אייז.

אונהיימליך פיעל זיינען געווען די באהנען. פון אלע עקען פון ניו יארק זיינען זיי פון די לעבער פון די ערד געקראכען און אלע זיינען זיי דורך איבער דעם רוקען פון ריעזן. איינער נאכ'ן אנדערען, און צוויי מיט אמאל, און דריי מיט אמאל — און איינער האט דעם אנדערען איבערגעיאגט. איבער דיביידע זייטען פון ריעז'ס בויך זיינען געלאפען וועגען און פראכט־וועגען, אויטאמאבילען און טראמ־וואיען, ווי פליעגען וואלטען זיך אנגעזעצט אויף א גרויסען קערפער. און אלעס האט אויף זיך אויסגעהאלטען דער ריעז, געקרעכצט און אויסגעהאלטען.

אביסעל אן א זייט ציהט זיך א שמאלער וועג פאר פוס־געהערס איבער דעם רוקען פון בריק, נור דער פוס־וועג איז דער איינציגער איינזאמער וועג אויפ'ן בריק — איבער איהם זיינען יעצט, אין פריהען הערבסט'דיגען פארנאכט, געגאנגען טאטע און טאכטער פון ניו יארק נאך ברוקלין — האפקינס סטריט — צופוס אהיים. אונטער זייערע פיס זיינען דאס געפלויגען די באהנען מיט די מענשען, און פאר זייערע אויגען האט דאס דאון־טאון ניו יארק געלויכטען זיך אין פאר־נאכטליכען זונען־שיין. נאר זיי האבען דאס ניט בעמערקט. זיי זיי־נען פערטיפעפט געווען אין זייער געשפרעך. און דער רעש פון די באהנען האט זייער אויפמערקזאמקייט ניט אבגעווענדעט.

האבענדיג זייער וואהנונג אונטער דעם דאך פון דעם עלעוויי־טער איז זייער געהארד אזוי צוגעוועהנט געווארען צום געזאנג פון אייזען, אז עס האט זיך זיי אויסגעוויזען, אז דער קוויטש פון ראד אויף דער רעלסע איז דאס געהער פון דעם הויף פון דער לופט, וועלכע זיי אטהעמען אין זיך אריין... זייער אויג האט זיך אויך ניט גפ־געשטעלט אויף דעם גראנדיעזען בילד וואס די זונען פארבען שפיעלען אב מיט די שויבען פון די דאון־טאונ'ער פענסטער. זייער אויג איז געווארען איינגעוואהנט צו זעהן נור ניצליכע זאכען און ניט זיך אבצושטעלען אויף אויסערליכע צופעליגקייטען. זייער געשפרעך איז אויף א מינוט ניט געווארען אפגעהאקט. און די טאכטער האט ווייטער געפיהרט איהר בעלעבטווארט.

— שעם זיך, טאטע, צוויי טעג קומסט דו ניט אהיים, ניט גע־וואוסט וואו צו זוכען דיך, מאמא האט געוויינט, קינדער האבען גע־וויינט, געמיינט ביזט פערלוירען געגאנגען. שעם דיך, טאטע!

די טאכטער, וועלכע האט גערעדט צום פאטער אזעלכע רייד, איז אלט געווען פערצעהן און א האלב יאהר און איז געווען אין 8-בי, אין פאבליק סקוהל, דאך איז זי געווען אזוי איינפערטרויט מיט אלע געהיימניסען פון איהר משפחה, אז זי האט זיך גאר ניט געשעהמט צו רעדען מיט איהר פאטער דערפון. איבעריגענס איז מאשא שוין נישט געווען א קינד. מיט איהר פערצעהן און א האלב יאהר לעבען, מיט איהר אמעריקאנישע „עקספּירענס" און מיט איהר 8 „בי" פאבליק סקוהל איז זי קליגער און ערצויגענער געווען פון איהרע עלטערען, וועלכע זיינען איבערגעבליבען אזוי גרין און אונערפאהרען, אזוי ווי זיי זיינען געקומען פון קליינעם שטעדטעל פון פוילען.

מאשא איז א מינוט שטיל געווארען. איהרע קליינע בעקעלעך זיינען רויט געווארען און איהרע שווארצע, שווארצע אויגעלאך האבען נאך מעהר אנגעהויבען צו פינקלען. זי האט זיך גלייך געמאכט איהר לאנגען שווארצען צאפ, דאס איינציגע ציערונג וואס זי האט געהאט אויף זיך, און וועלכער האט גאר נישט געפאסט צו איהר קליין אויסגעוואקסען קליידעל, פון די קורצע ארבעל האט זיך ארויסגעוויזען מאשא'ס לאנגע רויטע הענטלעך. דאס מיידעל האט געהאלטען אין איין ציהען די ארבעל פון קאפטענדעל איבער איהרע הענד, נור ווען איין ארבעל האט נאכגעגעבען, האט דער צווייטער זיך ארויפגעגליטשט און מאשא האט געהאלטען אין איין קעמפפען מיט איהרע ארבעל.

פון דער זייט פון ים האט געבלאזען איבער די וויליאמסבורגער בריק א קאלטער ווינד, און האט געטראגען דעם גרינעם פייכטען ריח פון ים איבער דער בריק, און האט געזאלציג געמאכט דאס מויל — דעם פאטער מיט דער טאכטער האט זיך געגלוסט עסען. דער ווינד האט צויאגט מאשא'ס האהר און געטראגען איהר צו-קורץ קליידעל פון וועלכער עס האבען זיך די הויכע שעהן מיידעלשע פיס צו וויט ארויסגעזעהן. מאשא האט געקעמפפט מיט'ן ווינד, און דא געשלעפט דאס קליידעל אראפ צו פערשטעלען איהרע פיס, און דא געשלעפט דאס קליידעל ארויף צו פערשטעלען איהרע נאקעטע הענד. און די פרייד וואס דער פאטער געהט מארגען צו דער ארבייט, האט זי געטראגען מיט אימפעט אהיים צו דער מאמען...

אז דער פאטער מיט דער טאכטער זיינען אנגעקומען אין האפּקינס סטריט, איז שוין טונקעל געווען. ווארימע גאז-ליכט האט זיך

ארויסגעגאסען פון די געוועלבער, און פאר די מאָווינג פּיקטשור און פאר'ן „אייז־קרים פּאַרלאָר" זיינען געשטאַנען קינדער און מיט זשעדנע אויגען צוגעקוקט ווי „באָים" און „גוירלס" געהען אהין אריין און האבען „פּלעזשור".

א פּאָאָר פון די קינדער האבען אין אהרן מעלניק, וועלכער איז דורכגעגאנגען, געפיהרט פון זיין טאָכטער מאשא'ן — דערקענט זייער פאָטער, און מיט א געשריי און א ליארם: פּאַפּאַ! זיינען זיי איהם נאָכגעלאָפען. מאשא האָט זיי בערוהיגט מיט א וואונק און מיט א וואָרט, און מורא האבענדיג, אז דער פּאָטער זאָל ניט פערשווינדען פאר דער טהיר פון הויז, האָט זי זיך געהאלטען אַן איהם זעהר נאָהענט. נאָר וואָס געהענטער אהרן מעלניק איז צו דער טהיר פון זיין הויז צוגעקומען, איז אהרן מעלניק'ס צוריקקומען אלץ געווארען מעהר ויכער אי פאר איהם און אי פאר זיין טאָכטער מאשא. פאר דער טהיר פון הויז זיינען אין ווארימען פאַרנאַכט געזעסען די ווייבער, וועלכע האלב אָבגעוואשען און אָנגעטהאָן האבען אָבגעווארט זייערע מענער, וועלכע קומען צוריק פון דער ארבייט. די אלע שכנים וועלכע האבען אַ לעבעדיגען אינטערעס גענומען אין די פאמיליע אַנגעלעגנהייטען איינער פון אנדערען, האבען, זעלבסטפערשטענדליך, געוואוסט פון אהרן'ס אנטלויפען פון דער ווייב מיט די קינדער און האבען מיט גרוים אינטערעס צו זייער אלעמענס גרויסע צופריעדענהייט, צוגעזעהן, ווי מאשא פיהרט יעצט אהיים דעם פאטער, און ווי זיי וואלטען זי אריינגענומען אין זייער ווייבערשער חברותא, האבען זיי איהר צוגעוואונקען מיט די בליקען און די מי נעם פאר די גוטע ארבייט, וואָס זי האָט געטהאָן, צוריקברענגענדיג דעם טאַטען.

אין דער שטוב האָט אהרן געפונען זיין ווייב ראָזע מיט דאָס קליינע קינד אויף דער האנד, וועלכעס אזוי ווי עס וואלט געווען געוואוסט, אז עס איז דער איין־איינציגער זוהן צווישען די פיער טעבטער וואָס אהרן האָט געהאט מיט זיין ווייב — האָט עס קיינמאָל ניט געוואלט אראָפּ פון די מוטער'ס הענד. ראָזע, וועלכע האָט מיט איהר דרייסיג יאָהר לעבען אויסגעזעהן שוין ווי א אידענע אין די איינציגע און פערציג, האָט נאָך איין רעשט געהאט איבעריג פון איהר יוגענד און דאָס זיינען געווען איהרע געדיכטע שווארצע האָהר, וועלכע האבען מיט זייער יוגענדליכען גלאַנץ זיך גאָר ניט צוגעפּאַסט

צו איהר פערעלטערט געזיכט, קאליע געווארענע גאלדענע צייהן, וואס האבען דא און דארט ארויסגעקוקט פון איהר מויל. זי איז געווען פערבימערט און בייז פון צרות און קלאָג, און זי האט געליטען פיזישע ליידען א גאנצען טאג פון האלטען דאס קינד אויף די הענד. זי האט אָנגעקוקט איהר מאן:

— ניב נאר א קוק — ער איז דאך שוין דא. די מציאה האט זיך דאך שוין אבגעפונען.

ראזע האט געוואלט עפעס ווייטער רעדען, נאר די קליינע מאשא איז אונטערגעשפרונגען, ארויסגענומען פון איהרע הענד דאס קינד, און געזאגט:

— מאמא, שוויינ, דו וועסט ניט שווייגען?

— וואס זאל איך שווייגען? — וואס, ער וועט אנטלויפען, דער תכשיט! — האט די מוטער געזאגט מיט מעהר דרייסטקייט און מוטה, נאכדעם ווי זי האט געהאט פרייער אבגעאטהעמט פון דעם קינד'ס לאסט וואס זי האט געפיהלט א גאנצען טאג אויף די הענד — זאל ער אנטלויפען. ווער האט געשיקט נאך איהם?

— מאמא, דער טאטע געהט דאך מארגען ארבייטען, דער אנקעל בעריל האט געשאפט א פליים, שוויינ.

דאס ווארט „ארבייט" האט געבראכען א ביסעל דעם אייז, און איהר מאן איז געווארען א ביסעל אנדערש.

— אזוי, ער געהט שוין ארבייטען, ער וועט מיך שוין ניט לאזען הונגערען מיט מיינע שוואלבען, א־ווא, אן איינזעהעניש.

נור אהרן האט דער ווייב ניט געוואלט צוליעב טהאן. די טאג־טעגליכע צרות, וואס דאס לעבען האט זיי געשאפט, האבען אין מאן און ווייב'ס הערצער אנגעזאמעלט אזוי פיעל ביטערניש איינער אויף'ן צווייטען, אז זייער איינציג ביסעל נחת איז געווען. ווען איינער האט דעם צווייטען געקענט קרענקען. דאך האט זיי די פיינדשאפט ניט געשטערט צו לעבען צוזאמען פופצעהן־זעכצעהן יאהר, קינדער האבען, און עס איז געווען ווי די פיינדשאפט וואלט געווען דער ליים, וואס קנעט צוזאמען זייער לעבען, און אז אהרן האט געזעהן ווי דער ווייב'ס אויגען זיינען רוהיגער געווארען פון דער טאכטער'ס רייד, האט עס איהם געקרענקט.

— די מאמע וועט קענען געהן ארבייטען, זי קען ניט ארביי־טען מיט די זייטען — פאר וואס מוז איך דאס? — האט ער זיך אנגערופען פון ווינקעל ארויס.

— צו וואס האסטו איהם אהיים געבראכט? — האט ראזע אנ־געהויבען צו שרייען אויף דער טאכטער — די טהיר וועל איך אויס־קלאפען מיט איהם. געה ארויס פון מיין שטוב, די מינוט פון מיין שטוב.

מאשא איז געבליבען שטעהן פערצווייפעלט. זי האט געזוכט אן עצה, ווי צו ראטעווען די לאגע. זי איז געשפרונגען פון איינעם צום אנדערען און געבעטען זיך מיט איהרע קינדערשע אויגען און הענטלאך:

— מאמע, שוויג, איך בעט דיר. טאטע, שוויג, איך בעט דיר. עס איז דאך ניט שעהן פאר די שכנים.

אין איהר קליין קעפעל איז אויפגעגאנגען א געדאנק: דער טאטע איז הונגעריג און מיעד, און די מאמע איז הונגעריג און מיעד; אין שטוב איז פינסטער און טרויעריג — דורך דעם קריגען זיי זיך. ווען זי וואלט געקענט גרייטען צום טיש און אויפגעבען סאפער, אין שטוב וואלט געווען ליכטיג, וואלטען זיי זיך ניט געקריגט. זי האט פלינק אנגעצונדען די גאז, דאס שטיבעל איז בעלויכטען געווא־רען. און ווירקליך, ווי עס איז אין שטיבעל ליכטיג געווארען, הא־בען זיך מאן און ווייב אויפגעהערט צו קריגען. זיי האבען זיך געשעהמט איינער פאר'ן צווייטען אין דער ליכט, פאר'ן קינד'ס אוי־גען. ראזע האט אנגעהויבען צו וויינען אויף איהר ביטער מזל, וואס דער גזלן האט איהר געשלעפט אין וויסטען „אמעריקא". „און איהר פאטער און מוטער וועלען קיין רוה אין קבר ניט האבען, ווען זי וואלט זיי נור אויף זייערע קברים געקענט אנזאגען אין וועמעס הענד זיי האבען זי איבערגעגעבען". אהרן איז געזעסען א פארשטיינערטער אין ווינקעל און געשוויגען. אין שטיבעל האבען זיך אנגעהויבען צו קלייבען די קינדער פון דער גאס און אנגעהויבען צו פאדערען סאפער. די מוטער האט זיי אפגעשיקט צום פאטער און צום טייפעל. דענסט־מאל האט מאשא איבערגעלאזט דאס קליינע קינד אויף א שוועסטע־ריל'ס הענד און איז אליין ארויס אין גאס שאפען סאפער. זי האט זיך אפגעזאגט פון געדאנק, וואס זי האט פריהער געהאט, צו בארגען

ביי די בוטשעריין, אויפ'ן ערשטען פלאר, פופציג סענט ביז דער טאטע וועט ארבייטען. דאס וואס דער פאטער איז צוריקגעקומען און דער אנקעל לואי האט איהם געקראגען א פליים, האט איהר מעהר שטארקייט און גלויבען געגעבען אין זיך. זי איז אריין מיט דרייסטקייט אין די גראסערי וואס איז געווען אין ווינקעל גאס און האט זיך געהייסען געבען ברויט און פוטער און קעז, און טאמייטא־זופ אין קען, און זי האט נאך פערלאנגט א מארינירטען הערינג און פיקעלס. האט זי דער גראסערי־מאן אנגעקוקט פערוואונדערט. האט זי שטאלץ אפגעענט־פערט: פאפא געהט מארגען אויף א פליים אנקעל בעריל האט איהם פערשאפט. האט דער גראסערי מאן פערשטאנען, און שוין גאר ניט געזאגט. איהר ווארט „פאפא געהט מארגען אויף א פליים" איז גע־ווען א ווינש־פינגעריל, וואס האט פאר מאשא'ן אויפגעעפענט דעם גראסערי־מאן'ס גראסערי, דעם בוטשער'ס שאפ און זי האט גע־קראגען וואס זי האט געוואלט.

און מאשא האט רעכט געהאט. קוים איז ליכטיג געווארען אין שטיבעל און מאשא האט אויפ'ן טיש דערלאנגט דעם רייכען סאפער, מיט'ן מארינירטען הערינג און די פיקעלס, און די טאמייטא־זופ, איז ניט נור מאן און ווייב האבען זיך אויפגעהערט צו קריגען, נור אהרן מעלניק האט זיך דערמאנט, אז ער איז א פאטער פון פיער טעכטער און א זוהן, האט די קינדער ארומגעזעצט ביים טיש, אנגע־זאגט זיי, אז זיי זאלען זיצען ארענטליך — און אין שטיבעל ביים טיש זיינען ארום געזעסען די גליקליכסטע פאמיליע און געגעסען זייער אבענד־ברויט.

.2

קינדער.

אהרן מעלניק האט א ליגען געזאגט. קיין שטעלע צו ארביי־טען האט איהם קיינער ניט צוגעזאגט. ביינאכט, ווען ער איז געלע־גען אין בעט מיט צוויי קינדער פון ביידע זייטען — האט ער זיך דער־מאהנט אין וואס פאר א לאגע ער געפינט זיך און זיין גאנצע משפחה. ער האט מורא געהאט פאר דעם מארגענדיגען טאג, ווען די ווייב מיט

די קינדער וועלען זיך אויפהויבען און וועלען איהם געפינען אין דער הײם. און דער ערוואקסענער איד, דער פאטער פון פינף קינדער, האט זיך געפיהלט ווי אמאל אין די קינדער־יאהרען, ווען ער איז אנטלאפען פון חדר אוןווארט אויף א פסק. און דאס געפיהל האט איהם געמאכט הײמלאז און קינדיש, און א שעהמעוודינקייט האט איהם ארומגענומען פאר זיינע קינדער, וואס טוליען יעצט די קע־פעלאך צו איהם.

אהרן האט ניט ליעב געהאט זיינע קינדער צוזאמען, ווייל ער האט אין זיי געזעהן די אורזאכע פון זיין אונגליק, פון זיין פערשקלא־פונג. אבער צו יעדען קינד האט ער געפיהלט א בעזונדער געפיהל, און יעדעס קינד האט געהאט א בעזונדערס ארט אין זיין הארצען. ציליע, דאס מיידעלע נאך מאשא'ן, האט ליעב געהאט א שרעק די „מואוויעס“. און כאטש זי איז נאר איינמאל געווען אין די „מוא־וויעס“, ווען דער אנקעל לואי האט זי אמאל מיטגענומען, דאך פון דענסטמאל אן שפיעלט זי נאך אלסדינג, וואס מען האט אין די „מואוויעס“ געשפיעלט. זי נעהמט א קישענדעל און מאכט זיך א פאפע און הילט זיך דערמיט איין אין די מאמעס טוך, און שפיעלט דאס שטיק: „די מאמע מיט'ן קינד“. און ערשט היינט אין אבענד, נאך דעם רייכען סאפער, האט די פאמיליע מעלניק געפייערט דאס איבער־בעטען צווישען טאטע־מאמע מיט ציליע'ס א פארשטעלונג. אהרן האט פערגעסען זיין הײמלאזינקייט און זיין ביטערקייט און ער האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט'ן קינד'ס שפיעלען. און אייגענטליך איז דאס געווען ציליע, וואס האט מיט איהר פארשטעלונג דעם טא־טען צוריקגעצויגען אין שטוב אריין, איהם אריינגעפיהרט אין דער משפחה אריין... יעצט אבער איז ציליע צוריק געווארען א קליין, קליין מיידעלע, מיט א שקאציש שמוציג פנים'על, וועלכעס האט אפילו אין שטילען שלאף ארויסגעפאדערט אלעמען מיט דעם חוצפה'דיגען זיכערען אויסדרוק. עס איז געווען ווי א זארג וואלט אראפ פון קינד'ס געמיטה, און מעהר זיכער שוין, וואס דער טאטע איז דא אין דער הײם, האט עס זיך ווי א קעלבעל איינגעטוליעט מיט די פיס, מיט די הענד, מיט'ן קעפעל אין טאטעו'ס לייב אריין.

דאס צווייטע קינד, סטעלא, איז געווען גאר א גאנץ אנדערע פון ציליען — זי איז שטענדיג געווען א שרעקעדיגע און א שעה־

מעוודיגע. איז א מענש אין שטוב אריינגעקומען, האט זי זיך בע־האלטען אין א ווינקעלע און געוויינט. די טאטע־מאמע'ס קריגען זיך, אין וועלכעס זי איז ערצויגען געווארען, האט אויף דעם קינד ארויפ־געווארפען אזא שרעק פאר מענשען, אז זי האט געוויינט ביינאכט פון שלאף ארויס, פון שרעקליכע חלומות וואס זיינען זי בעפאלען. צייט דער פאטער איז אוועק פון דער היים, האט דאס קינד גאר מורא געהאט צו שלאפען. זייענדיג געוועהנט איינצונורען איהר קערפער־על אין פאטער'ס שטארקע ברוסט און דערמיט זיך פיהלען זיכער, האט דאס קינד ביינאכט געזוכט דעם פאטער אויפ'ן געלעגער. היינט, דאס ערשטע מאל זינט דער פאטער איז אוועק, איז דאס קינד איינ־געשלאפען רוהיג.

אהרן האט געפיהלט די צוויי קינדישע פאכעדיגע קערפערלאך, איינגעקנאטען און איינגענארעט אין איהם אריין, אזוי ווי זיי וואל־טען זיך אנגעהאלטען אן פאטער און ניט געוואלט איהם אוועקלאזען פון זיך און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאל זיך פאר זיי ווידער איינשפאנען אין דעם יאך, וועלכען ער האט אזוי פריי פון זיך אראב־געווארפען...

און אין יאך זיך איינשפאנען האט ער ניט געוואלט. ער האט זיך דערמאהנט אן די יאהרען, ווי ער איז געזעסען אויף דער בויערי. און די אלע האפנונגען און חלומות וואס ער האט געהאפט ארויסצו־רייסען זיך פון די בויערי און אליין ווערען עפעס א שטיקעל מענש פאר זיך קומען צו א תכלית. און די אלע האפנונגען האט ער איינ־געגייהט מיט דער נאדעל אין די הויזען אריין, וועלכע ער האט אויף דער מאשין געקלאפט... ביז אמאל האט זיך ביי איהם געפונען די קראפט איבערצורייסען, אבצוהאקען דאס לעבען און זוכען עפעס נייעס. יעצט זאל ער ווידער צוריקגעהן — צוריקגעהן אויף דער בויערי אהן האפנונגען, אז אמאל וועט אנדערש זיין, אז עס איז נאר אויף דערוויל, נאר בעגראבען זיך אליין אויפ'ן לעבען לאנג, אהן האפ־נונג אויף בעסערס?

די אונזיכערקייט און די היימלאזיגקייט האט איהם ביינאכט געפייניגט און געדרושעט איהם ווי א ניט גוטער. עס האט זיך איהם גע'חלומ'ט א שרעקליכער חלום, אז ער האט אנגעהויבען צו וויינען אויף דעם שלאף ארויס. אבער ניט א בעדרויערענדעס מענשליכעס

וויינען, נאר א געוויסען־בייסענדעס קלאגען פון א חיה. — ער האט געוויינט פון שלאף, ווי ניט גוטע וואלטען איהם געפייניגט. מען האט איהם געריסען פון שלאף, ער האט זיך אויפגעכאפט:

— הע, וואס, מאשא?

— טאטא, וואס איז דיר? וואס שרייסטו?

— ווער איך? גאר ניט. וואס האסטו זיך אויפגעכאפט?

— האסט אזוי שרעקליך געוויינט, ווי ווער וואלט דיר שלעכטעס געטהאן.

— גאר ניט. קום אריין אין בעט. עס איז קאלט...

די קינדער זיינען געשלאפען מיט די עלטערען. די קלענערע מיט דער מאמע'ן און די גרעסערע מיט'ן פאטער. די איינציגע וואס איז שוין געשלאפען בעזונדער, אויסגעבעט אויף דריי שטוהלען, איז געווען די עלטערע, מאשא. נאר ווען עס פלעגט איהר קאלט זיין ביי־נאכט, פלעגט זי אריינקומען צום פאטער אין בעט אריין. זי האט זיך דערפרעהט מיט'ן פאטער'ס איינלאדונג. זיי האבען פערדרוקט די שוועסטערלאך אן א זייט.

אז מאשא איז אריינגעקומען אין בעט אריין, האט זיך דער פאטער פלוצלונג אפגערופען:

— מאשא, דו ביזט דאך שוין א קלוג מיידעל, הארך מיך אויס. ווילסטו, אז דער טאטע דיינער זאל שטענדיג זיין פערשקלאפט ביי דער נעה־מאשין, ביים אנקעל מאזעס, און מיר זאלען שטענדיג לעבען אין ארימקייט? דו פערשטעהסט דאך, דו ביזט דאך א קלוג מיידעל, אז איך וועל צוריקגעהן אויף א פליים ארבייטען — וועל איך שוין שטענ־דיג ארבייטען ביי דער מאשין, זיין א פינסטערער אפערייטאר, אהן האפנונגען אויף עפעס בעסערס. און איהר אלע, דו און די קליינע קינ־דערלאך, וועלען נאך קיין צייט ניט האבען אויפצואוואקסען, ווען איהר שוין מוזען געהן באלד ארבייטען. ווילסטו אזוי? יא?

— איז דאך שוין אונזער מזל אזעלכער. אז מיר זאלען געבוירען ווערען ביי אן ארימען פאטער, וועלען מיר אויך ארבייטען. וואס דען קענסטו טהאן?

— ווען איך וואלט נור צייט געהאט, צייט געהאט א פאנאנ־חדשים, אז איך זאל זיך קענען ארומקוקען עפעס אנדערש. און, אז איך זאל נאר האבען אביסעל געלד, א קליין ביסעל געלד אנהויבען

עפּעס אנדערש. אַט איז ערשט ניט לאַנג געקומען אַ לאַנדסמאַן, האָט ער בשום אופן ניט געוואָלט אַריינקומען צום אַנקעל מאַזעס אין שאַפּ. „שטאַרבען אויף דער גאַס איידער אַרבייטען" האָט ער געזאָגט. געקראַגען פון ערגעץ אַביסעל געלד, גיט דזשולערי אויף אויסצוצאָהלען, און ער האָט שוין אַ ביזנעס פאַר זיך. ווען איהר וואָלט מיר נאָר אַביסעל אַבגעלאָזט, נאָר דעם אָטהעם כאַפּען.

דאָס מיידעלע האָט זיך פערקלעהרט אַביסעל — זי האָט געקוקט אויף'ן פאָטער, און ביים קליינעם שיין פון דער גאַז, וואָס האָט געברענט אַ גאַנצע נאַכט, האָט זי געזעהען דעם פאָטער'ס רויטע אויגען און זי האָט אויף איהם רחמנות געהאַט. זי האָט געטראַכט און געזאָגט:

— איז וואָס וואָלט געווען, ווען דו וואָלסט געהאַט אַביסעל געלד?

— וואָלט איך געווען עפּעס איינגעקויפט און וואָלט געפּעדעלט. איך וואָלט דזשולערי געווען געגעבען אויף אויסצוצאָהלען. איך וואָלט גראָסערי זאַכען צונעשטעלט אין די הייזער, אין געפּענגענים וואָלט איך ניט צוריקגעגאַנגען, אויף דער בוידעם.

— און וויפיעל בעדאַרפסט דו?

— הונדערט דאָלאַר, מיין קינד, הונדערט דאָלאַר. וואָס קומט אַרויס?

— און דער אַנקעל מאַזעס קען דיר אויסבאָרגען, אַז ער וויל?

— אַז ער וויל, — געוויס קען ער. וואָס קומט אָבער דערפון אַרויס. אַרויסגעוואָרפענע רייד. איך וועל צוריקגעהן אויף אַ פּליים; איך וועל... לאָז זי וואַרטען אַ מינוט, — ווייזט ער אויף דער וויינ — ביז איך וועל קריגען. — צום אַנקעל מאַזעס קען איך דאָך ניט געהן, ער וועט דאָך מיך ניט נעהמען צוריק.

— האָסט דאָך געזאָגט, אַז דו האָסט שוין אַ פּליים, אַז דער אַנקעל בעריל האָט דיר געשאַפט.

— ליגען געזאָגט. איך האָב איך ניט געוואָלט די שמחה פערשטערען. ווי אַזוי האָב איך אַ פּליים? צו אַנקעל מאַזעס קען איך דאָך ניט צוריקגעהן. איך האָב דאָך איהם בעליידיגט. איך וועל

ניט געהן ארבייטען, גיט אייך אן עצה אהן מיר. לאז אייך דאכטען, אז איך בין געשטארבען, בעגראבען, איך בין ניטא...

דאס מיידעל האט שוין געשוויגען. אין איהר קליין קעפעל האט געארביים א געדאנק. זי האט געקלעהרט ועגען א פלאן ווי אזוי צו שאפען דעם פאטער הונדערט דאלאר, אז ער זאל פרואווען זיין מזל. עס איז נאר געווען איין איינציגער וועג, דער וועג צו אנקעל מאזעס. זי האט נאך דעם אנקעל מאזעס קיינמאל ניט געזעהן, נאר זי איז געווען זיכער אין זיך, אז ווען זי זאל איהם זעהן — וועט זי ארויסקריגען פון איהם דאס געלד וואס זי דארף פאר'ן פאטער. און דעם מיין האט זי ביי זיך אבגעמאכט.

דערווייל האט מאשא'ס קערפערעל, וואס איז צוגעקומען אין בעט אריין, פערלאנגט אן ארט פאר זיך. די פיסעלאך האבען זיך צונויפגעמישט, און ווארפענדיג איינס אן דאס אנדערע האבען זיי זיך געקאפיעט ביז אלע דריי שוועסטערלאך האבען זיך אויפגעכאפט. דערזעהן די גדולה, אז מאשא איז אריינגעקומען צו זיי אין בעט אריין, — האט זיך זיי ניט געגלוסט שלאפען. די שוועסטער האבען זיך אנגעהויבען צו שפיעלען, צו קיצלען און צו שטארכען איינס דאס צווייטע און אנגעהויבען צו לאכען. מאשא האט פערגעסען אן די גרויסע פלענער וואס זי האט פאר'ן פאטער ארויסצוקריגען די הונדערט דאלאר, וואס איז נויטיג פאר איהם אנצוהויבען דאס נייע „גרויסע“, גליקליכע לעבען — און ערהאלטענדיג א שטארך און א קאפיע — האט זי אבגעגעבען דאס איהריגע. די שוועסטער האבען אנגעהויבען צו קריכען און געמאכט דעם פאטער'ס גרויסען מענליכען קערפער פאר דעם לייטער, אויף וועלכען זיי זיינען ארויף און אראפ געגאנגען. אהרן האט אויך פערגעסען אן אלע זארגען. עס איז איהם אנגעכעהם געווען די קיהלע קינדישע לייבעלאך, וועלכע האבען אזוי געגלעט זיין לייב. ער האט זיך אנגעהויבען שפיעלען מיט די קינדער, יעדעס מאל געכאפט איינס און אבגעצעהלט אויף דעם אנגענעהמסטען ארט, וואו עס איז זיס צו פאטשען... אזוי פיעל פעטש פאר יעדען קינד, וויפיעל עס צעהלט יאהרען. דאס פאטשען אין די געזעלער האט די קינדער זעהר אמוזירט און זייער לאכען און פרייד האבען אויפגעוועקט די איבעריגע קינדערלאך, וועלכע זיינען געשלאפען מיט דער מאמע'ן. און עס האט אנגעהויבען צו ווערען א

פעלקער־וואנדערונג, פון טאטע'ס בעט צו דער מאמע'ס און פער־קעהרט, ביז אזוי לאנג און בריים, ביז זיי האבען ארויסגערופען דעם „שאטען", זיי האבען אויפגעוועקט די מאמע'ן.

— וואס פאר א שווארצע יאהר אויף זייערע קעפ? וואס האסטו טאג געמאכט? וועניג איז דיר דער טאג, בעדארפסט נאך די נאכט

די קינדער האבען איבערגעצויגען די קאלדרעס איבער די קעפ לאך און געמאכט זיך שלאפען, שנארכענדיג הויך. איינס, נאר דאס קליינע, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און ארויסגעהילכט מיט א געלעכטער. האבען איהם די אנדערע גלייך נאכגעטהאן, וואס דאס האט פערהילכט דאס קליינע שטיבעל.

אהרן האט צוזאמען מיט זיינע קינדער איבערגעצויגען די קאלדרע איבער'ן קאפ, אויך מורא האבענדיג פאר דער ווייב. און די קינ־דער'ס לאכען און פרייד האבען ארויסגערופען ביי איהם נייע שטרא־מען פון ענערגיע. ער האט מיט אמאל אנגעהויבען צו פערשטעהן דעם געדאנק פון הויזען־נייהען... ער האט פערשטאנען זיין אכט־יעהריגעס לעבען, פאר וואס ער איז אבגעזעסען אויף דער בויערי ביים אנקעל מאזעס, און בעשטימט וויעדער זיך איינצופעדים'ען אין דער נאדעל — פאר דעם לאכען און פרייה פון די קינדער...

.3

פ א ר ט א ג.

עס איז נאך געווען טיעף אין דער נאכט, ווען די זארג האט אהרן מעלניק ארויסגעיאגט פון שטוב. אין די בעטען זיינען נאך אלע, דאס ווייב און די קינדער געשלאפען. אהרן מעלניק האט זיך אנגעטהאן אין דער שטיל. ער איז אריין אין דער קיך, אויפגעהויבען דעם טאפ, אונטער וועלכען דאס ווייב האט בעהאלטען דאס ברויט פאר די קינדער, געוואלט ארויסנעהמען דאס שטיק. ער האט זיך אז עפעס דערמאנט, גענעבען א מאך מיט דער האנד און איז צוגעגאנ־גען צו דער טהיר.

— טאַטע, וואו געהסטו? — האָט איהם מאַשאַ אָנגעכאַפּט ביי דער האַנד.

— דו ביזט עס, מאַשאַ? וואָס האָסט דו זיך אַזוי פריה אויפ־געכאַפּט? צוריק אין בעט אריין!

— איך האָב געזעהן, ווי דו האָסט זיך אָנגעטהאָן. איך וועל דיר ניט לאָזען געהן. איך האָב מורא, וועסט ניט צוריקקומען.

א פּער'עקשנ'טער ביטערער שמייכעל האָט פּערקרימט אהרן'ס ליפּען:

— נאַר, געה צוריק אין בעט אריין, וועסט מיר יעדען טריט נאָכגעהן? איך געה ארויף צום פעטער בעריל — איך בעדאַרף זיך מיט איהם אַן עצה האַלטען. מיר וועלען צוזאמען געהן צום אָנקעל מאָזעס.

מאַשאַ האָט געקוקט דעם פאָטער אין די אויגען אריין.

— וועסט אין אבענד אהיים קומען?

— געוויס וועל איך אַהיים קומען — וואו דען וועל איך געהן?

מאַשאַ האָט פערגעסען, אז זי איז שוין „אַ ערוואַקסענע". עס איז עפּעס איבער איהר געקומען. זי האָט זיך פּלוצלונג געגעבען אַ נאָרע צו צום פאָטער, אריינגעשטעקט איהר קעפּעל אין זיין בויך אריין און האָט געזאָגט:

— האָב נישט קיין זאָרג. — וואָס האָסטו זאָרג? מיר'ן זיך שוין אַן עצה געבען... איך'ל נעהמען אין גראָסערי, ער וועט באַרגען... זאָרג ניט פּאַפּאַ, עס וועט זיין אלל־רייט.

אהרן'ען האָט עפּעס פּערדראָסען די רייד, האָט ער געמורמעלט:

— עס איז אָלל־רייט, גוד באַי. און ער האָט פלינק פערלאָזט דאָס הויז.

איבער דאַון־טאַון ניו יאָרק איז אויפגעגאַנגען די זון, ווי אַ פרעמ־דער וואָס קומט צום ערשטען מאָל אין אַ לאַנד אריין, האָט זי גע־בלאָנדזשעט איבער די ווייטקייט און ברייטקייט פון הימעל און האָט פאַראויס פאַר זיך אויסגעגאָסען וועללען מיט ליכט, וועלכע האָבען פערפלייצט פעלדער־הימעל. נאָך האָט גערוהט אין טיעפען שלומער די שטילקייט פון דער נאַכט איבער די איינזאַמע הויכע שפּיצען און דעכער פון די דאַון־טאַון'ער הימעל־קראַצערס. עס איז געווען, ווי זיי וואָלטען זיך געוועקט פון אַ שלאָף אויף — און די טויזענדער.

טויזענדער שויבען־וועגד האבען אנגעהויבען אנטסעגען צו פינקלען דעם מארגען־ליכט. דאס מארגען־ליכט האט געוועקט, און אויך דער אייזערנער ריעז, דער וויליאמסבורגער בריק, וואס ליגט איבער'ן טייך, האט זיך געוועקט פון שלאף, אויסגעצויגען הענד און פיס און דאס ערשטע שטיקעל ארבייט אבגעטהאן — אריבערגעפיהרט די פערשלאפענע קאר מיט אהרן' מעלניק און א שלאפענדען קאנדוקטאר... איבער די גאסען פון דאון־טאון האבען זיך אנגעהויבען צו ווייזען די ערשטע... איינזאמע זיינען זיי נאך געווען... מענשען וואס לעבען אין דער נאכט, מילך־וועגען און בעקער־וועגען, און צייטונגס־טרעגער... דאס גרויסע ניו יארק וועקט זיך ערשט... דאס ערשטע רופען... פון ערגעץ־וואו קלינגט א קאר, קלאפט אן איינזאמער עלעווייטעד איבער די קעפ... איבער די גאסען זיינען נאך פערשפרייט די רעשטלאך פון נעכטיגען טאג. קאנען אש, האלבע פערברענטע קאסטענס וואס אינגלאך האבען נעכטען אנגעצונדען, אלטע שטיקער מעבעל ארויסגעווארפען פון א שטוב... אויף די ברעטלאך פאר די פענסטער לופטערט זיך דאס נעכטיגע עסען... און פערדארטע, אויסגעטריקענטע שטיקער וועש טאנצען ווי פריה־מארגען־שדים אויף די פייער־עסקייפס, אויף די שניערען... די נאכט איז געווארען געכאפט פון טאג און ענטפלעקט פאר די ליכטיגקייט אלע פערבארגענהייטען און סודות פון דער נאכט...

מיט א שולדיג בעוואוסטיג שמייכעלע איז אהרן ארויף אויף די פינסטערע טרעפ. שטיקענדע ריחות פון נעכטיגען עסען, פון שלאפענדע מענשען, פון ניט־געלופטערטעס בעט־געוואנד האט זיך געהערט פון אלע טהירען... אין איינעם מיט די ריחות האבען זיך פערנומען קינדישע שטימען, וואס וויינען פון די וויעגען ארויס; פון א טהייל טהירען האט זיך פערנומען א שילטען צווישען מאן און ווייב, און איבער זיי אלעמען, אויפ'ן לעצטען שטאק, האט אהרן געהערט פון דער טהיר ארויס דעם ברודער'ס בעקאנטען גמרא־נגון, לערנענדיג משניות.

דעם ברודער האט ער געטראפען אין טלית און תפילין, זיצענדיג ביים טיש, אין א ריין ווינקעל אין די קיטשען, און הויך לערנענדיג משניות. זיין גמרא־נגון האט ניט אויפגעוועקט טשארלי'ן, דעם זוהן, פון שלאף, וועלכער איז געלעגען אין אן אויפגעלעגט בעט אין א

צווייטען ווינקעל. בעריל האט דערזעהן זיין ברודער, האט ער אי־בערגעהאקט דעם גמרא־נגון און אויסגערופען מיט פרייד, וועלכע איז געקומען פון דעם אידענ׳ס קלאהרע אויגען ארויס, ווי א טויב:

— הער, זעה נור, ווער עס איז דא, אהרן, וואס טהוסט אזוי פריה?

— איך בין ארויפגעקומען דיר הערען לערנען. איך וויים אז דו לערנסט אין דער פריה בעפאר דו געהסט ארבייטען.

דער ברודער האט זיך ארומגעקוקט אויב קיינער הערט ניט, האט ער זיך אבגערופען אין דער שטיל:

— וואס האסטו דיר געמאכט א ברוגז? מיט וועמען? מיט דיין ווייב און קינד? וועלכער איד טהוט דאס? נעכטען איז דא געוועזען דיין מיידעל, מאשא, דיר זוכען. עס איז דאך א רחמנות, וואס טהוסט דו!

— איך בעט דיר, רעד ניט מיט מיר וועגען דעם — האט זיך אהרן אבגערופען שטרענג, אז ניט האסט דו מיך שוין מעהר ניט. איך בין ארויפגעקומען צו דיר, געפינט זיך דארט, ביי דיר אין שאפ, א פליים, אפשר?

— וואס, ביי שוירטס, צווישען שיקסעס? וויפיעל וועסטו פער־דיענען? און וואס איז די מעשה מיט׳ן אנקעל מאזעס? מען האט דאך מיר געזאגט, אז דו לערנסט זיך פאר א קאטער — און ער האט צוגעזאגט.

— זאל ער ברענען, זיין שוועל וויל איך ניט איבערטרעטען מעהר — איך בין איהם מוחל די גליקען. אוים משפחה, ארביי־טען ביי משפחה איז ערגער ווי גיהנום. שוין גענוג, איך וויל פּרואווען ביי א פרעמדען.

— אבער ביי שוירטס, צווישען אלטע אידען און שיקסעס, להבדיל, דו, א טאטע פון פיער קינדער — וויפיעל וועסטו פער־דיענען?

— וואס עס זאל ניט זיין — אבי עפּעס נייעס. — אבי עפּעס אנדערש. — מיר וועלען זעהן. — מיר וועלען פאהרען אין איינעם.

גנענדעל איז ארויס פון דער צווייטער שטוב, און כאטש גנענדעל איז שוין געוועזען א באבע פון א גאליציאנער איניקעל — און גנענ־

דעל איז שוין צוועלף יאהר אין אמעריקא און האלט פינף קינדער אין באארד, און מיט אנגסטען רייסט זי פון זיי ארויס די פעי, דאך טראגט נאך גנענדעל דאס זעלבע עלעגאנטע שייטעל מיט דריי גע־קרייזטע לאקען אויף דעם גלאנצענדיגען שטערן, אזוי ווי זי איז גע־וואהנט געווען אין דערהיים, אין פוילען, ביי א פאראדנע שוהל־גאנג אין שבת און יום־טוב. אזוי ווי אמעריקא האט געהאט א פערניכטענ־דען עפעקט אויף איהר מאן בעריל, געמאכט אוים איהם אין א גאנץ קורצע צייט אן אלטען אידען, מיט אן איינגעהויקערטען רוקען, אזוי האט אמעריקא געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאר פערקעהרט. גנענדעל איז אין אמעריקא אינגער געווארען. זי איז דא געווארען „ליבעראל". אנשטאט דעם צאינה וראינה, וועלכעס איז געווען איהר גייסטיגע שפייז פון דערהיים — האט זי דא געלעזען אידישע צייטונ־גען, מיט אלסדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האבען זי אפט מיט־גענומען אין אידישען טהעאטער, פון וועלכען זי האט גרויס הנאה גע־האט, און ליעב געהאט זיך צו פוצען אין די טעכטער'ס אויסגעטרע־טענע קאמאשען אדער איבערגעמאכטע קליידלאך, אזוי, אז גנענדעל האט אין א געוויסער מאס אנגעהאלטען די „מאדע" נור אביסעל פער־שפעטיגט... דעם מאן'ס לערנען און פרומקייט, וועלכעס איז געווען איהר שטאלץ און איהר גליק אין דערהיים — האט דא ביי איהר ווייניג ווערטה געהאט, און ווייל די מאשין האט אוים בעריל'ען אזוי פריה געמאכט אן אלטען, איינגעהויקערטען מאן, האט ער פער־לארען יעדען חן און אנזעהן אין איהרע אויגען. ער האט געהאט ביי איהר א שווער לעבען אויף דער עלטער.

— נו, פאק איין דיין פעקעל און מאך פלאץ, די קינדער דארפען ברעקפעסט עסען (גנענדעל האט זעהר ליעב געהאט צו בענוצען אין איהר שפראך די נייע ווערטער פון די קינדער).

— שוין, שוין, עס איז שוין טאג געווארען. די חברה הויבען זיך אויף — האט בעריל געזאגט צום ברודער מיט א שמייכעלע. וואס איז געקומען פון זיינע ריינע קוואלענדיגע אויגען — צונעהמענדיג זיינע ספרים און אוועקטראגענדיג זיי אין א ווינקעל אריין — דו ווייסט, אהרן, אין דער היים האב איך געלעבט ביי טאג, מיט אלע מענ־שען צוגלייך, ווען אלע זיינען וואך. דא לעב איך ביינאכט, ווען אלע שלאפען. ביי טאג וואס בין איך? גאר נישט, א וויסטער שוירט־

מייקער, זיץ צווישען איטאַליענישע שיקסעס און נעה העמדער. איך בין גאַר ניט ביי מיין ווייב, ביי מיינע קינדער. ביינאַכט, זעהסטו, אָבער, ווען אַלע שלאָפען — בין איך ווידער צוריק בעריל, לערן איך מיר מיין בלאַט גמרא, מיין משניות. איך הער אויס, וואָס דער תנא זאָגט, ווי אין דער היים. מיר דאַכט זיך, אַז איך בין אין בית־המדרש און לערן. אמעריקא איז אַ פערדרעהטע וועלט. דאָ לעבט מען ביינאַכט, און מען איז טויט ביי טאָג.

4

דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער.

— טשאַרלי, טשאַרלי, הויב דיך אויף, נו, ס'זיינען דאָך שוין אַלע אָנגעטהאָן — האָט די מוטער געוועקט דעם באָי, וואָס איז נאָך געשלאָפען אין דער קיטשען אויף'ן אויסגעשטעלטען בעט, וואו דער פאָטער האָט גערעדווענט.

— וואָס ער שלאָפט נאָך, דער לערן־בחור? ער מיינט, אַז ער איז אין דער היים. ער וועט ווידער פערלירען דעם דזשאָב, און מיר וועלען מוזען ארבייטען פאַר איהם — האָט זיך אָנגערופען דבורה, בעריל'ס עלטסטע טאָכטער, אַ מיידעל פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, וועלכע איז אריינגעקומען פון צווייטען שטוב אָנגעטהאָן אין העט און זשעקעט גרייט ארויסצוגעהן, און פון איהר טונקעל־ברוין געזיכט האָבען ארויסגעקוקט אַ פּאָר פרישע אויגען, נור די דיקליכע ליפּען און די בלאָהע אָדערען ביים האַלז, וועלכע זיינען געווען זעהר דין, האָבען געמאַכט איהר אויסזעהן רחמנות'דיג, אַז אויסזעהן, וואָס האָט דאָס פערעלטערטע מיידעל זעהר אויפגערעגט. און צייט איהר אינגערע שוועסטער, ראַחעלע, האָט חתונה געהאַט פריהער פאַר איהר, איז די מיידעל געוואָרען אונערטרעגליך אין שטוב.

— שוין, זיך אויפגעהויבען, וואָס ווילסטו פון איהם? — האָט די מוטער זיך אריינגעמישט.

נור טשאַרלי, מיט אַ גרויסע פערפעדערטע טשופּריגע און מיט אַ פערוועבט פּנים פון שלאָף, האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי אַ פייער

וואלט אויסגעבראכען, ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט. באלד זיך גע־פונען אין דער לאגע, אויסגעריבען זיך די אויגען און גענומען זיך אנטהאן לאנגזאם.

— מאמא, דער ברעקפעסט נאך ניט פערטיג? אי דאן קער, וועל איך עסען ברעקפעסט אויס־סייד. איך האב ניט קיין צייט צו ווארטען, אז דער פארמאן זאל מיר אראברעכנען פון דער פעי.

— אבער דבורה, אט שוין, די קאווע שטעהט שוין אויפ'ן טיש. דער טאטע האט זיך נור פערשפעטיגט אביסעל מיט'ן דאווענען. דער פעטער איז געקומען, זעהסט, אט שוין, וואס ווילסטו? — איז די מוטער פלינק צוגעלאפען צום קיכעל.

— עס איז ניט מיין ביזנעס, יא פעטער אדער ניט פעטער, אז איך קום ארויס דארף מיין ברעקפעסט שטעהן אויפ'ן טיש. איך קען מיך ניט פערשפעטיגען צוליעב מיין פעטער.

— דבורה'לע, — האט זיך דער פאטער אנגערופען צונויפלייגענדיג די תפילין — דבורה'לע!

דבורה'לע, וועלכע האט נאך גוט געדענקט דעם פאטער פון דער היים, געדענקט נאך די גוטע צייטען, ווען דער פאטער איז געווען דער אנגעזעהענער חסיד אין שטעדטעל, און געפיהרט דאס שעהנע הויז; דורכגעמאכט די ביטערע צייט, ווען דער פאטער איז ארעמער געווארען, איז אנגעקומען מיט די פאמיליע אין אמעריקא שוין אן ערוואקסענע, האט געפיהלט צום פאטער א געוויסען רעספעקט מעהר ווי אלע אנדערע קינדער. דעם פאטער'ס רופען „דבורה'לע" האט זי דערמאנט אן דער אלטער היים, אין די שטוב אין שטעדטעל, ווען פאטער און מוטער האבען זי גערופען מיט דעם זעלבען נאמען. זי האט זיך אבגעשטעלט, געוואלט צוגעהן העלפען דער מאמע'ן גרייטען דעם ברעקפעסט צום טיש, ווי זי איז געוועהנט געווען, נור ווען זי האט געקוקט אויפ'ן באי, וועלכער האט זיך לאנגזאם אנגעטהאן, נישט גע־איילט, מיט א רוהיגקייט, האט עס איהר פערדראסען.

— וועל, אז ביי אונז געהט אלעס מיט'ן קאפ אראב.

דבורה איז געווען די ערשטע פון די קינדער וועלכע האבען פער־דיענט געלד און אהיים געבראכט דער מאמען. זי האט פערדיענט געלד פון ערשטען טאג אז וואס זי איז אראבגעקומען אין אמעריקא — האט זיך איהר געדאכט, אז זי איז די אמת'ע בעל־הבית'טע פון שטוב.

זי האָט ניט פערגונען וואָס איהרע אינגערע ברידער און שוועסטער האָבען נאָך פערכאַפּט די פּאַבליק סקוהל, איינער אַ יאָהר, דער אנדע־דער צוויי. זי האָט געמוזט געהן באַלד ארבייטען — האָט זיך איהר אַלץ אויסגעדאַכט, אַז זי, די איינציגע, האָט געארבייט פאַר דער שטוב. כאָטש איהרע ברידער און שוועסטער האָבען שוין לאַנג געארבייט און פערדיענט געלד, נור אַם מעהרסטען האָט זי ניט פער־גונען דעם אינגערען באַי, טשאַרלי, וועלכער איז געקומען קיין אמע־ריקא נאָך אַ קינד, און ער האָט פערכאַפּט מעהר פּאַבליק סקוהל ווי די איבריגע קינדער, און כאָטש היינט איז ער שוין ערוואַקסען, דאָך געהט ער ניט ארבייטען „סטעדי", נור האַלט זיך אין איין לערנען אין די אבענדען אין „פּריפּערעטאָרי סקוהלס", און ביי טאָג ארבייט ער ביי וואָס עס מאַכט זיך, אַמאָל יאָ, אַמאָל נישט. די שוועסטער האָט איהם ניט פערגונען, וואָס דער באַי וועט באַלד אריינקומען אין קאַ־לעדזש, און אפשר וועט ער זיך דערשלאָגען צו אַ לאָיער, צו וואָס ער שטרעבט. עס האָט זיך איהר אַלץ אויסגעדאַכט, אַז דאָס האָט זי אויף איהם אַזוי שווער געארבייט אין דער יוגענד, און דאָס צוליעב איהם זיינען איהרע ליפּען און הענד געוואָרען אַזוי גראָב און איהר האַלז דין און בעצויגען מיט בלאָהע אָדערען... צוליעב איהם איז זי איבער־געבליבען אַן אַלטע מיידעל...

— עני־האַו, מיין ברעקפעסט וועט ניט פערפאַלען ווערען. עס איז דאָ ווער עס זאָל עס אויפעסען — האָט זי געוואָרפען אַ בליק אויפ'ן באַי.

דער באַי האָט פערשוויגען די שוועסטער. ער איז געווען צו־געוועהנט צו אַזעלכע סצענעס פון זיין יוגענד אָן. ער האָט די שוועסטער פערשטאַנען און רחמנות געהאַט אויף איהר. און ווי אַ שולדיגער, וואָס ער האָט זיך אויפגעצויגען אויף איהר חשבון, האָט ער זיך אַנגעטהאָן אין שווייגען.

— וועל, וואָס איז, וויעדער די בעל־הבית'טע? האָט זיך גע־הערט קלאַראַ'ס שטימע פון צווייטען שטוב. זי איז ארויסגעקומען

— קוקסט מיך אָן, דערקענסט מיך ניט — שמייכעלט דער על־טערער ברודער גוטמוטהיג — יענער בעריל איז געשטאָרבען. דאָ בין איך נאָך אַמאָל געבוירען געוואָרען. איך געדענק שוין אַליין ניט יענעם בעריל. דאָ איז אַ גאַנץ אַנדערער.

אויך שוין אָנגעטהאָן אין העט און מאַנטעל. זי איז געווען מיט יאָהרען איינגער פון דער שוועסטער, האָט פערכאַפּט אַ יאָהר פּאַבליק סקוהל און ארבייט שוין ביי אַ בעסערען טרייד, ביי ליידיעס העטס, אַלס אַ סיילס־ליידי, און די עלעגאַנץ, וועלכע נויטיגט זיך ביי איהר טרייד, האָט מען אָנגעזעהן אָן איהרע קליידער און איהר בעוועגונג.

— עני־האָו, מאַמאַ, זי איז דאָך נישט די גאַנצע בעל־הבית'טע דאָ אין שטוב, מיר גיבען דאָך אויך צושטייער צום שטוב. איז נאָט סאָ, מאַמאַ?

די שוועסטער האָט אָבער שוין נישט געהערט קלאַראַ'ס ווערטער. זי איז שוין געווען הינטער דער טהיר.

— געהם שוין צונויף דיינע תפילין, מיט'ן תהילים, מיט'ן טלית, נעהם שוין צונויף, אַלעס איז איבער דיר. אז עס קומט אין דער פריה צולייגט ער זיך אזוי — אַז די קינדער האָבען ניט וואו ברעקפעסט צו עסען, האָט גענענדעל אויסגעלאָזט איהר ביטער האַרץ אויפ'ן מאַן.

בעריל האָט זיך געשעהמט פאַר'ן ברודער, האָט ער געשמייכעלט מיט זיינע קלאָהרע קינדישע אויגען.

— גענענדעל, עס איז דאָך וועך דאָ אין שטוב, גענענדעל.

גענענדעל האָט זיך גאָר ניט אָנגערופען. שטיל געגרייט צום טיש. אין אַ מינוט איז דער געבעט־טיש געוואָרען פערוואַנדעלט אין אַן עס־טיש. בעריל האָט זיך געוואַשען און געשטופּט דעם ברודער צום טיש.

אהרן, וועלכער האָט זיך שרעקליך געפיהלט ביים ברודער, האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסלויפען פון שטוב, נור ער האָט גרויס רחמנות געקראָגען אויפ'ן ברודער, און ער האָט איהם זעהר ליעב געקראָגען, זעהענדיג זיינע ליידען, האָט ער אָנגעטהאָן אַ כח איבער זיך, געוואַשען זיך (כאָטש ער האָט עס קיינמאָל ניט געטהאָן) און אוועקגעזעצט זיך ביים טיש מיט'ן ברודער עסען.

אז דער באָי איז צוגעקומען צום טיש אָהן הוט, אומגעדראָוועגט און אומגעוואַשען, עסען, האָט בעריל, וועלכער האָט דערנסמאָל געהאַלטען פאַר דער המוציא און ניט געטאָרט מפסיק זיין, געברומט צום יונג: נו—נו—נו.

— וואָס גו, אט שוין גו, — האָט גענענדעל גענומען דעם באַ'ס היטעל און אָנגעטהאָן איהם אויפ'ן קאָפּ — גיה, טשאַרלי, זאָג קריאת־שמע.

דער זיעבּצעהן־יאָהריגער באָי האָט געטהאָן וואָס די מאַמע האָט איהם געהייסען, גענומען דעם טאַטענ'ס טלית ביי די ציצית, געמירמעלט אַ פּאָר ווערטער, אַ קוש געגעבען און אוועקגעזעצט זיך עסען.

— גענענדעל! — האָט בעריל געבּרומט בייז.

— וואָס איז? שוין, דו דאַווענסט פאַר איהם. דו דאַווענסט פאַר אַלע. אין אַמעריקאַ האָט מען ניט קיין צייט צו דאַווענען.

אהרן האָט אָנגעקוקט די שוועגערין און האָט זי ניט דערקענט. איז דאָס די פרומע אידענע, וועלכע פלעגט אין דער היים זיין די זאָגערין אין דער שוהל און לויפען יעדעס מאָל אין בית־המדרש אריין מיט אַ לעפעל, מיט אַ טעפּעל אַ שאלה פרעגען? שטענדיג האָט זי געהאַט שאלות צו פרעגען. וואָס איז דאָס געוואָרען מיט איהר דורך דער קורצער צייט וואָס זי איז אין אַמעריקאַ!

נור גענענדעל, ווי געזאָגט, איז אין אַמעריקאַ געוואָרען „ליבעראַל”. דאָס הויז ביים פעטער בעריל איז געווען צוטהיילט אין צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי איז געווען דער פאָטער מיט די עלטסטע צוויי טעכטער, דבורה, די פּערזעסענע, און אַ אינגערע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ גאַליציאַנער, וועלכע האָבען געדענקט דעם טאַטען פון דער היים, ווען ער איז געווען גוט־אָב, און רעספּעקט געהאַט פאַר איהם. די אנדערע פּאַרטיי, די מאַמע מיט די אינגערע צוויי קינדער, טשאַרלי און קלאַרא, וועלכע האָבען זיך האַלב דאָ ערצויגען. זיי האָבען די מוטער ליעב געהאַט און די מוטער האָט זיי ליעב געהאַט. און די רייבונגען פון די „פּאַרטייען” האָט זיך געפיהלט ביי יעדען מאָלצייט.

בעריל האָט אויך נישט פערשטאַנען וואָס איז געוואָרען אין אַמעריקאַ מיט זיין ווייב. נור ער איז געוואָרען צוגעוועהנט דערצו. ער האָט אַזוי פיעל זאַכען נישט פערשטאַנען דאָ אין אַמעריקאַ — אָהן איז געוואָרען צוגעוועהנט, און גאָר ניט מעהר געפרעגט. דער איד האָט געלעבט די צוועלף יאָהר, וואָס ער איז אין אַמעריקאַ, איינזאַם, אַליין, אין מיטען קרייז פון זיין פאַמיליע. ער האָט מיט קיינעם קיין

ווארט ניט געהאט אויסצורײדען, ניט נאר זײנע זײנע קינדער פערוויי־טערט געווארען פאר זײנע אויגען, נור זײן אײגען ווייב, מיט וועלכער ער האט קינדער געהאט און געלעבט אדורך זײן לעבען, איז איהם דא אין אמעריקא פערפרעמדט געווארען. די אײנזאמקײט האט דעם פרומען אידען אריינגעטריבען אין רעליגיעזער התפעלות. ער האט געזוכט זײן לעבען אין זײן רעליגיאָן. די וועלט האט ער שוין ניט געהאט — האט ער געוואלט, אז די צווייטע וועלט, וואס ער גרייט זיך אָן, זאל זיין וואס רייכער און הערליכער... ער האט ניט גע־געסען פון דעם זעלבען ברויט וואס זײן משפחה. מוצאי שבת איז ער געגאנגען צו א בעקאנטען אידען, אין א אידיש געסעל, וועלכער האנדעלט מיט כשר'ע פוטער און קעז און וועלכען ער האט געקענט אלץ אן עהרליכען אידען. ער האט גערעדט מיט איהם אין איין שטיבעל — און האט זיך געקויפט א האלב פונט פוטער און א קעזעל און פון דעם האט ער געלעבט פון איין וואך צו די אנדערע... און פון דעם כשר'ען עסען האט ער יעצט געגעסען.

אין א פערטעל שעה ארום איז שוין געגענדעל'ס שטיבעל געווען ליידיג און שטיל — אלע זיינען אוועק צו דער ארבייט.

אז אהרן מיט בערלען זיינען ארויסגעקומען אויף דער גאס ארויס — האט אהרן אנגעקוקט זיין ברודער און ערשט יעצט האט ער געזעהן ווי דער ברודער האט זיך פערעלטערט דורך דער קורצער צייט וואס ער איז אין אמעריקא. ער איז שוין געווען אן אלטער מאן מיט א גרויע באָרד און אן איינגעהויקערטען רוקען. און ווי לאנג איז עס גאר, ווי אט דער אלטער מאן איז געווען בעריל חסיד פון קוזמין, מיט א שווארצע באָרד און מיט בליהענדע רויטע באקען און מיט גלאנצענדיגע שווארצע אויגען? בעריל חסיד, וועלכער פלעגט זיך קאכען אין קהל'שען טאפ, א איד א ברען, א סוחר פון אמאל, געפאהרען נאך גער צום רבי'ן — א וואוילער לערנער — דאס איז ער? אהרן'ען האט זיך געדאכט, אז ער האט צוויי ברידער, אז יענער בערעל חסיד איז איבערגעבליבען אין דער היים, אין'ם קליינעם שטעדטעל, און דער, דא, איז אן איינגעהויקערטער אלטער אפערייטאר, א קלאגענדער צובראכענער איד...

בעריל האט בעמערקט ווי אהרן קוקט איהם אָן, און פערשטאנען וועגען וואס ער קלעהרט.

— אבער, בעריל — שמייכעלט אהרן — ווי קענסטו דאס...
אהרן האט געוואלט עפעס זאגען און אבגעהאקט אין מיטען.
— גאר, עס איז שוין נעהענטער ווי ווייטער. איך האב גאר ניט צו פערלאנגען פון דער וועלט. איך בין שוין צופריעדען.

אהרן האט ערשט יעצט פערשטאנען פאר וואס דער ברודער ביי דער גאנצער פערשקלאפונג האט נישט פערלוירען דעם מוטה און האפנונג. ער האט ניט געוואוסט ביז איצט פאר וואס דער ברודער איז אזוי רוהיג און גליקליך; פארוואס זיינען זיינע אויגען אזוי קלאהר און ריין געבליבען. יעצט האט ער עס געזעהן. דער ברודער האט א גלויבען אין יענער וועלט, און וואס נעהענטער ער איז גע־קומען צו יענער וועלט, אלץ גליקליכער און רוהיגער איז ער געווא־רען. עס האט זיך איהם געדאכט, אזוי ווי ער זעהט דעם ברודער צופאהרען צו אן אינזעל, וואו עס ווארטען פאר איהם אנגעגרייט אוצרות וואס ער האט אנגעזאמעלט דורך דעם גאנצען לעבען און ער פאהרט אבנעהמען זיין פערמעגענס. וואס נעהענטער ער קומט צו צו דעם אינזעל, אלץ רוהיגער און גליקליכער ווערט ער. דער גלויבען אין דער צווייטער וועלט האט דעם ברודער געגעבען כח איבערצו־טראגען אזוי רוהיג, מיט געדולד, די נויטען פון דער וועלט. און דעם ערשטען מאל האט אהרן מקנא געווען דעם ברודער זיין גלויבען. און ער האט אנגעהויבען צו זוכען אין זיין לעבען עפעס אזעלכעס, וואס זאל עהנליך זיין צום ברודער'ס גלויבען, און ער האט גאר ניט גע־פונען. זיין לעבען איז געווען פוסט — און נור ארימקייט, וואכעדיג־קייט און טרוקענע שקלאפישע ארבייט פאר דעם ארימען טאג־טעג־ליכען ברויט...

— קום, אהרן, מיט מיר.
— וואו אהין?
— איך וועל דיר צוריקפיהרען צום אנקעל מאזעס. איך וועל בעטען פאר דיר, אז ער זאל דיר צוריקנעהמען אויפ'ן פליים. מן הסתם איז דאך שוין אונזער מזל אזוי... מיר מוזען אבריכטען גלות. געהייסען פון אויבען... אפשר אויף דער אנדערער וועלט... ווער ווייסט? זאג מיר, אהרן, דו דאווענסט אמאל?
— איך האב קיינמאל נישט געקלעהרט. וועגען דעם — האט אהרן צו זיך אליין געזאגט.

— אויב אזוי, צו וואָס טויג דאָס גאַנצע לעבען? צו וואָס לוינט עס זיך?

— „צו וואָס לוינט עס זיך" — האָט אהרן נאָכגעזאָגט דעם ברודער'ס ווערטער אין זיין געדאַנק, און טאַקע נישט געוואוסט צו וואָס עס לוינט זיך — אז קיין אנדער לעבען ווי אויף דער וועלט האָט ער נישט געהאַט. און דאָס לעבען איז געווען אַן אָרימעס, אַ מיאוס'עס — און אַ לאַנגוויילינעס... און דאָך איז ער געגאַנגען נאָכ'ן ברודער צום אַנקעל מאָזעס בעטען זיך, אז מען זאָל איהם לאָזען פאַרטזעצען דאָס לאַנגוויילינע לעבען...

.5

אַנקעל מאָזעס.

פאַר אַ שטיק, שטיק צייט פריהער, בעפאָר אונזער געשיכטע פאַנגט זיך אָן, האָט זיך אַמאָל אין אַ קליין שטעדטעל אין פוילען פּלוצלונג בעוויזען אַ פרעמדער, אַנגעטהאָן אנדערש ווי אַלע איינ־וואָהנער פון שטעדטעל, קורץ געקליידעט, דייטש, אין מאָדנע גע־קעסטעלטע הויזען, געמאַכט אויס אַ ווייבערשע סחורה מיט אַ ברייט שטייף קאַפּעליושעל און אַ ווייסען ווייט אויסגעשניטענעם קראַגען. אַ פאַטער־מערדער, ווי מען האָט עס דענסטמאָל גערופען. גרויסע גאָלדענע רינגען אויף די הענד און אַ גאָלדענע קייט אויף די סאַמעט־געקעסטעלטע וועסט; אַ מענש אָהן וואָנסעס, נור מיט אַ בערדעל. דער פרעמדער האָט ארויסגערופען אַזאַ ערשטוינען, אז ווען ער וואָלט ניט געגאַנגען אין גאַס מיט אַ גוט־בעקאַנטען איינוואָהנער, מיט יוסף'שי קאַשען־מאַכער, וואָלט מען זיך פאַר איהם דערשראָקען. נור אַלטע איינוואָהנער האָבען באַלד אין דעם פרעמדען דערקענט יוסף'שי קאַשען־מאַכער'ס עלטסטען זוהן, וועלכער איז אוועק מיט יאָהרען צוריק אין די ווייטע מקומות. יונגע מענשען האָבען גאָר ניט געוואוסט, אז יוסף קאַשען־מאַכער האָט אַ עלטסטען זוהן, און די, וועלכע האָבען יאָ געדענקט, האָבען געמיינט, אז ער איז שוין לאַנגסט געשטאָרבען. זיין בעווייזען זיך פּלוצלונג אין די געסלאַך פון שטעד־

טעל האָט ביי פיעלע ארויסגערופען זכרונות פון די יוגענד. זיי האָבען דערקענט אין דעם פרעמדען זייער יוגענד פריינד, זייער חדר־חבר, און זיינען צוגעגאנגען צום פרעמדען און האָבען איהם אָבגעגעבען דעם ברייטען שלום־עליכם. באלד איז דאָס גאנצע שטעדטעל געוואהר געוואָרען פון דעם „אמעריקאנער“, וואס איז צוריק אהיים געקומען פון די וויטע, ווייטע מקומות. און אין אבענד איז יוסף קאשען־מאכער'ס שטיבעל בעלאגערט געוואָרען פון קרובים, נאהענטע און ווייטע, פון שכנים און גלאט איינוואָהנער פון'ם שטעדטעל, וועלכע זיינען געקומען נאָכפרעגען זיך נאָך זייערע וואס זיי האָבען אין אמעריקא. האט איינער געהאט אַ זוהן אין אפריקא, אין בראזיליען אָדער אפילו אין לאָנדאָן — ענגלאנד, איז מען געקומען זיך נאָכ־פרעגען אויף איהם ביים אמעריקאנער. ווייל וואס דאָס איז אמע־ריקא אזעלכעס האָט מען נאָך ניט גאנץ גוט געוואוסט אין שטעד־טעל, און אלעם האָט געהייסען דענסטמאָל אמעריקא — פון יענער זייט גרענעץ אָן, האָט זיך אויסגעוויזען, איז איין־איין גרויסע שטאָדט, און די שטאָדט הייסט אמעריקא.

באלד האָט דאָס שטעדטעל אָנגעהויבען צו קלינגען פון דעם „אמעריקאנער'ס“ רייכטהום. מען האָט דערצעהלט פון אַ שטעקען מיט אַ גאָלדענעם קאָפּ, וואָס ער האָט געבראכט דעם פאָטער זיינעם, און פון מתנות, גאָלדענע זייגערס און קייטען, וואס ער האָט גע־בראכט די ברידער און די גאנצע משפחה. און האָט ער זיך נור שבת אין גאס ארויסגעוויזען אין אַ נייעם געקעסטעלטען אנצוג, אַן אויבער־ראָק מיט אַ זיידענעם אונטערשלאָק, און ביי דער שעהנער עליה וואס מען האָט איהם געגעבען, האָט ער פאר'ן פאָטער געלאָזט מאכען אַ מי שברך און געשאָנקען אַ גאנצען רובעל — האָט דאָס ארויסגערופען אזא רושם, אז דאָס גאנצע שטעדטעל האָט זיך געטראָגען אין וואָל־קענס פאנטאזיע פון דער לעגענדע פון „אמעריקאנער'ס“ רייכטהום.

יוסף'שי קאשען־מאכער, וועלכער איז געווען אין שטעדטעל ניט קיין זעהר אָנגעזעהענער בעל־הבית, אַ איד, וואָס האָט אַ גאנצע נאכט געמאָהלען קאשע אין אַ קליין געוועלבעל און שטענדיג ארומגעגאנגען בייטאָג אַ פערשלאָפענער, איז מיט אמאָל געוואָרען אזא אָנגעזעהענער בעל־הבית, ווי ער וואָלט דאָס גרויסע געווינס געווינען. און אַ גאנ־צען שבת האָט מען געהאלטען אין איין טראָגען קוגעל און טשאָלענט

פון שעהנע אָרענטליכע בעלי־בתים'ס טישען צו יוסף קאשען־מאַכער'ס שטוב, מכבד צו זיין דעם גרויסען גאַסט, דעם „אַמעריקאַנער".

געזאָגט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז אַראָפּגעקומען אין שטעדטעל אריין גרויסע געשעפטען מאַכען, אַז באַלד נאָך שבת שטעלט ער זיך מאַכען אַ גרויסע קאַשע־מיהל, און ער האָט שוין אָפּגעקויפט ביים שררה פון שטעדטעל די פעלדער הינטער דער שטאָדט. אידען האָבען זיך געמאַכט חשבונות, אַז זיי וועלען גליק־ליך ווערען דורך איהם. און נאָך שבת זיינען אריינגעקומען צו יוספ'שי קאַשען־מאַכער פערשיעדענע בעלי־בתים, אידען מעקלער און אידען סוחרים, און האָבען אָנגעהויבען אָנצושלאָגען פערשיעדענע געשעפטען. איינער — אָקסען, דער צווייטער — וואָלל און אַ דריטער — אַ הלואה דעם שררה פון שטאָדט אויף גוטע פּראָצענטער. אַנדערע זיינען ווייטער און טיעפער געגאַנגען און אָנגעהויבען זיך עדעל צו אינטערעסירען מיט הארץ־אַנגעלעגענהייטען. וואָרים געהערט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז נאָך אַ בחור. דער אַמעריקאַנער האָט אַלץ אויסגעהערט זעהר ערנסט, מיט אַלעם זיך אינטערעסירט, אויף אַלעם זיך נאָכגעפרעגט און די איינצעלהייטען פון אַלעם גע־וואָלט וויסען, און האָט אַלעמען האָפנונגען געגעבען, און עס האָט זיך אויסגעדראַכט, אַז אָט שוין־שוין געהט ער טהאָן דאָס געשעפט. נור קיין געשעפטען אין שטעדטעל האָט ער ניט געטהאָן.

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, אַז דער אַמעריקאַנער האָט זיך אַרומ־געדרעהט אין שטעדטעל פּוסט־און־פּאַס, געוואָהנט אַלץ ביים פעטער דעם קאַשע־מאַכער, קיין מיהלען האָט ער ניט אויפגעמויערט און קיינע געשעפטען האָט ער ניט געמאַכט און קיין גראָשען האָט מען ביי איהם ניט פערדיענט — האָט ער זיין גאַנצען רייז פערלאָרען. קיינער האָט זיך שוין מיט איהם ניט אינטערעסירט. די אַמעריקאַנער געקעסטעלטע הויזען האָבען קיין בעוואונדערונג מעהר ניט אַרויסגע־רופען, אפילו זיינע גאָלדענע רינגען מיט די גאָלדענע מתנות. יוסף קאַשען־מאַכער איז געוואָרען אויס מחותן. מען האָט ווייטער גע־הערט אַ גאַנצע נאַכט די שטיין־מיהלען אַרויסוויינען פון געוועלבעל אַרויס און ביי־טאָג געזעהן אַ שלאָפעדיגען פערמעהלטען אידען. יע־דער האָט געהאַט צו טהאָן מיט זיינע אייגענע געשעפטען. אַן „אַמע־ריקאַנער" האָט מען מעהר ניט געדענקט.

נור ווען קיינער האט זיך שוין מעהר ניט אינטערעסירט מיט דעם „אמעריקאנער", האט זיך דער אמעריקאנער אנגעהויבען צו פער־אינטערעסירען מיט די איינוואהנער פון שטעדטעל. אויסגעפרעגט יעדען בעקאנטען פון וואס ער מאכט א לעבען, וויפיעל ער פער־דיענט א וואך, און וויפיעל יער בעדארף א וואך. ארייגעקומען אין פרעמדע שטובען און געזעהן ווי מען וואהנט און ווי מען לעבט, וואס מען עסט און אויף וואס מען שלאפט, און אז מען האט איהם גע־פרעגט צו וואס בעדארף ער דאס וויסען, אויב ער וויל געבען פרנסה, האט ער געשמייכעלט:

— א מענש דארף אלסדינג וויסען. עס איז גוט צו וויסען.

אין א געוויסע צייט ארום איז דער אמעריקאנער פערשוואונדען פון שטעדטעל, מיטגענומען א איינגערען ברודער מיט זיך, איבער־געלאזט דעם פאטער, זאגט מען, א פאר הונדערט רובעל דאס מיהלע־כיל צו פערגרעסערען. און אזוי ווי ער איז געקומען פון דער „אמע־ריקא", אזוי איז ער פערשוואונדען. צוערשט האט מען עס אפילו ניט בעמערקט. נור דערנאך, אז מען איז געוואהר געווארען, אז דער „אמעריקאנער" איז אוועק, האט מען גערעדט אין שטעדטעל אז עס האט גאר אנדערש ניט געקענט זיין. ווייל דאס אמעריקא איז א כשוף וואס לאזט ניט רוהען. און דער וואס האט נור די שוועל איבער אמעריקא איבערגעטראטען, וועט שוין ניט קענען איינזי־צען אויף אנדערע ערד, מעג עס זיין אייגענע געבוירענע, ווייל עס ציהט איהם צוריק — אזוי ווי דעם גנב צו דער תליה...

נור נאך דעם „אמעריקאנער" האט זיך דאס שטעדטעל אנ־געהויבען צו לאזען קיין אמעריקא. קיינער האט אין אנפאנג ניט בעמערקט, ווי דאס שטעדטעל ווערט ביסלעכווייז שי־טערער און שיטערער. די אלטע געהען אויפ'ן בית־עולם און די יונגע ווערען פערשוואונדען אין „אמעריקא"... צוערשט האט דער אמע־ריקאנער איבערגענומען זיינע אייגענע: די ברידער, דערנאך די משפחה, די ברידער'ס קינדער, די פעטערס, די איידעמס און די זיהן פון די פעטערס. דערנאך האבען זיך אנגעהויבען צו ווענדען צו איהם קינדער פון מחותן, בעקאנטע און גלאט אזוי „לאנדסלייט" נאך שיפס־קארטען. עס האבען זיך אנגעהויבען צו יחסנ'ען צום „אמע־ריקאנער" גלאט פרעמדע אידען, געזוכט אבי נור אויסצוגעפינען

אַ שטיקעל מחותנ׳שאַפט און דערוויזען עס אין בריעף און געבעטען אַ שיפסקאַרטע. דער אמעריקאנער זאָגט ניט אָב. און דאָס שטעדטעל ווערט איינציגווייז אויסגערונען. די „שטעדט" אין דער קאַלטער שוהל ווערען שיטערער, גאַנצע משפחות ווערען פערשוואונדען. שבת נאָכ׳ן דאווענען, ביים דיין׳ס חומש־לערנען, ווערט דער עולם וואָס אַמאָל ווינציגער, אין שטעדטעל זעהט מען מעהר ווייבער ווי מענער. מעהר עלטערען ווי קינדער, מעהר קליינע און אַלטע ווי ערוואַקסענע. אַלע זיינען זיי נאָך נאָכ׳ן „אַמעריקאנער". אפילו דער אַלטער קאַשע־מאַכער האָט אויף דער עלטער פערשלאָסען זיין בודקעלע — און דאָס ווייגען פון די מיהל־שטיינער האָט אויפגעהערט ביינאַכט אין אַלטען מאַרק — און איז אַראָבגעפאָהרען נאָך דער „אַמעריקאַ" צו זעהן זיך מיט זיינע קינדער בעפאָר ער שטאַרבט. אַזוי פאָהרען זיי נאָך דעם „אַמעריקאנער", ווי ער וואָלט זיי מיט אַ כשוף אַהין געצויגען, ביז׳ן היינטיגען טאָג...

אין „אַמעריקאַ" האָבען זיך די איינוואָהנער פון שטעדטעל צוריק געפונען. אויף די בויערי איז געשטאַנען אַ דריי־שטאָקיגע הויז, פערשטויבט און שמוציג, וואָס די עלעוויי־טעדס האָבען אָנגע־טראָגען דערויף דעם שטויב פון די גאַסען. און אין די אויבערשטע שטאָקען איז געזעסען דאָס גאַנצע שטעדטעל קוזמין... און האָט געגעהט מלבושים ביים אַמעריקאנער. און ווער איז אויף דער בויערי ניט געזעסען! די למדנים פון שטעדטעל, די יחסנים צוזאַמען מיט בעלי־מלאכות און גלאַט גראָבע יונגען פון דער היים — אַלע זיינען זיי געזעסען אויפ׳ן הויכען פלאָר אין דער בויערי, און האָבען גענעהט און גענעהט. און די וועלכע זיינען דאָרט אריינגעפאַלען — זיינען געבליבען אויפ׳ן לעבען לאַנג. זיי האָבען מעהר ניט געוואוסט ווי נאָר איין וועג: אין דער פריה צו דער בויערי, אין אָבענד פון דער בויערי — אַהיים. און ביים אריינגאַנג פון דער הויז אויף דער בויערי איז געשטאַנען אַ קליין פערשטויבט שילדעל, וועלכעס האָט געטראָגען דעם אַמעריקאנער׳ס נאָמען: „מאָזעס מעלניק".

.6

דער „אמעריקאנער“ אין אמעריקא.

אין געוועלב פון קליידער איז געשטאנען דער „אמעריקאנער“, דער אנקעל מאזעס, אהן א ראק, און האט מיט א גרויסע שניידערשע שער זיך אבגעשוירען די נעגעל פון די פינגער. איבער דער גאנצער לענג פון געוועלב זיינען געשטאנען לאנגע, ברייטע טישען, אויף וועלכע עס איז געווען אנגעלעגט ביז אין האלבען באלקען אריין קופעס מיט קליידער פון אלער ארט: רעק, מארינארקעס, הויזען און וועסטען.

ביי די טישען האבען זיך ארומגעדרעהט שטארקע יונגען, בריט־ביינינגע מיט שטייפע ארויסגעשטעלטע ברוסטען, און האבען גע־שוויגען פאר אימה, פאר'ן „אנקעל“. נור פון צייט צו צייט האט איי־נער געוואונקען דעם צווייטען מיט די אויגען. עס איז נאך געווען זעהר פריה אין מארגען, און די שניידער ארבייטער זיינען ערשט אריינגעקומען צו דער ארבייט.

— קוזמין קריכט — לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — האט דער אנקעל מאזעס געוויזען מיט די גרויסע שער אויף די אריינגע־קומענע אידען, א טייל מיט בערד, א טייל אהן בערד, א טייל אלטע, שוין איינגעהויקערטע, א טייל יונגע מיטעל־יעהריגע וועלכע זיינען מיט א געוויסע פוילקייט אריינגעקומען אין געוועלב אריין און ארויס־געלאזט זיך אויף די טרעפ אויף די אויבערשטע שטאקען וואו עס זיינען געווען די געווערק־שטוהלען.

— לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — העי, דו, גרינער נאטע! ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים? נאטע פוטערמילך — האט ער אבגעשטעלט איינעם פון די ארבייטער, א מיטעל־יעהריגען איד, וועמעס אויגען עס זיינען נאך געווען האלב פערוועבט אין שלאף און די פאות נאך נאס פון וואשען, און איז געגאנגען פוילענדיג זיך.

— וואס קריכסטו? — וואס מיינסטו דא איז קוזמין? אין קוזמין איז מען געקראכען, אין אמעריקא לויפט מען. הארדי־אפ, פערשטאנען? — הויב די פיס, דו אוגערקע!

די אידען ביי די טישען מיט די קליידער האבען אויפגעלאכט, ווי געוואלט צופריעדענשטעלען דעם אנקעל — אבער צו לאכען האָבען זיי ניט געוואגט. דער „אנקעל" האט אויפגעהויבען זיינע אויגען, די שיטערע געלע ברעמען זיינען פערטרונקען געווארען אין די פעטס פון זיין פּנים, און אז די יונגען האבען געזעהן דעם אנקעל'ס „נאקעטע" אויגען, וואס זיצען אין זיין ברייט־פעט פּנים, זיינען זיי פערשטומט געווארען.

— קום נאר אהער, יאנג מען — האט דער אנקעל געוואונקען צו א יונגען מאן, אויף וועלכען זיין רונדיג געשוירען בערדעל האט עדות געזאגט אז ער איז א פרומער, און וועלכער איז אריינגעקומען שפּעטער פון אלע. ערשטענס, ווייל ער איז געווען דעם אנקעל'ס א קאזין, האט ער זיך דאס ערלויבט, און צווייטענס, ווייל ער איז ניט לאנג געווען נאך דער חתונה, און אויף זיינע ווייכע בעקלאך, וועלכע זיינען געווען אויסגעקנעטען פון שלאף, האט זיך נאך געפיהלט דער טעם פון קושען, וואס דער יונגער מאן האט גענאסען ביי נאכט...

— יאנג מען, מען לייגט עס אפּ אויף שבת, ווען עס זיין פאר דיין געלד — ניט אויף אין מיטען דער וואך. אויף אין מיטען דער וואך איז עס פאר מיין געלד — פערשטאנען?

דער יונגער מאן וועלכער האט זיך געהאלטען פאר א מורנו מעהר ווי אלע ארבייטער, ווייל ער איז געווען דעם אנקעל'ס א קאזין, האט אנגעקוקט דעם אנקעל און ניט פערשטאנען וואס ער מיינט. ער האט זיך ערלויבט צו פרעגען:

— וואס מיינט דער אנקעל?

— שלאפען מיט דער ווייב.

א רויטער שטראם בלוט האט בעגאסען דעם יונגען מאן'ס פּנים, און ער האט ניט געוואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאן. און די יונגען ביי די טישען האבען ארויסגעפּלאצט מיט א געלעכטער, וועלכען דער אנקעל האט ווידער איינגעשטילט מיט א בליק פון די אויגען און מיט אויפהויבען די שיטערע ברעמען.

— הערים, כאפּ איהם אויפ'ן פּיעדעל — האט א יונג געגעבען א געשריי אריין פון דרויסען און אריינגעווארפען אין געוועלב אריין א הויכען איטאליענער מיט זיין ווייב.

— דאַנט בי עפרעיד, דאַנט בי עפרעיד, אַל סעל יו דהי בעסט סוט.

און איידער דער גוי האָט זיך נאָך צייט געהאַט ארומצוקוקען, האָבען איהם שוין צוויי יונגען געכאַפּט און געגעבען אַ ציה אַראָפּ פון איהם די הויזען, ארויפגעצויגען אַ פּאָר אַנדערע, קורצע, די נאָט האָט געפּלאַצט הינטער איהם. ארויפגעשלעפּט אויף איהם אַ צו־קורצען רעקעל, פון וועלכען דער גוי האָט אַרויסגעשטעקט אַ פּאָר לאַנגע הענד, וואָס ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען זיי האָבען זיך איהם גענומען — איינער האָט איהם געצויגען דעם ראָק פון הינטען, אַ צווייטער פון פאָרענט, אויסגעשטעלט איהם די ברוסטען, ארויס־געקלאַפּט איהם די פּלייצעס און באַלד האָט שוין אַ דריטער אויך צו־געטראָגען צו איהם אַ שפּיגעלע און געשפּיגעלט דעם גוי:

— דאָזנט הי לוק לייק ע דזשענטלמען? סעם, קום נאָר אַהער, גיב נאָר אַ קוק אויף דעם גוי — האָט דער יונג וואָס האָט דעם איטאַ־ליענער אַנגעמאָסטען דעם אַנצוג צוגערופען אַן אַנדערען: — דאָזנ'ט הי לוק לייק ע דזשענטעלמען?

— שור, אַזאַ יאָהר אויף זיין מאַמען, — האָט סעם איבערגע־גלעט מיט זיין גרויסע האַנד דעם גוי'ס אַנצוג אויף זיינע פּלייצעס.

— הי איז אָלל־רייט.

אין דעם געוועלב האָט זיך בעוויזען אַ מיידעל. איהרע צוויי שוואַרצע צעפּ זיינען געווען ערשט געצוואָגענע און פערקאַמטע און אַראָבגעלאָזט זיך מיט רויטע בענדלאַך פערקניפּט איבער איהרע פּליי־צעס. דאָס ברוינע אויסגעוואַקסענע דזשעקעטעל, וואָס זי האָט גע־טראָגען, כאָטש אויסגעריבען און אויסגעוואַקסען, דאָך איז עס גע־ווען ריין. מען האָט געשפּירט דערפון אַ שטאַרקען גערוך פון עסיג, מיט וועלכען דאָס מיידעל האָט די פלעקען ארויסגענומען. פון אונטער איהר דזשעקעטעל איבער'ן קליידעל האָט זי געטראָגען אַ ווייס־שיר־צעל ווי זי וואָלט געגאַנגען אין סקוהל צום עקזאַמען.

— איך וויל זעהן דעם אַנקעל מאָזעס. קען איך זעהן דעם אַנ־קעל מאָזעס? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט דעם ערשטען אַנגע־טראָפענעם מענשען אויף דער שוועל פון דער טהיר.

דער מאַן האָט זי אָנגעקוקט.

— אַנקעל מאָזעם איז ניטאָ. וואָס ווילסטו פֿון אַנקעל מאָזעם?

— איך ווייס שוין וואָס איך וויל — איז די מיידעל ווייטער גע־גאַנגען און געפרעגט אַן אַנדערען יונג.

— איך וויל זעהן דעם אַנקעל מאָזעם.

דער אַנקעל מאָזעם וועלכער איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיט די גרויסע שניידער שער אין דער האַנד (פון וועלכער ער האָט זיך ניט געקענט אָפּגעוועהנען זיין גאַנץ לעבען) אין פראָנט פון זיין גע־שעפט, ביי דער טהיר פון זיין פּריוואַט אָפיס און ביים ארויפגאַנג פון די טרעפּען, וועלכע האָבען געפיהרט צו די אויבערשטע שטאָקען פון די געווערק־שטעלען, האָט דערהערט ווי דאָס מיידעל פרעגט זיך אויף איהם. האָט ער געפרעגט פון דערוויטענס, ניט אויפהויבענדיג די אויגען:

— ווהאָט איז דהי מעטער?

אין דעם טאָן האָט דאָס מיידעל דערקענט, אַז דאָס איז דער אַנקעל מאָזעם, איז זי פלינק צוגעגאַנגען צו איהם און געזאָגט אין אַ בעטענדען קינדישען טאָן:

— פּליעז, אַנקעל מאָזעם, בי גוד טו מיי פאָטהער. דו קענסט איהם העלפען. פּליעז, העלפּ איהם.

— וועמעס איז דאָס? — האָט דער אַנקעל געפרעגט די מענשען זיינע.

די יונגע האָבען געצויגען מיט די אַקסלען, ווי זיי וואָלטען געוועז בענוצט בעוועגונגען אַנשטאָט ווערטער.

— ווהאָט איז יור נעים? — וועמעס ביזטו?

— מאַי נעים איז מאַשאַ. איך בין אהרן מעלניק'ס טאָכטער. דו ביזט זיין אַנקעל. אַי נאָו, דו ביזט אַנקעל מאָזעם — דער פּאַ האָט דאָס געזאָגט.

— דו ביזט דעמ'ס, אַה. איך ווייס שוין. אַי נאָו — וואָס ווילסטו?

— איך וויל, אַז דו זאָלסט אויסבאָרגען פּאַ הונדערט דאָלאַר. פּאַ וויל געהן אין ביזנעס. ער האָט נישט קיין געלד. דו האָסט יאָ. פּליעז, באָרג איהם הונדערט דאָלאַר. פּליעז, אַנקעל.

דער אָנקעל מאָזעס האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען דער מיידעל נור אז ער האָט דערזעהן די נאַסע צוויי שוואַרצע צעפּ און דאָס ווייסע שירצעל, איז איהם די מיי־דעל געפעלען. ער האָט צוריק אַראָבגעלאָזט די אויגען און געזאָגט:

— גאָ האָם, קיד, גאָ צו מאַמאַ. איך וועל זעהן, וואָס איך קען טהאָן.

— וועסט דו באָרגען פּאַ הונדערט דאָלאר, אז ער זאָל געהן אין ביזנעס, אָנקעל? יעס?

— אָלל־רייט, גאָ האָם. איך וועל שוין זעהן וואָס איך קען טהאָן.

די מיידעל איז נאָך געשטאַנען פאַר'ן אָנקעל, און אין דער טהיר האָבען זיך בעוויזען איהר פאָטער אהרן מיט דעם עלטסטען ברודער זיינעם, בעריל. די אידען זיינען אריינגעגאַנגען מיט מורא, און גע־שלעפּט זיך מיט שרעק צום אָנקעל.

— אָט איז פּאַ — האָט מאַשא אויסגערופען, דערזעהענדיג דעם פאָטער. — ווייסט פּאַפּאַ, — אָנקעל מאָזעס האָט געזאָגט, ער וועט דיר באָרגען געלד צו געהן אין ביזנעס.

— וואָס טהוסטו דאָ? — אהיים געה. געה אהיים — האָט זיך אהרן פערשעהמט פאַר דעם מענשען איבער דעם, וואָס זיין קינד איז אריינגעקומען בעטען פאַר איהם.

מאַשא האָט זיך אָפּגערוקט אין א ווינקעל.

— ווהאט איז דהי מעטער? — האָט דער אָנקעל צוגעשריען נאָך פון דערווייטענס, ווען ער האָט דערזעהן די אידען אריינקומען. און דער „ווהאט איז דהי מעטער" האָט די אידען אָפּגעשטעלט.

סעם, א שטאַרקער יונג פון א יאָהר עטליכע און צוואַנציג, איז צוגעלאָפען צו די אידען, זיי אָפּגעשטעלט און עפּעס גערעדט מיט זיי.

סעם איז געווען דעם אָנקעל מאָזעס' ליעבלינג. ער איז געווען זיין שוועסטער'ס קינד, וועלכען ער האָט אַראָפּגעבראַכט קיין אַמע־ריקאַ, און גענומען איהם צו איהם אין געשעפט אריין. סעם איז גע־ווען דעם אָנקעל זעהר געטריי, און אָפּגעהיט דעם אָנקעל'ס אינטערע־סען. דער אָנקעל האָט געוואוסט דערפון און ער האָט געהאַט צו דעם יונג מעהר צוטרויען ווי צו אַלע אַנדערע. ער האָט איהם געמאַכט

פאר דעם געלד־נעהמער. קיינער האט ניט געטארט נעהמען קיין געלד, זוען ער האט עפּעס פערקויפט, נור סעם. סעם׳ען האט דער אנקעל ליעב געהאט, ווייל ער איז געווען עהנליך צו איהם, ווען דער אנקעל אליין איז נאך געווען א קצב־יונג אין דער היים. סעם האט געקענט ביים אנקעל אלעס אויספיהרען, און אלע לאנדסלייט וואס האבען בעדארפט עפּעס צום אנקעל, האבען זיך צום ערשטען געווענדעט צו סעם׳ען, אז ער זאל זיין זייער מליץ־יושר.

— סעם, בעט פאר איהם. ועסט טהאן א מצוה. סעם, טהו א טובה אהרן׳ען. טהו א טובה — האט בעריל געבעטען ביי סעם׳ען פאר זיין ברודער.

סעם איז צוגעגאנגען צום אנקעל און געזאגט:

— אנקעל, אהרן מעלניק פון קוזמין איז צוריקגעקומען צו דער ארבייט — איהם צוריקנעהמען?

— נאטהינג דואינג — האט דער אנקעל זיך אנגעהויבען בע־שעפטיגען מיט דער שער, וואס דאס איז געווען א צייכען, אז „אלע טהירען זיינען צוגעשלאסען“ — זאל ער געהן מיט׳ן ברודער נאך ברוקלין שוירטס נייהען מיט איטאליענישע שיקסעס — איך בע־דארף איהם ניט מעהר. פאר מיר איז ער שוין צו־אלט.

סעם האט געוויזען צום ברודער בעריל מיט דער האנד און פער־צוויגען די ליפּען. עס הייסט, אז ער קען גאר ניט מאכען.

— אנקעל, האט רחמנות אויפ׳ן... — האט דער עלטערער ברו־דער בעריל געוואגט צו טרעטען א טריט נעהענטער פאר׳ן אנ־קעל. — ער האט דאך א ווייב מיט קינדער, זאל דער אנקעל רחמנות האבען אויף זיין ווייב מיט קינדער. דער אנקעל וועט זיך א גרויסע מצוה פערדיענען. א גרויסע מצוה.

— איך טהו ניט קיין מצוות. איך האב שוין גענוג געטהאן מצוות, אז מען זאל מיך דערנאך שילטען דערפאר, זידלען דערפאר. וואס האט ער געזאגט אויף מיר? זאג סעם, וואס ער האט אויף מיר געזאגט, ווען ער איז אראפּגעלאפען פון דער הויך?

— האט דער אנקעל א זארג וואס ער האט געזאגט, ווער עס האט געזאגט. שנארערס, אז ווען ניט דער אנקעל, וואלטען זיי דאך אלע געווען געפוילט אין קוזמין. דער אנקעל האט איהם אראפּגע־

נומען, איהם מיט די בעבעכעס, געשיקט געלד, שיפס־קארטען נאך זיי, און ער וואגט דעם אנקעל אקעגען צו רעדען. אה זיין גליק איז וואס איך בין נישט געווען אין סטאר. איך וואלט איהם געוויזען דעם אנקעל אקעגען צו רעדען — האט זיך סעם פלוצים צוקאכט פאר׳ן אנקעל.

— מילא, מען זאגט, האט ער געזאגט. ער ווייסט דען, מישטיינס געזאגט, וואס ער רעדט? עס איז איהם שלעכט, רעדט ער — גאט איז דאך אויך מוחל — ער האט גערעדט נארישקייטען. זאל איהם דער אנקעל...

— נארישקייטען, — ביי מיר רעדט מען נישט קיין נארישקייטען; ביי מיר רעדט מען גאר ניט. ביי מיר שווייגט מען. גע־הערט? מען שווייגט! — האט דער אנקעל אויפגעהויבען די ברעמען

— ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים, סעם?

— אהרן גארגעל.

— גארגעל האט מען איהם גערופען — האט דער אנקעל זיך הויך פארנאנדערגעלאכט. — גארגעל, גארגעל איז גוט — נור דא אין אמעריקא גארגעלט מען נישט, אין קוזמין גארגעלט מען, נישט דא אין אמעריקא.

אהרן איז געשטאנען די גאנצע צייט אראפגעלאזט דעם קאפ, איינגעגראבען דעם בליק אין דר׳ערד. ער האט געלאזען פאלען איבער זיין קאפ אלע שפאטערייען וואס מען האט געזאגט איבער איהם און געשוויגען. ער האט געוואלט וואס שנעלער צוריק ארויפקומען אין דער הויך ארויף צו דער מאשין, און ווידער זיין איינגעשפאנט אין דעם לעבען.

— זאל דער אנקעל רחמנות האבען, ווען ניט אויף איהם, איז אויף זיין ווייב און קינדער. — וואס זיינען זיי שולדיג, אז ער רעדט נארישקייטען? ער וועט שוין נישט רעדען, ער וועט עס שוין גערעג־קען אויפ׳ן גאנצען לעבען...

— נאטהינג דואינג. —

מאשא איז געשטאנען אין א ווינקעל און צוגעזעהן און צוגע־הערט ווי מען שפאט און בעליידיגט איהר פאטער. איהרע בעקלער האבען געברענט און איהרע הענטלעך האבען געציטערט. צוערשט

איז עס איהר געווען א וואונדער, וואס דער פּא לאזט זיך אזוי, וואס דער פּא שווייגט. דערנאך האט עס איהר אנגעהויבען וועה צו טהאן. זי האט געוואלט וויינען, שרייען. זי האט זיך איינגעהאלטען. איינגערעדט זיך: זיי זיינען גרויסע, ווייסען זיי וואס צו טהאן. נאר ווען זי האט געהערט ווי מען רופט איהר פאטער „גארגעל", איז זי אויפגעשפּרונגען פון איהר ווינקעל, וואו זי האט זיך בעהאלטען די גאנצע צייט און צוגעגאנגען צום פאטער און אנגעהאלטען זיך ביי דער האנד, און גרויסע טראפּענס טרעהרען האבען ארויסגעשפּראצט אויף די הערלעך פון איהרע אויגעלעך:

— קום, פּא, אהיים. זיי נישט דא, פּא. זיי זיינען שלעכטע מענשען... זארג זיך נים פּא — מיר וועלען שוין לעבען. מיר וועלען זיך שוין אן עצה געבען... נעהם נישט קיין געלד פון איהם (זי ווייזט אן אויפ'ן אנקעל מאזעם). — דו ביזט א שלעכטער מענש — זאגט זי צום אנקעל מאזעם — א ברוטאל, א ביעסט — א דאג, — דאס ביזט דו.

— מאשא, געדענק אין גאט, וואס טהוסט דו? דעם אנקעל בעט איבער, וואס האסטו געזאגט?

— איך וויל נים איבערבעטען דעם אנקעל. קום, פּא, אהיים, קום, פּא. איך וויל נישט דו זאלסט דא זיין.

— שאט אפּ, טייק האר אועי, — האט עס געשריען צו אהרן'ען און צו בערלען, און אפּגעשטופּט זי פון אנקעל.

דער אנקעל מאזעם האט אויפגעהויבען זיינע ברעמען. עס האבען זיך ארויסגעוויזען זיינע פייכטע בלאהליבע אויגען, אוועקגעלעגט די שער פון דער האנד, פערלעגט די הענד זיך אויפ'ן בויך און אנגעקוקט די מיידעל, וואס האט געהאלטען דעם פאטער ביי דער האנד און איהם אוועקגעשלעפּט. ער האט איינגעביסען זיינע אפּגעגאלטע ליפּען און געזאגט ווי צו זיך:

— איי לייק דהיס קיד.

אז סעם האט דערהערט דעם אנקעל'ס שטימע, האט ער אבגעלאזט די מיידעל. א מינוט האט דער אנקעל געקוקט אויף דער מיידעל, און מאשא האט איהם אנגעקוקט. דער אנקעל האט געטרייעט איהר צו קוקען גלייך אין די אויגען אריין. דער אנקעל איז ערנסט געווארען, פערביסען די ליפּען און געזאגט צו מאשא'ן:

— איך וואָלט געוואונשען, אז דו זאָלסט זיין מיין טאָכטער.

מאשא האָט איהם געקוקט אין פנים אריין. אויף די הערליכע פון איהרע הייטלאך זיינען ווידער טראָפּען טרעהרען געהאנגען, און זי האָט איהם אָפּגעענטפערט:

— אי העיט יו!

דער אָנקעל האָט געשמייכעלט. זיינע גרויסע פליישיגע ליפּען האָבען זיך אויפגעעפענט און ער האָט געוויזען זיינע געזונטע ווייסע צייהן, אָנגענומען דעם גאָלדענעם קייטעל פון זיין זייגער און דערמיט געבאָמבעלט און אויסגערופען:

— סעם!

— יעס, אָנקעל — איז דער יונג צוגעלאָפען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — האָט ער אָנגע־וויזען אויף אהרן'ען.

— גאָרגעל.

— נעהם דעם גאָרגעל ארויף אין דער הויף און גיב איהם אר־בייט. וועסט איהם געבען פינף דאָלאר מעהר א וואך וויידזשעס. פאר דער גוירל (אָנוויזענדיג אויף מאשא'ן).

דער פעטער בעריל, אהרן, סעם און אלע מענשען אין געוועלב האָבען אויפגעעפענט זייערע אויגען און מיילער און אָנגעקוקט דעם אָנקעל אויב ער מיינט עס ערנסט.

— זעהסט, זעהסט, דאנק דעם אָנקעל, גיב א קוש אין די האנד, — האָט דער פעטער געשריען אויף מאשא'ן.

מאשא האָט געקוקט אויפ'ן פאָטער. וואָס וועט פאָ טהאָן. זי האָט געזעהן ווי פאָ איז מיט פרייד ארויפגעשפּרונגען די טרעפּען צו די ווערקשטעל נאָך סעם'ען, און דער אָנקעל האָט איהם נאָכגע־שריען:

— געה, גאָרגעל, געה.

פאָ האָט גאָר ניט אָפּגעענטפערט, נאָר צוגעשמייכעלט.

דאָס מיידעל איז פלינק ארויסגעלאָפען פון געוועלב און די טרעה־רען האָבען זיך ווי ליכטיגע רונדיגע פּערעל געקייקעלט איבער איהרע צונליהטע בעקלעך.

7.

אַנקעל מאָזעס לעבען.

אין דער לעצטער צייט האָט אַנקעל מאָזעס זעהר פיעל געקלעהרט וועגען זיך, וועגען זיין לעבען, זיין פערגאַנגענהייט און זיין צוקונפט. אַ זאַך צו וועלכער ער איז גאָר ניט געוועהנט געווען. און אויך יעצט, נאָך מאַשאַ'ס אוועקגעהן, האָט אַנקעל מאָזעס זיך פערקלעהרט. דאָס קינד מאַשאַ האָט אויף איהם געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק.

קיין קינדהייט האָט אַנקעל מאָזעס ניט געהאַט. אַנקעל מאָזעס איז אויפגעצויגען געוואָרען ביים פאָטער, דעם קאַשע־מאַכער. דער פאָטער האָט געריבען קאַשע פאַר די פויערים און זיינע קינדער אליין האָבען געהונגערט. פון קליינערהייט אָן האָט ער געמוזט אַרבייטען און פערדיענען פאַר זיך: שלעפּען פעקלעך פון מאַרק אַהיים נאָך אַ בעל־הבית'טע, לויפען אין שלאַכט־הויז אריין אַ הוהן שחט'ען. און אין שלאַכט־הויז האָט ער זיך בעקענט מיט די קצבים־יונגען און שוין ניט אָפּגעטראָטען פון זיי. געהאָלפען בהמות בינדען. אַמאָל פון אַ גע'שחט'ען שעפּסעל דאָס פעלכעל אַראָפּגעצויגען. אַזוי האָט ער זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט, ביז ער איז אויסגעוואַקסען אַליין פאַר זיך. קיינעם האָט ער ניט געהאַט און האָט ניט בעלאַנגט צו קיינעם. אַז ער האָט בעדאַרפט זיך שטעלען צו סאָלדאַטען און מורא געהאַט אַז מען זאָל איהם ניט פערשיקען, איז ער אַנטלאָפען פון שטעדטעל, גע'גנב'עט דעם גרענעץ און מיט אַן אָקסען־שיף איז ער דעם וואַסער דורכגעפאָהרען, אָהן געלד, נור פאַר אַרבייט וואָס ער האָט געהאָלפען די אָקסען פיטערען אויפ'ן וועג. מיט אונטערגעשלאָגענע זייטען, וואָס די מאַטראָסען האָבען איהם געשלאָגען איבער'ן וועג, און מיט צוויי רובעל רוסישע געלד, האָט ער דעם באָדען בע־טראָטען — און היינט איז ער מאָזעס מעלניק, דער מאַנופעקטשורער פון דער בויערי גאַס, פרעזידענט פון דער קאָנגרעגיישאָן אַנשי קונ־מין, בעשעפטיגט האַלב קוזמין ביי דער אַרבייט, די שעהנסטע אי־דען פון זיין שטאָדט זיינען ביי איהם פרעסערס, אָפּערייטאָרס און זיי ־יטערען פאַר איהם און זיי חנפ'ענען איהם; אַ בעל־הבית פון טע־

געמענט הייזער, און וועלכע די קוזמינער לאנדסלייט וואהנען ביי זייער לעבען. א פאר בעטלעך טראגען זיין נאמען אין האספיטאל ביקור חולים, און וועלכע די קוזמינער אידען ליגען קראנק ווען זיי ווערען אלט, און „מאזעס מעלניק“ פינקעלט זיך מיט גאלדענע בוכשטאבען איבער דעם טויער פון „שער רחמים“ ביים אריינגאנג פון דער סעמעטערי, אויף וועלכען די קוזמינער רוהען נאך זייער טויט.

אבער וואס האט ער פון זיין לעבען? טהיילמאל דאכט זיך איהם, אז אויך ער, ווי זיינע ארבייטער, איז ווי דער פאדים וואס איז איינגעפעדעמט אין דער נאדעל. די מאשין לויפט און די נאדעל נעהט, נעהט, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט... אלע אין אמעריקא זיינען איינגעפרעמט אין דער נאדעל, און אויך ער. פון ערשטען טאג אן, זייט ער האט די ערשטע פלאשען ביער אבגעטראגען פון דעם סאלון, און וועלכען ער האט געפונען ארבייט דעם ערשטען טאג פון זיין קומען, ביז'ן הייטיגען טאג, שטעקט ער אין דער נאדעל, און ער האט קיין איין מינוט צייט ניט געהאט זיך אבצושטעלען און איבערצוקלעהרען. די ענערגיע האט איהם געטריבען ווי א משוגע'נע מאשין און האט איהם אויף איין מינוט ניט אבגעלאזט. גאנצע נעכט איז ער געלעגען אויף זיין געלעגער און אויסגעארבייט פלענער, בויענדיג זיך זיין קאריערע.

פערשיעדען זיינען געווען די געלעגערס אויף וועלכע ער איז געלעגען אין זיין לעבען. אויף שמוציגע מאטראצען אין פינסטערע בייסמענטס; אויף בעסערע בעטען אין ליכטיגע שטובען — ער האט אין אלע בעטען פערבראכט די נעכט נור מיט געדאנקען וועגען ביזנעס פלענער, מיט פלענער ווי צו עפענען א לאנטש רום אין א ווינקעל גאס, ניט ווייט פון א פעקטארי, וועלכען ער האט אנגעהאלטען א פאר יאהר אין די ערשטע צייט פון זיין קומען, בעפאר ער האט חתונה געהאט. דערנאך האט ער איבערגעטוישט דעם לאנטש רום אויף א סטאר פון אויסבראקירטע מענער־מלבושים, וואס ער האט אבגעקויפט פון גרויסע פאבריקען און אוועקגעשיקט אין די סאוטה צו פערקויפען. פון דער סטאר איז אויסגעוואקסען א שניידער־פעקטארי פון מענער קליידער. שטענדיג איז דער קאפ געווען פערנומען מיט פלענער וועגען דער צוקונפט. דערנאך זיינען אויסגעוואקסען די פלענער פון בויען הייזער. דאס בויען הייזער איז געקומען איבער איהם ווי א

משוגעת. וואו ער האט דערזעהן א לעדיגען פלאץ, האט ער איהם געוואלט פערבויען מיט הויכע טענעמענט־הייזער... ער האט אנגע־הויבען צו בויען דוקא דענססמאל, ווען ער איז געווען צום ענגסטען אין געלד, דוקא דענססמאל ווען ער האט געהאלטען פאר א קריזיס, געשטאנען פאר א גרוב — דוקא דענססמאל האט ער זיך גענומען אויסצופיהרען די גרעסטע אונטערנעהמונגען. עס איז געווען ביי איהם ווי א שפיעל, ווי א וועט — ווי ער וואלט געוואלט אליין מעסטען זיינע אייגענע כוחות.

ניט די בעדערפניסע האבען איהם געטריבען צו דעם אייביגען יאגעניש נאך געלד. אנקעל מאזעס אליין האט געהאט די קלענסטע בעדערפניסע. פאר זיך האט ער גאר ניט געדארפט. עס איז איהם ניט געווען קיין אונטערשיעד אין וואס פאר א וואהנונג ער וואהנט, אין וואס פאר א בעט ער שלאפט. עס האט זיך איהם זעהר אפט פערבענקט נאך יעצט צו שלאפען אין א בייסמענט, און ער האט אייגענטליך גאר קיין הנאה ניט געהאט פון דעם ליכטיגען צימער מיט דעם ווייכען בעט און מיט דעם דעליקאטען געשניצטען מעבעל, אין וועלכען ער האט מורא געהאט זיך ריכטיג אוועקצוזעצען... און נאך היינט פלעגט ער אפט, אין ל א נ ט ש ־ צ י י ט, א ר י ב ע ר ג ע ה ן מיט זיינע ארבייטער אין'ם בילליגען לאנטש־רום, און אריינכאפען שטעהענדיג, אין איילעניש, שטופענדיג זיך, א סענדוויטש, א פאַ־טייטא, א קאפע קאפע און ניט געוואלט געהן מיט די ביזנעס־לייט עסען אין דעם ביזנעס רעסטאראן, ניט דערפאר ווייל ער איז געווען קארג, נור דערפאר, ווייל צו דעם ארימען לעבען, אין וועלכען ער האט אבגעלעבט די גרעסטע העלפט פון זיין לעבען, איז ער געווען מעהר צוגעוועהנט און האט דערפון מעהר הנאה געהאט ווי פון דעם רייכען לעבען. עס איז געווען עפעס מעהר פון געלד וואס האט איהם אין די קאלטע ווינטערס אזוי פריה פון בעט ארויסגעיאגט צו זיין דער ערשטער אין געוועלב און אבווארטען צו זעהן צי די ארבייטער קומען צו דער ריכטיגער צייט צו דער ארבייט; מעהר פון געלד איז עס אויך געווען, וואס האט איהם בעוואוינען אין די זומערדיגע הייסע חדשים צו בלייבען אין שטאדט — און וויפיעל ער האט ניט געליטען פון דער היץ, וועלכע האט אזוי פיינדליך געווירקט אויף זיין פעטען קערפער, האט ער דאך ניט געוואלט אוועקפאהרען ערגעץ־וואו אין

אַ זומער־פּלאַץ. נור איז געשטאַנען אין געוועלב צווישען די בעשטויבטע אָנגעלעגטע מלבושים, שווער געאָטהעמט און געקיהלט מיט'ן שטייפען העט זיין צושוויצטען פּנים, געווישט זיך דעם צוהיצטען, שיטערבעוואַקסענעם קאָפּ מיט אַ טיכעל און ניט געוואָלט זיך פערלאָזען אפילו אויף סעם'ען, צו וועלכען ער האָט צוטרויען געהאַט. עס איז געווען עפּעס מעהר פון געלד — עס איז געווען ווי ער וואָלט פערשקלאַפּט געוואָרען צו זיין אונערשעפּטע ענערגיע, און די ענערגיע יאָגט איהם ווי אַ ניט־גוטע קראַפט און ער מוז בלינד אויספיהרען די בעפעהלען וואָס זי בעפעהלט איהם.

וואָרים אַנקעל מאָזעס האָט ניט געהאַט פאַר וועמען צו אַרבייטען און וועמען זיין געלד איבערצולאָזען. אַנקעל מאָזעס איז געווען אַן אַלמן. קינדער האָט ער יאָ געהאַט, נור ניט מיט זיין פרוי, מיט אַ פרוי פון אַן אַנדערען מאַן, און ער האָט ניט געוואוסט אויב די קינדער זיינען זיינע אָדער ניט... יעדענפאַלס האָט ער זיי ניט ליעב געהאַט.

עס איז אַזוי געווען: ווען אַנקעל מאָזעס איז יונג געווען, און האָט געוואָלט איבערגעהן פון לאַנטש־רום צו אַ געוועלב מיט אויסבראַקירטע מענער קליידער, האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ שותּף'ס אַ טאָכטער. דאָס חתונה האָבען איז געווען אויסגערעכענט מעהר אויס געשעפטליכע גרינדע ווי אויס ליעבע. אַנקעל מאָזעס האָט ניט געוואוסט אין זיינע יונגע יאָהרען פון ליעבע. ער איז געווען אַזוי פערנומען אין זיינע ביזנעס, אַז ער האָט קיין צייט ניט געהאַט אָבצוגעבען אָדער אָבצושטעלען זיך אויף אַזעלכע זאַכען... דאָס יונגע ווייבעל, וועלכע איז געקומען פון גאַליציע און האָט געהאַט אַ סענטימענטאַלעס געפיהל, אַ שוואַכע און אַן ערדלע, האָט איהם דוקא יאָ ליעב געהאַט. ניט פערזענליך איהם — יעדען איינעם, וואָס וואָלט מיט איהר חתונה געהאַט וואָלט זי ליעב געהאַט, ווייל זי איז געבוירען געוואָרען ליעב צו האָבען און צו פערגעטערען און זיין פערשקלאַפּט אונטער וועמען עס איז... זי האָט אַרויפגעקוקט צו איהם ווי צו אַ גאָט, זי האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיין ברייטען מענליכען קאַרק, זי האָט מורא געהאַט פאַר זיין ערנסט פערזאָרגט געזיכט און האָט בעוואונדערט זיין ענערגיע און זיין טהעטיגקייט. נור ער האָט זי ניט געזעהן. ער האָט זי געהאַלטען פאַר אַ זאַך... אַפּטמאָל איז זי

געלעגען נעבען איהם ביינאַכט אויף'ן געלעגער און האָט געבענקט נאָך לאַסקעס, נאָך צערטליכקייטען, צו טוליען זיך צו איהם. זי האָט געבענקט נאָך גלעטען, פּיעסטשען זיך ווי אַ קינד, און ער איז געלעגען אומגעדרעהט מיט זיין שווערען קערפּער צו דער וואַנד, און אָדער ער האָט הויך געשנאַרכעט אָדער ער איז געווען פערנומען קלעהרענדיג וועגען ביזנעס. שטענדיג איז זיין קאָפּ פול געווען מיט רעק, הויזען, וועסטען, קנעפּלאך, לייווענט, סחורה — שטענדיג האָט ער געטראַכט וועגען דעם, און גאָר ניט געזעהן ארום זיך, און האָט פון איהם די נאַטור פערלאַנגט דאָס איהריגע האָט ער עס אויסגעפיהרט גראָב, אהן סענטימענטען, ווי מען עסט אָב אַ מיטאָג און מען ווישט זיך אָב די ליפּען און מען געהט אַוועק פון טיש... אַזוי האָט ער זיך באַלד אויסגעדרעהט אויף דער צווייטער זייט און איז איינגעשלאָפען... דאָס ווייבעל האָט אָבער ניט געהאַט קיין פערלאַנג נאָך געשלעכטליכעס לעבען, זי האָט געבענקט נאָך ליעבע, נאָך לאַסקעס, נאָך וואַרימקייט... און דאָס האָט ער ניט געהאַט צו געבען און ניט געקענט געבען. ער האָט ניט פערשטאַנען וואָס זי פערלאַנגט פון איהם, און געוואונדערט זיך פאַרוואָס זי האָט קיין קינדער ניט. און אַמאָל, אַז ער איז געווען ביי זיינעם אַ פריינד, אַן עלטערען מענשען, ביי אַ זילבערנע חתונה, און געזעהן ווי די קינדער פון זיין פריינד האָבען די עלטערען צוגעטראָגען אַ טאָרט מיט אָנגעצונדענע ליכטלעך, און געפרעהט זיך מיט זיי, איז ער אהיים געקומען אַ בייזער און געברומט צו דער ווייב:

— קינדער... פאַרוואָס האָסטו קיין קינדער ניט?... געה צו אַ דאָקטאָר.

נאָר דאָס ווייבעל האָט ניט געבענקט נאָך קינדער, זי האָט געבענקט נאָך ליעבע, און אין דעם דורשט נאָך ליעבע איז זי אויסגעגאַנגען. זי איז וואָס אַ טאָג שוואַכער געוואָרען און קראַנקער. געוויס האָט ער אויף איהר רחמנות געהאַט. ער האָט שוין קיין פערגעניגען ניט געהאַט פון זיין לעבען. אַז ער איז אויסגעגאַנגען מיט גוטע פריינד אַמאָל לעבען, פערברענגען ערגעץ־וואו אַן אָבענד, האָט ער זיך פאָרווירפע געמאַכט וואָס ער האָט זי איבערגעלאָזט אַליין אין דער היים. ער האָט דאַן אַוועקגעוואָרפען די געזעלשאַפט און איז אהיים געקומען, אָבער דער ווייבעל האָט ער גאָר ניט געקענט געבען. ער האָט

ניט געוואוסט פאר וואס זי איז קראנק, ער האט זיך קיין עצה ניט געקענט געבען, פלעגט ער שרייען אויף איהר:

— וואס איז דיר? פאר וואס געהסטו ניט צו א דאקטאר? פאר וואס ביזטו קראנק?

א פאר יאהר פאר איהר טויט האט ער שוין קיין ווייב ניט געהאט... דאס האט איהם געבראכט, אז ער זאל מעהר קלעהרען וועגען דעם און אנהויבען צו קוקען אויף פרויען... געפעלען איז איהם דוקא א ווייבעל פון א אידישען רעסטאראן, וואו ער פלעגט עסען לאנטש. דאס ווייבעל איז געווען א ברונעטקע, מיט שארפע שווארצע ברעמען, געפעלען זיינען איהם די שווארצע הערעלעך, וואס זיינען געוואקסען ווי פאות אויף איהרע באקען. אמאל האט ער זי געזעהן הינטער'ן בופעט אין א וויים קאפטענדעל אין א שירץ, קלימפערנדיג מיט די שליסעלעך אין די הענד און האט עפעס בעפוילען די קעלנערס, האט זי איהם דערמאנט אן א אידישע בעל־הבית'טע אין דער היים, האט ער אנגעהויבען מאכען חנ'דעלאך צו איהר, בעטען זי מיט איהם אויסצוגעהן. אלע האבען זיך פערוואונדערט אויף מאזעס מעלניק, נור דאס ווייבעל איז זעהר גוט געווען צו איהם. דער מאן איהרער האט יא געזעהן, ניט געזעהן — געמאכט ניט וויסענדיג זיך. ער האט געלעבט מיט איהר אין געהיים, און דאס ווייבעל האט געהאט יעדעס יאהר אויף זיין חשבון א קינד... ער האט ניט געוואוסט, אויב דאס זיינען זיינע קינדער אדער איהר מאן'ס... דער מאן איהרער פלעגט קומען ציהען ביי איהם געלד, שרעקען איהם מיט סקאנדאלען, האט אנקעל מאזעס געגעבען. די געשעפטען האט ער פערטרויט סעם'ן, און סעם האט איהם פון אלע זארגען ארויסגענומען. אלעס שוין פאר איהם פערזארגט.

זיין לעבען מיט אן אנדער פרוי האט זיין אייגענע שוואכע פרוי אין גאנצען רואינירט. און אין א קורצער צייט איז זי געשטארבען, אהנע איהם איבערצולאזען א קינד. און אנקעל מאזעס האט אייגענטליך קיין יורש ניט געהאט. די קינדער פון דעם רעסטאראן־ווייבעל זיינען אפיציעל געווען דעם רעסטאראטאר'ס, און ער איז גאר ניט זיכער געווען צי זיינען זיי זיינע אייגענע... צעהן יאהר איז ער אן אלמן געווען. אלע האבען געזאגט, אז ער איז נאך א יונגער מאן, און שדכנים פלעגען איהם די שוועלען אבשלאגען. ער האט ניט

געקלעהרט פון נאכאמאל חתונה האבען. ער האט עס ניט בעדארפט. ער האט אנגעהאלטען וויטער זיינע געהיימע בעציהונגען מיט דעם רעסטאראטאר'ס ווייבעל, נור, אז ער איז נאהענט געקומען צו די פופציגער, האט ער געפיהלט א געוויסע איינזאמקייט אהן א פאמיליע. די ענערגיע צו ביזנעס האט אנגעהויבען אביסעל זיך אויסלעשען. ער האט שוין קיין חשק ניט געהאט נייע הייזער צו בויען אדער נייע געשעפטען צו מאכען. ער האט אנגעהויבען בענוגענען זיך מיט די אלטע געשעפטען און אנגעהויבען צו בענקען נאך א היימישע ווארימע שטוב; נאך קינדער, וואס זאלען געהערען צו איהם, מיט וועלכע ער זאל אמאל אין א יום־טוב געהן דאווענען אין שוהל אריין, און זיך ווייזען פאר פריינד... ער האט געקלעהרט וועגען חתונה האבען, און געלאזט זיך רעדען שידוכים.

די אלע כלות וואס מען האט איהם גערעדט, זיינען איהם ניט געפעלען געווארען. עס זיינען געווען ווייבער אלמנות, ווייבער גרושות, ווייבער מיט זיהן, ווייבער מיט טעכטער, ווייבער מיט קלאוקס, ווייבער מיט אנדערע פעקטארים. פון לאנגווייליגקייט האט ער אראבגעבראכט זיין אלטען פאטער פון דעם קליינעם שטעדטעל. אויסגעזוכט ביז צו א לעצטען פון דער משפחה און אראבגעבראכט קיין אמעריקא. די משפחה זיינע האט ער אבער ניט ליעב געהאט, און געהאט צו זיי טענות פאר וואס זיי טויגען נור אלע צו שניידעריי, נור צו דער מאשין אדער צום פרעסען. קיין איין געבילדעטער מענש איז ניט געווען צווישען זיי, אדער איינער וואס זאל זיין אונאבהענגיג, וואס זאל האבען אליין זיין קאריערע געמאכט, וועלכער זאל זיין גלייך מיט איהם, אז ער זאל קענען רעדען מיט איהם. ער האט פעראכטעט זייער פערשקלאפונג, וואס ער האט זיי אליין פערשקלאפט, ער האט פעראכטעט דאס חנפ'ענען און בויגען זיך צו איהם. ער האט געוואלט געפינען צווישען זיי א מענש, א זעלבסטשטענדיגען, וועלכער זאל רעדען צו איהם ווי זיין גלייכען. דורכדעם, וואס מאשא איז ארוים פון ווינקעל און איז ארויפגעשפרונגען אויף איהם און גערופען איהם: ביעסט... דאג... האט זי אויף איהם געמאכט א שטארקען איינדרוק. צום ערשטען מאל הערט ער ווי מען זידעלט איהם. און ווער? א מיידעל, א קינד, וואס איהר גורל איז אין גאנצען אבהענגיג פון איהם. זי וויל פון איהם גאר ניט — „שי העיטס מי", האט ער אין זיך גע-

לאכט. דערפאר וואס איך האב בעליידיגט איהר פאטער, און ער האט מקנא געווען אהרן מעלניק — דאס קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

אלעס וואלט ער אוועקגעגעבען אהרן מעלניק'ן פאר'ן קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

און אנקעל מאזעס האט זיך נאך געהאלטען פאר א יונגען מאן. אינערליך, אין זיך, האט ער נאך גאר ניט געפיהלט די אלטקייט. וועלכע די פעטקייט פון זיין פנים און דער שווערער קערפער זיינער האבען אזוי שענדליך פערראטהען. ער האט זיך ניט אפט געשפיעגעלט, און איבריגענס זייגען די ענדערונגען אויף זיין געזיכט און קערפער פארגעקומען אזוי לאנגזאם, אז ער האט עס גאר ניט בעמערקט, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז זיין פנים האט זיך אויך ניט געענדערט. אינערליך אין זיך האט ער אבער געפיהלט נאך די קראפט גאר אויפ'ס ניי אנצופאנגען. יעדער נייער געדאנק האט ערוועקט אין איהם נייע קוואלען פון ענערגיע, און דער געדאנק, וואס איז איהם איצט אזוי פלוצלונג און מיט אמאל איינגעפאלען, האט איהם געגעבען א צינד אן און ערוועקט אין איהם א שטראם לעבען.

„...מען דארף זי ערציהען, ערציהען פאר זיך... זי זאל זיין מיין קינד און זיך אננעהמען פאר מיר אויך. און א נייער שטראם ענערגיע האט זיך ארייגגעגאסען אין זיינע אדערען...

און מיט דעם אימפעט וואס ער איז געוועהנט געווען אויסצופיהרען פלענער ווען עס איז איהם עפעס איינגעפאלען, איז ער געגאנגען אויספיהרען דעם פלאן...

8.

דער נייער פרעה.

קוזמין האט טריי געדיענט „פרעה'ן". קוזמין איז געזעסען ביי דער ארבייט און האט געגייהט רעק, הויזען, וועסטען פאר מענשען, וואס זיי האבען נישט געוואוסט וואו זייער געביין געפינט זיך. גאנץ קוזמין איז געזעסען ביים אנקעל מאזעס אין דער הויף אין שאפ

ר׳ יואל חיים, דער דאזאר פון דער שוהל און איטשע דער שוסטער־יונג, און יונדעל, דער ווייבערשער שניידער דער גרויסער פראנט און עלעגאנט פון קוזמין, וואס האט אמאל בעצויבערט די הערצער פון די קוזמינער ווייבער, און חיים׳שע דער פעלדשער, וואס האט די ווייבער געשטעלט באנקעס — וואס עס האט זיך נאר געטראפען מיט א אידענע אין שטעדטעל, האט ער איהר געהייסען דאס העמד אראבלאזען און געשטעלט איהר באנקעס... ביז אמאל זיינען זיינע באנקעס פערדעכטיג געווארען... און חיים׳שע האט געקראגען גוט אויסגעפאטשט פון א פאר שעהנע בעלי־בתים. צוויי צייהן פעהלען איהם פון דאמאלסדיגע פעטש — היינט שטעלט ער שוין ניט קיין באנקעס, נור זיצטביים אנקעל מאזעס אויפ׳ן „בוידים“ און נייהט הייזען. אלע נייהען זיי הויזען. אנקעל מאזעס האט אויסגעגלייכט גאנץ קוזמין. נישטא מעהר קיין שעהנע בעלי־בתים, דאזארצעס מיט ארימע בעלי־מלאכות, ניטא קיין תלמידי־חכמים מיט גראבע יונגען. ניטא קיין שוסטערס, קיין סטארשעס, אידען וואס שטעלען ווייבער באנקעס... און אידען וואס קיצלען ווייבער הינטער די ארעמס, ווען זיי ברענגען זיי אנצומעסטען די קליידער, — אלע דיענען צו איין אבגאט, אלע טהוען איין זאך — נייהען הויזען...

נור קוזמין וויל נאך ניט שטארבען. ביים אנקעל מאזעס אויפ׳ן „בוידעם“ (גערעט) ביי דער נאדעל לעבט ווידער דאס אלטע קוזמין אויף מיט אלע איהרע מערקווירדיגקייטען. יעדער אלטער שטיין, יעדעס אלטע הויז און ווינקעל ווערט מיט ליעבע און בענקשאפט דערמאנט פון די געטרייע קינדער פון אלטען קוזמין, וועלכע זיצען מיט די הויזען אין זייערע הענד און בענקען נאך איהר, און וואו נישט וואו פאלט א טרעהר, לאזט זיך הערען א קרעכץ פון אן אלטען איינוואהנער פון קוזמין וואס האט זיך דערמאנט אין איהר שעהנהייט...

— אנו, לייבעל, וואס שווייגסטו היינט? לאמיר הערען דעם אלטען חזן׳ס קדושה׳לע.

און לייבעל, וועלכער האט ליעב געהאט דאס „ברעטעל“ פון עמוד זיין גאנצעס לעבען, און קיינמאל אין דער היים קיין געלעגענהייט ניט געהאט צוצוקריגען זיך דערצו און ארויסצואווייזען זיינע חזנ׳ישע פעהיגקייטען — ווייזט עס יעצט ארויס פאר קוזמין, ביי דער נאדעל און ביי די הויזען.

דעם אלטען חזן'ס נגון טראָגט איבער קוזמין אין דער אלטער שוהל אריין, און עס דערמאָנט זיך זיי דער שעהנער שבועות'דיגער שבת ווען יעדער בעל־הבית איז געזעסען אין זיין שעהנע „שטאָדט" מיט'ן טלית און גאָלדענע עטרה בעפּוצט, און געקוואָלען זיך מיט'ן חזן'ס נגונים, און היינט זיצט קוזמין מיט הויזען אין די הענד...

באלד אָבער פערשווינדט די אלטע שוהל, און דער שעהן־פריה־מאָרגענדיגער שבת און דאָס בענקשאַפט און די ליעבע נאָך קוזמין. עס בלייבען איבער בלויז הויזען און נאָדעל.

סעם בעווייזט זיך אין דער טהיר פון דעם שאָפּ און גיט אַ געשריי:

— נאַ, זעהט קוזמין זינגט! אזוי איז גוט. איהר וועט זיך דאָ אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען פון מיר. איך רוף באלד ארויף דעם אַנקעל מאָזעס צו אייך.

און איין קוזמינער בעל־הבית שרעקט דעם צווייטען:

— שווייג, שווייג, דער „גובערנאַטאָר" איז דאָ.

סעם'ען רופט קוזמין „גובערנאַטאָר" און דעם אַנקעל „דער קייסער".

און פאר'ן גובערנאַטאָר האָט מען נאָך מעהר מורא ווי פאר'ן קייסער.

קוזמינער בעלי־הבתים ווערען פערשטומט, דערשראָקען פאר דעם קליינעם שגץ סעם, וואָס אין דער היים איז ער געווען אַ קצב־אינגעל, און דאָ איז ער דער „גובערנאַטאָר" פון קוזמין...

אָבער קוזמין האָט אַ גרויסען מליץ יושר. דאָס איז דער אלטער מעלניק, אַנקעל מאָזעס פאָטער, וועלכען דער זוהן האָט אראָבגע־בראַכט קיין אמעריקא. דער אלטער דרעהט זיך אום מיט דעם גאָל־דענעם שטעקען, וואָס דער זוהן האָט איהם געשאָנקען אַ מתנה, און דאָס שטייפע קאַפּעלושעל, צו וועלכען ער איז ניט געוואָהנט, פּייניגט איהם. פערדרוקט ער עס אָן אַ זייט. ער לאַנגווייליגט זיך דאָ אין אמע־ריקא און בענקט נאָך דעם קאַשע מילעכעל, און פאר לאַנגווייליגקייט האָט ער אָנגעהויבען צו טרינקען. אַ שנאַפּסעל האָט ער ליעב געהאָט פון דער היים, נור דאָ איז אַמעריקאַ, וואו ער האָט זיך געקענט פערגינען און גוטע ברידער האָבען זיך שטענדיג

געפונגען, וואס האבען דעם אלטען געוואלט „טריטען“, איז דער אלטער שטענדיג שיכור געווען. קיין בעקאנטע האט ער ניט געהאט. זיינע אלע לאנדסלייט האבען געארבייט ביי זיין זוהן אין שאפ — האט ער ליעב געהאט ארויפצוקומען אין שאפ און צו פערברענגען מיט זיי, און מיט זיי שמועסען וועגען קוזמין. אפטמאל האט זיך דעם אלטען אויך פערגלוסט צו נייהען הויזען, געזעהן, אז אלע זיינע חברים פון קינדער יאהרען, אלע שעהנע בעלי־בתים, פאר וועלכע ער האט אין דער היים דרך־ארץ געהאט, נייהען ביים זוהן הויזען. פאר וואס זאל ער ניט נייהען? — פלעגט ער זיך ארויפקומען אין שאפ און מיטהעלפען נייהען. דעם אנקעל מאזעס איז אבער ניט אנגעשטאנען, אז זיין פאטער זאל זיצען אין שאפ. און אז דער פאטער איז ארויפגעקומען אין דער געווערקשטעל האט ער קוזמין געשטערט צו ארבייטען, ער האט פערפיהרט שמועסען מיט די לאנדסלייט פון דער היים, פון אלטע שררים, פון דארפס־געשעפטען, פון רב און חזן — און אפטמאל האט זיך קוזמין אזוי ארייגנעלאזט אין די שמועסען פון דער היים, אז זיי האבען זיך צוקריגט איבער א חזן אדער א שוחט — און פערגעסען זיך, אז זיי זיינען שוין ניט קיין בעלי־בתים פון קוזמין... נור דאס רעדען אליין האט זיי פערגעניגען פערשאפט. און דעם אלטען האט עס אהין געצויגען צו דעם זוהנ'ס שאפ. אנקעל מאזעס האט אנגעזאגט סעמ'ען, אז ער זאל דעם פאטער ניט ארויפלאזען אין שאפ אריין, נור, אז דער אלטער מעלניק האט זיך אנגעשכור'ט האט ער קיינעם ניט געהארכט, פאר קיינעם קיין מורא געהאט. סעמ'ען געשלאגען מיט'ן גאלדענעם קאפ פון שטעקען און אריינגעלאפען אין שאפ.

— אזא טויבען־כאפער איז דאס. אזא ימח־שמו'ניק, אזא קצב־יונג, ער וועט מיך ניט ארייגלאזען. מיין זוהנ'ס פראצע איז דאס. און ער וועט מיך נישט אריינלאזען — האט ער אוועקגעיאגט סעמ'ען מיט'ן שטעקעל און איז אריין אין שאפ, מיט'ן קאפעלושעל פערדרעהט אן א זייט, און געפאכעט זיך מיט'ן רויטען טיבעל. ארויס פון דאנען, ימח־שמו'ניק, ארויס, ארויס — האט ער ארויסגעטריבען סעמ'ען פון שאפ.

קוזמין האט זיך געפרעהט אויף דעם „גובערנאטאר'ס“ מפלה. הויך צו פרעהען זיך, הויך צו לאכען האבען זיי מורא געהאט. דער־

גובערנאטאר קען זיך אברעכענען, האבען זיי געשטופט איינער דעם אנדערען און געוואונקען מיט די אויגען.

— ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים? אבלאף, העי־דו אבלאף איינער, האט דער אלטער נאכגעשריען סעמ'ען פון די טרעפען אראפ. די מאמע דיינע האט דאך גע'גנב'עט גרויפען ביי־מיר אין געוועלבעל. איך האב דאך זי אמאל אליין געכאפט ביי־דער האנד, און דא אין אמעריקא ביזטו געווארען א גאנצער פּרעה — הע, אז אויסגעריסען זאלסטו ווערען מיט מיין זוהן, מיט אמעריקא אין איינעם.

קוזמין האט זיך געפרעגעלט אין נחת, האט געצויגען די אקסלען און געשטופט איינער דעם צווייטען:

— דו זעהסט די מפלה?

— אויף אלע אידען־פיינד געזאגט געווארען.

— די מאמע זיינע האט דאך פלייש גע'גנב'עט אין די יאטקעס. ווי האט מען זי דאס גערופען? נעכא האט מען זי גערופען...

און מ'האט זיך אנגעהויבען צו דערמאנען אין אלטען קוזמין און אויסגעגראבען מעשיות פון פערצייטענס.

נור באלד איז אלעס פערשטומט געווארען. קוזמין איז פער־ציטערט געווארען, פערשטיינערט, פערגליווערט. קוזמין איז געווא־רען איין מאשין וואס האט געהאלטען א נאדעל אין דער האנד און האט געניהעט. אין די געווערקשטעל האט זיך בעוויזען אנקעל מאזעס אליין, מיט די גרויסע שער אין האנד, אהן ראק, נור די קייט פון זיי־גער האט פערנומען די גאנצע ברייט פון זיין דיקען בויך און האט צוגעגעבען זיין פיגור א וויכטיגקייט. ער האט נאר געשוויגען, נאר אויפגעפענט די אויגען און זיך ארומגעקוקט. קוזמין האט געצויגען די קעפ צו די הויזען און געניהעט. אנקעל מאזעס איז צוגעגאנגען צום פאטער און האט איהם אנגענומען ביים ארים:

— טאטע, קום אראפ.

— איך וויל ניט. וואס ועסטו מיר טהאן, וואס? איך האב ניט קיין מורא פאר דיר, — האט דער אלטער מעלניק געשריען און געקלאפט מיט'ן שטעקען מיט קוראזש וואס ער האט שטענדיג גע־קראגען נאך א שנעפסעל מאכען.

— טאַטע, דו שטערסט זיי צו ארבייטען. זיי בעדאַרפען זיין אליין, קום אראַפּ מיט מיר, — האָט דער זוהן ווייך אַנגענומען דעם פּאַטער'ס האנד.

— איך וועל נישט געהן. איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר. וואָס ביזטו פאר אַ נייער פּרעה, פאר אַ קייסער? איך האָב פאַר'ן סאמע נאַטשאַלניק נישט קיין מורא. איך האָב פאַר קיינעם נישט קיין מורא. איך בעדאַרף דיר נישט. וואָס האָסטו געוואָלט האָבען פון מיר? וואָס האָסטו מיך אַראַבגעבראַכט? שיק מיך צוריק. איך וויל צוריק פאָהרען אַהיים.

— דו וועסט צוריקפאָהרען. וועסט צוריקפאָהרען. קום אַראָב, טאַטע, שטער זיי ניט.

— איך וועל ניט געהן — האָט דער אַלטער געשריען — איך בעדאַרף דיר צו אַלדע שוואַרצע יאָהר — האָט זיך דער אַלטער צו־קאָכט — דיך מיט דיין גאַנץ אמעריקא. צו דיר אויף קבורה־געלד וועל איך ניט אַנקומען. אט אַ דאָ האָב איך אָבגעשפּאָרט פון מיין אייגענע פּראַצע.

ער נעהמט אַרויס אַ זעקעל וואָס העננט איהם אויף דער נאַ־קעטער ברוסט.

— אַדאָ האָב איך אויך קבורה־געלד, פון מיין אייגענע פּראַצע, פון דיר וויל איך נישט. שיק מיך צוריק. וואָס האַלסטו מיך דאָ, ווי פּרעה די אידען אין מצרים? שיק אונז צוריק, לאָז אונז אַרויס פון מצרים, איך וויל דאָ ניט זיין.

אַנקעל מאַזעס האָט געטראַכט וואָס צו טהאָן. דעם פּאַטער האָט ער זעהר געאַכטעט. דאָס איז געווען ביי איהם אַן עהרע־זאַך. אָבער פערשעהמט ווערען פאר זיינע לאַנדסלייט, פאר וועלכע ער איז שטענ־דיג אַרויסגעקומען מיט זיין גאַנצער הערשאַפט (דאָס איז געווען זיין קראַפט), האָט ער נישט געקענט. ער האָט זיך אָבער באַלד גע־פונען און געענדערט דעם טאָן:

— אז דו ווילסט נישט געהן, דאַרף מען נישט. אַלל־רייט, בלייב דאָ מיט דיינע לאַנדסלייט, רעדט וועגען קוזמין, וועגען אַלטען שררה, דעם מלך אביון וואָס האָט פערמאָגט זיעבצעהן מיט אַ האַלבען דאָלאַר אַמעריקאַנער געלד. בלייב דאָ, בלייב דאָ, אַי לייק איט, אַז דו זאַלסט זיך ענדזשויען — און איז אוועק פון פּאַטער.

דער אלטער האט נאכגעשריען:

— וואס פאר א פרעה ביזטו געווארען? ווער ביזטו יוער? דעם אלטען מעלניק'ס א זוהן. האסט א פאטער א שיכור. וואס איז מיט דיר דער יחוס? — האט דער פאטער געזידעלט דעם זוהן.

קוזמין האט נישט געוואגט צו הערען. אנקעל מאזעס איז ארומגעגאנגען ארום די נייה־מאשינען און בעטראכט די ארבייט. ער איז זעהר ערנסט געווען און פערטראכט. זיין ערנסטקייט האט א שרעק אנגעווארפען אויף די לאנדסלייט און עס האט זיך זיי אפילו ניט פערגלוסט צו פרעהען זיך פון דעם אלטען'ס זידלערייען. אז ער איז אנגעקומען צו אהרן מעלניק'ס טיש, איז ער געבליבען שטעהן. ארייננעשטעקט די הענד אין די קעשענעס און א מינוט איהם בעטראכט:

— דו ווערסט איבערלאזען סעם'ען דעם אדרעס. איך וועל צו דיר זונטאג ארויסקומען — האט דער אנקעל געזאגט ווי פאר זיך און איז אוועקגעגאנגען מיט א שמייכעל אין זיך און איז צוגעגאנגען צום פאטער.

— נו, טאטע, יעצט וועסטו שוין געהן מיט מיר? קום דאונסטערז מיט מיר, טאטע.

— איך וועל ניט געהן — האט דער אלטער נאכאמאל אנגעהויבען צו שרייען, — וואס פאר א פרעה ביזטו געווארען אין אמעריקא. איך האב נישט קיין מורא פאר דיר. גא, זעה דעם פרעה מלך מצרים... ווער ביזטו, ווער?

— אלל־רייט, ווען דו ווילסט שטעהן, שטעה, שטעה... — זאגט ער צו זיך — העי, סעם, נעהם דעם אדרעס פון דעם, ווי רופט מען איהם, גארגעל, איך וועל ארויסגעהן זונטאג זעהן מאשא'ן. אי לייק העהי קיד — זאגט ער פאר זיך ארויסגעהענדיג די טרעפע.

.9

אהרן מעלניק איז געבליבען זיצען אַ צוטומעלטער און דער־שראָקענער. דער אַנקעל וועט ארויסקומען צו איהם זונטאג זעהן מאשא'ן. דער אַנקעל צו איהם אין שטוב אריין. דער אַנקעל אַליין — צו איהם אין שטוב זעהן מאשא'ן ? !

אהרן מעלניק און זיין ווייב ראָזע האָבען אויסגעפּוצט דעם „פּאַרלאָר" צום פעטער'ס עמפּפאַנג. מען האָט ארויסגעשלעפּט דאָס גרויסע בעט פון פראָנט צימער, אין וועלכען „אַלע" זיינען געשלאָ־פען און צולייגט עס אין אַ ווינקעל. דעם טיש פון קיטשען „איבער־געמופט" אין „פּאַרלאָר" אריין, אויסגעשפּרייט מיט דעם פסח טיש־טוך. די פאָטאָגראַפיע פון אהרן מיט ראָזען אלס חתן־כלה אונטער דער חופה — פון איין זייט, די מחותנים — טאַטע־מאַמע פון ביידע זייטען; צוויי פרומע אידען מיט בערד, און צוויי גוטע אידישע ווייבער מיט שייטלען — שעהנע קוזמינער בעלי־בתים, וועלכע האָ־בען שוין געפונען זייער רוה אויף דעם קוזמינער גוטען אָרט — אויפ־געהאַנגען אויף דער צווייטער וואַנד. די דרשה מתנות וואָס האָבען זיך נאָך אויפגעהאַלטען אין דער פאַמיליע : דאָס בשמים־באָקסעל, צוויי קליינע זילבערנע בעכערלאך און אליהו הנביא'ס גלעזערנעם כוס אויסגעוואשען, אויסגעפּוצט, אז זיי זאָלען פינקלען און אוועקגע־שטעלט אויפ'ן שפּיגעלע. די קינדערלעך אָבגעוואשען, אויסגעצוואַ־גען די קעפּלעך ווי אויף פּסח צום סדר. יום־טוב'דיג אָנצוטהאָן פאַר אַלע איז אָבער נישט געווען. האָט איינס געהאַט אַ פּאָר גאַנצע שיך, האָט עס קיין קליידער נישט געהאַט. האָט דאָס אַנדערע אַ קליידעל געהאַט, האָט עס אָבער קיין גאַנצע שיך ניט געהאַט. איז געבליבען אַז מען זאָל צוויי „פּערלייקענען". פערלייקענען נישט — נור בע־האַלטען, פערשטעקען, אוועקשיקען פון שטוב ארוים דורך דער צייט וועז דער אַנקעל וועט אין שטוב זיין, און מיט די גוטע רעשטלאך פון זייער אַנגעטוכס זאָל מען זיך בענוצען פאַר די אַנדערע קינדער. דער גורל איז אויסגעפאַלען אויף צילי'ען. צילי'ע האָט גערעדט געמוזט די־

שטוב פערלאָזען און איהרע נייע שיך האָבען בעשיכט איהר איננערע שוועסטערעל גאָלדעלען. און ציליע האָט דוקא געוואָלט זיין ווען דער אָנקעל וועט קומען. אין איהר פאַנטאַזיע האָט זיך שוין אָבגע־שפּיעגעלט דאָס בילד, ווי זי וועט פאַר'ן אָנקעל פאַרשפּיעלען א „מואוויע“. און דער אָנקעל, וועלכער איז אַזוי רייך, אַז אַלע מוא־וויעס פון גאַנץ ניו יאָרק און אַלע אייז־קריעם פאַרלאָרס מוזען אַוודאי בעלאַנגען צו איהם, און ווען ער וויל נור, קען ער ארייננקומען אין די מואוויעס אָדער זיך אַוועקזעצען אין אַ אייז־קרים פּאַרלאָר און עסען פערשיעדענע אייז־קרים, וואָס זיין הארץ געלוסט זיך נור, אַלע „זאָנ־דעס“ און אַלע „שאָרט קייקס“ (אַנדערש האָט זיך ציליע ניט געקענט פאָרשטעלען דעם אָנקעל), און ער גיט איהר ארויס אַזאַ קאַרד, וואָס ווי זי קומט נור און ווייזט די קאַרד, אַזוי עפענען זיך אַלע טהירען פון די מואוויעס, פון די אייז־קרים פאַרלאָרס פאַר איהר, און מען גיט איהר אַלעס וואָס זי ווינשט נור. זי האָט זיך געמוזט יעצט פון די גליקליכע פאַנטאַזיע אָבזאָגען און בענוגענען זיך נור מיט א בליק דורך א שפּאַרע אין פּאַרלאָר אריין, וואו דער אָנקעל וועט זיצען (אַז מען וועט זי נור לאָזען).

אויך ראָזע האָט זיך דערמאָנט אַן איהרע יונגע יאָהרען. זי האָט געוואָלט דעם אָנקעל געפעלען. זי איז געווען שטאָלץ אויף איהר קינד מאשא'ן, וואָס איהרע א קינד האָט אַזוי פיעל חן געפונען אין די אויגען פון אָנקעל — און וואָס דורך איהר וועלען אַלע גליקליך ווע־רען. איהר קינד'ס חן איז געווען איהר אייגענער. זי האָט אויסגע־זוכט פון קאַסטען וואָס נור זי האָט געקענט געפינען, וואָס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עס וועט פערשטעלען איהר אָרימקייט אין די אוי־גען פון אָנקעל. זי איז געווען א בעל־הבית'טע פון דער היים, א בעל־הבית'ישע טאָכטער, און אַלס אַזעלכע האָט זי געוואָלט ערשיינען פאַר'ן אָנקעל. זי האָט בעפּוצט און בעשיינט איהר היים, איהרע קינדער און זיך אַליין. שכנים האָבען פערשטאַנען די וויכטיגקייט פון דעם בעזוך, און האָבען געהאָלפען מיט אַלעס וואָס זיי האָבען נור געקענט. זיי האָבען ראָזען ארויסגעבאָרגט פון זייערע הייזער זייער אייגען אָרימקייט. איינע האָט געבאָרגט א שטיקעל געשניטענע גלאָז א חתונה־מתנה, און אַוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, אַן אַנדערע — א סערוויס, א דריטע — א צוויי נייע שטוהלען. ווארים אַלע האָבען

שוין געהערט פון דעם גרויסען גליק וואָס האָט געטראָפען די מעל־ניקס נעקסט־דאָר, אַז דער אַנקעל האָט זיי געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך צוליעב אַ קינד, אַ מיידעל, און דער אַנקעל מאָזעס קומט אַליין זיי בעזוכען. האָבען אַלע געוואָלט מיטהעלפען צו געווינען דאָס גרויסע גליק, דעם אַנקעל מאָזעס גענאַדע. אַהרן מעלניק האָט אַנגעקוקט זיין פרוי, זיינע קינדער, זיין היים. ער האָט זיינע אויגען ניט געגלויבט. קיינמאָל נאָך אין אַמעריקאַ האָט ער ניט געזעהן זיין פרוי אַזאַ שעהנע, אַזאַ אויסגעפּוצטע, זיינע קינדער אַזעלכע ריינע און זיין היים אַזאַ רייכע און אַנגענעהמע. און ער איז דאַנקבאַר גע־ווען דעם אַנקעל מאָזעס פאַר דעם גליק. ער האָט שוין דעם אַנקעל אַלעס מוחל געווען, מוחל געווען די פערשקלאַפונג און פערשעהמט־היים. ער האָט נור געזעהן דאָס גוטס וואָס דער אַנקעל האָט איהם געטהאָן. ער האָט איהם געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר מעהר אַ וואָך, און אַז דער אַנקעל אינטערעסירט זיך מיט זיינע אַ קינד, זיינס אַ קינד האָט געפונען ביי איהם גענאַדע, און דער אַנקעל קומט אַליין צו איהם אין שטוב אַריין. ער איז געוואָרען אַ הייסער אַנהענגער פון אַנקעל, ער האָט נור געזעהען אין איהם גוטס — און ער איז איהם ווירקליך דאַנקבאַר געווען פאַר דעם גליק וואָס ער האָט איהם גע־שאָנקען.

די „משפחה“, דער ברודער בעריל מיט די שוועגערין, זיינען אויך געקומען דעם אַנקעל עמפּפאַנגען. די שוועגערין האָט זיך אויס־געפּוצט, ווי זי וואָלט אין טהעאַטער געגאַנגען, אין איהרע קינדערס יום־טוב. נור די מאָדערנע יונגע קליידער האָבען אַזוי קאָמיש אויס־געקוקט אויף איהר. דער העט מיט די גרויסע פעדערען און דאָס טרויעריגע מאָמעדינע געזיכט! און דער סוט געשניטען קורץ, און די קאָמאַשען מיט די הויכע אויסגעקרימטע אַבסאַצען, וואָס די אידענע איז געגאַנגען אין זיי ווי אויף שטאָלצען. דאָס האָט אַזוי געשמעקט מיט טהעאַטער, אַז עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף דער אי־דענע. אַלע האָבען געהערט פון דעם גרויסען גליק, און אַלע האָבען זיך געוואָלט וואַרימען אין דער זון... מען האָט יעצט שוין גע־חנפ'עט אי אַהרן און אי זיין ווייב ראָזען. נור ראָזע און אפילו אַהרן זיינען נאָך ניט צופריעדען געווען פון דעם בעזוך וואָס די „משפחה“ האָט זיי יעצט אָבגעשטאַט. עָב האָט זיך זיי געדאַכט, אַז דער אַנקעל

געהערט שוין צו זיי. עס איז זייער אַנקעל — און יעצט קומט די „משפחה" אביסעל לעקען פון דעם צוקער, וואָס געהערט זיי.

דער אַנקעל האָט געלאָזט לאַנג אויף זיך וואַרטען. אַזוי ווי ער וואָלט זיי ניט געוועזען פערגונען דאָס גליק — האָט ער עס געלאָזט זויער ווערען... די קינדער האָבען דערווייל די קליידלעך שמוציג געמאַכט, און די שכנ'טעס זיינען מיעד געווען די אויגען זיך אויסקוקענדיג אויפ'ן אַנקעל... איינער האָט געפרעגט דעם אַנדערען: וואו איז ער? אין די אויגען פון דער משפחה האָט זיך שוין בעוויזען דאָס פייערעל פון נקמה. און די שווענערין דוואָשע האָט שוין הויך געלאַכט, און גערוימט זיך מיט'ן מאַן אין אויער:

— אַז מעהר האָט ער ניט בעסערס צו טהאָן, ווי נור אהער צו קומען.

און ווי אויף צוזעצעניש די שונאים, איז דער אַנקעל דוקא יא געקומען. אריינגעפאַלען אין קיטשען מיט סעם'ען פלוצלונג. אָבגעשטעלט זיך אין קיטשען און ניט געוואָלט ווייטער געהן, ווי ער וואָלט זיי ניט געוואָלט פערגינען דאָס פערגעניגען, אַז ער זאָל זעהן די פּאַרלאָר, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען בעסטען שטוהל אין קיטשען, נישט דעם ראָק און נישט דעם העט אויסגעטהאָן, נור מיט'ן שטעקען אין האַנד האָט ער זיך ארומגעקוקט אין קיטשען אויף די לאַנדסלייט און די משפחה וואָס זיינען אלע געשטאַנען פאר איהם מיט שרעק; און געזאָגט ווי צו זיך:

— עס איז אָלל־רייט דאָ, מיינע לאַנדסלייט וואָהנען זיך זעהר שעהן.

ער איז צופריעדען געווען פון זיך, וואָס ער גיט זיינע לאַנדסלייט צו מאַכען אַ שעהן לעבען, אַז זיי זאָלען זיך קענען וואָהנען אַנשטענדיג און אָנטהאָן זיך אַנשטענדיג — איז ער בעסער געוואָרען. ער האָט זיך געטראַכט, אַז אייגענטליך איז ער אַ גוטער מענש — און דאָס האָט איהם געבראַכט אין אַ גוטען הומאָר. ער האָט אָנגעהויבען צו שמייכלען און אויפגעהויבען זיך און געגעבען אַ טריט אין פּאַרלאָר. דער פּאַרלאָר איז איהם נאָך מעהר געפעלען געוואָרען. געזעהן די שעהנע שטוהל מיט דעם שעהנעם טיש, וואָס איז געווען סערווירט מיט קייק און פרוכטען. ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנד צו די פרוכטען, און אלע זיינען דערפרעהט געוואָרען וואָס דער אַנקעל

געהט עסען. נור קיין פרוכטען האט ער ניט גענומען. ער האט בעטראכט די גלאז און געזאגט ווי צו זיך:

— קאט־גלעז, עס איז אלל־רייט.

ער האט זיך געהייסען ווייזען די קינדער. אהרן האט איהם געוויזען די קינדער. ער האט זיי בעטראכט.

— און וואו איז מאשא? אי לייק טו סי מאשא!

נור מאשא איז אין ערגעץ ניט געווען צו געפינען. זי האט זיך ערגעץ פערשטעקט. דער טאטע, די מאמע און די גאנצע משפחה זיינען ארומגעלאפען זי זוכען. מען האט ניט געוואוסט וואו זי איז. ענדליך האט מען זי געפונען ביי א שכנ'טע. דער פאטער האט זי געשלעפט ביי דער האנד, און דער פעטער בעריל האט איהר נאכ־געשריען:

— נאריש מיידעל, געה אריין! וואס טהוסטו דא? — עס איז דאך דא דער אנקעל...

— מאשא, דו מאכסט דאך מיך אונגליקליך, אויפ'ן לעבען אונ־גליקליך — האט זיך דער פאטער געבעטען.

מאשא איז געווען אנגעטהאן אין איהר נייע קליידעל, אין א נייעם שירצעל, מיט איהרע לאנגע צוויי שווארצע אויפגעצויגענע צעפ... איהרע בעקלעך האבען געשלאגען מיט פייער — זי האט פערביסען איהרע קליינע יונגע ליפעלעך מיט איהרע קליינע ווייסע צייהן — און געברומט:

— אי דאן וואנ'ט טו סי הים!

לאנג האט זי דער אנקעל בעטראכט און געשמייכעלט:

— שי איז דהי גוירל — וואס האט מיך גערופען „ביעסט".

— א נאריש מיידעל, זי ווייסט דען וואס זי רעדט — האט דער פעטער בעריל געפרואווט פערענטפערען.

— נאטהינג, אי לייק איט. נו, דערפאר וואס דו האסט מיך גערופען „ביעסט", האסטו טשאקאלאד. סעם! — האט דער אנקעל גערופען סעם'ען.

סעם האט שטומיג דערלאנגט א פודלע טשאקאלאד דעם אנקעל. דער אנקעל האט עס איהר גענעבען.

— יא, דאס האסטו פאר „ביעסט".

מאשא האט גישט גענומען.

— נעהם, נעהם, קינד וואָס מהוסטו דו? — האָבען איהר אַלע צוגעשריען.

מאשא האָט צוגענומען די טשאָקאָלאַד.

— עפען אויף, וועסטו עפּעס געפינען.

— עפען אויף, מאשא, עפען אויף — האָבען איהר אַלע צוגע־שריען.

מאשא האָט אויפגעעפענט דעם טשאָקאָלאַד מיט ציטערדיגע הענד. פון די פודלע איז ארויסגעפאַלען אייניגע צעהן דאָלאַר שטי־קער און שטיקלאך דזשולערי.

— די דאָלאַר שטיקער איז פאר די מאַ, און די דזשולערי איז פאר דיר — דערפאר וואָס דו האָסט מיך גערופען „ביעסט" — האָט דער אָנקעל געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

מאשא האָט אויפגעהויבען איהרע פולע שוואַרצע אויגען, ווי קינ־דיש זיי זיינען נאָך געווען — אזוי זאַפטיג זיינען זיי שוין געווען. און זי האָט זיי רוהען געלאָזט אויפ'ן אָנקעל מאָזעס — אַ קאָקע־טעריי איז געלעגען אין דעם בליק וואָס האָט פערראַטהען די צו־קונפטיגע פרוי, פערהילט איז נאָך געווען די קאָקעטעריי מיט אַ הילע פון קינדישער פערשעהמקייט...

דעם אָנקעל מאָזעס איז דער בליק געפעלען. ער האָט אין זיך געשמייכעלט.

— דאַנק דעם אָנקעל!

— גיב אַ קוש אין האַנד! — האָבען איהר אַלע נאָכגעשריען.

מאשא האָט זיך פערלאָרען. זי האָט געוואָלט טהאָן וואָס אַלע האָבען איהר געהייסען. דער אָנקעל האָט זיך אָבער ניט געלאָזט קושען אין האַנד. דער אָנקעל האָט זי ארומגענומען ביים קאָפּ און איהר געקושט אין די האָהר. אַלע זיינען גליקליך געווען, אין פיעלע אויגען האָבען געגלענצט טרעהרען — און טאַטע־מאַמע זיינען געווען אויפ'ן זיבעטען הימעל.

— איך קען אויך, איך קען אויך — איז פּלוצלונג ציליע גע־געבען אַ פאַל אריין אין מיטען דער חתונה אַ האַלב נאַקעטע און ניט אַ אָבגעוואַשענע. דאָס קינד האָט צוגעקוקט די סצענע דורך די קיטשען און איז געוואָרען אייפערזיכטיג און האָט זיך ניט געקענט איינ־האַלטען.

— גאט מיינער! — האט זי די מוטער געכאפט און געוואלט זי פערשטעקען.

אבער דער אנקעל מאזעס האט זי שוין בעמערקט.

—ווער איז דאס?

— גאר ניט, א קינד — האט זיך אהרן פערענטפערט.

— און וואס קענסטו? — האט דער אנקעל געפרעגט.

— מואוויעס שפיעלען, — האט ציליע ארויסגעוואונקען מיט איהרע אויגעלאך און שמוציג פנים'על, אונטער דער מוטער'ס יום־טוב'דיגער קלייד.

— מואוויעס שפיעלען — דאס איז שעהן, קאם־אן, קאם־אן — יא, דא האסט דו...

אבער די מוטער האט שוין געהאט פערשטעקט די ארימקייט אין א ווינקעל, נור די „ארימקייט" האט פון דארט ארויסגעוויינט...

10.

קוזמינער לאנדסלייט.

אנקעל מאזעס' שאפ איז געווען אונמעגליך צו ארגאניזירען אין א יוניאן שאפ. וויפיעל די אידישע ארבייטער ארגאניזאטארען האבען נישט געפרואווט צו יוניאניזירען די לאנדסלייט פון אנקעל מאזעס שאפ, האבען זיי זיך שטענדיג אנגעשלאגען ווי אין אן אייזערנע וואנד. די אורזאכע דערפון איז געווען, וואס די בעציהונגען צווישען אנקעל מאזעס און זיינע לאנדסלייט איז ניט געווען קיין ביזנעס בעציהונג, נור א משפחה בעציהונג. אנקעל מאזעס איז געווען פאר די קוזמינער לאנדסלייט ווי א הויפט פון א משפחה, ווי א רעגיערער פון א קליין קעניגרייך. די קוזמינער לאנדסלייט זיינען שטאלץ געווען מיט אנקעל מאזעס פערמעגענס. אז זיי זיינען דורכגעגאנגען דורך א הויז, וואס האט געהערט צום אנקעל מאזעס, האבען זיי זיך דערמיט געגרויסט, ווי עס וואלט געווען זייער הויז. אנקעל מאזעס האט זיך ארייגעמישט אין זייערע פאמיליען־אנגעלעגענהייטען. זיי האבען זיך געלאדענט פאר איהם, און אנקעל מאזעס האט ארויסגע־

געבען געריכט־שפּרוכען איבער זיי ווי אַ פּאַרצייטיגער פּאַטריאַרך איבער זיינע משפּחה־אנגעהעריגע. זיי זיינען געווען געטריי אַנקעל מאַזעס, און טאָמער האָט ווער געפּרואווט זיין אונצופריעדען און דערמאָנען אַ וואָרט עפּעס וועגען אַ יוניאָן, האָבען עס די לאַנדסלייט באַלד איבערגעגעבען אַנקעל מאַזעס. דער אַנקעל מאַזעס איז ארויפגעקומען אין שאָפּ אריין, אויסגעזוכט דעם „רעוואָלוציאָנער", אָבגעשטעלט זיך נעבען איהם און צום ערשטען איהם לאַנג און גענוי בעטראַכט, אזוי, אז עס איז פון יענעם דאָס חיות ארויס.

— סעם, ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים ? — פרעגט ער זיין גובערנאַטאָר, ווייזענדיג אויפ'ן „רעוואָלוציאָנער", וואָס האָט אַ יוניאָן.

— משה גרויס — ענטפערט סעם אָב קורץ

— אזוי, דאָס ביזטו משה גרויס. דאָס ווילסטו האָבען אַ יוניע ביי מיר. נישט ביי מיר, גוטער ברודער. ביי מיר ארבייט מען נישט שבת, נישט יום־טוב. ביי מיר איז נישט קיין שאָפּ, וואָס מען זאָל דאָ אריינלאָזען יוניע לייט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט, משפּחה. וואָלט ביי מיר געווען ארבייטער און אַ שאָפּ, וואָלט מען ביי מיר געווען געארבייט אין שבת און אין יום־טוב, אפילו אין ראש השנה און יום־כפור, ווי אין יעדען יוניע שאָפּ. איך בעדאַרף דאָס ניט, ווייזט ער אויף זיין שאָפּ. איך לייג געלד צו דערצו. איך האַלט נור דאָס אויף צוליעב אייך, אז מיינע לאַנדסלייט זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. וואָס וואָלט איהר געטהאָן אהן מיר ? ווער האָט אייך געבראַכט אין אַמעריקאַ ? צו וועמען זייט איהר געקומען נאָך אַ שיפס־קאַרטע, נאָך געלד, אז איהר האָט בעדאַרפט אייערע משפּחות אהער ברענגען ? צו וועמען קומט איהר, אז איהר האָט טראָבעל ? אז ס'ווערט ווער פון אייך חלילה קראַנק ? — האָט אַנקעל מאַזעס זיך צושריען הויך אויפ'ן קול, אז די לאַנדסלייט האָבען געציטערט — צו וועמען קומט איהר ? אלעס צום אַנקעל מאַזעס, הע ? איז עס אזוי ? און דער וויל ביי מיר איינפיהרען אַ יוניע. ניט ביי מיר, ברודער ! קיינער וועט מיך ניט נויטען, אז מען זאָל ביי מיר ארבייטען אין שבת, אין יום־טוב. ביי מיר זיינען קיין ארבייטער ניט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט. מיין משפּחה מאַכט ביי מיר אַ לעבען, און איך ארבייט אזוי

שווער ווי איהר. איהר זעהט עס אַליין. און פאַר וועמען? פאַר מיר בעדאַרף איך עס ניט! אַלעס נור פאַר אייך. איך וועל צושליסען מיין שאַפ און זוכט אייך ערגעץ ענדערש וואו ארבייט. אז איהר וועט בעדאַרפען א פאַר דאָלאַר, וועל איך אייך סיי ווי סיי געבען. האָט ניט קיין מורא, נור מעהר צו טהאָן מיט דעם וויל איך נישט.

— וואָס רעדט דער אַנקעל? וואָס רעדט דער אַנקעל זיך איין, וואס א ליאַרע יונג זאָגט דאָרט? — הויבען זיך אָן די לאַנדס־לייט בעטען ביים אַנקעל מאָזעס.

— צוליעב איהם זאָלען מיר אַלע ליידען? — צוקאָכט זיך אהרן־משה, דעם אַנקעל׳ס א משפחה. — אין דער היים איז ער געווען א דאַרפס־געהער, געוועהנט געוועזן מיט׳ן ווינד און וועטער און דאָ איז ער א פרעסער. לאָזט מיך נאָר צו צו איהם, וועל איך איהם דער־לאַנגען א יוניע — שרייט דער איד מיט דער האַנד אויסגעשטרעקט.

— ש־ש־שטעה. ביי מיר שלאָגט מען נישט — האַלט איהם דער אַנקעל מאָזעס איין. — נור וועמען עס געפעלט ניט ביי מיר, דער קען זיך שאַפען ערגעץ אנדערש וואו בעסער. סעם, זעה וואָס קומט איהם און בעצאָהל ביז איין גראשען. און נא, דאס האָסטו דאָ נאָך א פאַר דאָלאַר מיט אויפ׳ן וועג.

אַנקעל מאָזעס גוטסקייט האָט אַלעמען געריהרט. אַנקעל מאָזעס האָט געפאַנגען די הערצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט מיט די פרייע האַנד זיינע. ער האָט קיינמאָל קיין לאַנדסלייט ניט אָבגעזאָגט. און דער „רעוואָלוציאָנער״ אַליין איז געריהרט געווען פון אַנקעל מאָזעס׳ רייד, און פון זיינע פאַר דאָלאַר, און האָט חרטה געהאט אויף זיינע ווערטער.

— בעט איבער דעם אַנקעל מאָזעס. די מינוט בעט איבער דעם אַנקעל מאָזעס — האָבען די קוזמינער לאַנדסלייט געשריען.

— קושען אין האַנד לאָז ער. קוש דעם אַנקעל מאָזעס אין דער האַנד — האָט אהרן־משה, דער דאַרפס־געהער און דאָ דער פרע־סער, געשריען אויף דעם „רעוואָלוציאָנער״.

דער סוף איז געווען, אז אַנקעל מאָזעס האָט זיך ניט געלאָזט קושען אין דער האַנד. דעם לאַנדסמאָן האָט ער ניט אָבגעזאָגט פון דער ארבייט. דאָן, פאַר זיין נארישקייט, האָט מען איהם א צונאָמען געגעבען „דער יוניע מאָן״.

דאָס הייסט אָבער ניט, אַז מען האָט ביים אָנקעל מאָזעס ניט געארבייט אין שבת. פערקעהרט, שבת איז אין סטאָר ביים אָנקעל מאָזעס געווען דער מעהרסט פערנומענער טאָג. די פרומע לאַנדס־לייט האָבען דעם טאָג טאָקע פערבראַכט אין די קאָנגרעגיישאַן, אין דער היים מיט זייער משפחה. די ניט־פרומע לאַנדסלייט, דעם יונגען עלעמענט, האָט אָנקעל מאָזעס איינגעלאַדען שבת, אַז זיי זאָלען קומען אין סטאָר אריין העלפען פערקויפען אָדער צופיקסען, וועז מען דאַרף צופאַסען עפעס אַ קאַסטומער. שבת איז געווען דער טאָג וואָס מען האָט אַם מייסטען געלייזט. און די לאַנדסלייט, דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט געקראָגען בעצאָהלט פאַר זייער ארבייט, האָבען זיי די קליינינקייטען ניט גערעכנט פאַר אַן ארבייט, נור פאַר אַ געטריי־שאַפט צום אָנקעל. דערפאַר אָבער שבת ביינאַכט פלעגען זיך די על־טערע לאַנדסלייט צונויפקומען ביי איינעם פון דער משפחה און פער־ברענגען דעם אָבענד מיט עראינערונגען וועגען קוזמין. מען האָט געשיקט נאָך קענליך ביער און מען האָט זיך אַמוזירט מיט אַלט־קוזמין.

מעהרסטען פון די קוזמינער לאַנדסלייט זיינען דאָך געווען מענ־שען, וואָס האָבען זיך ערצויגען אויף דער פרייער נאַטור. קוזמין אַליין איז געלעגען ביים ברעג פון דער ווייכסעל און איינגעטונקט צווי־שען פלוימען־בוימער און גרינסען. און אַז עס איז געקומען פסח־צייט, האָבען זיך שוין געטראָגען אין דער קוזמינער לופט די לייכטע ווינ־טעלעך, וואָס האָבען געבלאָזען פון די פרייע פעלדער און האָבען יעדעם האַרץ יונג געמאַכט. עס זיינען דאָך געווען צווישען די קוז־מינער לאַנדסלייט אַזעלכע אידען, וואָס האָבען העלפט פון זייער לעבען פערבראַכט אין סעדער; פישערס וואָס זיינען געשוואומען איבער טייכען און סטאַווען, ווינטער אויפגעהאַקט דאָס אייז פון גע־פרוירענע יעזשערעס. אידען שווייגערס, וואָס האָבען אין דער היים געהאַט צו טהאָן מיט מעלקען קיה, מיט מילך, מיט גרינסען, מיט אויבסט, און דאָ זיינען זיי אַלע געווען אָבגעשניטען פון דער נאַטור, פערבראַכט זייערע טעג אין אַ פערשטויבטען שאַפּ. צי די זון האָט געשיינט, צי אַ רעגען האָט געגאָסען, האָבען זיי גאָרניט מעהר געזעהן נור די פאַרביילויפענדע באַהן. זעהר זעלטען האָט איינער פון די לאַנדסלייט די מעגליכקייט געהאַט דאָס הימעל צו זעהן ביימאָג. און

האָט אַ קוזמינער פּלוצים אין אַ ווינטער־אָבענד ענטדעקט די לבנה, וואָס האָט דורך אַ שפּאַרע הימעל אַריינגעקוקט אויף אַ מינוט אין עסעקס סטריט, איז עס ביי איהם געוועזן אַזאַ חידוש, ווי אַ נייער לאַנדסמאַן וואָלט פון קוזמין אַריבערגעקומען... האָט זיך די קוזמינער געבענקט נישט וויסענדיג אַליין נאָך וואָס זיי בענקען. זיי האָבען געבענקט נאָך דעם קוזמינער הימעל, נאָך דער לבנה, נאָך פעלדער, און נאָך די קוזמינער סעדער, און ווען זיי זיינען זיך צונויפגעקומען, האָט מען גענומען קוזמין אויפ'ן טיש אַרויף. ווארים קיין אַנדער לעבען האָבען זיי ניט געהאַט, נור דאָס לעבען וואָס זיי האָבען הינטער זיך איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים.

אַנקעל מאַזעס איז געווען אַ קוזמינער לאַנדסמאַן. און כאָטש ער איז געווען זייער באָס, זייער הערשער, זייער געוועלטיגער, איז ער געווען דער זעלבער לאַנדסמאַן וואָס זיי. זיין לעבען איז ניט אַנדערש געווען פון זייערס. זיין קינדהייט און זיין יוגענד און זיינע שעהנע טעג האָט ער פערבראַכט אין קוזמין. זיינע שעהנסטע ער־אינערונגען זיינען פון דעם קליינעם שטעדטעל, און פלעגט מען איהם דערמאָנען אַן קוזמין, אַן אַ מענשען, וועלכען ער האָט געקענט אין זיין יוגענד, אָדער אַן אָרט און פּלאַץ אויף וועלכען ער פלעגט זיך שפּיעלען מיט די קצבים־יונגען — האָט עס איהם אַזוי גערירט, אַז עס האָבען זיך באַלד בעוויזען טרעהרען אין זיינע אויגען. ער פלעגט אָפטמאָל אַריינפאַלען צו די קוזמינער, ווען זיי האָבען פער־בראַכט שבת אין אָבענד ביי אַ לאַנדסמאַן און צוהערען זיך צו די קוזמינער מעשיות. נאָר ווען דער אַנקעל מאַזעס פלעגט זיך בעווייזען, זיינען די קוזמינער פערשטומט געוואָרען, מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצורעדען און האָבען געהאַלטען אין איין חנפ'ענען און מכבד זיין דעם אַנקעל און צוהערען זיך צו איהם. ער האָט געפיהלט, אַז ער האָט פערטריבען די פרעהליכקייט פון זיי מיט זיין אַריינ־קומען. האָט ער זיי פערלאָזט.

וואָס עלטער אַנקעל מאַזעס איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט ער אָנגעהויבען צו בענקען נאָך קוזמין. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז נאָך אַ בחור, אַ יונגער מאַן, און האַלט נאָך ביי אַ שידוך טהאָן. ער איז אוועקגעפאָהרען אין דער פרעמד זיך אַרויפאַרבייטען און געלד מאַכען און יעצט וועט ער אַהיים פאָהרען נאָך קוזמין אַ ריי־

בער בהור און וועט חתונה האבען מיט א פיין קוזמינער מיידעל, ארויסנעהמען א קינד פון א בעל־הבתיש הויז און חתונה האבען... זיין לעבען אין אמעריקא איז ביי איהם נישט געווען פערדעכענט. ער האט דא ניט חתונה געהאט, ניט געפיהרט קיין בעל־הבתישקייט. דא האט ער זיך ארויפגעארבייט און געלד פערדיענט. און יעצט ערשט בעדארף ער חתונה האבען און פיהרען אן אנשטענדיג בעל־הבתיש לעבען ווי עס פאסט פאר א מאן ווי ער איז, פאר'ן אנקעל מאזעס. די יאהרען זיינען אבער געלאפען און ער איז געווען פערנומען איז ביזנעס און פערגעסען זיך, און ווען ער האט ערוואכט, און איז שוין בערייט געווען אנצוהויבען דאס נייע לעבען, האט ער איינגעזעהן, אז צוריקפאהרען נאך קוזמין איז ער שוין צו אלט...

מאשא האט צוריק בעלעבט זיינע האפנונגען. אנקעל מאזעס האט דערפיהלט די עלטער און האט מורא געהאט חתונה צו האבען מיט א ווילד פרעמדע... פערלאזט האט ער זיך קיינמאל נישט אין זיין לעבען אויף א צווייטען. צו קיינעם האט ער קיין צוטרויען ניט געהאט, נור צו זיך אליין — און יעצט אויף דער עלטער, ווען ער האט בעדארפט ליעבע אן געטריישאפט — זיך פערלאזען אויף א פרעמדע, האט ער מורא געהאט — דאך דאס יונגע, קוים רייפע מיידעל, וועלכעס האט איהם אזוי שטאלץ געקוקט אין די אויגען אריין און געזידעלט איהם „ביעסט", האט ביי איהם ערוועקט א געפיהל פון אכטונג צו א צווייטער פערזענליכקייט, און דאס געפיהל פון אכטונג האט אנקעל מאזעס ניט געהאט צו קיינעם פון זיינע לאנדסלייט, וואס זיינען געווען מיט איהם א גאנצען טאג צוזאמען.

דערנאך האט ער געהאלטען מאשא'ן פאר ס'זייניגע, פאר עפעס אזעלכעס, וואס בעלאנגט צו איהם, א טאכטער פון זיינס א משפחה, וואס ארבייט ביי איהם, וואס מאכט א לעבען פון איהם — און וואס זיין גורל איז אבהענגיג פון איהם. און אלע וואס מאכען ביי איהם א לעבען, האט אנקעל מאזעס געהאלטען, בעלאנגען צו איהם, זיי מיט זייערע פרויען און זייערע קינדער. מאשא איז אויסגעוואקסען פאר איהם, ער בעדארף נור זעהן, אז אנשטאט פייגט האבען, זאל זי פערגעטערען דעם אנקעל מאזעס. און פערגעטערען וועט זי איהם ווען ער וועט איהר גוטס טהאן.

מאשא איז זעהר דערהויבען געווארען מיט אמאל אין דער היים.

צייט מען איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער אַנקעל האָט צוליעב איהר געהעכערט דעם פּאַטער'ס וויידזשעס אויף גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך. די טאַטע־מאַמע האָבען פאַר איהר אַנגעהויבען דרך־ארץ צו קריגען, ווי עס וואָלט אויף איהר געפאַלען אַ שטראָהל פון די גרויסקייט און שטאַרקייט וואָס בעקליידעט ווי אַ זון דעם אַנקעל מאַזעס אין די אויגען פון די לאַנדסלייט... מאשא איז געוואָרען אין די אויגען פון דער משפּחה ווי אַ וואונדער־קינד, וואָס בעצויבערט. מען האָט זי שוין ניט געלאָזט ארבייטען אַזוי שווער, און די מאמא האָט שוין מורא געהאַט צו שרייען אויף איהר. זי איז עפּעס געוואָרען מיט אַמאָל ווי אַ יום־טוב קינד. מאשא האָט ניט פערשטאַנען וואָס ס'איז געשעהן.

11.

אסתר און אחשורוש.

מאשא האָט זיך ערצויגען אונטער די זוניגע שטראַהלען פון אַנקעל מאַזעס'עס גנאדע. דורך איהר, איז אויך איהר פּאַטער, מוטער, איהר גאַנצע משפּחה ערהויבען געוואָרען. ווארים מאשא איז גע־וואָרען דאָס ווינש־פינגערל דורך וועלכען מען קומט אָן צו אַנקעל מאַזעס'עס הארץ.

עס איז עפּעס געלעגען אין דער קליינער מיידעל וואָס האָט דעם אַנקעל מאַזעס געמאַכט פערגעסען אַן אַלע זיינע ביזנעס און קאָפּ־דרעהענישען און געבראַכט איהם צו קלעהרען נור וועגען זיך. און דערפאַר האָט אַנקעל מאַזעס אַזוי געצויגען צו דעם קינד. ער פלעגט ליגען ביינאַכט און ניט קענען שלאָפען. אין קאָפּ האָבען זיך איהם געפּלאָנטערט געשעפטען, קאָנקורענטען, בעלי־חובות. ער האָט זיך פאַרגעוואָרפען: צו וואָס? פאַר וועמען? וואָס פערברענג איך מיין גאַנץ לעבען מיט זיי? קוים אָבער איז איהם געקומען מאשא אין זינען אריין, איז איהם ליכטיגער געוואָרען אין די אויגען. ער האָט זיך געזעהן אַ יונגער מאַן מיט לעבען, מיט אַ ווילען. ער האָט זיך געזעהן ביי זיך אין דער היים, ביי אַ געדעקטען טיש. געבען איהם

זיצט די, וואָס האָט איהם ליעב, וואָס לעבט מיט איהם און קלעהרט וועגען איהם.

ער האָט שוין ניט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין זיין קינד. ניין... דעם פאָטער האָט ער אַנגעהויבען גוטס צו טהאָן צוליעב איהר. גע־העכערט איהם די ווייזשעס און אראָבגענומען פון דעם שאַפּ און אָוועקגעשטעלט איהם אַלס קעשיער. צו מאַשאַ'ן האָט ער געשיקט אַ מוזיק־לעהרער זי לערנען פיאַנאָ שפּיעלען, געשיקט איהר מתנות און פלעגט יעדען שבת און זונטאָג אַרויסקומען זי זעהן.

די ערשטע זאַך האָט ער געמאַכט, אַז דער פאָטער איהרער זאָל זיך איבערציהען אין אַ גרעסערע וואָהנונג און מאַשאַ זאָל זיך לערנען און פיעל געהן שפּאַצירען. שבת און זונטאָג איז ער אַרויס־געקומען צו אהרן מעלניק אויף בעזוך. צו דער פערוואונדערונג פון אַלע זיינע מענשען, האָט מען בעמערקט, ווי אַנקעל מאָזעס האָט זיך אָנגעהויבען די לעצטע צייט צו פּוטצען. וואָס ערוואַקסענער און רייפער מאַשאַ איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט אָנגעהויבען אַנקעל מאָ־זעס די האָהר זיך צו פאַרבען, זאָרגזאַם שטענדיג צו זיין ראַזירט, יאַנגמען צו קליידען זיך און פון פּערפיומען צו שמעקען, אַזעלכע זאַכען וואָס קיינער האָט ביז איצט ניט בעמערקט אין אַנקעל מאָזעס. און דאָס פייניגען זיך פון אַנקעל מאָזעס צוריק יונג צו ווערען, האָט ביי אַלעמען אַרויסגערופען אַ רחמנות און אַ מיטלייד צו איהם. הינטער זיין רוקען האָט מען שוין אָנגעהויבען צו לאַכען אויס איהם און ווערטלעך צו זאָגען איבער איהם, אַ זאַך וואָס איז קיינמאָל ניט גע־שעהן. אָבער אין אַנקעל מאָזעס' געגענוואַרט האָט מען דורך־אַרץ גע־האַט און גאָר זיך ניט געמאַכט זעהען און בעמערקען.

אַנקעל מאָזעס האָט אָבער אויף גאָר ניט געקוקט. ער האָט אָנ־געהויבען צו לעבען ווי אין אַ פאַנטאַזיע, ווי אין אַ צווייטער וועלט. עס איז געווען, ווי אַנקעל מאָזעס האָט געלעבט אַ פערקעהרטעס לעבען. אין זיין יוגענד האָט ער זיך אָבגעגעבען בלויז מיט ביזנעס און זיין האַרץ איז געווען טויט, ווי דאָס האַרץ פון אַן אַלטען מאַן. און אויף זיינע אַלטע טעג איז אַנקעל מאָזעס יונג געוואָרען און האָט אָנגעהויבען צו לעבען צוריק זיין יוגענד וואָס ער האָט פערלאָזען. אַנקעל מאָזעס האָט שוין ניט געלעבט מיט זיינע געשעפטען, ניט מיט

אויסבראקירטע סחורות, מיט פערלעגענעם סטאק. ער האט געלעבט מיט א יונג מיידעל, וואס האלט אין וואקסען און ענטוויקלען זיך פון א קינד צו א פרוי. יעדע ענדערונג וואס איז פארגעקומען אין מאשא'ן האט ער בעמערקט... און אז ער האט זי געזעהן פון איין שבת צום אנדערען, האט ער זי גוט בעטראכט, און איינגערעדט זיך, אז איהרע האהר זיינען דורך די וואך געדיכטער געווארען, איהרע צייהן שארפער און שטארקער. ער האט זיך געפרעהט מיט די ענט־וויקלונג פון איהר פיגור, מיט דעם וואוקס פון איהר הויך, מיט די פילונג פון איהר קערפער. יעדען שבת האט ער אין איהר נייעס בע־מערקט, האט ענטדעקט אין איהר א נייעם רייץ וואס ענטוויקעלט זיך.

יער איז בעסער געווארען צו זיינע מענשען. זיינע אויגען זיי־נען קלעהרער געווארען און ארויסגעהויבען זיך פון דעם בעפא־לענעם פעטס פון זיין פנים. ער האט געשמייכעלט, און טאמער האט ווער ניט געטהאן זיין פליכט, אזוי ווי עס בעדארפט זיין, האט ער אנשטאט בייזערען זיך, געשמייכעלט. קיינער האט ניט פערשטאנען די ענדערונג וואס איז געווארען אין איהם. כאטש אלע האבען גע־פיהלט און געוואוסט, אז די אורזאך דערפון איז מאשא, און זיי האבען אויסגענוצט מאשא'ן פאר זייער טובה וועגען. אזוי ווי אמאל האבען די אידען בענוצט אסתר'ן אויסצובעטען טובות פאר זיי ביי אחשורוש'ן, האבען די קוזמינער לאנדסלייט אויסגענוצט מאשא'ן פאר אנקעל מאזעס. האט א לאנדסמאן געדארפט האבען א שיפס־קארטע פאר זיין משפחה, האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בע־טען. האט ווער בעדארפט א טאכטער חתונה צו מאכען, גאלדענע צייהן אין מויל זיך אריינשטעלען, אן אפעריישאן צו מאכען — פאר אלסדינג האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בעטען. מאשא'ן האט דער אנקעל קיינמאל ניט אבגעזאגט. קוים האט זי זיך געווי־זען פאר איהם, זיינען זיינע אויגען קלעהרער געווארען, דאס פעטס פון זיין פנים האט זיך בעהאלטען און איז צוריקגעגאנגען אויף זיין ארט, און זיין גאנץ אויסזעהן האט דענסמאל געקראגען א מענ־שליכעם געשטאלט און מען האט פערשטאנען דאס פנים זיינס, וואס איז אן אנדערס מאל געווען אונפערשטענדליך... ווי אלץ האט מאשא פע'פועל'ט ביי איהם, אזוי ווי אסתר ביי אחשורוש'ן, האבען איהר

טאקע די קוזמינער לאנדסלייט א נאמען געגעבען אסתר; אנקעל מאזעס — אחשורוש און אהרן מעלניק — מרדכי היהודי.

צוויי טויטע האבען זיך געקליבען צו פאהרען אויף יענער וועלט. דאס זענען געווען דעם אנקעלס פאטער, דער אלטער מעלניק, און דער צווייטער איז געווען דער פעטער בעריל, וועלכע האבען זיך געקליבען קיין קוזמין שטארבען. דער פעטער בעריל האט שוין נישט געהאט וואס צו טהון אויף דער וועלט. ער האט געפיהלט, אז זיין פאלאטע וואס ער האט זיך אנגעגרייט אויף יענער וועלט איז פערטיג געווארען פאר איהם, און די וועלט האט איהם אויך נישט מעהר געוואלט. ער איז קראנק געווארען, געשפיגען מיט בלוט, און נישט געקענט מעהר ארבייטען. און ער האט אויך געהאט פערלוירען זיינע „בארדערס" — די קינדער זיינע האבען חתונה געהאט. און מיט אמאל האבען זיך טאטע מאמע ארומגעקוקט און דערזעהען זיך, אז זיי זענען גע־בליבען אהן „בארדערס". עס איז נישטא ווער עס זאל דאס „הויז" אויסהאלטען.

דער פעטער בעריל האט געוואלט דוקא אהיים פאהרען. זיינע לעצטע טעג פערברענגען אין קוזמינער בית־המדרש, תהילים זאגען, און בעגראבען צו ווערען אויפ'ן קוזמינער בית־עולם.

דאס ווייב אבער, זיינע האט געטענה'ט אז איהר „קוזמין" איז דארט — וואו איהרע קינדער זענען. און נאך הונדערט און צוואנציג וויל זי ליגען דארט וואו איהרע קינדער זענען. האבען זיך מאן און ווייב געשיידט ביי זייער לעבען — דער פעטער בעריל איז צוריק גע־פאהרען קיין קוזמין — שטארבען און די מוטער איז געבליבען דא אין אמעריקא.

לכבוד די „צוויי טויטע" זיינען זיך אלע קוזמינער לאנדסלייט צונויפגעקומען, א נאכט בעפאר די שיף געהט אב, צום פעטער בעריל זעגענען זיך מיט „די טויטע". די „צוויי טויטע", דער אלטער מעל־ניק און דער פעטער בעריל, זיינען געזעסען פון אויבען־אן טיש און געטרונקען „לחיים" צו די לאנדסלייט, און די משפחה, די טעכטער מיט די איידימס מיט די אייניקלעך, האבען זיך מיט זיי געזעגענט. זיי האבען געוויינט, ווי מען בעווייזט טויטע. די לאנדסלייט האבען מחילה געבעטען ביי זיי.

— וואס איז אין דער חילוק? אלע וועלען מיר אהיים פאהרען.

אַלע וועלען מיך פאַהרען וואוהין זיי פאַהרען! — האָט זיך אָנגערופען אַ לאַנדסמאַן, אַן אַלטער איד, וואָס האָט זיך אויך פערבענקט נאָך'ן היימישען גוטען אָרט.

— ר' בעריל, גריסט זיי דאָרטען.

— אַז איהר וועט זעהן דאָרטען „מיינע", ר' מרדכי, גריסט זיי...

— איהר זאָלט זיך מיהען פאַר אונז — האָט אַ אידענע אָנגע־הויבען צו וויינען.

נאָר די „טויטע" אַליין זיינען זעהר פרעהליך געווען. זיי האָבען גאָרניט געפיהלט, אַז זיי פאָהרען שטאַרבען. פעטער בעריל'ס אויגען האָבען געלויכטען און ער האָט זיך אויסגעקעמט די באָרד. עס האָט זיך געדאַכט ווי דער איד קומט צו צו דעם גליק, אויף וועלכען ער האָט געוואַרט זיין גאַנץ לעבען, אַז יעצט געהט ער אָבנעהמען דעם שכר פאַר זיין גאַנצע האָרעוואַניע. און אַ רוהיגקייט און אַ שטילע פרעהליכקייט האָט אַרויסגעזונגען פון אַלע זיינע בעוועגונגען.

דער אַלטער מעלניק איז אויך פרעהליך געווען און מיט יעדען געטרונקען לחיים און ווערטלעך גערעדט:

— אַז איך וועל זעהן דיין טאַטען, דעם אַלטען חיים אויף יענער וועלט, וועט ער דאָך מיך פרעגען: וואָס מאַכט עפּעס מיין זוהן אין אַמעריקאַ? וועל איך איהם ענטפערען: דיין זוהן פרעסט טרפות און איז מחלל שבת. דורך דעם וואַרפט עס דיך אַזוי פון דער ערד אַרויס — וועט ער קומען צו דיר און וועט דיר צודישען ביינאַכט. וועסט דאָך אַ שוואַרץ יאָהר זיך אויסריכטען — אוי, וועסטו זיך אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען!

האָבען אַלע לאַנדסלייט זיך צולאַכט פון'ם „טויטען", וועלכער זאָגט ווערטלעך.

צו דער שיף, זיינען די לאנדסלייט ארויסגעקומען בעגלייטען די טויטע ווי צו א אמת'ע לויה. די קינדער האבען געוויינט, געפאלען דעם פאטער אויפ'ן האלז און געבעטען מחילה:

— טאטע, זיי אונז מוחל, טאמער האבען מיר דיך ניט בעהאנדעלט ריכטיג.

— טאטע, מיר וועלען דיך קיינמאל ניט פערגעסען. אזוי לאנג ווי דו וועסט לעבען, וועלען מיר דיר געלד שיקען.

— לאנג וועל איך שוין ניט בעדארפען אייער געלד — האט דער פעטער בעריל רוהיג און גוטמוטיג געשמייכעלט — בלייבט געזונד, מיינע קינדער, און געדענקט אין גאט.

און ער האט אוועקגערופען טשארלי'ן, זיין בן־יחיד, אין א ווינקעל, און געזאגט צו איהם אזוי:

— איין זאך פערלאנג איך נאר פון דיר. מילא, איך האב אנדערש געוואלט — איך קען ניט העלפען. אבער דאס זאג מיר צו, גיב דיין האנד תקיעת כף דערויף, אז דו וועסט עס האלטען: אז ווען דו וועסט הערען, אז עס איז שוין נאך אלעמען, וועסטו דעם קדיש אבהיטען. זאג מיר צו, מיין זוהן...

אלע לאנדסלייט זיינען געשטאנען און האבען צוגעזעהען די סצענע, אלע האבען געוואוסט וואס דער פאטער פערלאנגט יעצט פון זיין קינד, און אלע האבען זיך דערמאנט אן זייערע אייגענע קינדער. ווי ווייט און פרעמד זייערע קינדער זיינען פון זיי אין אמעריקא. די לאנדסלייט האבען אנגעהויבען צו קרעכצען. דא און דארט האט ווער א טרעהר געווישט און איינער האט גערוימט דעם צווייטען אין אויער אריין:

— און מיינער איז בעסער? און דיינער איז בעסער?

טשארלי, וועלכער איז דורך די פאר יאהר אויסגעוואקסען א הויכער און א דארער בחור, מיט א פאר שטארקע הענד, מיט א שטארקע ביינערדיגע ברוסט, איז געשטאנען א פערשטיינערטער ער האט פערשטאנען, אז דער פאטער פערלאנגט פון איהם עפעס הייליגעס און טהייערעס. ער האט רחמנות געהאט אויף איהם און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ. אבער ער האט קיין ווארט ניט גערעדט. ער האט דעם פאטער גאר ניט געקענט זאגען. ווארים ווירקליך אין איהם דער פאטער געווען א פרעמדער. די מוטער האט ער

געליעבט, ווייל די מוטער האט זיך פאר איהם אנגענומען און פלעגט איהם בעשיצען געגען די שוועסטער. אבער צום פאטער מיט זיין לערנען און דאווגען און פרומקייט — וואס האט ער געפיהלט צום פאטער?

דערווייל זיינען די איידימס געשטאנען אין א ווינקעל און האבען זיך געסור'עט, און האבען זיך צונויפגעלייגט געלד. און דער עלטסטער איידים, דער גאליציאנער, האט עס צוגעטראגען בערלען:

— שווער, דאס וועט איהר האבען „אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר" אז מען וועט בעדארפען, זאלט איהר...

— אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר בעדארף איך ניט; האב איך מיר אליין, גאט צו דאנקען, אנגעגרייט פון מיין ארבייט — ווייזט דער פעטער בעריל אויפ'ן טארבעלע מיט'ן געלד וואס ער האט אויפ'ן הארץ אנגעבונדען — נאר ביז צו די הונדערט און צוואנציג יאהר זאלט איהר מיך נים פערלאזען. לאנג וועלען די הונדערט און צוואנציג יאהר שוין נים נעהמען... איך פיהל שוין...

— שמייכעלט דער פעטער בעריל.

אז עס איז געקומען זיך געזעגענען מיט דער ווייב, האט דאס פאר פאלק ערשט פערשטאנען וואס אמעריקא איז געווען פאר זיי. אראבגעבראכט האבען זיי קיין אמעריקא זייערע קינדער. די קינדער האט אמעריקא צוגענומען. און זיי שפייט אמעריקא אויס, ווארפט זיי אוועק ווי אן אומווירדיגע, אונניצליכע שמאטע. אמעריקא האט זיי צוטהיילט אויף די אלטע יאהרען. פון די אלטע מאמע ציהט זי נאך אביסעל נוצען. דעם אלטען טאטען שיקט זי אהיים שטארבען.

— דער טויט האט אונז נים געקענט צושיידען, און אמעריקא האט אונז צושיידט — האט די אידענע געשריען און נים פערשטאנען וואס זי מיינט דערמיט, נאר עפעס געפיהלט א גרויסע קללה פאר דעם לאנד, וועלכע האט פון איהר אלעס אוועקגענומען — איהרע בחות, איהר לעבען און איהרע קינדער, און שפייט אויס דאס, וואס זי בעדארף נים מעהר...

נאר באלד איז פרעהליך געווארען ביי דער שיף. אנקעל מאזעס איז אראבגעקומען מיט'ן צווייטען „טויטען", דער אלטער מעלניק איז טויט שכור געווען. אין דער האנד האט ער געהאלטען דאס זעקעל מיט'ן געלד וואס ער האט זיך אנגעזאמעלט אויף קבורה־געלד

פון זיינע אייגענע ארבייט — געקלימפּערט מיט'ן געלד און געשריען צום זוהן:

— איך בעדאַרף דיר שוין אויף אַלדע שוואַרצע יאָהר, פּרעה מלך מצרים, מיט דיין גאַנץ קעניגרייך אַמעריקא פון הודו ביז כוש. אויף קבורה־געלד האָב איך אַליין מיר אַנגעזאַמעלט. אויסגעאַרבייט, מיט מיינע אייגענע הענד אויסגעריבען אויפ'ן קאַשע־מיהלעכעל, און איך וואָס און צו וואָס בעדאַרף איך דיר?...

— קום, בעריל, קום צוריק נאָך קוזמין — האָט ער געריסען בערלען ביים אַרבעל — בלייב געזונד, פּרעה מלך מצרים — האָט ער דעם זוהן צוגעשריען — און איהר, לאַנדסלייט, עבדים היינו, געהט צוריק צו פּרעה מלך מצרים אַרבייטען!

אַז די שיף איז אַבגעגאַנגען מיט די „צוויי טויטע", זיינען די לאַנדסלייט שטעהן געבליבען און נאָכגעקוקט מיט בענקענדע בליקען און ניט איינער האָט מקנא געווען די „טויטע" וואָס פאָהרען רוהען אויף קוזמינער גוטען אַרט, איידער צוריקצוגעהן צו פּרעה מלך מצרים.

אַלע זיינען טרויעריג געווען. אפילו אַנקעל מאָזעס איז טרויעריג געוואָרען און נאָכגעקוקט די אַבגעהענדע שיף מיט די „טויטע". יעדער איינער לאַנדסמאַן האָט זיך דערמאָנט אַז זיין אייגענע ענדע, ווען ער וועט אַהיים פאָהרען מיט דער שיף...

נאָר אַבגערוקט פון אַלע זיינען געשטאַנען מאַשאַ און טשאַרלי, די צוויי דערוואַקסענע קינדער, וואָס האָבען זיך ערצויגען שוין דאָ אין אַמעריקא. זיי האָבען געפּאַסט איינע צו די אַנדערע, אין איין וואָוקס, אַזוי ווי זיי וואָלטען צוזאַמען אַרויפגעשאָסען אין דער הויך מיט זייערע שטאָלצע און יונגע קעפּ. זייערע בייגערדיגע בריסט האָבען דערגרייכט איינס צום צווייטען. די צוויי יונגע מענשען האָבען זיך צום ערשטען מאָל ביי דער „לויה פון די אַלטע" בעגעגענט. אַלס ערוואַקסענע. און די יוגענד האָט געצויגען איינס צום אַנדערען. זיי האָבען ניט געזעהן די אַבגעפאָהרענע שיף מיט די „טויטע". זיי האָבען געערדט עפּעס פאַר זיך, און האָבען הויך געלאַכט, ווייזענדיג איינס ס'אַנדערע די ווייסע יונגע שטאַרקע צייהן. די לאַנדסלייט האָבען דערהערט זייער לאַכען, האָבען זיך אומגעקוקט, און איינער האָט געזאָגט צום אַנדערען:

— נא, דאס האסטו „אמעריקא"! זיי געהט דען עפעס אן? זיי ווייסען דען פון עפעס? פאהרט א מאטע אהיים, שטעהט ער מיט א מיידעל און לאכט.

— זיי זיינען גאר פון א גאנץ אנדער וועלט, גאנץ אנדערע מענשען, וואס ווילסטו פון זיי? — האבען די משפחה זיך געזאגט.

(ענדע פון ערשטען טהייל).

צווייטער טהייל

1.

ער ווערט האָבען קינדער.

אַנקעל מאָזעס איז אריינגעקומען פריהמאָרגען אין זיין סטאָר אריין אַן אויסגעפוצטער אין אַ נייסען שי־סו אַנצוג, און פערשמעקט אַ האַלבען סטאָר מיט קאַלגייט'ס ראָזען־פּאַרפיום, וואָס האָט זיך געהערט פון איהם פון דערווייטענס. זיינע גאָל־געפוצטע שיך האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס און אויסגעזאָגט מיט זייער קוועטשענדיגען קוויטש — ער געהט! זיין ברייט, דיק געזיכט האָט געגלאַנצט פון דעם „קלין שייוו“ וואָס ער האָט ערשט וואָס גענומען, ווי אַ חיה־פיש וואָס מען האָט נור וואָס פון ים ארויסגעצויגען. ער האָט אראָבגעבאַפט זיין שטייפען הויכען פּאַנאַמאַ העט און געווישט זיך דעם צושוויצטען קאָפּ און הייסען אָבגעקאַכטען קאַרק מיט אַ ווייס באַטיסטען טאַשען־טיכעל. די מענשען אין סטאָר האָבען זיך פאַר איְמה געגעבען אַ כאַפּ אריין אין די ווינקעלעך און געמאַכט זיך זיין פערנומען מיט פּאַנאַנדערלייגען די אַנצוגען, די הויזען, די רעק. ער האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען סטאָר, און געגעבען זיך אַ קוק ארום אויף אַלע פיער זייטען פון געשעפט, בעטראַכט די „משפחה“ וואָס האָט געאַרבייט ביי איהם אין ביזנעס. זיי האָט זיך געדוכט, אַז דער בליק געדויערט אַ יאָהר. ער האָט געגעבען אַ ווינק מיט צוויי פינגער צו סעם'ען, צום יונג־משפחה, צו וועלכען ער האָט אַם מייסטען צוטרויען געהאַט, און געגעבען אַ פרעג:

— אלעס אלל־רייט?

— יעס, אנקעל — האט ער אבגעענטפערט.

— וואס טהוט „קוזמין“? — האט ער געוויזען מיט'ן פינגער אויפ'ן בוידעם, מיינענדיג די לאנדסלייט.

— נייהען די ווינטער רעק נומער 53.

— גוט, זעה זאלען שניידען, קוזמין שוויצט און שלאפט נור. זעה צו מאכען קעש. שנייד, ברודער, וויפיעל דו קענסט, און מאך קעש.

— אלל־רייט, אנקעל.

— איך וועל נים זיין א גאנצען טאג. סעם, גיב אכטונג. אלס־דינג אלל־רייט?

— יעס, אנקעל.

אנקעל מאזעס האט געגעבען צו זיין קאזין א וואונק מיט די אויגען, ווי ער וואלט איהם געוואלט פערגיטיגען, און ווידער געווארפען ארום זיך א בליק:

— באיס, זונטאג היינט, א הייסער זונטאג — שניידט'ס די אימאליענער און די טשייני־מענס — קעש מאכט'ס, קעש — און ער איז ארוים פון סטאר קוויטשענדיג מיט זיינע גרויסע גלאנצענדיגע געלע שיך.

די משפחה האט פריי אבגעאטהעמט, ווען זיי האבען איהם שוין אנגעקוקט פון הינטען. זיי האבען געוואגט ארויסצוגעהן פון סטאר און געזעהן ווי דער אנקעל זעצט זיך אויף אויפ'ן געדונגענעם אויטאמאביל, וואס האט געווארט פאר איהם פאר דער טהיר, און א שמייכעל האט זיך בעוויזען אויף זייערע ליפען...

אלע האבען געוואוסט, וואוהין דער „אנקעל“ פאהרט, און גע־ווארפען הינטער־ארום בליקען אויף סעם'ען, און געשטופט איינער דעם אנדערען, מאכענדיג מיט די אויגען אויף סעם'ען:

— ער האט געמיינט, אז ער ירשנ'ט איהם שוין! — האט איי־נער ארייגעלאכט אין די פויסט אריין, ווייזענדיג מיט'ן פום אויף סעם'ען.

— נאר איינער, ער קען נאך האבען צוועלף קינדער. וואס מיינסטו, ער קען נים? ווי דער אלטער פעטריק אין דער היים.

— האסט געזעהען א קארק? — ברומט א צווייטער.

סעם האט געפיהלט די בליקען הינטער זיך און פערשטאנען דאס לאכען. ער האט זיך אומגעקוקט אויף די יונגען. זיין בליק און זיין פנים האבען אנגענומען דעם זעלבען אנשטעל וואס דעם אנקעל'ס. און ווירקליך איז ער עהנליך געווען צום אנקעל. שארפע אויגען, א שפיציגע נאז און א שטארקע מעגליכע קין. די יונגען האבען זיך דערשראקען פאר איהם און געמאכט זיך רעדען וועגען ביזנעס.

ער האט אויסגעשפיגען און איז ארויס פאר דער טהיר, נאכקוקען דעם אנקעל, וועלכער איז שוין געווען לאנג פערשוואונדען. ער האט שארף פערביסען די ציינער איבער די ליפען, זיינע הענד האבען זיך געביילט צו פויסטען, און א קללה איז צוקריצט געווארען צווישען זיינע שטארקע ווייסע ציינער.

האט ער דאס צוליעב דעם אזוי געטריי געדיענט דעם אנקעל, פון פערצעהן יאהר אן, זייט ער האט איהם אראבגעבראכט פון דער היים, איבערבלייבענדיג א יתום נאך דעם פאטער'ס טויט? געווען איז ער דעם אנקעל א געטרייער הויז־הונד. דער אנקעל האט איהם צו אלצדינג בענוצט, געמאכט אויס איהם זיין לייב־שקלאף, זיין שפיר־הונד. ער האט געשפיאנעוועט ביי די לאנדסלייט, ביי דער משפחה, וואס האבען געארבייט ביים אנקעל, און אויסגעפונען ווער פון דער משפחה איז געטריי דעם אנקעל און ווער ניט, און עס איבערגעגעבען דעם אנקעל. דער יונג האט געטהאן פאר'ן אנקעל זאכען, פאר וועלכע ער האט געקענט אריינפאלען און פערפאלען ווערען אויפ'ם לעבען לאנג. ווי דענסטמאל ווען מען האט געכאפט די גנבה'שע סחורה פון דער פינפטער עווענין, וואס ער האט זי איינגעגראבען אין קעלער, די רעק און די הויזען, אויף וועלכע דער אנקעל האט ארויפגעניהט זיין לייבעל — האט דאס סעם גענומען אויף זיך, און קוים מיט צרות וואס מען האט איהם ארויסגענומען פון „טראבעל". ווען עס האט זיך געמאכט „טראבעל", האט עס סעם גענומען אויף זיך. דענסטמאל, ווען מען האט פלוצים דעם „אנקעל" גערופען צום דיסטריקט אטוירני וועגען דער פוילישער שיקסע וואס דער אנקעל האט זי טראגעדיג געמאכט, אדער מען האט געדארפט „סעטלען" מיט דער ווייבעל פון דעם גאליציאנער רעסטאראן, איהר צאהלען חודש־געלד — אלעם האט סעם גענומען אויף זיך. ער האט פאר'ן אנקעל דאס לעבען זיך איינגעשטעלט, און פאר'ן אנקעל וואלט ער ניט בלויז אין געפענ־

גענים געגאַנגגען ווען מען וואָלט געֿראַרפט, ער וואָלט אויך אַ מענשען גע'הרג'עט. און אַלעס האָט ער געטהאָן דערפאַר, ווייל ער האָט גע־האַפט אַמאָל אַליין צו פערנעהמען דאָס אָרט פון „אַנקעל".

די געטריישאַפט צום אַנקעל איז ניט געווען אויס חניפה. עס איז געווען אַ פערגעטערונג צו דעם מענשען, וועלכען ער האָט גענומען אַלס פאָרבילד, אַלס אידעאַל — צו וועמען ער וויל אַמאָל אַליין עהנליך זיין. אין די פערגעטערונג צום אַנקעל און די געטריישאַפט צו איהם איז געלעגען די געטריישאַפט צו זיך אַליין און צו זיין אייגענער צוקונפט — ווען ער וועט זיין דער „אַנקעל". און מיט אַמאָל זאָל זיך פון דעם גאָר ניט אויסלאָזען! דער אַנקעל געהט חתונה האָבען מיט דעם „שנעק", מיט דעם „אהרן גאָרגעל'ס" טאָכטער, וואָס האָט איהם אריינגעקריגען אין די הענד אריין. זי וועט האָבען מיט איהם קינדער — איינס, צוויי, דריי, אַלעס וועט איבערגעהן צו די קינדער. זי וועט שוין מאַכען, אַז זי זאָל האָבען קינדער. און ווען מען וועט דאַר־פען, וועט זי איהם קענען צושאַרען אַ פרעמד'ס אויך, אַבי זי זאָל די יורש'טע זיין. און זי פערשטעהט עס שוין היינט. איינציגוויין זעצט זי אריין אין סטאָר „איהר משפחה": אַ קלענערע שוועסטער — שוין אַ בוכהאַלטערין; דעם פאָטער איהרען, אהרן מעלניק, „גאָרגעל" פון דער היים — געמאַכט פאַר אַ קעשיער. איז וואָס וועט פון איהם, סעם'ען ווערען? מען וועט איהם נאָך אַמאָל ארויסוואַרפען אויך.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די געלעגענהייטען, וואָס ער האָט געהאַט געלד צו מאַכען ביים אַנקעל. זיין קאָזין מאָנעס, וועלכער איז אַמאָל אויך געווען ביים אַנקעל, בעפאָר סעם איז אַנגעקומען — דעם „אַנקעל'ס" רעכטע האַנד — האָט איהם געוואָרענט ניט איין מאָל:

— זעה, סעם, פאַר מאָרגען זאָל גאָט זאָרגען; דו זאָרג פאַר היינט. וואָס דו האָסט אין באַנק, דאָס איז דיינס. דאָס איבעריגע — אַ נעכטיגער טאָג. דו קענסט ניט דעם „אַנקעל". ער וועט זיך געהמען אַ יונגע מויד אויף דער עלטער. געדענק וואָס איך זאָג דיר.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די ווערטער פון מאָנעס'ן. מאָנעס איז עלטער פון איהם און ערפאַהרענער, און ער האָט איהם ניט געוואָלט האָרכען. אַליין זיך פערלאָזט אויפ'ן אַנקעל, געוואָלט אַלעס אריינ־קריגען — און יעצט האָט ער.

„מען דארף אין אווענד ארייננעהן צו מאנעס'ען. ער, מיט זיינע לאיערס, מיט זיינע טעמעני האלל דזשאדזשעס, וועט שוין אויס־געפינען עפעס א פלאן. דעם אנקעל טאר מען ניט דערלאזען חתונה האבען מיט אט דער שניידערשער טאכטער, מיט דעם אט אהרן גארגעל, וועלכער וועט דא ווערען דער מחותן, און דער חתן פון דער חתונה. אז ניט — זיינען אלע אין דר'ערד; די גאנצע משפחה איז אין געפאהר..."

סעם האט זיך גוט איבערגעלעגט אויב ער זאל דאס טהאן. זיין געטריישאפט צום אנקעל האט איהם נאך ניט דערלאזט דעם אנקעל שלעכטס צו טהאן. ער האט איהם צופיעל פערגעטערט. ער האט איהם אזוי ליעב געהאט, אז אלע זיינע טהאטען זיינען איהם גע־פעלען. סעם האט זיי פערשטאנען און ער האט זיך געגרויסט מיט זיי. אפילו זיין וועלען חתונה האבען מיט מאשא'ן, איז סעם'ען אויך געפעלען, און, וואהרשיינליך, ווען עס וואלט ניט געגאנגען געגען זיינע אינטערעסען, וואלט ער דעם אנקעל דערצו געהאלפען. סעם'ס אמביציעס פאר זיין צוקונפט זיינען אבער שוין רייף געווארען, און ער איז שוין געוועזען מענליך אויף אזוי פיעל, אז ער זאל שוין קענען מקריב זיין זיינע סענטימענטען:

— באפט איהם די באלעריע, דעם אלטען, קינדער וועט ער האבען! — האט ער זיך געטראכט, דענקענדיג אן זיין אייגענער צוקונפט.

קיין כעס האט ער ניט געפיהלט צום אנקעל. דעם כעס האט ער געהאט צום יונגען „שנעק", צו מאשא'ן, און צו איהר פאטער אהרן מעלניק, וועלכע האבען זיך ארייננעג'גנב'עט אין דער „משפחה". זיי האט ער בעטראכט פאר קאנקורענטען.

— איהר, דעם „שנעק", דער כלה זיינער, דארף מען ארייננשיקען דאס ווייבעל פון רעסטאראן, דעם רעסטאראטאר'ס טאכטער מיט די פינף קינדער וואס דער „אלטער" האט איהר אנגעמאכט. זאל זי זיך אויס'טענה'ען מיט דער כלה.

אך, וועט דאס זיין א חתונה, ווען דאס גאליציאנער ווייבעל וועט ארייננקומען צו דער כלה אין טאג פון דער חתונה! די כלה וועט זיין אנגעטהאן צו דער חופה צו גנהן, און די וועט פארשטעלען די קינדער פאר איהר:

— דו געהסט חתונה האבען מיט מיין מאן, מיט דעם פאטער פון מיינע קינדער!

אך, וועט דאס זיין א חתונה — האט דער יונג נקמה גענומען אין זיינע געדאנקען.

און דער „אנקעל"? דער אנקעל וועט זיין אנגעטהאן אין א פראק — ער וועט פערשעהמט ווערען! ער האט א מינוט רחמנות געהאט אויפ'ן אנקעל. ער האט זיך איבערלעגט, אבער זיין אייגענע צוקונפט האט זיך ווידער געשטעלט פאר זיינע אויגען. ער האט זיך דערמאנט אן ראזע'ן, זיין אייגענע כלה, און דער יונג האט פערביסען די שארפע צייהן אויף זיינע ליפען און געזאגט צו זיך:

— כאפט איהם דער שווארץ־יאהר; ער וועט קינדער האבען, דער אלטער!

מיט דעם נקמה־געפיהל איז ער צוריק אריין אין סטאר. זיין פנים האט אנגענומען די שטרענגע בעפעהלערישע מינע, וועלכע ער האט זיך אויסגעלערענט פון „אנקעל". זיין קין איז געווארען שטארק, און אונטער דעם לאנגען פליישיגען נאז האט זיך פערצויגען די משפחה'שע גרימאסע, פאר וועלכער די לאנדסלייט האבען אזוי מורא געהאט. ער האט געגעבען א ברום אונטער דעם נאז, נאכמאכענדיג דעם אנקעל:

— שניידען קעש וויפיעל עס לאזט זיך, באס!

דער זונטאג האט זיך שוין געהאט אנגעהויבען אין מעלניק'ס סטאר.

2.

מ א ש א.

עס איז עפעס געשעהן מיט אנקעל מאזעס. אז אנקעל מאזעס ואל איבערלאזען די סטאר אין זונטאג און ארויספאהרען פאר פלעשור אויף א גאנצען טאג מיט א מיידעל שפאצירען! און ווירקליך איז אנקעל מאזעס אויף דער עלטער יונג געווארען און זיך גענומען צו אזעלכע זאכען, וואס האט איהם לעבערליך געמאכט אין די אויגען

פון אלע זיינע בעקאנטע און ערגיעדריגט זיין ווירדע ביי די קוזמינער לאנדסלייט. אנקעל מאזעס האט זיך אנגעהויבען אויסצופראנטעווען אויף דער עלטער ווי א ניינצעהן יאהריגער באיטשיק. אנגעטהאן שמאלע קורצע הויזלאך, אז עס זאלען זיך ארויסזעהן די ווייסע זאקען. ער האט אנגעהויבען צו טראגען הויכע שמאלע שטייפע קראגענס וואס האבען איהם געפייניגט, אנקעל מאזעס האט זיך בעגאבען מיט פארפיומען... ביים „גאליציאנער" צום לאנטש, וואו דער אנקעל האט ליעב געהאט צו עסען די פעטע געבראטענע אונטערגעהייל־גענזלעך און קאטשקעלעך — האבען ביזנעס־לייט פון דער בוועריי געקוקט אויף איהם און געלאכט אין די פויסטען. דער נייער סיילעס־מאן, דער ווארשעווער יונגערמאנטשיק, וואס האט זיך ערשט וואס אויפגעעפענט א נייעם ציגארען סטאר אין שכנות מיט'ן אנקעל און איז שוין געווען בעקאנט אין גאנצער שכנות'שאפט פאר א „ווארשעווער", א ספארט, א שטיפער — האט אבגעטהאן דעם אנקעל א שפיצעל: ער האט בעשטעלט ביי די גאליציאנערין, ביי דער ווייבעל וואס האלט דעם ביזנעס לאנטש־רום — א דריי־עקענדיגע קנישע אין פארם פון „א הארץ", און האט אין מיטען ארייגעקלאפט א קאלירט בילדעל פון א מיידעל מיט רויטע בעקלאך, אבגעריסען פון א ביליגע שאקאלאד קעסטעל — און עס צוגעשיקט צום אנקעל. אנקעל מאזעס האט געזעהן און געהערט ווי מען לאכט איהם אויס, פערשטאנען דעם שפאס, זיין רויטער קארק איז אנגעלאפען מיט בלוט, אבער ער האט זיך ניט געקענט העלפען. ער האט געמוזט קאנקורירען מיט א יונגען־מאנטשיק, מיט א נייצעהן־יעהריגען קאלעדזש באי, טשארלי, וועלכער איז אין די לעצטע צייט געווארען זעהר אן אפטער גאסט ביי אהרן מעלניק און איז אויסגעגאנגען מיט מאשא'ן. אנקעל מאזעס האט זעהר מורא געהאט פאר דעם נייצעהן יעהריגען קאלעדזש באי, ער האט איבערהויפט מורא געקראגען פאר אלע, וואס זיינען איגגער פון איהם. נור זיין איינציגע טרייסט איז געווען, וואס דער נייצעהן־יעהריגער קאלעדזש באי טראגט א פאר אויסגעגעסענע הויזען מיט אויסגעטראגענע קאמאשען, און שטארבט פאר א סענט, און ער קען זיך אנטהאן ווי דער לעצטער ספארט. אנקעל מאזעס האט פערשטאנען ווי לעכערליך ער איז אין דעם, און ווי אריים עס איז זיין פארטהייל געגען טשארלי, נור אנקעל מאזעס האט מלחמה

געהאלטען. ער האט שוין געהאט אזוי פעסט אבגעמאכט אין זיין מיין חתונה צו האבען מיט מאשא'ן, מיט דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל, וועלכע ער אליין האט ערצויגען, חתונה צו האבען און קינדער צו האבען אויף דער עלטער, קיינעם ניט אויף להכעיס, נור פאר זיך אליין, פאר זיין אייגענעם פערגעניגען אין לעבען. ער האט זיך גע־האלטען אזוי בערעכטיגט דערצו, אז ער האט ניט פערשטאנען דעם חוזק וואס מען מאכט אויס איהם. דאס פראנטעווען זיך איז ביי איהם געווען א מיטעל צו געווינען דאס נארישע הארץ פון דער יונגער מיי־דעל. מילא, אז זי וויל עס — דארף מען דאס טהאן. און אין די קורצע שמאלע הייזלעך מיט'ן ענגען צוגעצויגענעם ראק אויף זיין דיקען בויך, מיט די קורץ וואויל־אינגעלשע פערשוירענע גרישבע, האט אנקעל מאזעס אבגעמאכט ערנסטע געשעפטען. געדונגען זיך מיט סוחרים, פערקויפט און געקויפט הייזער, בייגעוואהנט מיטינגען פון וואהלטהעטיגע אינסטיטוציעס, אנגעיאגט מיט זיינע בליקען קוזמיז צו דער ארבייט, ווי ער וואלט גאר ניט געווען בעמערקט קיין לע־כערליכעס אין זיין פראנטעווען זיך, אין זיין אינגעלשען אנטהאן זיך, אין זיין פארבען און פוידערען זיך די באקען... און ער איז געווען דער זעלבער שטרענגער „אנקעל מאזעס" אין זיינע האלב־אינ־געלשע פערשטעלטע קליידער, ווי ער איז געווען אין זיין אלטען מענליכען לעבען.

דריי יאהר האט אנקעל מאזעס מיט גערולד געווארט אויף די פערצעהן־יעהריגע מאשא ביז זי וועט אויסוואקסען. יעדע פאר טעג איז ער געקומען צו אהרן מעלניק בעטראכטען זיין צוקונפטס־גליק, און געקוויקט זיך אין פערבארגענע זיסע פאנטאזיעס — וועגען די גליקזעליגקייטען וואס שטעהען איהם פאר. ער האט זי בעטראכט, ווי מען בעטראכט א וואקסענדע אייגענטהום. אז מאשא איז אלט געווארען זיבעצעהן מיט א האלב יאהר, האט זיך אנקעל מאזעס גע־טומען זיין טיעף־געפייניגטען זיס־תאוה'דיגען געפיהל אויסצופיהרען. ער איז יעצט געפאהרען מאשא'ן ארויסצונעהמען — ארויסצונעהמען, ניט מעהר ווי ער האט זי ביז איצט ארויסגענומען אלס קינד, נור ווי אן ערוואקסענע, פערשטענדיגע מיידעל, וועלכע פערשטעהט דאס גרויסע גליק וואס איז איהר בעשערט — און זיך צו בעציהען צו איהר מענליך — און ווייזען איהר זיין קראפט...

ער האט געשמייכעלט צו זיך אליין און ׳עס איז איהם גוט געווארען דערמאנענדיג זיך אן מאשא׳ן, ווען ער איז געפאהרען צו איהר, יעצט אין דעם פרישען זומער־מארגען, וועלכער איז נאך אבגעקיהלט געווען פון ביינאכטיגען רעגען און האט שוין גערישעט מיט די שפעטערדיגע פייכטע היטץ. ער האט זי געזעהן אין דער ווייס־באטיסטענער קליידעל, פון קאפ ביז צו די פיס, ווי עס שפראצט איהר קערפער אונטער דער קליידעל. זייט זי איז אויפגעוואקסען געווארען האט דער „אנקעל״ ליעב געהאט מאשא׳ן צו זעהן אין ווייסען. וויים האט איהם דערמאנט אן עפעס אנגענעהמעס... ער האט זיך פארגעשטעלט נאך דער חתונה — ווי זי ליגט אין קינדפעט, מיט׳ן קינד, זיין קינד — און ער געהט אריין צו איהר, אביסעל אנגעטרונקען. אויפגערוימט, און זי קוקט ארוים פון בעט אין ווייסען, און איהר פנים זעהט אוים ווי געפייניגט, און זי קוקט אויף איהם בעטענדיג זיך ביי איהם רחמנות׳דיג. — ער איז צופריעדען געווען דאס צו דענקען. ווארים זיין אינערליכע בעהאלטענע פרייד איז געווען מאשא׳ן צו זעהן אין קינדפעט, און זי זאל האבען א געפייניגט בלייך פנים — דאס האט איהם איהר ווייסע קליידעל דערמאנט, צוליעב דעם האט ער איהר ווייסע קליידלער געמאכט מתנות. ער האט זי געבעטען היינט, זונטאג, זיך אנצוטהאן אין ווייסען באטיסטענעם קליידעל, ער האט אבגערעדט מיט איהר ארויסצופאהרען אויף א גאנצען זונטאגדיגען טאג אין א נאהענטען באד־ארט.

מאשא האט שוין געווארט אויף איהם, און, ווי ער האט איהר אנגעזאגט, אין ווייסען. דורך די פאר יאהר, וואס דער אנקעל האט זיך אינטערעסירט מיט איהר און זי אויפגעצויגען, איז זי צוגעוועהנט געווארען צו איהם ווי צו א פאטער. זי האט זיינע קאפריזען צוליעב געטהאן ווי א קינד, ווי א קלוג קינד טהוט אפטמאל צוליעב א צולאזענעם טאטען. זי איז אויפגעצויגען געווארען דעם אנקעל צו הארכען און אלסדינג צוליעב טהאן. איהר פאטער, איהר מוטער, איהר גאנצע משפחה און אלע לאנדסלייט האבען זי אזוי געלערענט, און ניט נור געלערענט, נור אלע האבען דעם אנקעל געהארכט. און

ניט נאָר בלויז צוליעב געטהאָן זיינע קאפּריזען, נור פאַר'ן אַנקעל וואָלטען זיי אלסדיינג געוועזן געטהאָן. אפילו ווען ער וואָלט געוועזן פערלאַנגט פון זיי זייערע פערבאָרגענסטע הייליגסטע אינטימסטע אייגענטהום — וואָלטען זיי איהם אָוועקגעגעבען... זיי זיינען אי־בערהויפּט גליקליך געווען ווען דער אַנקעל האָט פון וועמען וואָס געוואָלט, ווען דער אַנקעל האָט וועמען בעגליקט מיט בעפעהלען איהם. און ווען דער אַנקעל האָט זיך אויסגעפרעגט אויף וועמענס ווייב אָדער ערוואקסענע טאָכטער — איז יענער געהויבען געוואָרען אין די אויגען פון די לאַנדסלייט...

אלע לאַנדסלייט האָבען מקנא געווען און ניט פערגונען אהרן מעלניק דאָס גליק, וואָס דער אַנקעל אינטערעסירט זיך מיט מאשא'ן. און צוליעב דעם איז מאשא געוואָרען דאָס ווינש־פינגעריל פון אַנ־קעל'ס הארץ, ווי א לאַנדסמאַן האָט עפּעס געהאַט א בקשה צום אַנקעל — א טאָכטער חתונה צו מאַכען, א משפּחה אראָבצונעהמען, געלד אהיים צו שיקען — איז מען געקומען צו מאשא'ן. און וועמען ער האָט געוואָלט האָט אהרן מעלניק, איהר פאָטער, צוגעזאָגט טובות. מען האָט גע'חנפ'עט אהרן מעלניק ווי אמאָל סעם'ען, און ראָזע, זיין ווייב, האָט בעשטימט דעם גורל פון די קוזמינער לאַנדסלייט, אַלץ צוליעב דעם ווינש־פינגעריל מאשא, וואָס האָט געפונען אַזאַ לייט־זעליגקייט אין די אויגען פון דעם אַנקעל.

מאשא האָט זיך אויפגעצויגען אין דער אטמאָספערע, און כאָטש זי האָט שוין אָנגעהויבען צו פערשטעהן (מיט געפיהל האָט זי עס שוין לאַנג געשפּירט) די העסליכע ראָלע וואָס זי שפּיעלט, דאָך האָט זי זיך ניט געקענט העלפען. טאַטא־מאַמא, די משפּחה און אלע לאַנדסלייט האָבען עס געהאַלטען פאַר אַזאַ גרויס גליק וואָס האָט איהר געטראָפען, אַז זי האָט ניט געוואַגט קיין וואָרט צו רעדען אָדער אַנ־דערש צו טראַכטען. און ביז לעצטענס האָט זי עס ווירקליך געהאַל־טען פאַר א גליק. נור אין די לעצטע צייט, וואָס ענטוויקעלטער און עלטער זי איז געוואָרען, האָט זי אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז זי וועט עפּעס בעדאַרפען בעצאָהלען פאַר דעם גליק. עס איז איהר נאָך ניט גאַנץ קלאָהר געווען, וואָס אזעלכעס וועט זי בעדאַרפען בעצאָהלען. נור זי האָט זיך געהאַלטען עפּעס פאַר א קרבן פאַר פאָטער־מוטער, פאַר איהרע שוועסטער, פאַר איהר משפּחה, פאַר אלע לאַנדסלייט...

דאָס געפיהל האָט אַרויסגעצויגען אַ קלייד פון טרויעריגקייט און שטילקייט אויף איהר איידעלען מיידעלשען וועזען. און ווען זי איז געווען צוזאַמען מיט יונגע חבר'טעס און פריינד אויף אַ טהעע פּאַרטי, אויף אַ באַלל, צי אויף אַ פּאַרטי ביי אַ יונגע פריינדין, האָט מאַשא טהיילמאַל ניט געקענט לאַכען אַזוי פריי און גליקליך, ווי די אַנדערע איהרע פריינדינס. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עפּעס וואָס שוועבט איבער איהר, פּרעמדעס און טרויעריגעס, און אַלע זעהען דאָס; אַז איבער איהר ווייס אַטלעסען קליידעל וועלכעס איז שעהנער און רייכער פאַר אַלע איהרע פריינדינס, שוועבט אַ פרעמדע טונקעלע גאַזע, ווי מען הענגט אַריבער איבער אַ טויטע כלה. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי האָט שוין ניט קיין רעכט צו פרעהען זיך און צו לאַכען אַזוי הויך און פריי — ווי די אַנדערע מיידלעך איהר גלייכען...

און טהיילמאַל, אין אַ מיטען נאַכט, ווען אַלע אין שטוב זיינען פעסט און רוהיג געשלאָפען, האָט זיך געהערט אַ וויינען, אַ שטיל בליפּענדיג וויינען, — דאָס האָט זיך מאַשא צו־וויינט ניט ווייסענדיג אַליין פאַר וואָס און פאַר ווען...

3.

אַ חתן.

איבער די טרעפּ האָט זיך געהערט אַנקעל מאָזעס' קוויטשענדיגע בייע געלע שיך, און זיין שטימע:

— מאַשא, רעדי?

אין דער אָפענער טהיר זיינען געשטאַנען טאַטע־מאַמע. דער אַמאָליגער אָפּערייטאָר אהרן מעלניק איז דיקליך געוואָרען. ראָזע איז אויך דיקליך און געזונטער געוואָרען. ביידע האָבען אויסגעזעהן פיעל יונגער און געזונדער. אהרן מעלניק האָט זיך געלאָזט וואַקסען אַ בערדעל, אַ שוואַרץ בערדעל, און ער האָט געקריגען רויטע בעקלעך און אַ רויטען קאַרק פון ביער טרינקען. אהרן איז געווען אָהן ראָק,

אין ווייסען געפּרעסטען העמד, ערשט וואס אבגעגעסען פריה־שטיק. ראָזע אין זיידענעם אונטער־קלייד, אוןביידע האבען אקעגען געשמייכעלט דעם אנקעל מיט פרייד:

— רעדי, אנקעל, רעדי!

דאס מאן און ווייב, אזוי ווי זיי האבען זיך געהאסט איינס דאס צווייטען אין ארימקייט, אזוי האבען זיי זיך ליעב געקראגען אין עשירות. אזוי ווי זיי האבען זיך געהאלטען אין איין שילטען אין טרויערינגקייט, אזוי האבען זיי זיך געהאלטען אין איין בענשען איינס דאס צווייטע אין פריידען. איינער האט איבער דעם אנדערען גע־זארגט. און נור „אהרן לעבען" און „אהרן קרוין" און „ראָזע — זאלסט מיר געזונד זיין", און „האסט דאך ניט געהאט היינט אין מויל", און נאך אזעלכע ליעבליכקייטען. ביידע האבען אנגענומען דעם אנקעל אונטער'ן ארים און אריינגעפיהרט אין שטוב אריין.

מאשא האט זיך באלד בעוויזען. אה, זי איז דורך דער צייט ווירקליך גרויס געווארען. דאס קינד איז איהר נאך געלעגען אויפ'ן פנים. די מוטער'ס מילך אויף די ליפּען. אבער איהר פיגור און איהר געשטאלט האבען געשלאגען פון זיך מיט א ערפרישענדע יוגענד און רייפקייט. איהרע שווארצע געדיכטע האהר זיינען געווען צוזאמענגענומען און פערבונדען די צוויי געדיכטע צעפ אין א שווארץ זיידענעם באנד. אין א ברייט־ראנדעריגען שטרויענעם קאפּעלוש און אין ווייסען, ווי דער אנקעל האט אנגעזאגט. א ווייס טולען לאנג קליידעל מיט א ווייס זיידענעם ברייטען באנד האט ארומגענומען איהר דינע יונגע פיגור און פערבונדען אין א שלייף. זיידענע ווייסע זאקען און ווייסע הויכע שיך. דער אנקעל האט זי ארומגעכאפּט מיט א בליק, ער האט, ווי זיין געוואהנהייט איז געווען, ווען ער איז צופריעדען געווען, ביי ביזנעס, נאס געמאכט זיינע הענד און בעגלעט זיינע האהר — א געוואהנהייט וואס ער האט נאך מיטגעבראכט פון דער היים פון זיינע קצב'ישע יאהרען און קען זיך דערפון נישט אבגעוועהנען. און געברומט זיך מיט א שמייכעל: גוט!

— אנקעל לעבען, אפשר עפּעס געניסען, עס שטעהט אלץ אויפ'ן טיש — האט אהרן מעלניק געוואגט.

— נישטא קיין צייט, די מאשין ווארט.

— מאַמער דאַך — פרישע אויער, יונגע רעטעכלאַך מיט סוויט־קרים — האט ראַזע איינגעלאַדען.

דער אַנקעל האט ביין אַנגעקוקט אהרן מעלניק.

— הערסט דאַך, נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט — האט אהרן געוויזען מיט דער האנד צום ווייב.

— מאַשאַ, קאַם־אָן, קאַם־אָן. מיר וועלען שוין עסען אויפ׳ן וועג.

מאַשאַ איז נאָכגעגאַנגען דעם אַנקעל. טאַטאַ־מאַמאַ האָבען זיי אין די טהיר נאָכגעשריען:

— עס איז אָל־רייט — האט דער אַנקעל ארויפגעוואונקען מיט

— האַט׳ס אַ גוט טיים! אַמוזירט אייך גוט!

דער האנד.

— נו, מאַשאַ, יו לייק איט? — האַט דער אַנקעל אַנגענומען מאַשאַ׳ס האנד, ווען דער אויטאָמאָביל האט זיי געפיהרט איבער די גאַסען אויפ׳ן וועג אַרויס.

— סוירטענלי אַי דו! — האַט דאַס מיידעל אָבגעענטפערט.

— אַי עם גאָאינג טו גיוו יו עי נייס טיים, קיד, — האַט דער אַנקעל איהר געפּאַטשט אויף דער האנד.

מאַשאַ האט אַנגעהויבען מורא צו האָבען פאַר׳ן אַנקעל, דאָס ערשטע מאָל האט זי געהאַט אַזאַ געפיהל צום אַנקעל... זי האט איהם אַנגעקוקט, אַזוי ווי זי איז געזעסען יעצט נעבען איהם אין אויטאָמאָביל און געזעהן ווי ברייט און גרויס ער איז, האט זי זיך דערשראָקען פאַר איהם. עס איז איהר נישט איינגעגאַנגען דאָס פאָהרען מיט׳ן אויטאָמאָביל, זי וואָלט געוואָלט אַרויסגעהן, אַוועקגעהן. דער אַנקעל האט זיך, דאַכט זיך איהר, אויפגעפיהרט עפּעס מאָדנע, ער האט זי פּלוצלונג אַנגענומען ביי דער האנד און געקוקט איהר אין די אויגען אריין, און געזאָגט צו איהר:

— ליסטען, מאַשאַ, אַי לייק יו! איך וויל אַז דו זאָלסט מיך לייקען. לייקען וועררי מאַטש!

— סוירטענלי אַי לייק יו, אַנקעל!

— נו, נו, איך וויל, אַז דו זאָלסט מיך שטאַרק ליעבען, שטאַרק ליעבען. דעם אַנקעל בעדאַרף מען שטאַרק, שטאַרק ליעבען — האַט זי

דער אַנקעל אַנגעגומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

מאשא האָט אָנגעהויבען מורא צו קריגען. זי האָט געשמייכעלט קינדיש:

— דו ביזט היינט אַזוי פאַני, אַנקעל!

— פאַני? האַ, האַ, פאַני, — ליסטען, קיד, איך וועל דיר זאָגען היינט אַ וואָרט, אַזאַ וואָרט, פיעל, פיעל האָבען געוואָרט אויף דעם וואָרט, — קיינעם נישט געזאָגט, און דיר וועל איך עס זאָגען.

מאשאַ האָט מורא געהאט צו פרעגען וואָס פאַר אַ וואָרט. זי האָט איבערהויפּט עפּעס מורא געהאט צו רעדען, זי וואָלט נור געוואָלט ארויס, ארויס ווי אַם שנעלסטען.

— האַרך אויס, מאשאַ, — ווערט פּלוצים דער אַנקעל ערנסט און נעהמט זי אַן ביי דער האַנד — אי נאָו, דו ביזט אַ קלעווער גוירל, און דו ווייסט פערשטעהן, דעם אַנקעל בעדאַרף מען ליעב האָבען און איהם האָרכען, און רעספּעקט האָבען פאַר איהם, גרויס רעספּעקט, דו זעהסט ווי אַלע רעספּעקטירען דעם אַנקעל — עס איז נישט אומזאָנסט מיין קינד, ניט אומזאָנסט. דער אַנקעל האָט ליעב געהאָרכזאַמקייט, טהאָן אַלסדינג וואָס ער הייסט, דו העדסט — אַלסדינג, דורקט ער זי פּעסט ביי דער האַנד, גאָר נישט אַקעגען רעדען און גאָר זיך נישט שפּאַרען. אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז זונטאַג — איז זונטאַג, אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז מאָנטאַג — איז מאָנטאַג, טאָג איז טאָג, נאַכט איז נאַכט. און דער עיקר — געהאָרכען, מיין קינד, טיעף געהאָרכען, אַלסדינג געהאָרכען, פערשטאַנען, מאשאַ?

— יו אַר אַזוי פאַני, אַנקעל — האָט מאשאַ פּלוצים זיך צולאַכט איהם אין פּנים אריין.

דער אַנקעל האָט פערביסען די ליפּען, געשוויגען און געקלעהרט אַ מינוט וואָס צו טהאָן. ער האָט אַבגעמאַכט זיין מיין אויף יעצט אַבצוהאַקען דעם געשפּרעך — און איהר צייט צו געבען, לאָזען אריינדרינגען זיינע ווערטער טיעף אין איהר יונגער האַרץ. ער האָט געזעהן, אַז זיינע ווערטער האָבען געמאַכט אויף איהר אַן איינדרוק.

עס איז געווען אַ אידישער האָטעל פאַר אַלל־רייטניקעס אין דער נאָהענט פון ים, וואוהין עס איז פערפאָהרען דער אויטאָמאָביל

מיט אנקעל מאזעס און מאשא'ן. אויפ'ן פארטש זיינען געזעסען דיקע אידישע ווייבער פון „אלל־רייטניקעס", געפוידערט, אין באד־קאסטו־מען אנגעטהאן, האבען געשפיעלט אין קארטען. וואו ניט וואו האט זיך ביי א קרענצעל פרויען אויך בעוויזען א יונגער מאן, אויך אין באד־קאסטום. נור ער איז אויך געווען אזוי פעט און אנגעטהאן, אז מען האט געמיינט, אז ער איז אויך א אידענע... די בעל־הבית'טע פון האטעל, די בעקאנטע שדכנ'טע, מיסעס פליישמאן, די אייגענטהימעריןו פון האטעל, איז זיי אקעגען געקומען. די געסט אויפ'ן פארטש האבען א מינוט אויפגעהערט צו שפיעלען און מיט נייגע־ריגקייט געווארפען בליקען אויף דער פארעל וואס איז אנגעקומען. אלע האבען געקענט דעם אנקעל מאזעס, ער איז געווען פון זייער אייגענע משפחה אין ביזנעס, און געוואוסט פון זיינע בעציהונגען צו מאשא'ן. די ווייבער האבען איהם אקעגען געשריען פון די טיש־לעך:

— מר. מעלניק, ניט געזעהן מיין מאן?

— יעס, געזעהן.

— ער קומט ארויס?

— ער שוויצט אין שטאדט, מיסעס — האט דער אנקעל ברייט אבגעענטפערט.

מיסעס פליישמאן האט אנגענומען מאשא'ן ביי דער האנד און געשמייכעלט איהר אין פנים אריין, גוט ווייסענדיג ווי זי צו בעגריסען.

— דאס איז מיין כלה, מיסעס פליישמאן — האט אנקעל מא־זעס פארגעשטעלט מאשא'ן.

מאשא איז בלייך געווארען און דערשראקען, און ניט געפונען קיין כח א ווארט צו ריידען.

ביי די טישלעך מיט די נאקעטע פרויען אין די קאסטומען, וואו מען האט אין קארטען געשפיעלט, איז ארומגעגאנגען א גע־מורמעל ווי אין ביהנשטאקען...

4.

מאנעס אגיטאַטאָר.

אַנקעל מאַזעס האַט זיך גענומען אויף ערנסט א חתן צו ווערען. ער האַט בעפוילען אהרן מעלניק, אז ער זאָל צוגרייטען א גרויסע תנאים און איינלאַדען אלע קוזמינער לאַנדסלייט. ביער און בראַנ־פען וויפיעל זיי ווילען אויף זיין חשבון. און ער אליין, דער אַנקעל, איז ארומגעגאַנגען מעשה חתן. עס איז געווען א פרייד און א לוסט צוצוזעהן ווי ער פיהרט זיך אויף, ווי ער קויפט איין די כלה־מתנות, און ווייזט זיי אלעמען. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבען זיך גע־פרעהט מיט דעם, וואָס דער אַנקעל איז א חתן געוואָרען, ווי מיט זייער אייגענער שמחה. זיי האָבען נור ניט פערגונען אהרן'ען דאָס גליק. און ווידער האָבען זיי זיך געטראַכט, גלייכער אז אייגענער זאָל אריינקומען אין „שמאַלץ גרוב", איידער א פרעמדער. מען קען גיכער א טובה קריגען. און האָבען גע'חנפ'עט אהרן מיט זיין ווייב, מיט זיינע קינדער, ווי דורך זיי וואָלט מען צוגעקומען צום העכסטען גליק.

דערווייל איז סעס, דער קאַזין, ניט געשלאָפען. נאָך דעם זעלבען אבענד, ווען דער אַנקעל איז ארויסגעפאָהרען מיט מאַשאַ'ן, איז סעם אוועק צו זיין קאַזין מאַנעס — מיט איהם זיך מיישב צו זיין וואָס צו טהאָן צו פערהיטען דאָס אונגליק, אז דער אַנקעל זאָל ניט חתונה האָבען.

מאַנעס אליין פון גאַנץ קוזמין האָט געפיהרט דאָ אין אמע־ריקא דאָס זעלבע לעבען, ווי ער האָט געלעבט אין דער היים. אין דער היים איז מאַנעס געווען א וואוילער יונג. ער האָט מלחמה געהאַלטען מיט'ן גאַנצען שטעדטעל, מיט'ן רב, מיט'ן נגיד, מיט'ן פראַצעגטניק, מיט אלע זייערע מנהגים און פיהרונגען, און ער האָט געפיהרט זיין אייגען ארט לעבען. מאַנעס האָט זיך אין דער היים גע'חוור'ט מיט שקצים. דער איינציגער איד וואָס האָט געהאַלטען טויבען, האָט ניט געקענט פערטראָגען קיין עולה, סיי געגען זיך און סיי געגען פרעמדע, און האָט קיינמאָל ניט געלאָזט זיך פאַר'ן גע־

ריכט. נאָר ער האָט געהאַט זיין אייגענעם געריכט, ער איז געווען דער שופט און ער האָט בעצאָהלט פאַר אונרעכט. גאַנץ קוזמין געדענקט נאָך דעם שפּיצעל, וואָס מאַנעס האָט אָבגעטהאָן צו יואל פּראַצענטניק.

ווען מאַנעס איז אַהיים געקומען פון סאָלדאַטען, האָט ער געפונען, אַז דאָס שטעדטעל קוזמין איז געווען אין גאַנצען פערשוואָלדיגט צו יואל פּראַצענטניק, וועלכער איז געווען דער רייכסטער מענש פון שטאָדט. אַלע הייזער זיינען געווען פער'משכנ'ט צו יואל'ן, אַלע כלה־מתנות, חתונה־געשאַנקען ליגען אין אַ גרויסען קאַמאָר ביי יואל פּראַצענטניק. דאָס שטעדטעל קרעכצט אונטער דעם שווערען יאָך פון ציגזען, וואָס יואל פּראַצענטניק האָט אויף די איינוואָהנער ארויפגעלייגט. אַלע אַרבייטען פאַר איהם. און אַז יואל געהט אַרום יעדען פריה־מאָרגען איבער די הייזער אויפמאַהנען זיינע ציגזען — פאַלט אַן אַ שרעק איבער די איינוואָהנער. מאַנעס האָט ניט געקענט איבערטראָגען די עולה. האָט ער זיך מיישב געווען מיט'ן סטאַרשי סטראַזשניק וואָס צו טהאָן. ביי יואל'ן האָט געדיענט אַ מויד — האָט זי געוואוסט וואו די אַלע משכנות זיינען בעהאַלטען. די מויד איז אָבער געווען געטריי יואל'ן און ניט געוואָלט אַרויסגעבען. האָט מאַנעס איהר צוגעשאַרט אַ יונג פון זיינע יונגען פאַר אַ חתן. דעם חתן האָט מען צוגעזאָגט נדן, האָט ער אַרויסגעקראָגען פון דער מויד, אַז יואל האַלט די משכנות פערשטעקט אין גרויסען שופליאַד און די שליסלען אונטער'ן קישען. האָט ער אָבגעמאַכט מיט דער מויד, אַז זי זאָל ביינאַכט די טהיר עפענען אין דער שטיל. ביינאַכט איז מאַנעס צוגעפאָהרען מיט אַ פוהר פאַר יואל'ס הויז, אַרויסגענומען מיט נאָך אַ יונג די גאַנצע קאַמאָר פון שטוב, ארויפגעלייגט אויף דער פוהר און אוועקגעפיהרט צום וואַסער. די וועקסלען האָט מאַנעס צוריקגעשיקט יעדען בעל־הבית אין שטוב אַריין. די אָרימע משכנות, די זילבערנע לייכטער, חופה־זקדושין פינגערלאַך, אוירינגלאַך, יעדען איינעם אָבגעגעבען לויט דעם נאָמען, וואָס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אויפ'ן קוויטעל, וואָס איז געהאַנגען ביי יעדען משכון (יואל איז געווען אַ אַקוראַטנער מענש). די גאָלדענע זייגערס האָט דער סטאַרשי סטראַזשניק צוגענומען פאַר זיך און דאָס באַרע געלד, וואָס האָט זיך געפונען אין שופליאַר, האָט מאַנעס צוגענומען פאַר

זיך. די מויד, וואס האט אויפגעפענט די טהיר, האט ער געגעבען א פאר הונדערט רובעל נדן, חתונה געמאכט זי מיט'ן חתן, און דאס גאנצע שטעדטעל האט זיך געפרעהט און געטאנצט אויף דער חתונה.

די לעדיגע קאמאד האט מאנעס די צווייטע נאכט געבראכט צופיהרען צו יואל'ן און זי אוועקגעשטעלט הינטער דער טהיר.

אזוי האט מאנעס אמאל בעפרייט גאנץ קוזמין פון אונטער יואל פראצענטניק'ס שווערען יאך. די קוזמינער לאנדסלייט דער־צעהלען נאך ביז היינטיגען טאג דעם נס פון דער בעפרייאונג און בענשען איהם די הענד.

אז מאנעס איז אראבגעקומען קיין אמעריקא (געמוזט אנט־לויפען, טאקע צוליעב דער גנבה), האט ער לאנג אין שאפ ביים אנקעל מאזעס ניט געקענט איינזיצען. מאנעס איז געווען דער ערשטער, וואס האט זיך בעפרייט פון אנקעל מאזעס' שאפ און האט דא אין אמעריקא געפיהרט דאס זעלבע לעבען, וואס אין דער היים. ער האט באלד דערכאפט די אמעריקאנער לופט און איינגעזעהן, אז אויב ער זאל לעבען לויט'ן געזעץ, וועט ער לאנג ניט דערלעבען, און ווארטען ביז עס וועלען אנדערע, בעסערע געזעצע געמאכט ווערען, קען ער דערוויל אריינוואקסען אין קבר אריין. האט זיך מאנעס געזאגט, אז מען דארף זיך אן עצה געבען. האט ער באלד איינגעזעהן, אז אין אמעריקא איז דער עיקר גוטע ברידער, א סך גוטע ברידער צו האבען, און איינער זאל דעם אנדערען געבען א „שאו". איז מאנעס באלד געווארען א מעמבער פון א סך סאסייעטים. נאר דער טהעטיגסטער מעמבער איז ער אין דער סאסייעטי צו קעמפפען גע־גען פראהיבישאן. מאנעס האט שוין איריש־לייט פאר גוטע ברידער. אידען האט ער פיינד — וואהנען וואהנט ער צווישען די אירישע, גיט ווייט פון די יאטקעס. געווארען איז ער א קאנטראקטאר ביי הייזער, האלט א פאר פוילישע שקצים מויערערס, פיינטערס, און גוטע ברידער שארען אונטער ארבייט. מאכט זיך טראבעל, קומט מען צום קעפטען אליין. אז נישט — צום באס, צום פאליטישען באס פון דיסטריקט. דערפאר, אז עס קומט צו די „עלעקשענס", איז מא־נעס „אלל־רייט". דאס גאנצע פענסטער איז ביי מאנעס'ען בע־האנגען מיט פיקטשורס פון זיינע „לייטע". מאנעס לויפט ארום צו

די לאַנדסלייט און אַגיטירט. מאַנעס גיט טיפּס. מאַנעס אַרבייט אויף אַלע כּלים. אין דעם טאָג פון „עלעקשענס“ טהוט זיך מאַנעס אָן פאַר אַן איירישמען, אין אַ גרינעם נעק־טיי און שטעלט זיך אוועק „וואַטשען“. ניט איינמאָל קומט אויס צו איבערציינען די געגנער מיט הענד אַרגומענטען, און אויף דעם איז מאַנעס דער בעסטער אַגיטאַטאָר אין דיסטריקט. ווען מען דאַרף מאַנעס'ן שלעפּט מען איהם פון איין עלעקשאָן־סטיישאָן צום אַנדערען, אַז ער זאָל דיס־קוטירען מיט די הענד. דער באָס פון דיסטריקט האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „אַגיטאַטאָר“, אין קלאָב פון די אַנטי־פּראָהיבישאָן, וואָס געפינט זיך אויף דער עק גאַס, וואו עס איז געהאַנגען די בילדער פון אַלע געוועזענע באָסעס, איז מאַנעס בעריהמט אַלס דער בעסטער אַגיטאַטאָר.

פאַרנאַכט שוין, אין דעם טאָג פון די עלעקשאָנס, איידער די רעזולטאַטען זיינען נאָך בעוואוסט, בעהענגט מאַנעס דאָס גאַנצע הויז זיינס מיט בעזימער, מיט גרויסע ברומס, און ער און זיין ווייב און אַלע זיינע קינדער האַלטען גרויסע גראַגערס אין די הענד און גראַגערען אַרויס די אַנדערע פּאַרטיי...

דאָס יאָהר איז מאַנעס אָלל־רייט. דער גאַנצער דיסטריקט בע־לאַנגט צו איהם. דער דזשאַדזש איז זיינער און דער דיסטריקט אַטאָרני איז זיינער און אַלע קאָפּס זיינען זיינע. די גאַנצע שטאָדט איז זיינע. דורך דעם פיהלט זיך מאַנעס שטאַרק דעם יאָהר. און מאַנעס איז בעריהמט ביי אַלע זיינע לאַנדסלייט דאָס יאָהר. און ווען אימיצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט געהאַט עפּעס טראָ־בעל, עפּעס צו טהאָן מיט פּאָליציי, אָדער מיט דעם דזשאַדזש, איז מען געגאַנגען צו מאַנעס'ן, און מאַנעס האָט שוין געמאַכט אַזוי, אַז עס איז געווען „אָלל־רייט“.

און ווירקליך האָט מאַנעס בעזעסען אַ געוויסען געפיהל צו גע־רעכטיגקייט. ער האָט פון דער נאַטור ניט געקענט איבערטראָגען קיין עולה. די איינאָרדנונג פון דער וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, איז געווען אַזאַ, אַז ניט אַלע מאָל זיינען די איינריכטונגען געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די גערעכטיגקייט. און ניט אַלע מאָל איז געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צום געזעץ און ניט אַלע מאָל איז דאָס געזעץ געווען גערעכט. דורך דעם האָט מאַנעס געפונען דעם

וועג פון זיין פארטיי — צו שטיצען גוטע ברידער און אנצוגעהמען זיך פאר אן אייגענעם — א פיעל געהענטערען און גלייכערען וועג צו גערעכטיגקייט — ווי דאס טויטע ווארט פון געזעץ. דורך דעם איז מאנעס געווען אן אמת'ער, געטרייער דיענער און איבערגעגע־בענער צו זיין פארטיי, ווייל ער האט זי געהאלטען פאר די בעסטע און גערעכטע. פאר'ן דזשאדזש, דעם ליעדער פון זיין פארטיי, וואס איז נאך דערצו געווען א איד, וועלכער האט שטענדיג געגעבען מא־נעט'ן די האנד, ווען מאנעס האט איהם אנגעטראפען אין גאס, און ער פלעגט איהם זאגען „העלאו, אגיטאטאר!" — פאר דעם דזשאדזש וואלט מאנעס אוועקגעגעבען דאס לעבען. אין דעם דזשאדזש האט מאנעס געזעהן א פערקערפערונג פון זיין אידעאל. דזשאדזש גרינ־פעלד איז געווען זיין מענש; אז מען האט עפעס בעדארפט, איז ער צום דזשאדזש אהיים געגאנגען און זיך דורכגעשמועסט מיט איהם. פאר דעם דזשאדזש האט מאנעס ניט געהאט קיין געהיימניסע. דעם דזשאדזש האט ער געזאגט דעם אמת, און דער דזשאדזש האט איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זאגען מארגען אין געריכט פאר איהם.

דזשאדזש גרינפעלד איז געווען מאנעס'עס אידעאל, און דורך דעם וואס דזשאדזש גרינפעלד איז נאך געווען א איד, און א גוטער איד דערצו, וועלכער האט יעדען שבת געדאווענט — איז ער געווען מאנעס' שטאלץ. און כאטש מאנעס אליין איז ניט פרום געווען און מאנעס אליין האט ניט געקעהרט פאר גאט, דאך איז עס איהם גע־פעלען, וואס דער דזשאדזש געהט דאווענען יעדען שבת און איז א מאכער אין אידישע חברות. און דערפאר וואס אין אמעריקא איז פאראן א אידישער דזשאדזש, וואס אין אמעריקא איז פאראן אזא פארטיי, ווי זיינע, וואס טהוט פאר א גוטען ברודער אלעס — האט מאנעס ליעב געהאט אמעריקא — דאס לעבען. אמעריקא — מאי קאונטרי — פלעגט מאנעס מיט שטאלץ טענה'ן צו די איריש־לייט. און מאנעס איז געווען א גרויסער פאטריאט פון אמעריקא און פון דזשאדזש גרינפעלד, ווייל דזשאדזש גרינפעלד איז געווארען ביי איהם דער סימבאל פון אמעריקא. ביי איהם אין שטוב האט געהאנגען פון איין זייט וואשינגטאן'ס פארטרעט און פון דער אנדער זייט דעם דזשאדזש'ס פארטרעט. און, איז געקומען אן אמעריקאנער יום־טוב, האט מאנעס אין פענסטער ארויסגעהאנגען א גרויסע אמע־

דיקאנער פלעג, און פון איין זייט וואשינגטאָן'ס פּאָרטרעט און פון דער צווייטער זייט דזשאַדזש גרינגפעלד'ס פּאָרטרעט...

דורך דעם האָט מאָנעס פיינד געהאַט די גייע פּאַרטיי, וואָס איז אויפגעשטאַנען, די סאָשעליסטס. ערשטענס, וואָס זיי זיינען ניט קיין פּאַטריאָטען און מאַכען אַן טראָבעל, און דאָס צווייטע, וואָס זיי אַגי־טירען געגען דעם דזשאַדזש. ער האָט זיי ניט פערשטאַנען און ניט געוואוסט, וואָס זיי ווילען. די אַנדערע פּאַרטיי האָט ער פערשטאַ־נען. די רעפּובליקאַנער ווילען האָבען זייערע לייט, כדי זיי זאָלען קריגען „פּול", און מיר לאָזען זיך ניט. אָבער וואָס ווילען די סאָ־ציאַליסטען? יושר? ווי ווייט קען מען געהן מיט יושר! און וואָס וועט שוין זיין, אז עס וועלען זיין עהרליכע עלעקשאַנס, ווען וועט דערפון א טובה ארויסקומען? „ווער וועט עפּעס דערפון האָ־בען?" פלעגט ער טענה'ען און זיין איבערצייגט אין זיינע רייד, „עס וועלען אריינפאַלען ניט קיין פּאַסענדע מענשען, עפּעס לאָפּע־טוטעס. א איד וועט האָבען טראָבעל, וועט ניט זיין צו וועמען צו געהן, צו וועמען זיך צו ווענדען".

— האָסט געהערט, יושר ווילען זיי האָבען — ווער בעדאַרף האָבען דעם יושר, אז דער יושר קען נישט העלפען, צו אַלדי שווארצע יאָהר.

און צום „גוטען ברודער" מאָנעס האָט זיך סעס געווענדעט יעצט, ווען דאָס אומגליק האָט זיך געטראָפען מיט'ן אָנקעל. סעם איז איין אָבענד אוועק צו מאָנעס'ן. מאָנעס'ן האָט ער געטראָפען אין קלוב פון די אַנטי־פּראָהיבישאָן איז סאַלון אויפ'ן קאָרנער, דאָרט, וואו עס האָט זיך אויך געפונען דער פּאָרטרעט פון וואשינגטאָן און פון „דזשאַדזש". מאָנעס איז געווען א הויכער, א דאַרער, מיט א גלאַט פערקעמטען שייטעל, ביי די פאות האָט זיך איהם שוין געגרויעט, און די קורצע געשוירענע וואָנסלעך האָבען זיך אויך שוין געגרויעט. מאָנעס האָט גלייך פערשטאַנען, אז עס איז טראָבעל. ווארים אז סעם זאָל קומען צו איהם — סעם איז געווען א גרויסע פויגעל, דעם אָנקעל'ס רעכטע האַנד — אז סעם זאָל זיך פלוצלונג בעווייזען, מוז עפּעס זיין אינטערעסאַנטעס. און כאָטש מאָנעס האָט ניט געהאַלטען פון סעם'ען און איהם ניט געגליבען — ווייל סעם איז אזוי געטריי דעם אָנקעל, און לאָזט ניט פערדיענען קיין „גוטען ברודער" — דאָך

איז סעם געווען אַ צו „וויכטיגע פויגעל“, אַז ער זאָל זיך ניט פרעהען מיט זיין וויזיט.

— וואַס איז געשעהן? — טראַבעל? האַט מאַגעס געפרעגט. ער האַט געוואוסט, אַז צו איהם קומט מען ניט אַנדערש, סיידען מען האַט טראַבעל.

— קום ארויס מיט מיר, ווע̇לען מיר רעדען.

— דאַ קענסטו רעדען ווי אין דער היים. — דאַ זיינען אַלע מיינע גוטע ברידער. קענסט רעדען.

— דער אַלטער געהט דאָך חתונה האַבען — האַט סעם געזאַגט זיך צורוקענדיג צו איהם.

— ווער, דער אַנקעל? — האַט מאַגעס געפרעגט אויפגערעגט.

— יאַ, מיט אהרן מעלניק'ס קליינע מויד.

— ער וועט האַבען קינדער, דער אַלטער — האַט מאַגעס געזאַגט ווערענדיג בלייך.

— וואַס, קראַנק איז ער דען, דער אַלטער?

אין אַנקעל זיינען אַלע געווען פעראינטערעסירט, אַלע לאַנדס־לייט, מישפחה ניש משפחה — דער אַנקעל איז געווען אַ היימישע זאַך. ווי אַ קעניג ביי אַ פאָלק, אָדער אַ פאָטער ביי קינדער. אַלע זיינען זיי שטאָלץ געווען מיט זיין פערמעגען, אַלע האָבען עפעס געהאָפט אויפ'ן אַנקעל.

— ליגסט דו דאָך אין דר'ערד, איך האָב דיר שטענדיג געזאַגט: מהייק קער אָף יורסעלף. זאָג מיר, האָסטו זיך עפעס אָנגעגרייט?

— איך בין איהם געטריי געווען ווי אַ הונד, ניט קיין גראָשען קיין אייגענעם, נישט פערגונען צו ספּענדען אַ ביקעל — איך האָב איהם געדיענט ווי אַ געטרייער הונד — יעצט וואָס? זי וועט מיך נאָך הייסען געהן אויך — וואָס בין איך ביי איהר, ווער בין איך! האָט זיך דער גרויסער סעם צו־וויינט פאַר מאַגעס'ן.

מאַגעס האָט געהאַט אַ ווייך האַרץ, און, ווי געזאָגט, אַ גע־פיהל פאַר גערעכטיגקייט. ער האָט ניט בלויז רחמנות געהאַט אויפ'ן יונג, ער האָט אויך איינגעזעהען די גאַנצע גערעכטיגקייט פון דעם יונג וואָס וויל ניט, אַז דער אַנקעל זאָל חתונה האַבען, כדי די ירושה ניט צו פערלירען. און דערפאַר איז ער געווען דעם אַנקעל געטריי־

און עהרליך איהם געדיענט. מאנעס האט געפיהלט דאס בעדערפע־ניס דעם יונג צו העלפען:

— ער האט דאך, דאכט זיך, געהאט צו טהאן מיט א ווייבעל?

— ער האט פון איהר דריי, פיער קינדער, וועלכע ער האלט אויף.

— און וואס שווייגסטו, נאר, פיהר מיך נור אהין צו דער אי־דענע. ער וועט שוין ניט חתונה האבען, דער אלטער.

— מאנעס, טהו איהם נישט קיין שלעכטס, עס איז א רחמנות אויפ'ן אלטען — האט סיאס געזאגט ארויסגעהענדיג.

— וואס הייסט איך וועל איהם טהאן שלעכטס, ער איז דאך מיין אנקעל אויך און עפעס אן אלטער מאן — האט מאנעס אבגע־ענטפערט מיט א בעליידיגונג.

.5

אנקעל מאזעס זעהט אלעס פאראויס.

אנקעל מאזעס האט אבער אלעס פאראויסגעזעהן און ווי א געניטער סוחר האט ער ליעב געהאט, בעפאר ער געהט אבטהאן א ביזנעס, זאל ער זיך מיט אלעמען פערזיכערען, אז קיינע איבער־ראשונגען, קיינע „דיסאפוינטמענטס“ זאלען זיך מיט איהם ניט טרעפען. בעפאר אנקעל מאזעס האט זיך געקליבען א חתן ווערען מיט מאשא'ן, איז ער אוועק צום מאן'ס ווייבעל, מיט וועלכע ער האט קינדער געהאט, און איז דורכגעקומען מיט איהם.

— וואס ווילסטו, זאג?

דער ווייבעל'ס מאן איז געווען א קליין, נידעריג, שווארץ, ברוין אידעל, א שווארץ־האריג בעוואקסענער, דאס פנים, די הענד, דער האלז — אלסדינג וואס מען האט ביי איהם ארויסגעזעהן איז געווען בעוואקסען מיט האהר, פון די האהר האבען זיך ארויסגעבלישטשעט צוויי שווארצע אויגעלעך, ווי צוויי שווארצע מייזלעך. ער איז געווען ביים ווייבעל אונטער'ן פאנטאפעל. דאס ווייבעל האט געפיהרט א לאנטש־רום, אביסעל לעמבערגער שנאפס, זיסען, היימיש־געמאכטען,

מיט פעטע לעבערלעך צו פערבייסען האט מען געקראָגען אין לאַנטש־רום. און דערפאר וואס דאָס ווייבעל איז געווען א חן׳עוודיגע, מיט א פּאָר חן־גריבעלעך, וואס האבען זיך געשפּיעגעלט אין איהרע פעטע בעקלעך, האט זי געצויגען צו זיך עלטערע ביזנעס־לייט. די ביזנעס־לייט האבען אויף איהר געזאָגט, אַז זי איז אזוי בע׳טעמ׳ט, ווי די פעטע הינטערשטע טהייל גענזלעך און קאטשקעלעך וואס מען קריגט ביי איהר... דאָס ווייבעל איז געווען די פיהרעריו פון די ביזנעס, און דער מאַן האט איהר ארויסגעהאָלפען. זיין ארויסהעלפען אין די ביזנעס איז בעשטאַנען אין דעם, וואס ער האט איינגערעדט א פּאָר ביזנעס־לייט וואס האבען געהאט א נעהענטערען צוטריט, אַז זיי האבען אַן אנטהייל אין די קינדערלעך וואס זיין ווייב האט. און האט אויפ־קאָלעקטירט געלד דערפאר. און אזוי ווי ער האט ניט געהאט מעהר פון דריי קינדער — זיינען זיינע קליענטען געווען בעגרענעצט און זיינע איינקונפטען זיינען געווען קליין. און ווירקליך האט ער ניט גע־וואוסט, צו וועמען זיינע דריי קינדער, וואס ער האט פון זיין ווייבעל, בעלאַנגען: צו איהם, צי צום אַנקעל מאָזעס, אָדער צו אַן אנדער ביזנעס־מאַן פון דילענסי סטריט. דאָס האט איהם אבער ניט גע־שטערט צו זיין א געטרייער פאטער צו די קינדער, צו זאָרגען פאר זייערע רעליגיעזע ערציהונג. געגאַנגען מיט זיי אין שוהל אריין דאווגען — וועלכעס ער אליין האט געלערענט מיט זיי.

— מיסטער מעלניק, וואס הייסט וויפיעל איך וויל? — עס זיי־נען דען מיינע קינדער? עס זיינען דאך אייערע קינדער!

— נו, נו — האט איהם דער אַנקעל געקיצעלט מיט א פינגער — דו האסט אויך א חלק אין זיי.

— מיסטער מעלניק, עס זיינען אייערע קינדער — האט איהם דער איד פערזיכערט ערנסט. אדרבה, פרעגט גיטליו (דאס ווייבעל האט געהייסען גיטעל), אדרבה, פרעגט זי.

— אַז איך ווייס נישט וועלכעס איז מיין, וועלכעס איז דיין, און וועלכעס איז דעם ביזנעס־מאַנ׳ס פון דילענסי סטריט — לאכט דער אַנקעל.

— מיסטער מעלניק, זי איז געווען אייער ווייב מעהר פאר אלע־מענס, בעליוו מי — פערזיכערט איהם דער יונגער מאַן.

דאָס האָט נור דער יונגער מאַן אַזוי געזאָגט, כדי פון אַנקעל וואָס מעהר געלד אַרויסצוקריגען. אין הארצען אָבער איז ער גע־ווען איבערצייגט, אַז די קינדער זיינען זיינע, יענע — דעם אַנקעל און דעם צווייטען סוחר, נאָרט נור דאָס ווייבעל אַב, זי רעדט זיי איין, ווייל מען דאַרף דאָס צו די ביזנעס...

— און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל דיר מאַכען פאַר אַ קאָללעק־טאָר איבער די הייזער אין עסעקס סטריט, וועט זיין אָלל־רייט?

דער יונגער מאַן האָט געוואָלט צופאַלען צום אַנקעל, כאַפּען דעם אַנקעל'ס האַנד און קושען; זיין גרעסטע אַמביציע אין לעבען איז געווען צו ווערען אַ קאָללעקטאָר פון טענעמענט הייזער. שטענ־דיג אונטערגעדריקט, ליגענדיג אונטער דער ווייבעל'ס פאַנטאָפעל — האָט דער שוואַרץ־האָהריגער אידעל גע'חלום'ט אליין צו ווערען אַמאָל אַ הערשער, צו געוועלטיגען איבער אַנדערע. און אַזוי ווי זיינע אַמביציעס זיינען ניט ווייטער געגאַנגען פון עסעקס סטריט, וואו ער האָט געוואָהנט — דורך דעם האָט ער גע'חלום'ט צו ווערען אַ מושל איבער די איינוואָהנער אין עסעקס סטריט, אַריינצוקומען אין אַ שטוב אַריין און צו בעפעהלען: „רענט אָדער אַ מוף־צעטעל!" אַרויסצוואַרפען פאַמיליעס פון זייערע היימען, צו ווערען אַ שטרענ־גער קאָללעקטאָר, אַז גאַנץ עסעקס סטריט זאָל ציטערען פאַר איהם. דאָך מיט אַמאָל איינצושטימען אויפ'ן אַנקעל'ס פאָרשלאַג האָט ער מורא געהאַט, כדי ער זאָל דערנאָך קיין פערדרוס ניט האָבען, אַז ער האָט געקענט מעהר אַרויסקריגען, האָט ער צוגעלייגט מיט אַ פער־שעהמט מינעלע:

— מיט הונדערט דאָלאַר קעש. (מעהר האָט איהם דאָס האַרץ ניט געלאָזט).

— מיט נאָך אַ הונדערטער — האָט דער אַנקעל צוגעשמיי־בעלט.

דער אידעל האָט ווידער פערדרוס געהאַט, פאַר וואָס האָט ער ניט געזאָגט צוויי הונדערט, אָדער גאָר פינף הונדערט — און עס האָט איהם געביסען. האָט ער זאָין אַ ווײַלע אַרום ווידער צוגע־לייגט:

— מיט אַ מתנה פאַר מיר.

— וואָס פאַר אַ מתנה ווילסטו?

— א גאָלדענעם זייגער מיט... מיט... — קלערט דער אידעל וואָס ער זאָל זאָגען — מיט נאָך א פינף און צוואַנציגער.

— דעם גאָלדענעם זייגער-קריגסטו, די פינף און צוואַנציג דאָלאַר ניט — קיין איין סענט ניט מעהר — שרייבּ אונטער דאָס פּאַפּיער, אַז די קינדער זיינען דיינע, און דו האָסט גאָר ניט צו מיר.

— שוין, שוין, מיסטער מעלניק לעבען — האָט דער שוואַרץ-האָאָריגער איד צוריקגעכאַפּט, מורא-האָבענדיג אַז דער אַנקעל זאָל ניט חרטה קריגען, און איז צופריעדען געווען, וואָס ער האָט פון אַנקעל אַלעס ארויסגעקריגען וואָס עס האָט זיך נור געלאָזט ארויסקריגען, און וועט מעהר קיין פּערדרוס ניט האָבען. דער אַנקעל אָבער, וועלכער האָט פערשטאַנען יענעמס מיין, האָט דערנאָך חרטה געהאַט וואָס ער האָט איהם די 25 דאָלאַר קעש ניט נאָכגעגעבען — כדי יענער זאָל זיך פּייניגען, אַז ער האָט געקענט נאָך מעהר ארויסקריגען.

— גיטעל לעבען — האָט דער מאַן אריינגעשריען אין לאַנטש-רום — קום נור אריין.

גיטעל, וועלכע האָט געבּאַמעלט מיט איהרע פּערעלדיגע אויער-רינגלעך אין די אויערען, מיט די האַלב צולאָזענע שוואַרצע האָהר, איז אריינגעקומען מיט א קאָקעטיש מינעלע, וועלכעס האָט זיך בע-האַלטען אין די שמאַלצענדע חנ'עוודיגע גריבעלעך.

— פּנחס לעבען, האָסט מיך גערופען — האָט דאָס ווייבעל אויס-געזונגען, דערזעהענדיג דעם אַנקעל.

— מיסטער מעלניק געהט דאָך חתונה האָבען, ווינש איהם מזל-טוב, גיטעל לעבען — האָט דער מאַן געזאָגט.

גיטעל לעבען, וועלכע האָט געוואוסט פון די אונטערהאַנדלונגען מיט'ן מאַן, האָט זיך געמאַכט ווי זי ווייסט פון גאָרניט.

— וואָס געהט עס מיך אָן, וואָס מיסטער מעלניק געהט חתונה האָבען !

— און איך ווער דאָך ביי מיסטער מעלניק א קאָללעקטאָר פון די עסעקס סטריט הייזער. — דאַנק מיסטער מעלניק, גיטעל לעבען.

אַז גיטעל לעבען האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך צוּוואוויינט.

דער מאַן האָט זיך ארויסגעמאַכט, איבערגעלאָזט זי מיט'ן אַנ-קעל, אַז זיי זאָלען זיך זעגענען. דער אַנקעל האָט איהר אנגעזאָגט, אַז פון היינטמאָל אַז זאָל זי זיין געטריי דעם מאַן איהרען און אויפ-

פיהרען זיך בעסער, און זי זאָל ניט וויינען. נאָך דער חתונה וועט ער זי אויך געדענקען. און אז דער מאַן איז אריינגעקומען האָט ער שוין געפונען דאָס ווייבעל בערוהיגט. דער אָנקעל האָט דעם מאַן אויך אריינגערופען אין א ווינקעל און איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל זי גוט בעהאַנדלען און אָבהיטען זי — און זיי ביידע, דער מאַן מיט'ן ווייבעל, האָבען איהם געוואונשען אלדאָס־גוטס, אז ער זאָל גליקליך זיין און דערלעבען נחת מיט דער נייער יונגער ווייבעל...

— זי זאָל האָבען ביי דיר א בעסער מזל ווי איך — מאָזעס לע־בען — האָט זיך דאָס ווייבעל צו־וויינט.

אז מאַנעס מיט סעם'ען, דעם קאַזין, זיינען דערנאָך געקומען צו דער ווייבעל פערקלאָגען, אז דער אָנקעל גיעהט חתונה האָבען, האָ־בען זיי געפונען דאָס פּאָרעל, דעם מאַן מיט'ן ווייבעל, גאָר ניט פער־וואונדערט, אדרבה, זיי האָבען זיך נאָך געפרעהט.

— פאַר וואָס זאָל ער נישט חתונה האָבען — האָט זיך דער מאַן אָבגערופען, - און וואָס גיעהט אונז אָן, אז דער אָנקעל האָט חתונה?

— ער איז דאָך נאָך א יונגערמאַנטשיקעל, פאַר וואָס זאָל ער ניט חתונה האָבען? — האָט דאָס ווייבעל צוגעלייגט ווי א מבין'טע.

האָבען זיי ביידע, מאַנעס און סעם, פערשטאַנען, אז דער אָנ־קעל איז שוין דאָ פריהער געוועזען פון זיי, און האָט אלצדינג שוין פער־ריכט — האָבען זיי געשוויגען.

— סעם, האָק אָב, אַלצדינג האָק אָב, וויש אָב דאָס מויל און מאַך א שווייג, זעהסט דאָך עס איז פערפאַלען — האָט איהם געראַטהען מאַנעס.

— מאַך זיך ווי דו ווייסט פון גאָר נישט, און אז דו וועסט עס דערהערען, פרעה זיך דערמיט. פרעה זיך זעהר, ווינש דעם אָנקעל מזל־טוב און וועָר גוט מיט אהרן'ען און מיט די גאַנצע משפחה פון דער ווייבעל, חנפ'ע זיי, ריהם זיי, לעק זיי, אלצדינג, ביזט ביי זיי אין די הענד, גוטער ברודער — האָט איהם מאַנעס געלערענט.

סעם האָט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. געווים האָט ער בע־שטימט אזוי צו טהאָן. איז דען געווען אַן אנדער עצה? אבער אין הארצען האָט ער זיך אנדערש געטראַכט. ער אליין איז ארויסגעקומען

פון דער משפחה מעלניק — איז געווען דעם אַנקעל'ס אַ קאַזין, און ניט בחינם האָט ער זיך גענומען דעם אַנקעל פאַר אַן אידעאַל און האָט איהם אין אַלצדינג נאָכגעטהאָן.

ניין, ער האָט זיך ניט געקענט אַזוי לייכט אַבזאָגען פון זיינע אַמביציעס דעם אַנקעל צו ירשן'ען און אליין אַמאָל צו פערנעהמען דעם אַנקעל'ס שטעל — און ער איז בערייט געווען אויף אַלצדינג, פאַר גאָר נישט זיך אַבצושטעלען, נאָר דעם שידוך נישט צולאָזען: — ער וועט קינדער האָבען, דער אַלטער, — האָט זיך דער יונג געטראַכט.

אַלעס פאַראויסגעזעהן, אַלעס פעררייכט, אַז קיינע איבעררא־שונגען און קיינע „דיסאַפּאָינטמענטס" זאָלען זיך ניט טרעפען, האָט אַנקעל מאָזעס בעפוילען אהרן מעלניק די תנאים אָנצוגרייטען. אַ סך געזונטס, און ביער, און שנאַפּס אויף זיין חשבון. די קוזמינער לאַנדסלייט האָט ער אַבגעלאָזט אויף אַ האַלבען טאָג, אַז זיי זאָלען קומען צו די תנאים. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבען עס טאַקע גע־האַלטען פאַר אַ קוזמינער גליק, וואָס דער אַנקעל נעהמט אַ פּראָסט אָרים מיידעל פון זיינע לאַנדסלייט פאַר אַ כלה. און אַלע האָבען זיך דורך דעם געפיהלט געהויבען און געהאַלטען זיך פאַר די מחותנים.

אויף די תנאים האָט דער אַנקעל געלאָזט וויסען די קוזמינער לאַנדסלייט, אַז די חופה וועט ער שטעלען אין אַן אייגענער קוזמינער שוהל, וועלכע ער וועט קויפען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט. די קוז־מינער לאַנדסלייט האָבען געוואָלט איהם קושען די הענד, און זיינען איהם דאַנקבאַר געווען, וואָס ער האָט זיי איינגעלאַדען אויף די תנאים, און וואָס ער געהט פאַר זיי קויפען אַ שוהל. זיי האָבען איהם בעוואונשען דעם קאָפּ מיט ברכות און געשפּיגעלט זיך און געפרעהט זיך מיט זיין גליק און עשירות. זיי האָבען איהם פערגליכען צו אַלע אבות — איינער צו יעקב אבינו, אַז פון איהם וועלען ארויסקומען די שבטים, און אַן אנדערער — צו משה רבינו, וואָס ער קויפט זיי אַ שוהל, און האָבען שוין אַ נאָמען געזוכט פאַר דער שוהל, און זי אָנגערו־פען אויפ'ן אַנקעל'ס נאָמען: „אוהל משה אנשי קוזמין".

און דער אַנקעל איז ארומגעגאַנגען אין אהרן'ס רומס אַ צו־שוויצטער, אַ גליקליכער און אַ גוטער, און געזאָגט:

— עסט, טרינקט, קוזמינער לאַנדסלייט, פרעהט זיך, פרעהט זיך, עס איז ביי מיר אַ שמחה...

6.

מאשא ווערט א כלה.

גאנץ קוזמין, וואס האט זיך געפונען אין ניו יארק, האט בעטראכט מאשא'ן פאר דער גליקליכסטער מיידעל אונטער דער זון. האט מאשא אליין ניט געוואגט צו טראכטען אנדערש פון גאנץ קוזמין און האט זיך אויך געהאלטען גליקליך מיט דעם, וואס זי איז א כלה געווארען פאר'ן רייכען אנקעל מאזעס. דער אנקעל האט זי בעשאטען מיט מתנות, בעהאנגען זי מיט טהייערע דזשולעריו — דאס מאדערנסטע און טהייערסטע. ער האט איהר יעדען טאג געשיקט די שנייי־דעריו, געמאכט איהר רייכע קליידער. אלע טאג האט מען פון די גרויסע סטארס פון די פינפטע עוועניו עפעס אנדערש געבראכט פאר מאשא'ן. זיידענע אונטערוועש, לאקירטע הויכע שיך, פאכערס, האנד־שוהען. דאס מיידעל, וועלכע האט נאך געדענקט דעם פאטער'ס ארימ־קייט און די וואהנונג אין האפקינס סטריט — ווי אזוי האט זי גע־קענט וואגען אנדערש צו בעטראכטען זיך ווי אלע קוזמינער לאנדס־לייט, ווי אלע בעקאנטע? די גאנצע משפחה האט זי בעטראכט און געהאלטען פאר דעם גליק אליין.

דורך דער צייט, וואס זי איז אויסגעוואקסען אונטער דעם אנקעל'ס גונסט, האט זי זיך אויסגעלערענט דעם אנקעל צו געהארכען. זי האט געזעהן, אז אלע קוזמינער לאנדסלייט, איהר טאטע, איהר מאמע — אלע וואס זי האט געקענט, הארכען דעם אנקעל און וואגען ניט איהם אקעגענצוזרעדען אדער צו טהאן אדער צו טראכטען אנ־דערש, ווי דער אנקעל וויל. „דער אנקעל האט געהייסען” — דאס איז געווען דאס הייליגסטע געבאט, דער שטארקסטער ארגומענט — און דער אנקעל האט געהייסען, אז זי זאל א כלה ווערען פאר איהם. דער אנקעל וויל, אז זי זאל ווערען זיין ווייב, און דעם אנקעל דארף מען אין אלעם געהארכען, אלעם נאכגעבען וואס ער וויל.

זי האט אנגעהויבען צו פיהלען וואס עס הייסט צו ווערען דעם אנקעל'ס א ווייב. זי איז שוין מעהר ניט קיין קינד געווען — און ווען זי האט אליין קיין אייגענע פערלאנגען ניט געהאט, אבער איהר

פאַנטאַזיע האָט געאַרבייט און געמאָהלען איהר בילדער אין איהר פאָר־שטעלונג, ווי זי איז דעם אַנקעל'ס ווייב. טהיילמאָל איז זי געזעסען נעבען איהם און דער אַנקעל האָט זי געגלעט, געדריקט צו זיך, און דאָס ברייטע פּנים זיינס האָט זיך אַנגעלאָפען מיט בלוט, און ער האָט פערשפּרייט זיינע ברייטע גרויסע ליפּען מיט פרייד, און זי שטאַרק געדריקט צו זיך — האָט זי געשלאָגען אַנגסטען. זי האָט זיך געלאָזט, ווייל זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם נאָך אַלס קינד, ווייל דער אַנקעל האָט זי שטענדיג געגלעט — און דער אַנקעל האָט אַלסדינג געמעגט. אָבער זייט ער איז אַ חתן געוואָרען אַנגסט זי פאַר איהם, און ווען ער נעהמט זי ארום, ווערט איהר אַזוי היים און אַזוי עפּעס, אַז עס גלוסט זיך איהר באַלד אָבצוואַשען...

אין אָבענד, ווען זי איז ביי זיך אין ווייסען זויבערען צימער געווען, וועלכעס איז שוין יעצט געווען רייך אויסמעבלירט מיט דעם ווייסען לאַק־מעבעל, וועלכעס דער אַנקעל האָט איהר געשאָנקען שוין לאַנג צוריק — אין דעם פריש־איבערגעצויגענעם בעט — האָט זי געקלעהרט פון נאָך דער חתונה. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם אַנקעל פּלוצים נאַקעט. זי האָט ניט געוואָלט דערפון קלעהרען, נור עפּעס איבערגעוואָלט זיינען געקומען די געדאַנקען איהר אין קאָפּ אריין. און זי האָט געזעהן דעם אַנקעל אַ נאַקעטען, מיט דעם אראָב־הענגענדען פעטען בויך, מיט אַ באָרד אויף די ברוסטען, און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז דער אַנקעל געהט נאָך איהר אין בעט אריין... האָט זי זיך ניט געוואָלט לעגען אין בעט אריין. גאַנצע שעה'ן איז זי אָבגעזעסען אין אָבענד בעפאָר זי איז געגאַנגען שלאָפען, זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, און מורא געהאַט זיך צו לעגען. און זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, שלאָפט זי ניט אויסגעטהאָן, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אַז עס וועט ווער ביינאַכט בעריהרען איהר לייב...

טשאַרלי, דעם פּעטער בעריל'ס זוהן, האָט נאָכ'ן פאַטער'ס אהיים פאָהרען געוואָהנט מיט דער מאַמען און מיט די עלטערע שוועסטער. טשאַרלי איז געווען ביי טאָג אין קאָלעדזש און פאַרטאָג האָט ער פאַר אַ צייטונגס־סטענד ארומגעטראָגען צייטונגען צו די שכנים. די שוועסטער האָט געאַרבייט ביי העטס און די מאַמע האָט

געקאַכט, געוואַשען און געהאַלטען די שטוב פאַר זיי. די אידענע, ווי אָרים זי איז ניט געווען, האָט דאָך געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען דורכצוזעצען, אַז טשאַרלי זאָל קענען געהן אין קאַלעדזש. מיט דער זעלבער אויפאָפּפערונג פון אונזערע פרומע מאַמעס פאַר זייערע לערן־קינדער אין בית־המדרש האָט זיך די אידענע געאָפּפערט פאַר טשאַרלי׳ן ער זאָל געהן אין קאַלעדזש. אין דער היים וואָלט אפשר איהר גרעסטער אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי׳ן אַ רב; דאָ איז איהר אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי׳ן אַ געענדיגטען קאַלעדזש. אַז עס איז געקומען צו בעצאָהלען פאַר טשאַרלי׳ן קאַלעדזש־געלד פלעגט די אידענע ווילען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָב־געשלאָגען די טהירען פון אָנקעל, און אַז מען האָט גאָר געדאַרפט — האָט די אידענע אַהיים גענומען פון אַ קליינעם קאָנטראַקטאָר צו נעהען הויזען, אָדער איז געגאַנגען אליין אין אַ קליינעם שאָפּ און האָט אויף אַ פּאָר וואָכען „געאָפּערייטעט“. די אמביציע פון דער אידענע ווילטען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָב־ריין־אידעאַליסטישען גרונד. איהר איז ניט געגאַנגען אזוי פיעל וועגען טשאַרלי׳ס קאַריערע ווי פאַר די תורה אליין. טשאַרלי׳ס לערנען איז ביי איהר געווען ווי ביי אונזערע אַלטע מאַמעס אַ בעצאָהלונג און אַ לוין פאַר איהר פערפינסטערט וואָכעדיג לעבען. זי האָט זיך גע־טרויסט מיט איהר קינד׳ס געלערענטקייט, און העכער זיך געהאַלטען פון אַלע לאַנדסלייט. און אפילו איהר שוואָגער אהרן מעלניק׳ס גרויסע גליק — וואָס דער אָנקעל געהט חתונה האָבען פאַר מאַשאַ׳ן — האָט איהר ניט געקענט אימפּאָנירען געגען דעם, וואָס איהר טשאַרלי געהט אין קאַלעדזש. און אָפּט אין דער משפּחה, ווען מען האָט מקנא געווען אהרן׳ען דאָס גרויסע גליק וואָס האָט איהם געטראָפען מיט מאַשאַ׳ן

— פלעגט זי מיט אַ גלייכגילטיגע אָבער געהויבענע מינע זאָגען:

ווער עס זוכט עשירות, און ווער עס זוכט געלערענטקייט. איך גיב נאָך ניט אַוועק מיין קינד׳ס קאַליש (קאַלעדזש) פאַר דעם גאַנ־צען אָנקעל׳ס פערמעגען.

— איהר וועט האָבען אַ גאָלדענע שטוהל אין גן־עדן דערפאַר

— האָט איהר „אַ משפּחה“ אָבגעענטפערט.

— יאַ אַ גאָלדענע שטוהל, ניט אַ גאָלדענע שטוהל; ווארים וואָס איז דען די גאַנצע וועלט? אויף דער וועלט דאַרף מען אויך

זיין אַ מענש — ניט בלויז אַ שניידער, — האָט די אידענע „געשמאַ־כען" די גאַנצע משפחה דערפאַר, וואָס זיי זיינען געוואָרען דאָ אין אַמעריקאַ אַלע שניידערס.

מאַשאַ פלעגט זיך אָפט בעגעגענען מיט טשאַרלי'ן אין דער ער־שטער צייט נאָך דעם פעטער'ס אוועקפאָהרען. טשאַרלי פלעגט ארויפ־קומען צום פעטער אהרן און פלעגט אָפט ארויסגעהן מיט מאַשאַ'ן אויף אונטערנעהמונגען, צו געמיינזאַמע פריינד, אויף לעקטשורס, אָדער אמאָל אין טהעאַטער, ווען עס איז געווען געלד. מאַשאַ האָט זעהר געגליכען צו קוקען אויף טשאַרלי'ן ווי עס שניידט זיך איהם אַ פּאָר וואַנסעס און ווי די באַקען ווערען בעוואַקסען מיט שמאָלע, קוים־שפּראָצענדע באַקען־בערד, ווי פּאות. זי האָט געגליכען איהם צו הערען רעדען וועגען ביכער וואָס ער האָט געלעזען, וועגען זיין קאָלעדזש, וועגען סאָשעליזם, מיט וועלכען ער האָט זיך שוין דאַן אינטערעסירט. און טשאַרלי רעדט דאַכט זיך אַזוי קלוג — נור ווען די מיידלעך הויבען אָן צו מאַכען אויס איהם „פּאָן", ווערט ער רויט און ווייסט ניט וואָס צו ענטפערען. זי האָט געגליכען צו זעהן דענסט־מאָל, ווי טשאַרלי שטעהט אין פערלעגענהייט, און צילי, איהר חבר'טע, לאַכט איהם אויס, מאַכט „פּאָן" פון זיינע וואַנסעס וואָס וואַקסען איהם ניט אויף'ן ריכטיגען אָרט — און טשאַרלי שטעהט מיט די גרויסע לאַנגע הענד, איז רויט, און שמייכעלט פערשעהמט.

— נעווער־מיינד, אַז ער וועט גרויס ווערען, וועט ער זיך גאָלען די וואַנסעס — האָט איהם אַ פריינדין ארויסגענומען פון טראָבעל.

— טשאַרלי, פּליעז, גאָל ניט די וואַנסעס — האָט זיך ביי איהם מאַשאַ געבעטען. אַך, ווען איך וואָלט געווען אַ באָי, וואָלט איך מיר געלאָזט וואַקסען אַט אַזעלכע גרויסע וואַנסעס — ניט ווי דיינע, וואָס זעהען אויס ווי מיט סאַרעס אָבגעשמירט.

די מיידלעך צולאַכען זיך, און טשאַרלי, דער קלוגער, געביל־דעטער טשאַרלי, מיט דעם פעררייכטענעם קראַגען פון העמד, וואָס מען זעהט אַז דער מאַמע'ס לאַטע וואָס זי האָט נעבטען ביינאַכט ארויפ־גענעהט, שטעהט אַ פערשעהמטער.

דער אַנקעל האָט געזעהן, אַז טשאַרלי קומט צו אָפט אריין צו מאַשאַ'ן, האָט ער געגעבען אַ וואונק צו איהר פאָטער אהרן:

— ליסטען, אהרן, אי לייק, אַז מאַשאַ האָט „פּאַן“. איך האָב גאָר ניט געגען אויסגעהן מיט טשאַרלי׳ן, ניט מעהר. וואָטש, אהרן, וואָטש.

— וואָס רעדט דער אַנקעל, דאָס קינד געהט אויס נאָכ׳ן אַנ־קעל, — האָט אהרן איהם פערזיכערט.

און מיט אַמאָל האָט טשאַרלי אויפגעהערט אריינצוקומען. „פּאַ“ זאָגט, אַז טשאַרלי האָט זיך אריינגעלאָזט אין פּאָליטיקס — ער איז געוואָרען אַ סאָשעליסט, און רעדט אין סטריט אויף די קאָרנערס. און „פּאַ“ זאָגט, אַז סאָשעליזם איז ניט קיין גוטע פּאָליטיקס ווייל זיי האָבען נעווער אַ טשענס צו געווינען אַן עלעקשאָן. ווען שוין יאַ פּאָ־ליטיקס, האָט זיך טשאַרלי געדאַרפט אַבגעבען מיט די דעמאָקראַטען, זאָגט „פּאַ“, אָדער מיט די רעפּובּליקאַנער, וואָלט ער כאָטש דערפאַר געקענט דעם קאָלעדזש בעצאָהלען און דערנאָך געהאַט אויסזיכט אויף אַ גוטען דזשאָב, אָבער ביי די סאָשעליסטס קען טשאַרלי קיין טשענס ניט האָבען, ווייל זיי וועלען נעווער געווינען אַן עלעקשאָן.

טשאַרלי האָט זיך ניט געוויזען און מאַשאַ האָט ניט געקלעהרט וועגען איהם. נור זייט מאַשאַ איז אַ כלה געוואָרען, ווילט זיך איהר טרעפען מיט טשאַרלי׳ן. זי האָט אַביסעל מורא פאַר איהם. מורא? ניין. אָבער שעהמען טהוט זי זיך דאָך. דאָס האָט זי צוריקגעהאַלטען אויפצוזוכען טשאַרלי׳ן; אָבער וואָס האָט זי זיך אייגענטליך וואָס צו שעהמען? און זי וואָלט זיך אַזוי דאָך געוואָלט זעהן מיט איהם... איהר דאַכט זיך, אַז זי האָט איהם עפּעס זעהר וויכטיגעס וואָס צו זאָגען, כאָטש זי קען זיך ניט דערמאָהנען וואָס זי האָט אַזעלכעס צו זאָגען.

און איינמאָל, אין אַ פריהמאָרגען, האָט זיך מאַשאַ אויפגעכאַפּט נאָך אַ נאַכט ניט שלאָפען און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי האָט זיך שוין ניט פאַר קיינעם וואָס צו שעהמען. אפילו פאַר טשאַרלי׳ן אויך ניט. זי וועט דאָך סיי ווי סיי אין אַ פּאָר וואָכען אַרום שטאַר־בען. פאַר וואָס האָט זיך איהר געדאַכט אַז זי וועט שטאַרבען — האָט זי ניט געוואוסט. נור עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען אַז עפּעס וואָס וועט געשעהן מיט איהר — און איז באַלד פריהמאָרגענס אוועק צו דער מוהמען. זי האָט געוואוסט, אַז זי וועט טרעפען טשאַרלי׳ן אין דער היים, וואָרים נאָך דער אַרבייט ביינאַכט, צוטהיילענדיג די

פייפערס צו די קאסטומערס שלאפט טשארלי אין פריהען טאג. עס האט זיך איהר געוואלט טשארלי'ן ארויסנעהמען אויף שפאציער איבער די פינפטע עווענ׳ו אין צענטראל פארק — ווי זיי פלעגען עס אפט טהאן פאר יאהרען בעפאר זי איז נאך א כלה געווען, ווען טשארלי איז צו זיי ארייגגעגאנגען. עס איז איהר נייגעריג געווען צו זעהן צי ביי טשארלי'ן זיינען שוין די וואנסעס גרעסער אויס־געוואקסען, און צי ער גאלט זיי ניט — ווי ער האט איהר אמאל אין שפאס פערשפראכען. און שעהמען האט זי זיך אויך ניט וואס — טשארלי ווייסט דאך ניט, אז זי וועט סיי ווי סיי ניט חתונה האבען. ער ווייסט ניט, אז זי וועט באלד שטארבען.

7.

טשארלי מעלניק.

מאשא האט געפונען טשארלי'ן שלאפענדיג. די מוהמע האט זי אויפגענומען מיט איבערראשונג.

— טשארלי, טשארלי, גיב נור א קוק ווער עס איז דא.

טשארלי איז ארויסגעקראכען פון צווייטען צימער מיט א צו־שויבערטען קאפ האהר, אין וועלכען עס האבען געשטעקט פעדערען. די שווארץ־פייערדיגע אויגען זיינען געווען ברייט אויפגעריסען. מאשא האט רעכט געהאט, די וואנסעס האט טשארלי ניט געגאלט — זיי זיי־נען געווען אזוי קליין און דין, אז עס איז אייגענטליך נאך ניט געווען וואס צו גאלען. נור דערפאר וואס די יונגע הערעלעך זיינען געווען מארעס־שווארץ — האבען זיי געגעבען זיין קינדיש־אינגליש פנים א מענליך אויסזעהן. טשארלי איז פערשעהמט געווארען דערזעהענ־דיג פלוצים מאשא'ן, זיין אינגליש פנים איז בענאסען געווארען מיט בלוט, און זיין גאנץ נאקעט לייב, אויף וועלכעס עס האט זיך ארויס־געוויזען פון די קליידער, איז בעגאסען געווארען מיט בלוט — און ארויסגעוויזען האט זיך זיין יונגער קערפער פון זיינע קליידער א גרויס שטיק, ווארים טשארלי איז געווען אין בלויזען יוניאן־סוט. א מי־נוט האט טשארלי ניט געוואוסט וואס צו טהאן פאר איבערראשונג און איז געבליבען אזוי שטעהן מיט זיינע נאקעטע פיס און נאקעטע הענד.

ביז די מאמע האט איהם דערמאנט אין וואס פאר א הולך ער געפינט זיך:

— טשארלי, וואס טהוסטו?

איז טשארלי פערשוואונדען אין דעם צווייטען צימער און מאשא האט געלאכט. די מוטער האט איהם פערענטפערט:

— עס איז דען אויסצוהאלטען פון די היצען? מען וואלט נאקעט אויך ארומגעגאנגען.

די מוטער האט אריינדערלאנגט טשארלי'ן דאס העמד מיט די הויזען, וואס האבען זיך געטריקענט אויפ'ן פייער־עסקייפ, ווארים טשארלי האט זיי פריהער אויסגעוואשען ווען ער איז אהיים געקומען פון די נאכט־ארבייט.

— איך בין געקומען ארויסנעהמען טשארלי'ן פאר א „וואק" אין פארק אריין — זאגט מאשא.

— פאהרט ליעבער נאך קוני־איילאנד, און באדט זיך אוים אין ים — עס איז דאך אזוי שטיקענד. איך זאג איהם שטענדיג נאך קוני־איילאנד, נור ער איז אזא פוילער, מאשא, ליגט א גאנצען טאג אין שטוב, איבער די ביכער — דערצעהלט די מאמא.

— די מאמא האט רעכט, טשארלי. מיר פאהרען נאך קוני־איילאנד, אויפ'ן וועג וועל איך אבטרעטען אין דער היים נאך מיין בייטהינג־סוט. נעהם דיינעם, טשארלי.

טשארלי איז יעצט ארויסגעקומען פון דער צווייטער שטוב אין אויסגעפוצטער, אין א פריש געוואשענעם העמד מיט די אויסגע־וואשענע הויזען, וועלכע זיינען נאך ניט געווען אין גאנצען טרוקען. די הויזען האבען זיך געקלעפט און פון די שווארצע האהר האבען גע־רונען גרויסע טראפענס וואסער איבער'ן פנים פון דעם, וואס טשארלי האט געהאלטען דעם קאפ אונטער'ן קראן.

— איך בין געקומען דיר ארויסנעהמען נאך קוני־איילאנד פאר א שווים — זאגט מאשא — נעהם דיין בייטהינג־סוט.

טשארלי האט ניט ארויסגעוויזען קיין גרויסען חשק. ער האט געשמייכעלט און געזאגט, אז ער דארף עפעס בעזארגען אין שטאדט, און האט קיין צייט ניט. מאשא איז געבליבען קאלט אבגעגאסען פון זיין אנטווארט און זי האט זיך שוין געקליבען אוועקצוגעהן. די מאמא

וואונדערט, וואס מאשא טהוט אין אזעלכע היצען אין שטאדט און פאהרט נים ארויס אויף זומער־פלעזשור, און איז געגאנגען טרעפען, אז עס איז אודאי איבער דעם אויסשטייער וואס זי בעדארף זיך מאַכען, ווארים זי האט געהערט, אז מאשא געהט באלד חתונה האבען.

— מען האט דאך מיר געזאגט, אז עס האלט שוין גאר נאהענט דערביי. נו, זאל עס דיר זיין מיט מזל.

מאשא האט נים אבגעענטפערט. זי איז רויט געווארען און געשוויגען. נור פלוצים האט זי זיך אנגערופען ווי מיט אן עקשנות, קוקענדיג אויף טשארלי'ן:

— עס איז דא אין שטאדט אזוי פיעל צו טהאן פאר דער חתונה, און דער אנקעל — נור וואס דער אנקעל, האט זי נים געענדיגט. זי איז רויט געווארען און אבגעהאקט אין מיטען. און אנשטאט עקשנות אדער גדלות, וואס דאס ווארט „דער אנקעל" האט געזאלט ארויסרופען, האט עס ארויסגערופען עפעס מיטלייד צו איהר.

טשארלי האט רחמנות געקראגען איבער איהר — און עס האט איהם באנג געטהאן, וואס ער איז אזוי קאלט צו איהר, האט ער זיך אנגערופען צו דער מוטער:

— דו האסט רעכט, אלד טשאפ, האט ער געקלאפט די מוטער אויף די פלייצעס — עס איז הייס, קום, מאשא, איך געה דיך ארויסנעהמען פאר א שווים.

— זעהסט, מאשא, ווי מיין זוהן רופט מיך. אלטע שקאפ, אין דער הייט רופט מען אזוי א פערד, שקאפ. אין אמעריקא רופט מען די מאמא אזוי.

— אה, דו אלד פול — האט טשארלי אויפגעהויבען די מוטער אויף די הענד און זי ארומגעטראגען איבער דער שטוב.

— לאז מיך אראפ, געדענק אין גאט, לאז מיך אראפ, וועסט מיר עפעס שלעכטס טהאן — האט זיך די אידענע געבעטען.

— נישט פריהער ביז דו וועסט זאגען אלד טשאפ. נישט שקאפ, נור טשאפ, טשאפ.

— וואס איז דער חלוק טשאפ, שקאפ! לאז זיין טשאפ, אבי לאז מיך אראפ, וועסט מיר נאך חלילה עפעס שלעכטס טהאן.

— און יעצט דעם „סאלוט". נישט פריהער ביז דו וועסט אבזאגען דעם „סאלוט".

— „אי פלעדזש אלידזשענס טו מאי פלעג“ — האט די אידענע קוים ארויסגעשטאמעלט די ווערטער, וואס טשארלי האט זי געלערנט ווען ער איז א קינד געווען און אין סקוהל געגאנגען.

— אט אזוי. און יעצט גיה אראפ, אלד טשאפ — האט טשארלי פארזיכטיג די מוטער אראבגעזעצט פון זיינע פלייצעס אויף א שטוהל ארויף.

— זעהסט, מאשא, ווי מיין זוהן בעהאנדעלט מיך, — האט די אידענע זיך בעקלאגט. — א ליאדע וואס, זעצט ער מיך ארויף אויפ'ן אקסעל — איך האב דען כח צו איהם?

— נו, יעצט קום, מאשא. האו דו יו דו? — האט טשארלי זיך אנגערופען צו מאשא'ן, ווי ער וואלט זי פלוצים דערזעהן.

די מוהמע האט געוואהנט אין הארלעם, אויף איינע פון די ארימע אידישע גאסען. אז זיי זיינען ארויס אין גאס, האבען זיי ערשט דערפיהלט די היץ. עס איז געווען איינער פון יענע טעג אין ניו יארק, ווען די היץ צולייגט זיך איבער דער שטאדט פון פריה־מארגען אן. א לאנגוויילינע און א פייכטע, אהן א האפנונג אויף אן אברוה אין לעבען. פון פריה־מארגען אן ווערט עפעס דאס לעבען אזוי לאנגוויילינג. פון די אפענע פענסטער קוקען ארויס שמוציגע בעט־געוואנד, און אויף די פייער־עסקייפס טריקענען זיך שטיקלעך וועש; אויף די פענסטער פערדארטע טעפלאך מיט נעכטיגען עסען. און איבער די טרעפלעך פון די הייזער, אויף די שוועלען ביז טיעף אין די גאס אריין, וואלגערען זיך ארום, ווי ארויסגעווארפענע שמאטעס, ווי ארויס־געווארפען צובראכען מעבעל, פרויען און קינדער. האלב־נאקעטע, האבען זיי זיך געגליטשט איבער די טרעפלאך פון די הייזער, אויף די טראטוארען ארויס. די מוטערס האבען געפרוואווט אפצונארען די קינדער מיט פענים, וועלכע די קינדער האבען יעדען אויגענבליק פערוואנדעלט אין לאלא־פאפס. די לאלא־פאפס זיינען צוגאנגען אין זייערע הענטעלעך און בעשמירט זייערע געזיכטער, און די ווייס־געפרעסטע העמדלעך, די מוטער'ס ארבייט פון ביינאכט, האבען געקלעפט זיך פון דעם צוגאסענעם צוקער. די קינדער זיינען אבגעשפרונגען פון דעם בריהענדען טראטואר, וועלכער איז אנגעווארימט געווארען פון די ברענענדע היץ און געכאפט זיך א רעטונג אויף דעם ברייטען גאס־וועג. און אלעס איז געפאהרען, ווער אויף רעדלעך, ווער אויף

אן אלטען קאסטען, ווער אין א הערינג טון, און ווער עס האט דערפאקט אן אלטען ראד פון א וואגען און האט דארויף איינגעלאדעט אלע זיינע פריינד פון גאס פאר א „רייד" איבער דער גאס. און די שמוץ פון די אונגעקעהרטע גאסען האט זיך אויפגעהויבען פון דער בעוועגונג און געלייגט זיך אויף די געזיכטער און הענד, אויף די שטיינער און פענסטער פון דער גאס, ביז עס האט דערגרייכט אויף די נאקעטע ברוסטען פון די מוטערס, וועלכע האבען דעם שמוץ פון גאס איינגעקארמעט אין זייערע קינדער אין איינעם מיט זייערע מוטער'ס מילך...

טשארלי מיט מאשא'ן האבען שטום דורכשפאציערט די גאס און מיט גרויס מיה זיך געמאכט א וועג דורך די קינדער, וואס עס האט זיך געדאכט, אז זיי זיינען געבוירען געווארען מיט רעדלאך אויף די פיס, צווישען די פערד, פראכט־וועגען און קויהלען־טראנקס, וואס האבען געהאט זייער ראוט איבער דער גאס. מען האט קיין ווארט ניט געקענט הערען איינער פון צווייטען פון שטויב און גערויש און פון די היץ, וועלכע האט זיך געדאכט איז אויך אזוי רוישענד און שרייעדיג, אזוי ווי זי וואלט געווען דורכגעפאהרען די ניו יארקער גאסען אויף קינדישע אייזערנע רעדלעך... נור וואס ווייטער זיי זיינען געקומען אין גאס ארויף, אלץ שטילער איז די גאס געווארען, אלץ ריינער, שטילער און אנגענעהמער די הייזער, און באלד איז דער רויש אין גאנצען פערשוואונדען. זיי זיינען אנגעקומען אויף די ענדע פון דער זעלבער גאס, וואס ציהט זיך צום פארק צו, ביי די פינפטע עוועניו.

די הייזער, וועלכע זיינען געשטאנען געגענאיבער דעם פארק, זיינען געווען פערהילט אין שאטען פון בוימער, גרויסע פענסטער האבען ארויסגעקוקט אין גאס אריין, נור די פענסטער זיינען געווען בלינד, פערמאכט, בעצויגען מיט טונקעל־גרינע טערימס, ארום די הייזער איז געווען קיהל און שטיל — נור אין די הייזער האט קיינער ניט געוואהנט, און זיי זיינען געווען פערשלאסען אויפ'ן גאנצען זומער.

לאנג זיינען זיי געגאנגען איבער דער גאס, וואס האט זיך געצויגען געגענאיבער דעם פארק. דא איז געווען אנגענעהם צו געהן. די גאס איז געווען געהילט אין דעם בלעטערדיגען בעוועגליכען שאטען, וואס די גרויסע בלעטער פון די בוימער האבען געוועבט איבער'ן

טראָטואַר. עס איז שטיל געווען אין דער גאַס. אַ יום־טובֿ'דיגע שטילקייט האָט געהערשט וואָס די בוימער און גרינס האָבען פֿערשפּרייט ארום זיך, קיין לעבעדיגער הויך האָט זיך ניט געהערט פֿון די הייזער, טהיר און פֿענסטער זיינען געווען פֿערמאַכט און פֿערשלאָסען — אזוי האָבען זיך געצויגען פֿערשלאָסענע פּלעצער איבער גאסען ווייט, געגענאיבער דעם געזונדסטען צענטראַל פּארק — און קיין לעבעדיגער נפש האָט דערפֿון קיין נוצען געהאַט.

טשאַרלי האָט זיך אַנגערופֿען מיט אַ שמייכעל:

— די הייזער זיינען דער בעסטער בעוויין פֿון די אונענטוויקלונג פֿון דער אמעריקאַנער קולטור.

— ווי אזוי מיינסטו דאָס, טשאַרלי?

— די הייזער זיינען דאָך אַ שרייענדער בעוויין פֿון די אונגערעכטיגקייט פֿון אונזער אָרדנונג אין וועלכער מיר לעבען. מיר זעהען דאָס טאָג־טעגליך — מיליאָנען מענשען זעהען דעם שרייענדען בעוויין, און מיר שווייגען.

— איך פֿערשטעה דיר ניט, טשאַרלי — זאָגט מאַשאַ.

— שטעל דיר פֿאָר, עס וואָלט ווער אריינגעקומען אין אַ שטאָדט אריין און וואָלט אויפֿגעקויפֿט דאָס גאַנצע ברויט פֿון שטאָדט און דאַן עס פֿערשלאָסען אין גרויסע שפּייכלערס פֿאַר זיך. אָדער ער וואָלט אָבגעקויפֿט אַלע ברונעמס פֿון שטאָדט און פֿערשלאָסען עס פֿאַר זיך — די מענשען וואָלטען דאָך אַזאַ איינעם פֿערשטיינט. פֿאַר וואָס איז דאָס בעסער פֿאַר ברויט און וואַסער? די שטאָדט בעזיצט געוויסע געזונדע פּלעצער געגענאיבער די פּאַרקס, געגענאיבער דעם ריווער סייד, און די געזונדע שעהנע פּלעצער האָבען רייכע מענשען אָבגעקויפֿט פֿאַר זיך און פֿערבויט מיט רייכע פּאַלאַצען, און פֿערשלאָסען זיי איבער'ן זומער, ווען די מענשען נויטיגען זיך אַם מעהרסטען אין אַזעלכע פּלעצער, און זיינען אוועקגעפֿאָהרען. ניט זיי האָבען עפּעס דערפֿון, ניט קיינער האָט עפּעס דערפֿון. און דאָס זעהען מענשען טאָג־איין, טאָג־אויס, טויזענדער און טויזענדער מענשען זעהען דאָס און מען שווייגט. איך גלויב, אז דאָס איז נור מעגליך אין אַמעריקאַ.

— זיינען דען אין אנדערע לענדער ניטאָ קיין רייכע מענ־שען, וואָס האָבען גרויסע פּאַלאַצען ?

— יאָ, נור אין אנדערע לענדער, גלויב איך, איך ווייס ניט, נור איך גלויב אזוי, האָט דאָס אייגענטהום־רעכט אַ געוויסע בעגרענ־צונג. די מאַכט פון געלד איז בעגרענעצט אויף געוויסע רעכט. דאָרט וואו עס ריהרט ניט אָן די אינטערעסען פון כלל. דאָ אין אמעריקאַ האָט דאָס געלד אַן אונבעגרענצטעס רעכט. אַלסדינג מעגסטו קויפען פאַר געלד. און דער בעסטער בעוויז דערפאַר זיינען אָט די פּאַלאַצען — ניט די פּאַלאַצען, נור די פּלעצער אויף וועלכע זיי שטעהען — די פּלעצער, וועלכע וואָלטען אין אנדערע לענדער געווען געהערט צום פאָלק — צו אַלעמען, וועהרענד דאָ, אין אמעריקאַ, פערקויפט מען עס פאַר געלד צו איינצעלנע. דאָס איז דאָס רעכט פון די פערשלאָסענע ברונעמס. און דאָס איז אזוי כאַראַקטעריסטיש אמעריקאַניש.

— פאַר וואָס ?

— אמעריקאַניש — הייסט דעמאָקראַטיש. די דעמאָקראַטיע איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, דער גרעסטער פיינד, וואָס איז אויפגע־שטאַנען אויף די מענשהייט צייט די וועלט עקזיסטירט, ווארים דע־מאָקראַטיע, אזוי ווי זי ווערט פערשטאַנען דאָ ביי אונז אין אמעריקאַ, גיט אַ רעכט יעדען איינצעלנעם וועלכער בעזיצט אַ בעגאַבונג צו פער־שקלאַפען פאַר זיין אייגענטהום אונבעגרענצטע גיטער, סיי אין טויטען מאַטעריאַל און סיי אין אינדיווידועלע לעבעדיגע ווילענס. די דעמאָ־קראַטיע איז דער צאַר — אין אינקאָגניטאָ. אָבער בעסער וועלען מיר דאָס אָנרופען אַנאָנימער צאַר. מען האָט גענומען דעם צאַר'ס קרוין אראָפּ פון קאָפּ פון אַן אינדיווידום, וועלכע איז געווען נור פאַר איין פּערזאָן און זי בעשטימט פאַר די, וואָס זיינען אַם מעהר־סטענס פעהיג צו רויבעריי און פערברעכענס. און דורך דעם איז דער צאַר אין אמעריקאַ צוברעקעלט אויף פיעל קליינע צאַרעלאַך. ווען עס איז פעהיג, דער פערכאַפּט אַ גרעסערען שטיק צאַר. דעמאָקראַטיע אָהן בעגרענצטע רעכט אויף אייגענטהום — איז אַ גאַלאַפּעריי, אַ וועט אויף הערשאַפט. טאַקע אַ דעמאָקראַטישע וועלט, מען שטעלט קיינע בעגרענצונג ניט, קיין ראַסען אונטערשיעד, ווער עס האָט נור אין קאָן אריינצוגעבען: כיטרעקייט, פערברעכערישע פעהיגקייט — דער קען

אנטהייל געהמען אין וועלט. דורך דעם איז דא דער צאר פיעל געפעהרליכער, איז פיעל שווערער צו בעקעמפפען ווי אין רוסלאנד, ווייל דא ווערט יעדעם מאל דאס צארענטהום געשטארקט דורך נייע פרישע בלוט־קוועלען וואס ער קריגט. ער ווערט בעזעצט יעדעם מאל פון שטארקערע ענערגישע מענער, און ווערט בעשיצט פון זיין מאיעסטעט, זיין היילינקייט, דער אבגאט דעמאקראטי.

— איך פערשטעה דיר ניט אין גאנצען, טשארלי, נור פון אלע דיינע רייד דערפיהל איך, אז דו האסט שטארק פיינד די רייכע. מוז דען יעדער רייכער זיין א שלעכטער מענש, קען מען ניט זיין א רייכער און א גוטער אויך — האט מאשא געזאגט, ווי זי וואלט עפעס געוואלט פערענטפערען.

— יא, מאשא, האסט רעכט, זאיך בין זיך מודה, אז איך האב אינסטינקטיוו פיינד יעדען רייכען. דעם גוטען נאך מעהר ווי דעם שלעכטען. ווארים רייכקייט אליין פאר זיך איז א געמיינהייט, רייכקייט איז א בעווייז פון פערברעכען, פון רויבעריי — עס איז ניט קיין אונטערשיעד אויף וואס פאר א וועג דו קריגסט עס, נור אז דו האסט מעהר וויפיעל דו בעדארפסט, בערויבסט דו אנדערע — און דאס איז געמיין. און ניט נור בלויז צוליעב דעם — נור אויך צוליעב א גאנץ אנדער זאך, איך מיין אז א רייכער מענש איז א מיאוס'ער מענש, ער קען ניט האבען קיין שעהנע געפיהלען. איך ווייס ניט פאר וואס איך קלעהר אזוי, פיליייכט איז מיין ערציהונג שולדיג — אין די ארימקייט אין וועלכע מיר האבען געלעבט — נאר איך האב אינסטינקטיוו פיינד א רייכען.

— דו זאגסט נאר אזוי, ווייל דו ביזט ניט רייך — אבער ווען מען גיט דיר געלד....

— איך האב וועגען דעם געקלעהרט, איך האב מיר געפרואווט פארשטעלען אין מיין פאנטאזיע — ווען מען קומט צו מיר און מען גיט מיר געלד, אדער איך ווער מיט אמאל רייך: שעהנע פאלאצען, פערד, זומער־וואהנונגען, א רייזע נאך יוראפ — איך קען אויסהעלפען אונזער סאסייעטי פון „פארייגערם" — איך וועל דיר שפעטער דערצעהלען פון אונזער סאסייעטי — ניין, איך וואלט ניט געוואלט. מיר דאכט זיך, אז די אלע געפיהלען וואס מען קען האבען דורך די

מעגליכקייט פון געלד, די אלע פערשיעדענארטיגסטע געפיהלען און מעגליכקייטען קענען ניט קומען צו דעם געפיהל, וואס מען האט, ווען מען איז אן ארימאן. צו מיין געפיהל וואס איך האב, ווען איך וואהן אין אונזער גאס און איך זעה די ארימע מענשען, די פרויען, די קינדער — צו דעם געפיהל וואס איך האב, וואס איך טראכט אזוי ווענען רייכע — מיר איז גוט, איך בין אן ארימער, איך וואלט געוואלט שטענדיג זיין ארים — אט אזוי זיין, ווי איך בין אצינד.

מאשא האט געשוויגען. ביז איצט איז דער געשפרעך געווען אזוי זיך. עס האט זיך מאשא'ן געדאכט, אז ער וויל זיך ווייזען פאר איהר מיט זיין געלערענטקייט — דורך דעם רעדט ער אזוי. אבער די לעצטע ווערטער האבען זי פלוצים אנגעריהרט. עס האט זיך איהר געדאכט, אז ער מיינט זי, און ער פיהלט אזוי ווי ער מיינט — און די ווערטער האבען איהר געבראכט צו קלעהרען אויך, ווען זי איז געווען א קינד, און פון „האפקינס סטרים".

— יעצט פערשטעה איך שוין.

— וואס פערשטעהסט דו?

— יעצט פערשטעה איך פאר וואס דו האסט מיך פיינד — איך ווייס דו האסט מיך פיינד, און דיין מאמע האט מיך פיינד, און אלע האבען מיך פיינד, אלע ארימע און גוטע לייט האבען מיך פיינד, צייט איך בין א כלה געווארען פאר'ן אנקעל.

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געלאזט זיי הענגען אויף טשארלי'ן. איהרע אויגען זיינען געווען לענגליכע און גרויסע, דער שניט פון א גוטע קוואליטעט שפאנישע טרויבען, און אויך אזוי פול ווי א וויין־טרויב. דער ווייס־עפעל איז געווען העל־העל — לויכטענדיג און זי האט געשמייכעלט, געשמייכעלט ווי א קינד, נור טשארלי האט געמיינט, אז אט איין א מינוט צואווינט זי זיך, און דער גאנצער זאפט פון וויין־טרויב אויגען וועט זיך צור־גיסען. ער האט מורא געהאט, אז די וויין־טרויב אויגען זאלען זיך ניט צוגיסען — האט ער אויך געזאגט מיט דעם זעלבען שמייכעל:

— דאס איז ניט דיין שולד, איך ווייס עס.

די ווערטער האבען מאשא'ן געבראכט צו קלעהרען וועגען זיך און איהר גאנצע סיטואציע — מעהר ווי פון אלע זיינע רייד. זי האט זיך פערטיעפט אין איהרע געדאנקען, איז שטיל געווען איבער'ן גאנצען וועג, כאטש איהרע אויגען האבען אויף איין מינוט ניט אויפגעהערט צו שמייכלען און צו גלאנצען, אזוי ווי זיי וואלטען געוואלט טשארלי'ן אונטערהאלטען קאמפאניע אנשטאט איהרע רייד.

8.

קוני איילאנד.

אין קוני איילאנד ביים ביטש האט טשארלי פערגעסען אין דעם ערנסטען געשפרעך וואס ער האט געפיהרט מיט מאשא'ן, און איז געווארען אן „אמעריקאן באי“. קוים איז ער אריינגעקומען אין בייטהינג סוט און זיינע נאקעטע הענד און פיס האבען דערפיהלט די לופט פון ים, האט עס איהם געטראגען ווי א ווינד. ער האט אונגעדולדיג געווארט אויף מאשא'ן, וועלכע האט געדארפט ארויסקומען פון די פרויען־אבטהיילונג. דער ביטש איז געווען בעלייגט מיט מענשען, און עס האט זיך אויסגעוויזען, אז ער איז א פארטזעצונג פון ים. און אפטמאל האט ער קאנקורירט מיט'ן ים — די מענשען אויפ'ן ברעג האבען אויסגעזעהן ווי מעהר און פיעלער פון ים. נור דער ים מיט די מענשען האט טשארלי'ן ניט געשטערט. טשארלי האט זיך שטענדיג גוט געפיהלט צווישען די מענגע. ער האט ליעב געהאט די מאסען און דעם רעש פון זיי — און די פערשיעדענע קאלירטע מאסע מענשען וואס האבען פערטרונקען דעם ברעג פון ים האבען אין איהם ערוועקט א פרייד און א לעבענס־לוסט. די האלב־נאקעטע ווייבער מיט רויט בלויע און קאלירטע קאפ־בעדעקענס, און די גאנץ נאקעטע קינדער, וואס זיינען ארומגעלאפען מיט פריידען־געשרייען און מיט עסען אין די הענד — די הארענדע פאמיליעס ארום די קינדער, האבען אין איהם דערמאנט ווי ער וואלט זיך געווען געפונען אויף א פיקניק פון א פרייהייטס יום־טוב. די מענשען וואלטען זיך צוזאמענגענומען צו פייערען א גרויסען יום־טוב. אלע זיינען נאקעט, אלע עסען

און באָדען זיך, וואַשען און שווימען — און אַלעם מעג מען אויף דעם יום־טוב.

ער האָט זיך געפרעהט אין איינעם מיט די גרויסע מענגע מענשען. ער האָט ליעב געהאַט צוצוזעהן ווי מענשען האָבען פערגעניגען. קיינמאָל נאָך האָט ער ניט געזעהן אַ מענגע מענשען זאָלען האָבען פערגעניגען צוזאַמען און פרעהען זיך צוזאַמען. שטענדיג האָט ער געזעהן ווי מענשען אַרבייטען צוזאַמען, ווי מענשען ליידען צוזאַמען, טרויערען און וועהטאָגען צוזאַמען, דאָ — די גרויסע ברייטע מענגע מענשען, האַלב נאַקעטע, מענער מיט פרויען צוזאַמען, אויסגעמישט מיט די קינדער — עסען צוזאַמען, באָדען זיך צוזאַמען, פרעהען און לאַכען און שפּיעלען זיך צוזאַמען — און אַלע האָבען פערגעניגען. דאָס האָט איהם אַנגעשטעקט, עס האָט געוועקט זיין לעבענס־לוסט און זיין יוגענד. ער האָט פלינק געוואָלט זיין אין מיטען דער פרייד, מיטשפּיעלען און מיטפרעהען זיך מיט אַלע, און געוואָלט וואָס אַ שנעלסטען אין וואַסער אריין, אויסמישען זיך צווישען דער פרעהענדער מענגע, וואָס זייערע פריידענס־געשרייען ברומען אַרוים פון ים — און דאָ זעהט מען ניט מאַשאַ'ן... ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז פערליעבט אין מאַשאַ'ן; ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז געקומען מיט מאַשאַ'ן אויף דעם פּיקניק, אויף דעם יום־טוב פון פרייהייט און נאַקעטקייט, און ער וויל וואָס אַ שנעלסטען נעהמען אַנטהייל אין דעם יום־טוב.

דערווייל האָט איהם מאַשאַ אַרומגעזוכט צווישען די מאַסען. טשאַרלי האָט ניט בעמערקט. ווי פערציקט פון דער פרייד, פון די מענשען, איז ער געגאַנגען פון איין משפחה צו אַן אַנדערע און צוגעזעהן ווי זיי עסען — מענער און ווייבער און קינדער עסען צוזאַמען נאַקעטערהייט און וואַרפען אַן דאָס עסען אַרום זיך. און ער האָט מיט פרייד צוגעזעהן ווי מענער און ווייבער און קינדער טוליען זיך און וואַלגערען זיך ליעב אין זאַמד — און מאַשאַ איז איהם נאָכגעגאַנגען צווישען די מענגע, ביז זי האָט איהם קוים דערכאַפּט ביי דער האַנד:

— וואו ביזטו? איך זוך דאָך דיר אַרום!

— אַ, מאַשאַ, קום, קום פלינקער! — און ער האָט געכאַפּט דאָס מיידעל ביי דער האַנד און געפלויגען מיט איהר אין וואַסער אַריין.

א כוואַליע פון ים איז זיי געקומען אנטקעגען צושווימען און זי האָט געטראָגען אין איהרע פאַלדען א מענגע מיט מענשען־לייבער און וואַסער־לייב, און אַבגעגאָסען טשאַרלי'ן מיט מאַשאַ'ן מיט ים־וואַסער און מענשען־לייבער. עס האָט געדויערט א ווײַלע ביז די צוויי, האַלטענדיג זיך ביי די הענד, האָבען געקענט זיך אַרויסכאַפּען פון וואַסער און אַרויסקריגען זיך פון די מענשען־מאַסע בעגאָסענע און אָבגערונענע; א נאַסער האָט טשאַרלי אַרויסגעלאָכט פון וואַסער.

— אָה, מאַשאַ, און געכאַפּט זי ביי דער האַנד און ווייטער זי געצויגען אין ים אַריין.

א צווייטע כוואַליע איז אָנגעקומען און האָט די צוויי יונגע פּאָר צוזאַמענגעוואָרפען, איינגעקנאָטען איין ליב אין אַנדערען. מאַשאַ האָט געפיהלט אויף זיך טשאַרלי'ס יונג־ביינענדיגען האַרטען קערפּער, זיינע שטאַרקע יונגע הענד אַרום איהרע ברוסטען, און צווישען זיינע נאַקעטע הענד און איהרע ברוסטען איז גאָר ניט געווען — נור עס האָט גערונען וואַסער — און טשאַרלי האָט געפיהלט ווי מאַשאַ'ס לייכטער קערפּער לייגט זיך אויף איהם, און עס איז איהם אָנגענעהם געווען — ווי דאָס קאַלטע מיידעל־לייב, בעקליידט אין נאַסען וויכען לייגט זיך אויף איהם. ער האָט זי געצויגען ביי דער האַנד טיעפער אין וואַסער אַריין — מאַשאַ האָט מורא געקראָגען, געשריען פאַר פריידע און פאַר שרעק און אָנגעהאַנגען זיך מיט ביידע הענד אויף טשאַרלי'ס יונגען שטאַרקען האַלז. טשאַרלי האָט זי גע־האַלטען מיט ביידע הענד און דאָס וואַסער האָט איהם מיטגעהאָלפען. ער האָט געזעהן ווי איהר יונגער שטאַרקער קערפּער שניידט זיך אַרויס מיט א נאַסע וואַטער ליניע פון איהר קלעפּענדיג באַדע־קליי־דעל, דער שוואַרצער נאַסער זיידענער שטאָף האָט אָנגענומען די זעלבע ליניע וואָס עס האָט איהר קערפּער. ער איז געפאַלען אויף איהר קערפּער און ער האָט בולט געמאַכט יעדען צוטהייל פון איהר יונג מיידלישעס לייב, ס'האָט אַרויסגעקוקט יעדע ליניע, איהרע יונגע אָב־שפּרינגענדע ברוסטען האָבען זיך ווי צוויי שטאַרק־האַרטע באַרנעס אַרויסגעשניטען פון איהר נאַס קליידעל, און איהר רונדיגער שטאַר־קער בויך האָט זיך אַרויסגעשניטען ווי אַן איידעלער פּאַרצעלאַן טע־לער פון איהר נאַסען סוט — ער האָט ליעב געהאַט צו זעהן די ליניען פון איהר קערפּער, און גערן געהאַט צו פיהלען דאָס שלאַנגערע

לעבען און איינגעהאַלטענעם ווילען וואָס שלומערט אין דעם קאַלטען האַרטען, וואָס ער האַלט אויף זיינע הענד — נור לאַנג טראַכטען און בעטראַכטען האָט ער ניט געקענט — דער ים האָט זיך געשפּיעלט מיט זיי און די לויפענדע פרישע וועללען האָבען געבראַכט דעם קאַלטען סוד פון וויטען טיעפען ים צו זיי — יעדעס מאָל האָבען זיי דער־פיהלט צווישען זיך אַ דריטען קערפּער, דעם קאַלטען פרישען געהיימ־ניספאָלען קערפּער פון טיעפען וויטען ים — וואָס איז געווען ווי דער קערפּער פון אַן אונבעקאַנטער פרעמדער פרוי. זיי האָבען זיך גע־שראָקען פאַר דעם פרעמדען קערפּער — און ארומגענומען זיך און געטוליעט זיך איינס צום צווייטען, און דער קאַלטער פרעמדער וואַ־סער־לייב האָט זיך געטוליעט צו זיי, געוואָלט זיך אַנוואַרימען אין זייערע יונגע לייבער און מיט־זיין מיט זיי אין זייער פערבאָרגענער געהיימניס, און פערשטעלען זיי פון פרעמדע מענשען'ס אויגען...

9.

זיי זיינען ביידע געלעגען אויפ'ן זאמד און איין זון האָט זיי ביידען בעדעקט. נאָך קיינמאָל זיינען זיי נישט אַזוי נאָהענט געווען צוזאַמען. און זיי האָבען ניט געוואוסט, אַז מענשען, יונגע מענ־שען, מעגען ליגען אַזוי צוזאַמען אָהן זינד און אָהן שעהם.

די זון האָט זיי ביידען צוזאַמען געוואַרימט און זיי זיינען ביידע אַנגעשטעקט געוואָרען פון די פרייד און צופריעדענהייט וואָס האָט געהערשט צווישען די מענגע נאַקעטע גליקליכע מענשען אויפ'ן זאמד־ברעג. זיי האָבען ניט געקלעהרט, אַז זיי זיינען יונג, און זיי האָ־בען ניט געוואוסט ביידע, אַז זיי האָבען זיך ליעב, נאָר זיינען גליק־ליך געווען וואָס די זון וואַרימט זיי און וואַרימט אַלעמען אויפ'ן ברעג. עס האָט זיך זיי געדאַכט, ווי די גאַנצע פערשיעדענפאַרביגע מענגע וואָס פערטרינקען דעם וויטען ברעג פון ים, מיט די נאַקעטע הענד און פערשיעדענקאָלירטע בעדעקענס אויף די קעפּ — זיינען איין

משפחה — די גאנצע וועלט איז איין משפחה געווארען און זיי געפינען זיך צווישען די משפחה.

— איך האב ליעב צו זעהן די מענגע אין פרייד — האט טשארלי געזאגט צו מאשא'ן — איך האב ליעב צו זעהן ווי אלע פרעהען זיך און זיין מיט זיי אין דער פרייד. עס זיינען דא אזעלכע, וואס האבען ניט ליעב קוני איילאנד, ווייל קוני איילאנד איז דער פלאץ פון די רויהע מאססען. זיי פערשמוצען דעם ים מיט די רעשטלאך פון עסען און בעלייגען דעם ברעג מיט זייערע אומגעלומפערטע מיאוס'ע קערפערס — און מיר דוכט זיך, אז פרייד און צופריעדענהייט און גליקליכקייט קען מען נור האבען מיט א מענגע, מיט א גרויסע, רויהע מאסע אין איינעם. מיר וואלט לאנגווייליג געווען צו האבען פרייד און פערגעניגען אליין. מיר וואלט לאנגווייליג געווען צו זיין איינער א גליקליכער, אדער צו זיין מיט בלויז גליקליכע, מיט אויסדערוועהלטע וואס האבען די מעגליכקייט צו האבען פערגעניגען. פערגעניגען קען מען נור האבען אט דא, ווען מ'זעהט ווי די גרויסע ברייטע מאססען האבען פערגעניגען. עס דוכט זיך דאן, אז עס איז גאר ניט מעהר דא קיין שלעכטעס און קיינע ליידען אויף דער וועלט; אז דאס פערגעניגען איז אויסגעשפרייט פאר אלעמען. דאכט זיך, אט דא קען מען טיעף און שטארק הנאה האבען פון פערגעניגען. דאס פערגעניגען בעשאפט אינערליכען און אמת'ן פרייד — מען ווערט אנגעשטעקט מיט דער אלגעמיינער פרייד.

מאשא האט געקוקט אויף איהם. זי האט ליעב געהאט צו הערען איהם רעדען. טשארלי האט ניט געקענט רעדען רוהיג, טשארלי האט געקענט נור רעדען מיט בעגייסטערונג, מיט פלאמענדיגע אויגען און מיט מאכען מיט די הענד — עס איז געווען ווי ער וואלט איבערגענומען פון פאטער, דעם פרומען חסיד, די רעליגיעזע בעגייסטערונג, און האט ער זי ניט געהאט אויף וואס אויסצולאדען, האט ער זי אויסגעגאסען אויף זיינע איבערציייגונגען. און די איינגעבוירענע בעגייסטערונג און התלהבות פון זיין פרומען טאטען האט אפילו די אמעריקאנער פאבליק סקוהל ניט געקענט ביי טשארלי'ן אויסלעשען.

— קוק זיך ארום, מאשא — האט טשארלי געשפרונגען פאר פרייד — זעה ווי גרויס, ווי ווייט, ווי לאנג ווייט עס ציהט זיך אוים די מענגע — טויזענדער און הונדערט־טויזענדער — זעה, אלע

זיינען גליקליך, אלע פרעהען זיך — איך ליעב די מאסען; אז איך בין אין אזא ים מיט מענשען, דאכט זיך מיר, איך וואלט אויף אלעם פעהיג געווען, אויף גרויסע זאכען. עס זיינען דא דעמאקראטען, סאציאליסטען אפילו, וועלכע ליעבען ניט די גרויסע מענגע, די מאססע איז פאר זיי צו גראב, אונקולטורעל — און זי בעליידיגט זייערע עסטעטישע געפיהלען. אפטמאל איז מיר אויסגעקומען צו הערען פון מיינע קאמראדען, אז זיי פיהלען זיך איינזאם אין דער מענגע. זיי פערשטעהען ניט, די נאראנים, די אידעע פון א מענגע. זיי מיינען, אז די מאססע איז א צוזאמענהאנג נור פון פיעלע איינצעלנע, גראבע, אונוויסענדע איינצעלנע. זיי ווייסען ניט, אז די מאססע איז א קערפער, א נשמה, א בעשעפענים פאר זיך אליין — מיט איהר אייגענע אינדיווידואליטעט. אז איך געפין זיך אין א מענגע, איז ווי איך וואלט זיך געפונען אין דער אונענדליכקייט. אין דעם געהיימנים פון אונזער עקזיסטענץ, וואס אלס איינצעלנער קען מען עס ניט דערגעהן און פיהלען. מאשא, דו ווייסט וואס א מאססע איז? א מאססע איז דאס גרויסע אייביגע לעבען, וואס איז געווען פאר אונז און וועט זיין נאך אונז. מיר וועלען שטארבען, יעדער איינצעלנער וועט שטארבען, די מאססע וועט לעבען, זי האט אייביג געלעבט, אין אלע דורות, אין אלע פארמען. מיר דאכט זיך, אז גאט האט צוערשט בעשאפען ניט דעם איינצעלנעם, נור די מענגע; אז איך געפין זיך צווזאמען אין אזא ים מיט מענשען, בין איך זיכער, מיר דאכט זיך, אז איך האב זיך אויפגעלעזט — איך בין א טהייל פון דעם גרויסען אייביגען.

מאשא איז שטיל געווען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט און פרעמד. פיעל פון זיינע ווערטער האט זי ניט פערשטאנען, און זי האט איבערהויפט קיינמאל פון קיינעם ניט געהערט אזוי ריידען. נור נאך מעהר פון די רייד איז איהר פרעמד פראנגעקומען טשארלי אליין. דורך דעם יאהר, וואס זי איז א כלה מיט'ן אנקעל און זי האט טשארלי'ן ניט געזעהן — דערקענט זי איהם ניט טשארלי פלעגט שטענדיג פערשעהמענדיג שווייגען אין די געזעלשאפט פון די מיידלאך. די מיידלאך האבען פון איהם חוזק געמאכט, און ער האט אבגעענטפערט מיט אומגעלומפערטקייט, זיינע וויצען האבען קיינמאל ניט אויסגענומען — וואס איז עס געווארען מיט טשארלי'ן? וואו איז ער געווען דורך דער צייט? וואס האט ער

געטהאן? זי האט זיך אנגעהויבען א ביסעל צו זשענירען פאר איהם, ווייל זי קען אזוי ניט רעדען ווי ער; און עס האט איהר ארומגענומען א געוויסע שטאלצקייט אויף איהם, און זי האט איהם גערן געהאט, פאר וואס ער רעדט אזוי.

טשארלי'ן האט עס ניט אויסגעמאכט, אויב מאשא פערשטעהט איהם יא אדער ניט. ער האט מעהר גערעדט פאר זיך, ווי פאר איהר. איבריגענס האט ער געמיינט, אז אלע דענקען אזוי ווי ער, און אלע טראגען זיך ארום מיט די געדאנקען וואס ער. טשארלי איז געווען פון יענער וואקסענדער יוגענד אין אמעריקא, וואס זייער גלויבען אין אידעאליזם איז נאך אזוי יונג און פריש, אז עס שמעקט פון איהר דער טוי פון וואקסען. ווי אלצדינג אין אמעריקא איז אנגעזאפט מיט ענערגיע פון א יונגער שפראצענדער פרוכט, אזוי איז אויך דער אמעריקאנער אידעאליזם, דארט וואו ער ווייזט זיך ארויס יונג און פול מיט גלויבען. מיט סקעפטיציזם און ספקות איז ער נאך ניט בעפלעקט. ער ווייסט ניט פון זוכעניש אין מיסטישער פערבארגעניש. נור דער גאנצער אידעאליזם איז אנגעווענדעט אויף פראקטישעם און בעקוועמליכקייט און ווערט געטריבען פון אן ענערגישען אפטימיסטישען לעבענס-לוסטיגען שטראם פון א יונגען שפראצענדען שטאם. דער זעלבער ענערגישער שטראם פון די יונגע שפראצענדע קראפט וואס בויט די הימעל-קראצער און ווארפט מיילען-לאנגע בריקען איבער טהאלען און טייכען — טרייבט אויך די דענקענדע קראפט פון אמעריקא צו פראקטישען און ניצליכען אידעאליזם... טשארלי האט בעלאנגט צו אן ענגען קרייז פון אידישע שטודירענדע יוגענד, וועלכע האט ניט געלערענט פאר קאריערע, נור זיי זיינען געווען ארומגענומען פון אט דעם יונגען אמעריקאנער אידעאליזם. דער אפטימיזם, וואס האט געשטעקט אין זייער בלוט פון זייער אלטער אמונה, האט אונבעוואוסט געפאדערט אין זיי דעם פראקטישען אידעאליזמוס. דער געדאנקען-גאנג זייערער איז ניט ארויסגעגאנגען פון די גרענעצען פון היינטיגען, דעם וועלטליכען לעבען, האט זיך ניט פערבלאנדזשעט אין קיין אנדערע וועלטען, און האט געזוכט א פראקטישען ענטפער אויף אלע פראבלעמען — אין די גרענעצען פון היינטיגען, אין דעם וועלטליכען לעבען.

טשארלי האט זיך אויך געהאט בעקענט מיט א גרופע רוסישע

אידישע אינטעליגענטען, וועלכע זיינען דאָ טהעטיג געוועזן אין דער ארבייטער בעוועגונג. פון זיי האָט ער געהערט פון דער ארבייטער בעוועגונג אין רוסלאנד, פון דער רעוואָלוציע, פון דעם רוסישען אידעאַליזם — פון סיביר, פון טורמע. רוסלאַנד, די רעוואָלוציע, איז ביי איהם געוועזן ווי א פערצויבערטע לעגענדע, ווי אַ הייליגקייט, אַ ארץ ישראל און די רוסישע אידישע אינטעליגענץ איז ביי איהם געוועזן ווי אַ הייליגע. ער איז שטאָלץ געווען, וואָס ער קומט פון רוסלאַנד, פון לאַנד פון רעוואָלוציע און אידעאליזם, וואָס ער איז דאָרט געבוירען געוואָרען. און ער האָט זיך מיט זיין גאַנצער אונשולדיגער יוגענדם קראַפט אריינגעוואָרפען אין דער בעוועגונג דאָ. און געדענקענדיג און פיהלענדיג דאָס לעבען פון די אידישע עמיגראַנטען, האָט עס ביי איהם געוועקט דער פּראָטעסט, זיין פּראָטעסט, פון א געזונטען גלייכבערעכטיגטען, ערצויגענעם אינגעל צום ערנידריגטען לעבען פון זיינע עלטערן. און פיליכט איז אין דעם שולדיג געווען זיין פאָטער'ס רעליגיעזע פרומקייט, וואָס ער האָט ניט געזוכט, ווי טויזענדער, טויזענדער זיינס גלייכען, זיין אייגענע פערזענליכע פערבעסערונג פון זיין לאגע, נור ער האָט זיין גאנץ ענערגיע, גלויבען און האָפנונגען אוועקגעשאָנקען די פּאַרטיי, וועלכע, ער האָט געגלויבט, וועט אַלעמענס לאגע פערבעסערען און פערלייכטערען.

מיט זיינע איין־און־צוואנציג יאָהר איז טשארלי נאָך געווען די אונשולד אליין, און זיין בעציהונג צו מאַשאַ'ן איז געווען ווי די מעהרסטע פון די אמעריקאנער ערצויגענע יוגענד צו מיידלאך — אַ בעציהונג פון א קאַמעראַד א באָי צו אַ קאַמעראַד א גוירל. זיין יונגער קערפּער, וועלכער איז פון די פּאַבליק סקוהל אָן געוואָרען אויסגימנאַסטירט און געהאלטען זיך אין איין ברעכען און בעוועגען, איז געווען צו ניכטער פאר קערפּערליכע ליידענשאַפט. ער האָט ניט קיין צייט געהאַט צו זאמלען זיין ענערגיע פאר לוסט, ווארים זיין ענערגיע איז יעדעס מאָל אַנגעווענדעט געוואָרען אויף בעוועגונגען און ברעכען זיך, אויף שפּרינגען און באָלל כאַפּען. קיין מיידעלשער קערפּער האָט ביי איהם גאָר ניט קיין בעזונדערעס ערוועקט. ער האָט זיך געבאָדען מיט מאַשאַ'ן, געפיהלט איהר קערפּער אויף זיך, געלעגען יעצט נעבען איהר אין די זון אויפ'ן זאמד, געזעהן די ליניען פון איהר יוגענד, וואָס שניידען זיך ארויס פון איהר באַדע־קלייד און

ער האָט געדערדט צו איהר ווי צו אַ פריינד אַ אינגעל, און ער האָט זי פאַר אַזעלכע געהאַלטען. ער האָט געשטיפט מיט איהר, גע־וואָרפען זיך אויף אַן אַנדער, אנגעריהרט די דעליקאַטסטע טהיילען פון איהר קערפּער, און עס האָט ביי איהם קיינע זינדיגע געפיהלען ניט ערוועקט. ער האָט זי געריסען ביים האַנד און געשלעפּט זי ביים אַרעם איבער'ן זאַמד, וואו די זון האָט זיי ביידען בעגאָסען מיט ליכט און וואַרימקייט.

— קום, מאַשאַ, וועלען מיר זיך לאָזען אין דעם ים פון די מענ־שען — קוק, זעהסט ווי גרויס דער ים מענשען איז — קום, איך האָב ליעב צו טראָגען זיך אין אַ ים מענשען.

און ווירקליך איז דער גאַנצער ברעג פון ים ווי ווייט דאָס אויג האָט נאָר געקענט פערכאַפּען, אָנגעפילט געווען מיט נאַסע, באָר־וויסע און נאַקעטע מענשען. לייבער, לייבער און לייבער. דאָס ביסעלע קליידער, סיי מענליך, סיי ווייבליך, האָט זיך פערלאָרען אין די נאַקעטע הענד, העלזער, ברוסטען, פיס און רוקענס. עס איז געווען ווי דער ים וואָלט אַרויסגעוואָרפען פון זיך כוואַליעס מיט מענ־שען־לייבער: ווייבער, מענער, קינדער, אינגלאַך און מיידלאַך, אַלע אויסגעמישט, צוזאַמענגעפּאַרט, צוזאַמענגעקנאַטען.

מאַשאַ און טשאַרלי, יונג און נאַקעט, מיט נאַקעטע פיס און נאַ־קעטע הענד, זיינען געגאַנגען צווישען די האַלב נאַקעטע לייבער. עס איז געווען ווי די גאַנצע וועלט וואָלט זיך צונויפגעקומען צום ברעג פון ים, אַראָפּגעוואָרפען פון זיך די זינדיגע בעפלעקטע קליידער, און געמאַכט אַ נאַקעטע שטאָדט. עס האָט נור געשטערט אין דעם ים־נאַקעטקייט דאָס רעשטעל פון אָנגעטהועכס, וואָס די מענשען האָבען געמוזט טראָגען פאַר „אַנשטענדיגקייט“... אַזוי זיינען זיי ביידע גע־גאַנגען האַנד אין האַנד, און זייערע נאַקעטע שטיקער לייבער האָבען זיך אָנגעריהרט און געריבען אַן פרעמדע, אַן אונבעקאַנטע. מען האָט מיט אַמאָל דערפיהלט דעם טעם פון אַ פרעמדען לייב. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ גרויסער משיח איז געקומען און האָט אַלע פער־באָטען אויפגעלעזט, אַלעם מעג מען, און די גאַנצע וועלט מישט זיך אויס איינער מיט'ן צווייטען...

טשאַרלי האָט געהאַט דאָס בעדערפעניס צו רעדען. די בע־גייסטערונג פון די אַלגעמיינע פרייד האָט איהם אָנגעשטעקט — און

ווער עס וואָלט נעבען איהם געגאַנגען, מיט דעם וואָלט ער זיך מיט זיינע גע‌פּיהלען געטהיילט.

— קוק, מאַשאַ, קוק, ווי ווייט און ברייט עס איז דער ים מענשען. זעה, די גאַנצע וועלט איז זיך צוזאַמענגעקומען. כ'האָב ליעב די ניו יאָרקער מאַססע. אז מען זעהט אַ ניו יאָרקער מאַססע, זעהט מען די גאַנצע וועלט פאַר זיך. אין אַלעמענס אויגען ליגט אַ בענקשאַפט פון אַ יוגענד, פון אַ קינדהייט, וואָס זיי האָבען ערגעץ אַנדערש וואו, אין אַן אַנדער לאַנד איבערגעלעבט. דאָס איז ניו יאָרק. מיר אַלע זיינען ניו יאָרקער. איך, דו — די אַלע וואָס ליגען דאָ — מיר אַלע האָבען אונזער קינדהייט פערבראַכט ערגעץ אַנדערש וואו. און אַ ניו יאָרקער צו זיין הייסט, צו האָבען אין די אויגען אַ בענקשאַפט צו אַן אַנדער וואַסער, פעלד און זון. יעדער איינער פון אַט די האָט זיך אויפגעצויגען אין אַן אַנדער לאַנד. פיעלע קומען דאָ פון די ברייטע סטעפּס פון רוסלאַנד און פיעלע וועלכע געדענקען דעם ליכטיגען הימעל פון איטאַליע, פון די רייך־קאָלירטע און בילדערישע פעלדער פון אונגאַרן און גאַליציען, פיעלע וועלכע געדענקען די אַראַבישע וויסטע, און אַזעלכע, וועלכע האָבען זיך אויפגעצויגען אויף די בעמאַהלטע רייז־פעלדער פון כינאַ און יאַפּאַן, און ווער אויף די הויכע בערג צווי־שען שוויפסען און קיה, און אַזעלכע, וועלכע האָבען נאָך געזעהן דאָס קליינע אידישע שטעדטעל מיט די פערשנעעטע דעכער אין ווינטער.

— דו געדענקסט, מאַשאַ, אונזער שטעדטעל קוזמין אין ווינטער? איך געדענק עס ווי אין אַ חלום: די קליינע שוהל, מיט אַ פענדעלע פון דאַך אַראָפּ, אַן אויסגעדרעהט פענדעלע. דער טאַטע האָט מיך געפיהרט אין שוהל אריין, אויף די פּלייצעס האָט ער מיך געשלעפּט, און איך האָב געהאַלטען אַ סדור מיט אַן עפּעל אין דער האַנד, און אויף דער שוהל איז געווען אַ פענדעלע. און מיר אַלע דאָ ליגען נאַקעט ביי איין ברעג פון קוני איילאַנד.

מאַשאַ איז טרויעריג געוואָרען און פערקלעהרט. טשאַרלי'ס ווערטער האָבען איהר געבראַכט צו קלעהרען וועגען איהר לאַגע. זי האָט זיך אויך דערמאָנט אַן קוזמין און האָט געזעהן איהר קינד־הייט ווי אין אַ חלום ווי זי ציהט זיך אויף ביים זיידען. זי האָט געדענקט אַן אַלטען אידען, וואָס האָט איהר געגעבען לעקעכלעך, און דערנאָך האָט זי אַלעס פערגעסען און ווידער זיך דערמאָנט אַן

האָפּקינס סטריט, ווי זי לויפט צום בוטשער ער זאָל איהר באַרגען פלייש. „פּאַ ארבייט" — און דערנאָך דעם אָנקעל, און איהר לאַגע איצט. זי איז טרויעריג געוואָרען און האָט אויפגעהויבען איהרע שוואַרץ־געדיכטע ברעמען און איהרע פולע וויינטרויבען־אויגען צו טשאַרלי'ן:

— און דו וואָלסט ניט געוואָלט זיין געבוירען אין אַמעריקא?

— ניין — האָט טשאַרלי געענטפערט — איך בין גליקליך וואָס איך בין אַ ניו יאָרקער, אַ פרעמדער געבוירענער, מיט בענקשאַפט נאָך רוסלאַנד, ווי אַלע דאָ אין דער פרעמד געבוירען. און מיר אַלע דאָ אין דער פרעמד וועלען מאַכען אַמעריקא אַ שעהנע, אַ פרייע, אַ גרויסע אַמעריקא. יעדער איינער וועט ברייגנען דאָס שעהנע פון זיין לאַנד און וועט עס געבען צו אַמעריקא. זיי ברייגנען דאָס מיט אויף די שיפען פון זייערע לענדער. די איטאַליענער, די רוסען און די טשעכען מיט די אונגאַרען, און די סקאַנדינאַווער מיט די אַראַבער — אַלע, אַלע ברייגנען מיט דאָס שעהנסטע פון זייער לאַנד, דאָס בענק־שאַפט פון זייער קינדהייט, און וועלען דאָס אוועקגעבען אַמעריקא. איינער ברענגט זיין שעהנהייט, זיין קונסט, זיין גלויבען. אַנדערע זייער גלייבע דענקען, זייער עהרליכקייט. אַלעם שעהנסטע און בעסטע פון דער גאַנצער וועלט — אַלעס וועט זיך צוזאַמענלייגען און מיר אַלע וועלען זיין דאָס גרויסע, דאָס פרייע, דאָס נייע אַמעריקא!

— און וואָס וועסטו געבען, טשאַרלי, אַמעריקא? — האָט מאַשאַ לאַכענדיג געפרעגט.

— וואָס איך וועל געבען? איך וועל געבען דאָס, וואָס אַלע קינדער פון אידען וואָס קומען פון רוסלאַנד. אַ, מיר זיינען זעהר פיעל שולדיג אַמעריקא, און מיר דאַרפען איהר פיעל געבען. אַמע־ריקא האָט אונז אַלעס געגעבען, אונז אַנדערש געמאַכט פון אונזערע עלטערען. פיעל זיינען מיר שולדיג אַמעריקא פאַר די פרייהייט, וואָס זי האָט אונז געשאַנקען. און מיר וועלען איהר געבען דאָס, וואָס די אידען האָבען געגעבען רוסלאַנד — אונזער רעוואָלוציאָנערען גייסט זיינען מיר פערפליכטעט אַמעריקא, אונזער אייביגען פּראָטעסט, אונ־זער אונצופריעדענהייט. מיר זיינען פערפליכטעט אַמעריקא אַנדערש צו זיין ווי אונזערע עלטערען. אונזערע עלטערען זיינען אַראָפּגע־קומען, זיינען זיי געוואָרען שקלאַפען איז אַמעריקא. און מיר מוזען

זיי בעפרייען. מיר אלע זיינען קינדער פון שקלאפען. זיינען אונ־זערע עלטערען ניט געווען קיין שקלאפען? מיין טאטע, דיין טאטע. און האט דיך דיין טאטע ניט אוועקגעגעבען צו זיין ברויט־געבער ווי מען גיט אפ א שקלאפען־קינד?

— סטאפ, ווארים איך'ל... — האט מאשא געזאגט און איז רויט געווארען. איהרע פולע וויינטרויב־אויגען זיינען פול געווארען מיט פערל־טרעהרען. נאר ביי זיך האט זי שוין בעשלאסען טשארלי'ן ניט צו לאזען זעהן, אז עס האט איהר עפעס אנגעריהרט. און אויס־צולאכען די גאנצע זאך, האט זי זיך אבגערופען:

— האסט עפעס געלד, טשארלי?

— איך מיין ארום א דאלאר. ער האט שוין גענוי געוואוסט די סומע געלד וויפיעל ער בעזיצט, נור געמאכט מעשה רייכער.

— און איך א האלבען. דאס וועט סטייען.

— אויף וואס?

— איך וויל האבען א גיים טיים, מיר זיינען דאך אין קוני איילאנד.

—דאס איז רעכט, — שרייט אויס טשארלי.

— נו, געה דיך אנטהאן, איך אויך. מיר וועלען זיך טרעפען אין דרויסען.

און ער איז פלינק אוועק.

טשארלי האט ערשט יעצט זיך דערמאנט וואס ער האט גע־זאגט און איז געבליבען שטעהן א פערשעהמטער מעהר פון איהר שמייכעל, איידער פון די אומגעלומפערטע רייד, וואס ער האט אזוי אוננעשיקט ארויסגערעדט.

.10

„טויזענד און איין נאכט“.

נאכ'ן בארען האבען זיךביידע געפיהלט פריש און פול מיט ענערגיע. זיי זיינען בערייט געווען אויף אלסדינג. טשארלי האט זיך צוריקגעהאלטען פארלעגען, עס איז איהם געווען אונבעקוועם איבער׳ רעם, וואס ער האט דערמאנט מאשא'ן פון אנקעל.

מאשא האָט איהם באַלד אָבער געמאַכט אַז אַלצדינג פּערגעסען. מיט אַ ווייכע שטים, מיידלישע ווייבליכקייט, מיט וועלכע עס איז שוין פול געווען איהר גאַנץ וועזען, האָט זי זיך אָנגערופען:

— דו, טשאַרלי, גיב מיר צוהאַלטען דאָס קאַר־פעיר, פאַר'ן איבער־ריגען וועלען מיר האָבען אַ ניים טיים, אַז ניט וועלען מיר אַלעס נאָך אויסגעבען און ניט האָבען מיט וואָס אהיים צו פאָהרען.

דאָס זאָגענדיג האָט זי אַראָבגענומען פון איהר געלד אַ קוואָדער און קאָקעטיש איינגעבונדען אין טיכעל — שמייכלענדיג צו טשאַרלי'ן. די איבעריגע האָט זי אַריינגעשטעקט טשאַרלי'ן:

— נאַ, צושטייער.

— וואָס ווילסטו זעהן?

— עוורי־טהינג. — איך וויל האָבען אַ ריעל גוד טיים.

— אָלל־רייט, קום! און הונגעריג ביזטו ניט? — איך'ל דיר זאָגען דעם אמת — איך בין זעהר הונגעריג — האָט טשאַרלי געזאָגט אין פּערלעגענהייט.

— איך אויך — האָט מאשא געלאַכט — נור מיט עקאָנאָמיע. איך וויל האָבען פאַן.

— וואָס?

— קרעקער־דזשעקס.

טשאַרלי איז אָבער געווען פאַר מעהר סאָלידעס, און האָט פאַר־געשלאָגען „פראַנקפורטער". עס איז געבליבען אַז דאָס ערשטע אַז דאָס צווייטע, וואָס זיי האָבען ביידע געגעסען אויף דער גאַס שטופּענדיג זיך צווישען דעם טייך מענשען וואָס האָט געשטראָמט איבער די טראָטואַרען, און געלאַכט זיך אין פּנים אַריין.

דאָס ערשטע וואָס זיי האָבען געטראָפען זיינען געווען „די זיעבען וואונדער פון דער וועלט". מען האָט געוויזען אַ קוה מיט צוויי קעפּ, געבראַכט פון אינדיען; אַ צונויפגעוואַקסענער צווילינג (מיידלאַך), געבראַכט פון כינא, און צוויי קליינע ליליפּוטען: איינעם אַ יאַפּאַ־נעזער, דעם צווייטען אַ ניגער; די דיקסטע מיידעל פון דער וועלט, וואָס האָט געוואויגען העכער פון פינף הונדערט פונט; אַ מאַן מיט אַ פּנים פון אַ לייב, אַ יונגע מיידעל מיט גרויע האָהר; אַ נעגער־פרוי וואָס קריכט ווי אַ בער, און אַ ווילדען אינדיאַנער, וואָס אַ קאַ־פּיטאַן האָט ערשט ענטדעקט.

זיי האבען בעצאהלט צו פינף סענט און אנגעקוקט „די זיבען וואונדער פון דער וועלט", וואס מ'האט געבראכט פאר זיי פון אלע עקען פון דער וועלט, וואו די נאטור בעשאפט עפעס אויסטערישעס. מעג עס זיין אויף די פערבארגענע ווייטסטע אינזלען, געפינט מען עס אויס און מען ברייננט עס נאך קוני איילאנד און מען ווייזט עס פאר פינף סענט. עס האט זיך זיי געדאכט, אז קוני איילאנד איז דער צענטער פון דער וועלט. אין אן אנדער ארט האט מען פערשפראכען צו ווייזען די כשוף־מאכעריי פון עגיפטען, געטריבען פון כאליף פון מצרים, און אלס צייכען, אז מען זאגט אמת, האט דער גרויסער טונקעלער כאליף פון מצרים געהאלטען א כינעזישען אינגעל — ער האט איהם געלייגט שלאפען אויף א בעזים, און האט איהם געמאכט רוהען אין דער לופטען, און האט איהם געהויבען אין דער הויך, נוה אלצדינג וואס דער כאליף פון מצרים האט געהאט צו ווייזען, האט ער געוויזען אין דרויסען, בחינם, פאר אלע מענשען. די וועלכע האבען בעצאהלט א ניקעל און זיינען אריינגעגאנגען — האבען אינעווייניג שוין גאר ניט געזעהן.

פאר נאך פינף סענט האבען זיי זיך געפונען אין כינא, און געזעהן די שלאפענדע כינעזישע פרינצעסין מיט איהרע קליינע צונויפגעקוועטשטע פיסעלעך, מיט די גאלדענע פאנטאפעלעך אויף די פיסעלעך. און פאר נאך א ניקעל האבען זיי זיך געפונען אין אלאדין'ס כשוף־לאמפ, וואו דער גרויסער שטארקער אלאדין, דער אבגעברענטער אראבער מיט די אוירינגלאך אין אויער, מיט די רויטע שטארקע ליפען, איז אויפגעשטאנען פאר זיי. פון זייערע קינדער־חלומות, פון די ביכלעך ארויס, איז ער לעבעדיג געווארען. אט שטעהט ער פאר זיי, אלאדין פון „טויזענד און איין נאכט", רייבט דעם כשוף־לאמפ און עס בעווייזט זיך אין דער לופט א טיש געדעקט מיט גאלדענע און זילבערנע כלים. אלאדין נעהמט א קרוג אין האנד אריין און גיסט פון איהם וויין ארויס; אלאדין רייבט דעם כשוף־לאמפ און עס קומט צופליהען א ווייסע טויב, א דיענערין פון דעם לאמפ און שטעלט זיך אויף זיינע פלייצעס, און רוימט איהם איין א סוד אין אויער אריין. א שליחות פון א געהיימער, פער'כשוף'טער וועלט.

זיי זיינען געגאנגען פון איין כשוף־פאלאץ צום צווייטען. עס

האבען זיך פאר זיי אויפגעעפענט די געהיימניסען פון אינדיע, די פערבארגענישען פון מצרים און די סודות פון די ווייטע פער׳כשוף׳טע אראביע. עס האט זיך זיי געדאכט, אז זיי לעבען אין דער צייט פון „טויזענד און איין נאכט“, ווען דער וועג נאך אינדיע איז נאך ניט געפונען געווארען, און זיי זיינען זיך אין די פער׳כשוף׳טע לענדער פון אלטען אריענט. זיי האבען געזעהן די טעמפלען פון כינא, און די טענץ פון אינדיע, און די פרינצען פון אינדיע האבען זיי נביאות גע־זאגט וועגען דעם גורל פון זייער צוקונפט, און די אלאדינס פון אראביע האבען זיי אמוזירט מיט די קונסט פון זייערע צויבערייען. און אי־בערא׳ל האט זיך געפונען דער פראכט און גלאנץ פון דעם פערבאר־גענעם אלטען אריענט.

אז זיי זיינען ארויסגעקומען פון די כשוף־פאלאצען, האבען זיי זיך ביידע געפיהלט ווי שכור. זיי האבען זיך אויסגעזעצט אויף צוויי פערד, בעקליידעט זיינען געווען די פערד מיט רייכע מאנטלען, ווי די פערד פון אן אראבישען אנפיהרער. גרויסע טהייערע שטיינער ברי־ליאנטען און רויטע שמאראגדען און סאפיר שטיינער און אנדערע טהייערע שטיינער, רויב פון געפאנגענע פרינצעסינס און פון אין מלחמה געפאלענע כאליפען, זיינען געהאנגען אויף די פערד, און פון א טהיי־ערע אראבישע בלוט־ראסע זיינען די פערד געקומען, פון די ברייט צימערענדע נאז־לעכער האט געשלאגען א רויך און פון איידעל דעלי־קאטען מויל־שניט האט געשלאגען א שוים, און א פרינץ מיט א פרינצעסין זיצען האנד אין האנד אויף די פערד, מאשא און טשארלי און פאר זיי אנדערע פרינצעסינס, און אויף דעם רייד־בעפוצטען קאוטש זיצען איידעל־קעניגליכע קינדער און זיי פאהרען אויף די פערד, יאגען איינס דאס אנדערע און קענען זיך קיינמאל ניט כאפען. וואו־הין רייטען די פרינצען? אין דער לאנד פון חלום, אין דער אייביגער פרייד, אין יוגענד אריין.

א מינוט די רייזע. פון האלץ זיינען די פערד, א ראד־שפאן דער מהלך. אבער וואס איז דער חילוק? די ווירקליכקייט — א מינוט, אייביג — דער חלום.

און באלד זיצען זיי אין א פליה־קארב. עס הויבט זיך דער קארב אין די לופטען, העכער און העכער. עס ענטפלעקט זיך פאר זיי

דער גרויסער הימעל, קוני איילאַנד מיט די מיליאָנען מענשען, דער ים מיט מענשען און דער ים מיט וואַסער אונטער זייערע פיס.

זיי הויבען זיך העכער — פּלוצים פאַלען זיי מיט אימפּעט אריין אין אַ טיעפען טהאָל מיט'ן קאָפּ אראָפּ אין אַ אונטער־גרונד, אַ וואַסער אונטער זייערע פיס — דער טויט פאַר די אויגען, און ווייטער שווימסטו אין דער הויך, דו פליהסט העכער, העכער, פערגעסען דאָס לעבען, פערגעסען די וועלט.

און שכור פון כשוף געפינען זיי זיך באַלד אין געלב־פיאָלעטענע וואָלקען, וואָס הילט איין די וואונדער־שטאָדט ווי אין אַ פאַנטאַסטישען חלום. קוני איילאַנד האָט זיך אָנגעצונדען. עס פליסען די טייכען ליכט פון די הייזער, פון די טורעמס און דעכער אראָב, ווי שטראָמען וואַסער. עס דרעהען זיך די רעדער מיט ליכט איבער די טורעמס, פליהען אוועק פון די הייזער, שווימען אריין אין די לופט, און עס דאכט זיך, אַז איבער דער וועלט האָט זיך דער הימעל נעהענטער אראָב־גערוקט, און עס האָט זיך בעוויזען דאָס שיינענדע ליכט פון די שטערען מיט די קאָמעטען. קוני איילאַנד איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ חלום, ווי אַ לעגענדאַרע שטאָדט, פון די קינדער־ביכלעך ארויס. די קינדער יאָהרען זיינען צוריק אויפגעשטאַנען לעבעדיג, און אלעס איז אין דער וואָהר געקומען. אלע מעשיות זיינען ריכטיג געוואָרען, און מענשען, גרויסע מענשען, לעבען ווי קינדער, האָבען לעבעדיג געמאַכט אַ קינדער־שטאָדט פון די מעשה־ביכלאָך ארויס, און לעבען אין איהר. איבער קוני איילאַנד הענגט אַ גאָלדענער רויטליכער נעבעל, און אלע לעבען אין דעם נעבעל, געהען און וואַקלען זיך ווי שכור, ווי זיי וואָלטען געלעבט אין אַ חלום. פון די געוועלבער ארויס גיסען זיך טייכען ליכט, רויטע, געלבע. עס זיינען געמאַכט די געוועלבער ווי גרויסע קינדער־הייזלעך און פאַר די געוועלבער שטעהען גרויס גע־שניטענע פּופּען און האַלטען טראָמפּייטען אין די הענד און שפּיעלען. אַ הויכע פּופּען־דאַמע, אָנגעטהאָן ווי אַ קעניגין אין גאָלד און זילבער, שטעהט פאַר די פּופּען־מוזיק מיט אַ שטעקען אין האַנד, און זי איז די קאַפּעל־מייסטערין. אנדערע פּופּען זיצען זיך אויף פּופּען־פערד און רייטען, און מענשען דרעהען זיך צווישען זיי. די מענשען זיינען אויך ווי פּופּען, נור שכור'לאַך געהען זיי פון איין ליכטיג געוועלב אין אנדערען.

געהמען זיך וואס זיי ווילען, עסען, טרינקען, און שפּיעלען, און טאַנ־צען — דאס ליכט גיסט זיך וואס ווייטער אין גאס אריין, די גאנצע גאס ווערט בעגאָסען אין ליכט, און אלעס ווערט פערשטעלט, און עס דאכט זיך, אז מען לעבט אין גאר א קינדערשע וועלט, אין די כשוף־וועלט פון די קינדער־יאהרען, אלע, אלע, די גאנצע וועלט זיינען צוריק קינדער געוואָרען — גרויסע קינדער. מיר אלע שפּיעלען זיך ווי קינדער, און מיר אלע האבען זיך געפונען אין די קינדער־וועלט וואס הייסט קוני איילאנד.

אז זיי זיינען געזעסען אין וואגאן צוריק אהיים צו פאהרען, האָבען זיי זיך ביידע ווי אויפגעוואכט פון חלום וואס זיי האבען געלעבט — ווידער זיינען זיי זיך פארגעקומען פרעמד. זי האט גע־פיהלט א שנור אויפ'ן האלז, וואס עס האט איהר ווער פערוואָרפען. און טשארלי'ן האט זיך געדאכט, אז ער האט גערעדט א גאנצען טאג נארישקייטען. און צו וואס? און פאר וועמען? נור דאך האבען זיי ביידע געפיהלט ווי עפּעס האבען זיי דורכגעלעבט צוזאמען, עפּעס אזעלכעס וואס האט זיי אויף א מינוט זעהר נאהענט צונויפגעבראכט צוזאמען, און דאס וואס איז געשעהן קען שוין גיט אבגעווישט ווערען — אז עראינערונג פון אז אנגענעהמען חלום האט פערוועבט זייערע מיעדע מוחות. זיי און דער גאנצער וואגאן מענשען האבען געכאפּט א לעצטען בליק אויף קוני איילאנד. פון דערווייטענס האט זיך גע־וויזען דער אינזעל ווי אן אויסטערישע ערשיינונג פון דער נאטור, ווי א וואונדער. הויכע פייערדיגע טורעמס האבען זיך געהויבען אין דער הויך אייגער נאכ'ן אנדערען. פייער ברענענדיגע רעדער האבען זיך געדרעהט אין דער לופטען, און זיי האבען זיך געהאלטען אין חלל ווי דורך א נס. שטאלץ און אונגעוועהנליך שעהן און ווי גאר ניט פון דער וועלט האבען זיך געוויזען די פייער ברענענדיגע טורעמס פון די פייער ברענענדיגע הייזער, און זיי האבען אויסגעזעהען ווי קו־פּאלען און טורעמס פון הייליגע געטליכע טעמפּלען, וועלכע זיינען פון הימעל אראפּגעפאלען. עס האבען אויסגעזעהן די רעדער, אין די ברענענדיגע גאסען אין דער לופטען, און די ברענענדיגע שפּיצען פון די טורעמס, ווי טעמפּלען געטליכע, ווי א „מעקא", ווי א ירושלים, און זיי האבען געצויגען צו זיך מיט זייער מאיעסטעטישען וואונדער־

ליבען הייליגען גלאנץ און יעדער איינער האט אין הארצען געבענשט און געדאנקט די הייליגע וואונדער־שטאדט קוני איילאנד וואס ברענגט פרייד, זעליגקייט און שפיעלעריי צו מיליאנען...

.11

די כלה וויל נישט.

מאשא'ס עלטערען זיינען אונרוהיג געווארען אין דער היים, וואס מאשא איז אוועק אין קוני איילאנד און מען זעהט זי נים. עס איז שוין געווען שפעטלעך אויך, סאפער־צייט, דער טיש איז גע־דעקט געווען, די געשליפענע גלאז־ווארג וואס אהרן'ס ווייב האט זיך אנגעקויפט אין שטוב, צייט עס איז איהר גוט געגאנגען, האט געפינקעלט פון גלעזער־שענקעל ארויס, און מאשא'ס מוטער ראזע איז געזעסען ביים געדעקטען טיש אן אונגעדולדיגע, אמאל געקלימ־פערט מיט א גאפעל, אמאל אוועקגעשארט א טעלער, און געקלאפט מיט די ליפען:

— נא דיר א קוני איילאנד.

אהרן, וועלכער איז געווען אהן א ראק, איז געשטאנען ביים אפענעם פענסטער און ארויסגעקוקט אונגעדולדיג אויף מאשא'ן. דאס קלאפען מיט'ן ווייב'ס ליפען האט איהם דענערווירט, ווארים כאטש עס איז נים געווען קיין אויסערגעוועהנליכעס אין מאשא'ס זאמען זיך, דאך האט זיי מאשא'ס פערשפעטיגען אויפגערעגט. וואס פאר א קליינינגקייט עס האט זיך נים געטראפען מיט מאשא'ן, האט זיי באלד בעאונרוהיגט. ווי מען בעאונרוהיגט זיך שטענדיג וועגען א גרויסען אוצר — האט אהרן אפגעבויגען דעם קאפ פון פענסטער און געברומט:

— ראזע, לאז מיך שוין געהן, ראזע.

די איבעריגע קינדער זיינען נים געווען אין שטוב, געווען געהאט ארויסגעפאהרען אויף זומער־וואהנונגען. נור טאטע־מאמע זיינען איבערגעבליבען מיט מאשא'ן, צוליעב דעם אויסשטייער. עס האט מאמע געהאלטען קורץ פאר מאשא'ס חתונה. איז אזעלכע פעלע זיי־

נען טאטע־מאמע מעהר בעאונרוהיגט וועגען די כלה — און דא איז דאך די כלה געווען מאשא.

— וואו איז זי געגאנגען, ראזע? — איז שוין אהרן געווארען אויך אונרוהיג.

— וואו, איך האב דיר געזאגט, נאך קוני איילאנד; זי האט געוואלט זיך אויסבאדען.

— און מיט וועמען איז זי דאס געגאנגען אין קוני איילאנד, ראזע?

— וואס פרעגסטו מיך? דו ווייסט ניט? זי האט דאך אנגעקלונגען, זי געהט מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד זיך באדען.

— מיט טשארלי'ן, הא? ראזע, מיט טשארלי'ן איז זי געגאנגען אין קוני איילאנד. און דער אנקעל האט מיר אנגעקלונגען, אז ער קומט באלד אריין מיט דער מאשין זי ארויסנעהמען. דער אנקעל האט מיך היינט געפרעגט א מאל צעהן אויף איהר. געה זאג איהם, אז זי איז געגאנגען מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד. געה זאג איהם מיט טשארלי'ן. יעצט וועט ער באלד אריינקומען, זי ארויסנעהמען מיט'ן אויטאמאביל, און זי וועט ניט זיין — איז געגאנגען מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד — הא, ראזע, שעהן זעהסטו אויס, הא?

— וואס בין איך שולדיג? איך האב זי דען געזעהן? אויפגעכאפט זיך אין דער פריה און איז אוועק. וואס האב איך געזאלט טהאן?

— געה זאג דעם תירוץ דעם אנקעל. געה, זאג איהם, ער וועט דא באלד זיין, וועסטו דאס איהם זאגען.

— אהרן, וואס שרעקסטו מיך, אהרן?

נור אהרן האט זיך באלד אויך דערשראקען פאר דער שרעק, וואס ער האט אנגעווארפען. האט ער זיך געפרואווט ארויסנעהמען פון דער שרעק.

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע. דאס קינד איז זיך געגאנגען באדען, וועט באלד צוריקקומען — וואס מאכסטו חתונות?

— איך מאך חתונות? — דו מאכסט חתונות!

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע.

נור באלד זיינען זיי בעפרייט געווארען פון דער שרעק, וועלכע זיי האבען איינס אויפ'ם אנדערע אנגעווארפען. אין שטוב איז געקומען

ארייננצוּלויפען מאשא. טאַטע־מאַמע האָבען פריי אויפגעאָטהעמט. אין איהרע אויגען איז געווען אַ גלאַנץ פון טרעהרען און כעס. זי האָט זיך אַ מינוט אָבגעשטעלט אין מיטען שטוב און אָנגעקוקט טאַטע־מאַמע מיט אַ רחמנות און וויינענדיגען בליק, דאַן איז זי ארויס אין אַ הויכען געוויין און איז שנעל אריין צו זיך אין שטיבעל אריין.

— ראָזע, וואָס איז דאָס? — האָט אהרן געפרעגט.

— איך וויים וואָס דאָס איז? וואָס פרעגסטו מיך? קום אריין צו איהר.

טאַטע־מאַמע זיינען צו צו מאַשאַ'ס צימער, האָבען אָבער גע־פונען די טהיר פערשלאָסען. דער טאַטע האָט זיך געבעטען הינטער דער טהיר:

— מאשא לעבען, וואָס איז דיר? זאָג מיר, ביזט חלילה קראַנק? אפשר שיקען נאָך אַ דאָקטאָר?

— מיר פאַלען דאָך פון לעבען, מאשא; וואָס איז דיר, מאשא?

— האָט זיך די מאַמע געבעטען.

מאשא איז אָבער שטום געבליבען הינטער דער פערשלאָסענער טהיר.

— אין וואָס וועט יעצט זיין, ראָזע? — האָט דער מאַן געפרעגט, ווי דאָס ווייב וואָלט נור אליין אין דעם אונגליק שולדיג געווען.

— איך וועל אהין געהן, צו די שנאָרערס, און די אויגען זיי אויסדראַפּען, דער מאַמאַ'ן מיט'ן זוהן. וואָס האָבען זיי צו אונז, וואָס פערגינען זיי אונז ניט אונזער שטיקעל אָרים גליק — האָט ראָזע געזאָגט, מיינענדיג טשאַרלי'ן מיט זיין מוטער.

— אָבער הער אויף, הער שוין אויף! — שרייט דער טאַטע — מאשא, מאשא לעבען, שרעק אונז ניט; דו שרעקסט דאָך אונז — האָט זיך דער טאַטע געבעטען הינטער דער טהיר.

פון מאשאַ'ן איז קיין אַנטוואָרט ניט געקומען.

— און וואָס וועט יעצט זיין? דער אָנקעל וועט דאָך באַלד קו־מען. ער האָט אָנגעקלונגען, אז ער קומט מיט די מאַשין דיר ארויס־נעהמען.

דאַ האָט זיך פּלוצים מאַשאַ'ס טהיר אויפגעפּראַלט, און דאָס מיידעל מיט ברייט־אויפגעריסענע אויגען האָט געשריען צו טאַטע־מאַמע:

— איך וועל ניט חתונה האָבען מיט'ן אַנקעל, איך וועל ניט, איך וועל ניט!...

טאַטע־מאַמע האָבען זיך אַנגעקוקט, ווי דער אומגליק אַליין וואָלט מיט'ן דונער אַריינגעקומען.

— וואָס רעדסטו? וואָס זאָגסטו? מאַשעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר?

— אַי דאַנט וואָנט איט, אַי דאַנט וואָנט איט! — האָט מאַשאַ געטאַפּעט מיט די פיס.

— שאַ, שטיל, וועה איז מיר, דער אַנקעל וועט דאַך באַלד אַריין.

מאַשאַ האָט צוגעקלאַפּט די טהיר פון איהר צימער, הינטער די עלטערען.

— איז וואָס וועט יעצט זיין? ראָזע, איך ווער דאָך משוגע, איך ווער דאָך משוגע, איך געה דאָך פון זינען אַראָב! — אַהרן האָט מיט אַמאָל דערזעהן די גרוב פון אָרימקייט, פון וועלכער ער האָט זיך אַרויסגעקריגען, און די געפאַהר ווידער אין איהר אַריינצופאַלען. ער האָט זיך צוריק געזעהן אַן אַפּרייטאָר — ער האָט פערצווייפעלט.

נור ווי אימער אין אַזאַ פאַל, ווען אַהרן האָט זיך פערלאָרען, האָט אויך איצט ראָזע גענומען די לאַגע אין איהרע הענד אַריין:

— אַהרן, געה אַוועק, זעץ זיך צום טיש עסען. דער אַנקעל וועט באַלד אַנקומען... — האָט זי געזאָגט מיט אַ בעפעהלענדען טאָן.

אַהרן האָט געפאָלגט, זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש און גענומען ברעכען די הענד:

— וואָס וועט יעצט זיין, וואָס?

— אַהרן, הער אויף, דער אַנקעל וועט אַנקומען — ער דאַרף גאָר ניט וויסען, ער דאַרף גאָר ניט אַנזעהן.

אַהרן האָט איינגעזעהן, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, האָט אויפגעהערט און געפּרוּאווט רוהיג זיצען.

— וואָס איז געשעהן? גאָר ניט איז געשעהן. געפאָהרען מיט'ן באַי נאַך קוני איילאַנד האָט זיך איהר דער קאָפּ פערדרעהט. זי וועט איבערשלאָפען די נאַכט, וועט זי זיך אויסניכטערען.

אַהרן האָט איינגעזעהן, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, איז ער שוין גאָר רוהיג געוואָרען.

און אַז דער אַנקעל איז אַריינגעקומען, האָט ער געטראָפען די צוויי זיצען ביים טיש און עסען זיך געמיטהליך.

— וואו איז מאַשאַ? — האָט דער אַנקעל געפרעגט נאָך זייענדיג ביי דער טהיר. בעפאָר ער האָט נאָך „גוד איווינינג" געזאָגט, האָט ער דערזעהן, אַז מאַשאַ איז נימאָ ביים טיש.

— האַלאָו, מאָזעס! (צייט דער אַנקעל איז אַ חתן געוואָרען, האָט איהם ראָזע אויפגעהערט צו טיטולירען מיט „אַנקעל", נור גערופען איהם ביים בלויזען נאָמען מאָזעס, וועלכער האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז עס פּאַסט זיך מעהר פאַר אַ חתן-בחור). האַלאָו, מאָזעס — האָט זיך ראָזע אָבגערופען, מאַשאַ האָט אַ קאָפּ שמערצען, האָט זי זיך אַביסעל צוגעלעגט ביי זיך אין צימער. — און איידער דער אַנקעל האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָוועקצוזעצען, האָט זי שוין אַריינגערופען אין צווייטען צימער:

— מאַשאַ, מאַשאַ, זעה נור ווער עס איז דאָ!

— וואו איז זי געווען, וואָס דער קאָפּ טהוט איהר וועה? — האָט דער אַנקעל געפרעגט.

אהרן איז בלייך געוואָרען און דערשראָקען, ווי יעדעס מאָל, ווען עס מאַכט זיך איהם עפּעס ניט גלאַט, ווערט ער באַלד צומישט און פערלירט זיך. ראָזע אָבער האָט זיך ניט פערלוירען:

— זי איז געווען אין קוני איילאַנד זיך אויסבאָדען, אַזעלכע היצען, אהיים געקומען אַ ברוגז'ע. מאָזעס, — האָט זי געוואונקען מיט די אויגען צום אַנקעל, „זאָל ער צוגעהן זי אַרויסרופען; ווען זי וועט אָבזאָגען, אָבער איהם..." — האָט די אידענע קאָקעטיש צוגעוואונקען.

אהרן איז נאָך בלייכער געוואָרען, געשראָקען זיך. ראָזע האָט איהם בערוהיגט מיט אַ וואונק. דער אַנקעל איז ווייטער געבליבען זיצען ביים טיש, גלייכגילטיג, געזאָגט ווי פאַר זיך:

— אַז זי וויל זיך ברוגז'ען, זאָל זי זיך ברוגז'ען. — אַרויסגענומען אַ דיקע ציגאַר פון גאָלדענעם ציגאַרען-טאַש, איינע צוגעוואָרפען אהרן'ען, די אַנדערע אָבגעביסען, אויסגעשפּיגען, און געקייט אין מויל און געפרעגט אהרן'ען:

— וואס מיינסטו, דער נייער קאלעקטאר וואס איך האב אנגע־שטעלט פאר די הייזער דאון־טאון, ווי רופט מען איהם דארט, יודעל דער רעסטאראטאר, ער וועט זיין אלל־רייט?

— איך וויים ניט וואס דער אנקעל דארף נייע מענשען. אויף פרעמדע מענשען איז זיך קיינמאל ניט גוט צו פערלאזען, — האט זיך אהרן אבגערופען מיט מעהר דרייסטקייט.

— אויף פרעמדע מענשען איז זיך ניט גוט צו פערלאזען, הא אהרן, — האט דער אנקעל געזאגט גלייכגילטיג, אויפגעהויבען זיך, צוגעגאנגען צום שפיעגעל, איינגעשפיעגעלט זיך. ער האט, ווי זיין געוואהנהייט איז געווען, פון וועלכער ער האט זיך ניט געקענט אב־געוועהנען, ארויפגעשפיגען אויף דער האנד און געגלעט זיך די וויים־גרויע האהר וואס זיינען זעהר שטארק געוואקסען ביים קארק און זיך נאך געשווארצט ביי די ווארצלען.

— מאזעס לעבען, וועסט מיר אפשר צוליעב טהאן און פערזוכען פון מיינע מילכיגע קרעפלאך; איך האב זיי ספעשעל געמאכט פאר דיר, — האט זיך אנגערופען ראזע, וועלכע האט צייט מאזעס איז א חתן געווארען געפונען מעהר דרייסטקייט צום אנקעל, גערוצט איהם, וואס אהרן האט באין אופן ניט געקענט ברענגען איבער זיך.

דער אנקעל האט אבער ניט געענטפערט, צוגעגאנגען צו די טהיר פון מאשא'ס צימער, אנגעקלאפט און געזאגט מיט א בעפעהלע־רישען טאן:

— העי טשיילד, קום ארויס, די מאשין ווארט.

אהרן איז ווידער בלייך געווארען ווי די וואנד. נור ראזע האט איהם בערוהיגט מיט בליקען.

עס זעהט אויס, אז דעם אנקעל'ס שטימע האט אויך מאשא ניט געקענט ביישטעהן. באלד האט זיך די טהיר געעפענט און מאשא איז ארויס, א בלייכע. זי איז געגאנגען מיט פאמעלעכדיגע טריט, איז צוגעגאנגען צום אנקעל און איז געבליבען שטעהן.

דער אנקעל האט איהר אויפגעהויבען דעם קאפ מיט זיינע קורצע פעטע פינגער און זי אנגעקוקט:

— וואס איז דאס מעטער ווימה יו, מאשא?

מאשא האט פלוצים געלאזט העננען איהרע אויגען אויפ'ן אנ־קעל. איהרע אויגען זיינען גרויס געווען, גרעסער ווי געוועהנליך,

און גרויסע טרעהרען האבען אנגעפילט דעם גאנצען חלל פון אויג. זי האט געקוקט דעם אנקעל אין פנים אריין און געזאגט:

— מאסט אי מערי יו, אנקעל? אי קענ'ט, אי קענ'ט. — און די פיעלע זאפטיגע טרעהרען האבען אויסגערונען פון די אויגען און געפערעלט זיך פון די אויגען־הערלאך אראפ אויף די באקען.

דער אנקעל איז בלייך געווארען און איז געבליבען אהן ענטפער.

— מאשא לעבען, וואס טהוסטו?

— מאשא, מאשא, — האבען פאטער און מוטער אנגעהויבען שרייען.

— שאט־אפ! — האט דער אנקעל זיי איינגעשטילט מיט א שארפען פערלאכטענדען בליק.

— אלל־רייט, קיד, גאו אין שלאפען, — האט ער געזאגט צו מאשא'ן און איז ארויסגעגאנגען אהנע צו שענקען א בליק די דערשראקענע טאטע־מאמע.

12.

דער טייפעל נעהמט איהם.

דער אנקעל איז געקומען שפעט אין ביזנעס. ער איז געווען ערנסט געשטימט און גענומען זיך נאכקוקען די ארדערס. ער האט אבגעשראקען מענשען מיט זיין אנגעכמורעטען בליק און שווער אטהעמען. ער האט געהאלטען אין איין אויספרעגען די מענשען און זיך ארויסגעוויזען ניט פערטרויענדיג. זיין „אדיוטאנט" סעם איז ניט אבגעטראטען פון זיין זייט. איז איהם עפעס ניט געפעלען, האט ער פארווירפע געמאכט סעם'ען. גערעדט האט ער צו סעם'ען און גע־קוקט האט ער אבער אויף דעם שולדיגען, און דאס איז גענוג געווען, אז עס זאל פון יענעם דאס חיות ארויס.

ער איז ארויף צו די שניידער אויף דעם אויבערשטען שטאק. עס איז געווען סלעק־צייט און דער אנקעל האט געלאזען שניידען סטאק, כדי די ארימע לאנדסלייט זאלען האבען פון וואס א לעבען צו מאכען און, ווי יעדעס מאל, ווען דער אנקעל פלעגט לאזען שניידען סטאק,

איז ער יעצט אויך ארומגעגאנגען אנגעלאדען און אלע האבען מורא געהאט פאר איהם. נור צייט דער אנקעל איז א חתן געווארען, האט ער זיך אנגעהויבען צו שאנעווען און איז ניט ארייגעקומען אין שאפ אין די הייסע טעג, דורכדעם האט מען זיך ניט געריכט אויף איהם.

די שניידערס האבען טאקע געמיינט, אז דער אנקעל איז ניטא. און סעם, זייט דער אנקעל איז א חתן געווארען, האט אויך געגעבען א מאך מיט דער האנד און איז ניט געווען מעהר אזוי געטריי דעם אנקעל. דורכדעם האבען זיי זיך ערלויבט צו באלאמוטשען. עס איז אויך געווען איינער פון די הייסטע טעג. די היץ איז געווען אונמעגליך איבערצוטראגען אין דעם גיעדריגען לאנגען שאפ, וועלכער איז געווען איבערגעמאכט פון א בוידעם אין א ווערקשטעל. דער ציגעלנער דאך, וועלכער איז נאקעט געלעגען איבער די קעפ פון די ארבייטער, האט געבראטען פון די אנגעווארעמטע היץ. איבער'ן גאנצען לאנגען שאפ האט זיך געהערט א זים-הלשות'דיגער געשמאק פון גאז, וואס האט געדונגען פון די ראבערנע פייפס, מיט וועלכע די פלעט-אייזענס פון די פרעסערס זיינען געווען בעהעפטעט. די פרעסערס זיינען געשטאנען האלב-נאקעטע און האבען מיט זייערע אנגעהיצטע אייזענס געפרעסט די נייע וואלענע שטאפען. די פארע פון די גענעצטע שטאפען האט פייכט געמאכט די לופט און געווארפען א מיעדקייט. די מיעדקייט איז געקראכען אין די ביינער און איינגעשלעפערט דעם מארך. אלעמען האט זיך געוואלט שלאפען — פון גאז-געשטאנק און פון שוויים-גע-שטאנק. פיעלע האבען ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר-הרע פון שלאף און זיינען געפאלען אויף די שמוציגע מאשינען און געכאפט א דרעמעל. אנדערע, די שטיק-נעהערס, האבען אויפגעהאלטען זייער וואכעדיגקייט מיט א זמר'ל. יעקיל דעם חזן'ס האט זיך דערמאנט אן אלטען, אלטען ניגון פון ראש השנה מוסף, וואס דער אלטער חזן האט געזונגען אין קוזמינער שוהל — און א סך האבען זיך אויפגעכאפט פון שלאף צוליעב דעם ניגון און דערמאהנט זיך אן ראש השנה אין קוזמין. דער ניגון האט ארויסגערופען זיסע עראינערונגען, פון פיש און ציבעלעס, פון תהלים זאגען, פון גרינעם פעלד און קאלטען וואסער ביי תשליך, און נאך א סך זיסע זכרונות פון דער היים, מיט דעם היי-מישען הימעל, פון אלטען קוזמינער בית-עולם מיט דעם תשעה-באב-געשמאק, און פון ראזשינקע וויין און שבת פארנאכטליך מקוה געהן,

און עס האט זיך אנגעהויבען בענקען. דאס בענקעניש האט זיי מוטה געגעבען צו קעמפפען געגען די זיס־נורענדיגע גאז שטאפען און פייכטען לופט־רויך און אויפהאלטען זייער ענערגיע. מיט אמאל האט זיך שלמה'לע דארפס־געהער צולאזט איבער דער מאשין — אנגעהויבען צו יאגען די מאשין מיט די פיס — די לאנדסלייט האבען עס גערופען „מנחה־דאווגען“. ער כאפט אריין א מנחה. און חיים אקס האט זיך אנגערופען:

— הער, נור דו, גארגעל, וואס צולאזט דו זיך צו „מנחה“ אויפ'ן קול ?...

עס איז אוועק א שמועס פון דער היים. קוזמין האט אויפגעלעבט מיט אלע זיינע דערפער, וועגען, שענקען און פיש־יעזשערס. עס האט אויפגעלעבט דער אלטער רבי פון קוזמין, און ר' ליבוש'ל דיין, און דער אלטער חזן, און אלע געסלעך און ווינקעלעך פון קוזמין. פון קוזמינער בית־עולם זיינען אויפגעשטאנען די טויטע וועלכע רוהען אין טיעפען גראז הינטער די מצבות, און זייערע נשמות האבען געשוועבט צווישען די פרעס אייזענס און מאדעל־פארעס, אויף קאפאטעס און נייגעשניטענע הויזען. זיי האבען ניט געהערט, די קוזמינער, דעם אנקעל קומען. זיי האבען ניט געזעהן דעם אדיוטאנט סעם — זיי האבען געלעבט אין אלטען קוזמין, אין די פארנאכטען צווישען מנחה און מעריב, אין קוזמינער בית־המדרש.

— העי, קוזמין, וואס איז דער מעהר? ! — האט סעם אויסגעשריען — נו, יא. דער אנקעל לאזט שניידען סטאק, כדי די שנאדערס זאלען האבען וואס צו פרעסען. האבען זיי רעכט ! וואס טויג זיי ארבייטען, מען דארף סיי ווי סיי ניט די ארבייט. אז דער אנקעל וואלט מיר געהארכט—

נור דער אנקעל האט איהם איינגעשטילט מיט א בעוועגונג פון די הענד און געקוקט אויף קוזמין.

עס זיינען אלע געווען אידען, וואס ער האט געקענט פון זיין יוגענד. מיט א טהייל פון זיי האט ער פערבראכט אין איין חדר, ארומגעלאפען אין גאס, אהיים געטראגען שטעלען פון די אויבס־סוחרים פון מארק, און דערפאר געקראגען פערפוילטע אויבס. פיעלע פון זיי האט ער געקענט ווען זיי האבען געלעבט אין נגידות און עשירות און ער האט ניט געוואגט זיך צו גלייכען צו זיי. ער האט זיי אלע־

מען געקענט — און יעצט זיינען זיי אלע זיינע משרתים און האבען מורא פאר איהם, און זיינען שטיל געווארען ווען ער איז אריינגע־קומען. איהם האט זיך מיט אמאל אליין פערגלוסט צו הערען דער־צעהלען פון קוזמין — אלטע מעשיות, וואס איז איהם אנגעגאנגען ווען ער איז א קינד געווען, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז קיין אנדער לעבען האט ער ניט געהאט, נור דאס לעבען פון זיין קינד־הייט וועגען וועלכע זיי דערצעהלען דא.

— דערצעהלט, ר' שלמה, דערצעהלט וויטער פון קוזמין, — האט זיך אנגערופען דער אנקעל, נאך א לאנגען בעטראכטען זיך.

אבער ר' שלמה איז שטיל געבליבען. די לאנדסלייט זיינען ניט געוועהנט געווען צו רעדען מיט'ן אנקעל גלאט אזוי ווי מיט זייערס א גלייכען. זיי האבען געבויגען טיעף די קעפ איבער די רעק און הויזען וואס זיי האבען גענעהט, און פערווישט דעם שאפ מיט דעם קלאפען פון די מאשינען, און די פרעסערס האבען געזעצט מיט די פרעס אייזענס. פון וועלכע עס האט זיך געהערט דער ריגענדער גאז.

דעם אנקעל איז טרויעריג געווארען. א מינוט איז איהם דאס אלעס ניט פערשטענדליך געווען. צו וואס האלט ער דא אט די שעהנע בעלי־בתים פון קוזמין אין דעם שטיקענדען שאפ, איינגעשפאנט ביי דער נאדעל. צו וואס און פאר וועמען יאגט ער זיי און זיך, און מא־טערט זיי ביי די לאנגווייליגע ארבייט. א מינוט האט ער געקלעהרט. אפשר וואלט גאר בעסער געווען צו בעפרייען קוזמין און אליין אהיים צו פאהרען אין דער קליינער שטעדטעל און ווערען דער גרעסטער נגיד, מיט שבת, מיט יום־טוב — מיט צוויי גרויסע בולאנעס, ווי ר' יצחק דער אקסען־סוחר, זיין בעל־הבית, האט געהאט און צו לעבען דאס אלטע אידישע לעבען וואס ער האט געקענט פון זיין קינדהייט.

— און איהר געדענקט נאך ר' שלמה, דעם אלטען ר' יצחק? איהר געדענקט זיינע שבתים? אהיים געקומען פרייטאג מיט צוויי בולאנעס, איהר געדענקט? — האט זיך דער אנקעל אנגערופען מיט בעוואסערטע אויגען.

די אידען האבען מורא געהאט צו געדענקען דעם אלטען ר' יצחק אין דער צייט, ווען דער „אנקעל“ איז ביי איהם געווען א שמיים־יונג. נור דעם אנקעל'ס ווערטער האט זיי טיעף געריהרט און אז אונבעגרענצטע ליעבע האט זיי ארומגענומען פאר זייער וואוילטהע־

טער, וועלכער שעהמט זיך ניט מיט זיי און דערמאהנט זיך פון דעם אלטען ליעבען קוזמין, נאך וועלכען אלע בענקען.

— ווער געדענקט דאס ניט דעם אלטען ר' יצחק, א איד א מכנים אורח געווען, אודאי אין גן־עדן... — האט זיך דער אלטער אנגערופען.

— אודאי אין גן־עדן, הא, ר' שלמה, — האט דער אנקעל זיך פערקלעהרט וועגען גן־עדן און גיהנום־זאכען, וועגען וועלכע ער האט אין גאנצען פערגעסען... עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער האט זיין גאנץ לעבען פערשפיעלט, און ניט אנגעגרייט זיך קיין גן־עדן — און אפשר איז יעצט צייט אנצוהויבען לעבען פאר'ן גן־עדן: צו בויען א גרויסע שוהל. אלע קוזמינער לאנדסלייט זאלען זיצען אין שוהל און דאוונען, און ער זאל זיך דעם גאנצען טאג אבגעבען מיט „טשאַ־ריטי". פאר דער וועלט איז ער שוין צו אלט — צו שפעט אנגעהויבען. זאל כאטש זיין א צווייטע וועלט. און אפשר האבען די אלטע אידען רעכט — עס איז גאר ניטא קיין די־וועלט, נור דאס ריכטיגע לעבען איז ערשט אויף דער צווייטער וועלט...

איין מינוט האט געדויערט די אלע געדאנקען, וועלכע זיינען אזוי פלוצים דורכגעלאפען דעם אנקעל אין קאפ; איין מינוט נור האט געדויערט דאס אבזאגען זיך פון דער וועלט, פון מאשין, פון די אלע ענטציקענדע גענוסען מיט וועלכע ער האט זיך געפייניגט אין לאנגען ווארטען — באלד איז אלעס ווידער אין איהם לעבעדיג געווארען. ער האט זיך פלוצים אויפגעהויבען, דאס פנים האט בעקומען די מינע, פאר וועלכער אלע האבען געציטערט, די אויגען שטאַר־און־בעוועגליך, גלייכגילטיג, מיט דעם פעראכטענדען שמייכעל אויף די ליפען, און געזאגט צו סעם'ען:

— די ארבייט מוז פארטיג ווערען ביז דעם ערשטען. געדענק — באלטימאר. ווי מאסט דעליווער די גודס. — און אהנע צו שענקען א בליק די לאנדסלייט איז ער צוריק אראב אין זיין אפיס, געטומען זיך איינגראבען אין די בריעף, אין די אָרדערס, אין די ביכער, נור דער קאפ איז ניט געשטאנען צו קיין זאך. וויפיעל ער האט זיך ניט גע־פרואווט פעראינטערעסירען מיט די ביזנעס — עס איז איהם ניט געלונגען. אהיים געהן האט ער ניט געוואלט. די היים איז איהם געווען לאנגווייליג און ער האט מורא געהאט פאר איהר. צום

בעסטען וואָלט ער יעצט אריין צו מאשא'ן, זי ארויסגענומען מיט א מאשין ערגעץ־וואו אויף א זומער־פּלאַץ און געשטאַנען מיט איהר איבער נאכט, ענטציקט זיך מיט איהר פיגור, מיט איהר לאַכען, מיט איהר אין גאַנצען און געלעבט אין די זיסע פּערציקטע האָפנונגען, וועלכע האָבען אַנגעפילט זיין לעבען און זיינע חלומות דורך די צייט וואָס ער האָט געוואַרט אויף איהר... די ענטציקונגען האָבען נאָך ניט אויפגעהערט ביז איצט, און ער האָט זיך גאָר ניט געשראָקען פאַר איהרע רייד. ער האָט געוואוסט, אז ווען ער וויל קען ער אַלעס אויספיהרען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט. ער דאַרף נור איין וואונק געבען. נור ער האָט זיך עפּעס אַנגעהויבען צו שרעקען פיעל מעהר פאַר זיך אַליין. אינווענינג האָט זיך בעהאַלטען אין איהם א חשד, וואָס זאָגט איהם, אז ער איז שוין צו אַלט אַנצוהויבען א נייעם לעבען. אז דאָס לעבען, וואָס ער וויל, וועט ער ניט קריגען. ער וועט עס ניט קענען קויפען ניט מיט זיין געלד און ניט מיט זיין מאכט... ער האָט דעם געדאַנק ניט געוואָלט צולאָזען צו זיך און געקעמפּפט געגען איהם. און עפּעס ווי זיך אַליין צו איבערצייגען, אז ער בעזיצט נאָך די קראַפט אַנצוהויבען א נייעם לעבען, האָט איהם ארומגעכאַפּט א פּאַסיע צו טהאָן עפּעס א שלעכטע זאַך — צו אָפּפּערען מאשא'ן. עס האָט זיך איהם געגלוסט צו צופאָהרען מיט דער מאשין נאָך מאשא'ן, זי ארויסצונעהמען, איבערבלייבען מיט איהר ערגעץ־וואו איבער נאכט, צוברעכען זי, צוטרעטען זי — און ניט חתונה האָבען מיט איהר. געבען איהר פאַר דעמערזשעס — געלד, נדן, און ניט חתונה האָבען מיט איהר. ער האָט געוואוסט, אז ער קען עס אויס־פיהרען, אז עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס קען איהם קיינער גאָר ניט טהאָן.

אין זיין פאַנטאַזיע האָט ער שוין געזעהן מאשא'ן א צובראָכענע. זיצט אין דער היים א קלאָגענדע. זי, דער טאַטע, די מאַמע, קומען און בעטען זיך ביי איהם... אונגליקליך געמאַכט דעם קינד... און ער — געלד וועל איך געבען, נאָר חתונה האָבען וועל איך ניט. ער האָט זיך געקוויקט מיט דעם נקמה־געפיהל.

ער וואָלט עס אויסגעפיהרט אויך, נור אינווענינג אין האַרצען האָט איהם וועער געזאָגט, אז דאָס איז ניט דער ריכטיגער וועג. א פּאַטערליכעס געפיהל, וואָס האָט זיך אריינגע'גנב'עט אין זיין האַרץ

און איינגעפלאנצט געווארען צו מאשא'ן דורך דער צייט וואס ער האט זיך מיט איהר אבגעגעבען, האט געגען דעם פראטעסטירט. און דאן האט ער טיעף געפיהלט, אז ניט דאס וויל ער פון מאשא'ן. אז ווען ער וואלט נור דאס געוואלט — זי נור צו בעזיצען — וואלט ער שוין דאס לאנג געהאט. די גאנצע זאך, וואס ער האט אזוי לאנג געווארט אויף מאשא'ן און זיך מיט איהר אזוי פיעל אבגעגעבען — איז געווען דערפאר, וואס ער האט געוואלט — אז ז י זאל וועלען. זי זאל א ל י י ן וועלען — ניט דערפאר ווייל דער אנקעל וויל. ער האט געוואלט, אז זי זאל איהם ליעב האבען, גוט ליעב האבען און וועלען אזוי חתונה האבען ווי ער. אויף דעם האט ער געווארט. דאס איז געווען זיין גאנצע האפנונג די לעצטע יאהרען — דורך דער גאנצער צייט וואס ער האט זיך אבגעגעבען מיט איהר. ער האט דאס געזעהן אין זיין פאנטאזיע יעדען טאג און געקוויקט זיך מיט דעם — זי ווערט זיין ווייב. זי ווערט שוואך, בלייך, און ער האט רחמנות אויף איהר. זי ליגט אין קינדפעט, פון איהם אין קינדפעט. א בלייכע קוקט זי אויף איהם מיט איהרע גרויסע טרעהרען־אויגען, און ער האט רחמנות אויף איהר. אויף דעם האט ער געווארט, און דאס וועט שוין ניט זיין. אלעס וועט זיין: חתונה האבען, קינדער האבען, נור דאס וועלען — אז זי אליין זאל וועלען — דאס וועט ניט זיין. דאס האט ער נעכטען אין איהר בליק, אין איהר פערוויינטען בליק אזוי טיעף געזעהן. און פאר וואס זאל עס ניט זיין? פאר וואס קען עס ניט זיין מעהר? פאר דעם האט ער געהאפט, פאר דעם האט זיך געלוינט דאס לעבען, און דאס לאנגע ווארטען.

ער איז בייז געווארען. ווידער האט די פאסיע געברענט אין איהם. אז דאס קען ניט זיין, זאל גאר ניט זיין. צוטרעטען זי, צוברעכען און אוועקווארפען. א נקמה־געפיהל האט געברענט אין איהם. ניט איינמאל צוברעכען, נור יעדען טאג. חתונה האבען מיט איהר, צי זי וויל, צי זי וויל ניט. נור צוערשט מוז זי קומען זיך בעטען. ערניעדריגען זיך, בעטען זיך ביי איהם, אויף די פיס בעטען. קושען די הענד און בעטען זיך: האב חתונה מיט מיר. א, איך וועל זי שוין ברענגען אויף די קניען פאר מיר. און קינדער מוז זי האבען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט — אין קינדפעט ליגען פון אנקעל. און האלטען זי ווי א הונד, ווי א הינטעלע אנגעבונדען ביי מיר, ביים

בעט, זי זאָל וואַרטען אויף מיר אין בעט א האַלבע נאַכט — און איך מיט אַנדערע ווייבער. אָ, זי וועט זיך אויסריכטען ביי מיר.

עפּעס אינוועניג אין זיין הארץ האָט געצווייפעלט אין זיין שטאַרקיים. און די פאַטיע האָט געברענט דעם עפּעס אין הארצען צו איבערצייגען, אז ער וועט עס געווים טהאָן, און געברומט פאַר זיך:

— צי זי וויל יאַ, צי זי וויל ניט — קינדער מוז זי האָבען.

אין דעם איז ווער צוגעגאַנגען צו איהם. ער האָט אויפגעהויבען זיינע ברעמען און געזעהן מאשאַ'ס פאָטער, אהרן, שטעהט פאַר איהם אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, קוקט זיך ארום אויף אלע פיער זייטען אויב קיינער הערט ניט.

— אַנקעל, ס'איז געוועזן אַ מיסטייק. דאָס מיידעל האָט דערנאָך געוויינט אַ גאַנצע נאַכט. זי ווייסט ניט וואָס עס איז געוועזן מיט איהר.

דער אַנקעל האָט געוואוסט, אז דער איד זאָגט ליגען. ער זאָגט עס דערפאַר, ווייל ער האָט מורא פאַר זיין שטיקעל ברויט. נאָר דאָך איז עס איהם געווען אַנגענעהם צו הערען. האָט ער זיך פערטיעפט אין די בריעף, געלאָזט אהרן'ען רעדען און ניט געמאַכט זיך הערען.

— אין אַ פאָר טעג ארום, זי וועט זיך גוט אויסניכטערען, זאָל דער אַנקעל אריינקומען. אלעס וועט זיך ערקלעהרען.

— שאַט־אַפּ, מעהר זאָל קיין רייד ניט זיין. האָב ניט קיין מורא, איך וועל דיר ניט ארויסזעצען. אַי עם נאַט דהיס קיינד אָוו עי מען — פאַרלויפיג ניט, ביז דו וועסט ניט קריגען קיין בעשעפטי־גונג. נור פערשטעהסט דאָך, אז אויסהאַלטען דיך מיט דיין הויז, ווי ביז יעצט, קען קיין רייד ניט זיין. מאשא איז מיר יעצט גאָר ניט — שי דאָזנ'ט לייק מי. איך האָב גאָר ניט צו איהר, איך ווינש איהר אלעס גוטס און אז דו וועסט דאַרפען נדן פאַר איהר — פליעז, ווי יעדען מיין לאַנדסמאַן. אַי עם נאָט דהיס קיינד אָוו עי מען — נור פערשטעהסט דאָך, אַז עקסטראַ עקספּענסעס קען איך ניט. ווילסטו ביי מיר בלייבען — וועסטו דאַרפען צוריק ארויפגעהן אין שאַפּ אריין. אַז ניט וועל איך דיר געבען גוטע רעקאָמענדאַציעס.

— אַנקעל, וואָס רעדט דער אַנקעל! עס איז דאָך גאָר ניט געשעהן. דאָס מיידעל וועט דאָך פערשעהמט ווערען — וואָס רעדט דער אַנקעל!

דעם אַנקעל האָט עס זיס געטהאָן. ער האָט אַ מינוט אָבגעבויגען דעם בריעף און אָנגעקוקט אהרן'ען.

— סעם!

סעם איז געקומען צו לויפען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — פרעגט ער, ווייזענדיג אויף אהרן'ען.

סעם איז שטעהן געבליבען, געצווייפעלט אַ מינוט:

— דאכט זיך „גאָרגעל".

— גאָרגעל איז אָלל־רייט! — ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז ארויסגעגאנגען פון געשעפט אָהנע אַ בליק צו שענקען אהרן'ען.

— סעם, דהי גודס מוז געליפערט ווערען נאָך באָלטימאָר ביז דעם ערשטען, געהערט?

— יעס, אַנקעל.

דער אַנקעל איז ארויסגעקומען אויף דער גאַס. ער האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. די פאַסיע האָט נאָך אין איהם געברענט, און זיך וועלענדיג קיהלען איז ער אוועק צום „ווייבעל" (אַ זאַך וואָס ער האָט ניט געטהאָן זייט ער איז מיט איהר מאַן דורכגעקומען וועגען די קינדער). גענומען דאָס ווייבעל אין אַ בע־זונדערען צימער אריין, און אוועקגעזעצט זיך מיט איהר עסען גע־בראָטענע קאָטשקעלעך און טרינקען שנאַפּס. איהר מאַן, דער קאָ־לעקטאָר פון זיינע הייזער, האָט זיי געמוזט בעדיענען, טראָגען די גוטע זאַכען אין שטיבעל אריין. געלאָזט זיך פון איהם די קאָמאַשען אראָבציהען און גערופען איהם „גאַליציאַנער שמענדריק". דער אַנ־קעל האָט זיך גאַנגע'שפּור'ט (אַ זאַך וואָס האָט זיך זעלטען געטראָפען מיט איהם) און איז איבערגעבליבען ביים „ווייבעל" איבערנאַכט...

13.

מאשא טרעפט זיך מיט'ן אנקעל.

— וואס וועט יעצט זיין, ראזע, וואס? — האט אהרן מעלניק געוויינט.

אין דער היים איז געווען תשעה־באב. די שטובען ניט צוגע־ראמט א פאר טעג. מען האט ניט געגעסען, ניט געשלאפען. די איבעריגע קינדער זיינען געקומען צו פאהרען פון דער קאונטרי. דאס שוועסטערל ציליע, וועלכע האט קליינערהייט, ווען אהרן האט נאך געוואהנט אין האפקינס סטריט, געשפיעלט „מאוויעס“, איז יעצט שוין געווען אן ערוואקסענע פריילין, געגאנגען אין היי־סקוהל. און האט שוין געהאט איין אמביציעס צו ווערען א כלה; זי האט אם מעהרסטען אנגעברויעט און געוויינט, אז די שוועסטער געהט זי אונגליקליך מאכען. די איבעריגע קינדער, וועלכע האבען זיך שוין ערצויגען אין וואווילטאג, נור האבען נאך ווי אין א חלום געדענקט די ארימקייט פון האפקינס סטריט, האבען מעהר געפיהלט ווי פער־שטאנען דאס אונגליק. זיי האבען ניט געוויינט, נור זיינען ארומגע־גאנגען קינדיש־פערזארגט און ערנסט, און די קינדישע פערזארגטקייט האט מעהר געווירקט אויף מאשא'ן ווי דעם פאטער'ס טרעהרען. לאה'לע, די איינגסטע שוועסטערל, וועלכע האט פון קליינערהייט אן געהאט די געוואהנהייט צו שפיעלען די „אמעריקאן ליידי“, און האט געהאלטען אין איין פערריכטען דאס ענגליש אין שטוב, זי האט נור געקוקט מיט איהרע קינדישע אויגען אויף מאשא'ן. מאשא איז געווען איהר אידעאל, און זי האט ניט געוואוסט וואס צו זאגען. זי האט געפיהלט, אז מאשא טהוט אזוי — מוז עס אזוי זיין.

און דער פאטער, אהרן, איז ארומגעגאנגען אין שטוב הילפלאז און שוואך אזוי ווי זיינע קינדער, מיט א פערבונדענע קאפ און האט זיך געהאלטען אין איין ברעכען די הענד:

— וואס וועט יעצט זיין, וואס?

א שרעק האט ארומגעכאפט דעם איד פאר די ארימקייט וואס שטעהט איהם פאר. ער האט גאר ניט געהאט אין זיין לעבען, קיין

גלויבען אין זיך, קיין ענערגיע, נור די גונסט פון אַנקעל, וועלכע ער האָט געקויפט מיט זיין טאָכטער'ס גליק — און די גונסט שטעהט אין געפאָהר, זיין גאַנצע פּרנסה, זיין לעבען, זיין ברויט און דירה. ער האָט זיך געזעהן זינקען אין דעם אַבגרונד, פון וועלכען ער האָט זיך ארויסגעקריגען. דער איד האָט פערלוירען פון וואָג, וואָס ער האָט צוגענומען דורך דער צייט וואָס איז איהם גוט געגאַנגען — דער איד האָט אָנגעהויבען אויסצוזעהן ווי אין די אַמאָליגע יאָהרען, ווען ער האָט געאַרבייט ביים אַנקעל אין שאָפּ.

נור די מוטער, ראָזע, האָט זיך ניט אונטערגעגעבען. צוערשט האָט זי געלאַכט פון דער גאַנצער געשיכטע: די מויד האָט זיך דעם קאָפּ פערדרעהט, זי וועט זיך אויסשלאָפען וועט זי ניכטער ווערען. אָבער אז זי האָט געזעהן, אז די מויד האָט זיך אויסגעשלאָפען און איז ניט ניכטער געוואָרען — האָט זי גע'טענה'ט צו מאשא'ן, אז זי האָט שוין קיין רעכט ניט חרטה צו האָבען.

— יעצט געהסטו חרטה האָבען? צו שפּעט, מיין טאָכטער. האָסט איהם ארומגעפיהרט ביי דער נאָז פאַר פיער יאָהר. ער האָט פערשפּיעלט זיין לעבען איבער דיר; ער וואָלט געקענט חתונה האָבען מיט דער שעהנסטער און בעסטער מיידעל, ניט מיט אזא שנאָרעריין ווי דו, וועלכער ער האָט א קליידעל געקויפט — יעצט געהסטו חרטה האָבען? יעצט, ווען ער האָט זיך געלאָזט קאָסטען אזוי פיעל געלד פאַר דיר, און געוואַרט אויף דיר אזוי לאַנג, האָסט דו נאָך דערנאָך חרטה? צו שפּעט, מיין טאָכטער, צו שפּעט. האָסט בעדאַרפט חרטה האָבען ווען ער האָט דעם ערשטען דאָלאַר זיך געלאָזט קאָסטען אויף דיר, ווען דו ביזט נאָך א קליינע געווען, בעפאָר ער האָט דיין טאַטען א דזשאָב געגעבען — אויף האָפּקינס סטריט. אויף האָפּקינס סטריט האָסטו בעדאַרפט חרטה האָבען, ניט יעצט.

— אוי, ראָזע, עס איז שוין סיי ווי סיי צו שפּעט. דער אַנ־קעל וויל מעהר ניט הערען און געדענקען דערפון.

מאשא האָט איינגעזעהן, אז די מאַמע האָט רעכט, נור דאָך האָט זי זיך ניט געפיהלט שולדיג. עס איז אַלצדינג געוואָרען אזוי אָהן איהר ווילען. זי האָט ניט געוואוסט, ווען זי איז א קינד געווען, וואָס עס הייסט חתונה האָבען. ערשט יעצט האָט זי עס דערפיהלט. און פאַר וואָס זי האָט זיך אם מעהרסטען געשראָקען איז געווען — וואָס

זי וועט שטענדיג, שטענדיג שוין זיין מיט'ן אנקעל צוזאמען... געהן שטענדיג מיט'ן אנקעל, זיין שטענדיג מיט'ן אנקעל. זי האט דעם אנקעל ניט פיינט געהאט, פערקעהרט, זי האט איהם זעהר גערן געהאט, און זי איז איהם זעהר דאנקבאר געווען — נור עס איז געווען לאנגווייליג מיט'ן אנקעל. און זי האט זיך געשראָקען פאר לאנגווייליגקייט.

— און וואס בין איך שולדיג, מאמע? איך בין ניט שולדיג.

— ווער דען איז שולדיג? איך בין שולדיג? אויף מיר האט ער זיך געלאזט געלד קאסטען? מיך האט ער געשיקט אין היי־סקוהל? פאר מיר האט ער געהאלטען מוזיק־טיטשערס? איבער דיר האט ער רואינירט זיין לעבען. ער וואלט געקענט קריגען א ליידי, א פוירסט קלאס אמעריקאן ליידי. ווען נור ער וואלט געוואלט. ער האט אבער ניט חתונה געהאט, געווארט אויף דיר — וואס מיינסטו, דו האסט איהם דעם קאפ פערדרעהט און יעצט ווילסטו ניט? מיט ווען שפיעלסטו זיך? וואס מיינסטו, ער איז דיין גלייבען? דו ווייסט, ווער דער אנקעל איז, דו ווייסט?

מאשא האט ניט פערשטאנען, וואס די מאמע מיינט. זי האט ניט פערשטאנען פארוואס זי האט דעם אנקעל דעם קאפ פערדרעהט. זי האט ניט פערשטאנען, וואס זי האט געטהאן אזעלכעס דעם אנקעל, פאר וואס דער אנקעל דארף אזוי בייז זיין. עס האט זיך איהר גע־דאכט, אז די „מא" און „פא" קענען גאר ניט דעם אנקעל; אז זי וועט אהין געהן און וועט איהם אלעס זאגען, און דער אנקעל וועט אלעס באלד גוט מאכען — ווי ער טהוט יעדעס מאל ווען עס איז טראָבעל.

— איך וועל אהין געהן צום אנקעל, איך וועל איהם אלעס זאגען, איהר וועט זעהן, דער אנקעל וועט ווידער גוט ווערען — האט מאשא געזאגט.

— שוין צו שפעט, צו שפעט, ער וויל ניט הערען און געדענקען מעהר — האט אהרן געוויינט.

— וואס צו שפעט? עס איז גאר ניט צו שפעט! — האט ראזע געשריען אויפ'ן מאן — וואס פערקלאגסטו מיר דעם קאפ? נאר איינער — האט זי געקנייפט דעם מאן — לאז זי זיך נור זעהן מיט'ן אנקעל, ער וועט איהר שוין די נארישקייט ארויסשלאגען פון קאפ.

גנעה, קלינג אָן דעם טעלעפאָן, רוף אָב דעם אַנקעל! — האָט זי גע־שריען אויפ'ן מאַן — וואָס שטעהסטו ווי אַ לייםענער גולם?

אהרן האָט געפאָלגט די ווייב. ער האָט איינגעזעהן, אַז זי האָט רעכט, ווי תמיד. ער איז צוגעלאָפען צום טעלעפאָן מיט האַריז־קלאַפּעניש.

דער אַנקעל האָט געלאָזט לאַנג וואַרטען אויף זיך ביים טעלעפאָן. צוערשט געלאָזט זאָגען, אַז ער איז ביזי; אַז ער איז ניטאָ, און אַז מען איז איהם געגאַנגען זוכען. נור דערנאָך, זעהט אויס, האָט ער זיך אַליין ניט געקענט בערוהיגען און געלאָזט אַברופען דעם טעלעפאָן צו מאשאַ'ן. אַז ער האָט דערהערט מאשאַ'ס שטימע דורכ'ן טעלע־פאָן, איז ער ווייכער געוואָרען. ער האָט זיך אָבגערעדט מיט איהר, אַז זי זאָל קומען זעקס פאַרנאַכט אין סטאָר, פון וואַנען ער וועט זי ארויסנעהמען אין אַ „קווייעט ליטטל פּליים", וואו זיי וועלען קענען האָבען אַ „טאָק".

ארום זעקס אַ זייגער פאַרנאַכט איז מאשאַ צוגעגאַנגען צום אַנקעל'ס סטאָר. זי איז געוועזן אָנגעטהאָן אין איהר ענגליש־געשניי־טענעם ציגעל־קאָלירענדיגען הערבסט־סוט; אויפ'ן קאָפּ, דעם בריי־טען טונקעלען פּילצענעם הוט, וואָס איז דאָן נור וואָס מאָדע געוואָ־רען. זי האָט ניט געוואַרט אויפ'ן אַנקעל פאַר דער טהיר, ווי זי פלעגט עס אימער טהאָן, נור איז גלייך אריינגעגאַנגען אין געשעפט אריין. סעם איז איהר אַקעגענגעלאָפען, זי פריינדליך בעגריסט, און איז געלאָפען אָנזאָגען דעם אַנקעל. דער אַנקעל איז געוועזן פערנומען מיט אַ רייזענדען אין זיין פּריוואַט אָפיס, וואָס איז געוועזן אין אַן אָבגעצוימטען ווינקעל פון גרויסען סטאָר, אין וועלכען עס איז גע־שטאַנען די קאַסע און וואו עס איז געזעסען דער בוכהאַלטער. דער אַנקעל האָט זיך ניט געלאָזט שטערען, געהייסען סעם'ען ער זאָל מאשאַ'ן איינהאַלטען אַ מינוט, ער וועט באַלד ארויסקומען, און ער האָט ארויסגעקלאַפּט דורך די שויבען פון אָפיס מיט זיינע פינגער: „האַלאָו, מאשאַ, אַי עם רעדי אין אַ מינוט". סעם האָט שוין דער־שמעקט, אַז עס איז עפּעס וואָס פאָרגעקומען צווישען דעם אַנקעל און מאשאַ'ן, און געטראַכט זיך, אַז ווי עס זאָל ניט זיין, איז גוט אָבצו־היטען מאַנעם דעם קאָזין'ס עצה וועלכער האָט איהם געראַטהען: „חנפ'ע דיך צו צו מאשאַ'ן. ביזט יעצט ביי איהר אין די הענר".

מאשא איז איהם געפעלען, זייט דער אנקעל האט געצויגען זיין אויפמערקזאמקייט אויף איהר. און סעם האט בענוצט יעדע געלעגנהייט, וואס עס האט זיך איהם געמאכט, צו בעקענען זיך מיט מאשא'ן, ארויסצואווייזען צו איהר פערעהרונג. אויך יעצט האט סעם געהאלטען אין איין ריזומען איהר סוט, וועלכען דער אנקעל האט געקויפט פאר א סעמפעל, און צוגעגעבען, אז ווען א „באיער“ פון א גרויסען סטאר אין שיקאגא וואלט זי געזעהן אין דעם סוט, וואלט ער, סעם, געקענט מאכען א פאר שעהנע דאלאר. ער וואלט געווען אנגענומען דעם ארדער און וואלט איהם געווען פערקויפט צו זיינם א פריינד, א מאנופעקטשורער פון קלאוקס. און נאך האט ער צוגעגעבען, אז ווען ער האט זי, מאשא'ן, פאר א „מאָדעל“ — עס רעדט זיך נאר אזוי — וואלט ער באלד אוועק פון אנקעל און אליין געווארען א מאנופעקטשורער פון קלאוקס, ווייל וואס מאשא טהוט אן, זעהט אוים אויף איהר מיט „דיגניטי“ (דאס איז געווען דער גרעסטער קאמפלימענט, וואס סעם האט געקענט זאגען צו א „לידי“). נור לאנג פרעהען זיך האט איהם דער אנקעל ניט געלאזט. דער אנקעל איז באלד ארויסגעקומען פון זיין פריוואט אפיס, געווארפען עפעס א בליק אויף סעם'ען, קיין ווארט ניט גערעדט, נור פערקנייטשט דעם שטערען, און אהנע א ווארט צו זאגען אויך צו מאשא'ן, האט ער זי אנגענומען אונטער'ן ארעם און איז מיט איהר ארוים פון געשעפט.

אז זיי זיינען ארויסגעקומען אין גאס ארוים האט זיך מאשא אנגערופען אויף ענגליש:

— אנקעל, דו ביזט זעהר בייז אויף מיר?

דער אנקעל האט איהר גאר ניט געענטפערט. נור האלטענדיג זי פעסט אונטער'ן ארעם, איז ער מיט איהר געגאנגען אויפ'ן טראטואר, קעמפפענדיג שווער געגען דעם שטראם מענשען, וואס האט זיך געגאסען פון אלע ווינקעלעך, פון אלע געשעפטען אויף דער גאס ארוים, און געאיילט זיך צום עלעווייטעד סטיישאן. עס איז געווען די שטונדע, ווען די געשעפטען שליסען זיך, און די גאסען זיינען פינסטער געווען פון מענשען. זיי האבען איבער'ן וועג ניט געקענט קיין ווארט רעדען. דער אנקעל האט זי געצויגען מיט זיך.

— וואוהין געהען מיר, אנקעל? — האט מאשא געפרעגט.

— ווילסטו ניט עסען מיט מיר? — האָט דער אַנקעל געזאָגט, אָהנע צו קוקען איהר אין פּנים אַריין.

— געוויס, איך וויל.

— טאָ קום.

זיי זיינען אַריין אין אַ שמאָל געסעל. דאָרט האָט זי דער אַנקעל אַריינגעפיהרט אין אַ בעקאַנטען אונגאַרישען רעסטאָראַן. דער ווירטה האָט דערקענט דעם אַנקעל, זיי געגעבען אַ פּלאַץ אין אַ ווינקעל, אַז מען זאָל זיי ניט שטערען. דער אַנקעל האָט בעשטעלט עסען און אונגאַרישען וויין.

ביים עסען איז דער אַנקעל נאָך אַלץ ערנסט געבליבען, געשוויגען, זעלטען ווען געקוקט אויף מאשאַ'ן, געווען פערקלעהרט. כאָטש געגעסען האָט ער מיט אַפּעטיט און פיעל וויין געטרונקען, און פון ציים צו צייט אויפגעפאָדערט מאשאַ'ן צו טרינקען.

— אַנקעל, מאַך ווידער, אַז עס זאָל גוט זיין. דו קענסט עס שטענדיג אַזוי גוט מאַכען — האָט זיך מאשאַ פּלוצים אָנגערופען, אַרויפלעגענדיג איהר מיידעלשע האַנד אויפ'ן אַנקעל'ס האַנד.

— וואָס זאָל איך גוט מאַכען?

— דו ווייסט. ביי אונז איז אַזוי שלעכט יעצט — פּאַפּאַ וויינט, מאַמאַ וויינט.

— פאַר וואָס וויינען זיי? — האָט דער אַנקעל געפרעגט וואונדערענדיג זיך — האָט עפּעס פּאַסירט?

— האָבען מורא, אַז דו זאָלסט פּאַ ניט אַבזאָגען פון דער שטעלע.

— פאַר וואָס זאָל איך פּאַ אַבזאָגען פון דער שטעלע?

— דו ווייסט פאַר וואָס... — האָט מאשאַ געזאָגט פערשעהמט, געשוויגען אַ מינוט, פּלוצים אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געקוקט פריי און קינדיש דעם אַנקעל אין פּנים אַריין, און געזאָגט מיט אַ קינדיישע, אָבער זיבערע שטימע:

— איך ליעב דיר, אַנקעל. איך ליעב דיר זעהר. איך ליעב דיך מעהר ווי מיין „פּאַ“ און מעהר ווי מיין „מאַ“. פיליייכט ביזטו צו אַנדערע שלעכט, נור צו מיר ביזטו שטענדיג געווען גוט, שטענדיג זעהר גוט. און איך וועל דיר שטענדיג ליעב האָבען, קיינמאָל ניט לאָזען קיין שלעכט וואָרט רעדען אויף דיר. איך ליעב דיך. דו ביזט מיין טהייערער, טהייערער אַנקעל,

— שוויַיג, מאַשאַ, שוויַיג — האָט דער אָנקעל געבורטשעט ווי פאַר זיך — טרינק וויַין, טרינק, פּליעז.

— איך קען ניט — האָט מאַשאַ צוגענומען דאָס גלאָז פון איהרע ליפּען און האָט עס באַלד אָוועקגעשטעלט — ליסטען, אָנקעל, — האָט זי זיך אָנגערופען, און איז צום ערשטען מאָל רויט געוואָרען, רעדענדיג מיט'ן אָנקעל און איהרע אויגען האָבען אָנגעהויבען שיינען מיט אַ נאַסען גלאַנץ — איך האָב ניט געוואוסט ביז איצט וואָס עס מיינט חתונה האָבען. יעצט ווייס איך. און איך דענק. און איך דענק, אַז אונז חתונה האָבען — איז ניט גוט... עס וועט ניט גוט זיין... איך וויל זיין מיט דיר אין דער היים ווי אַ טאָכטער. איך וועל דיר ליעב האָבען ווי מיין טהייערען, טהייערען אָנקעל — ניט ווי דו ווילסט. דענקסט דו ניט אַזוי?

דער אָנקעל האָט געשוויגען, געטרונקען דעם וויַין שווער, און אויפגעמונטערט מאַשאַ'ן.

— טרינק, מאַשאַ, פּליעז, טרינק.

— דאָנ'ט, אָנקעל, דאָנ'ט — האָט מאַשאַ געזאָגט און אָוועקגענומען דאָס גלאָז פון אָנקעל און ניט געלאָזט איהם טרינקען — איך ליעב ניט ווי דו טרינקסט היינט. איך ליעב ניט — דאָנ'ט, דאָנ'ט, ענטפער מיר, פּליעז, ענטפער. פאַר וואָס רעדסטו ניט מיט מיר היינט?

דער אָנקעל האָט זי אָנגעקוקט און געשמייכעלט גוט און מיט ליעבע צו איהר.

— ליעבסטו ניט, הייסט עס, דעם אָנקעל. ווי, מאַשאַ? איך בין צו אַלט פאַר דיר, וואָס? איך פּאַס דיר ניט. יעס, מאַשאַ — האָט דער אָנקעל געלאַכט און געמאַכט מאַשאַ'ן אויך צו לאַכען און פון דעם גאַנצען געשפּרעך איז עפּעס גאָר ניט געוואָרען.

— אָ, אָנקעל, אַ אָלד מען, רעד ניט אַזוי. אַי לייק יו, יו אַר מאַי אָלד גוד אָנקעל. איך וועל שטענדיג זיין מיט דיר, איך וועל וואָהנען מיט דיר אין דעם נייעם הויז וואָס דו האָסט אויפגעפיקסט — אַי לייק איט — יו אָלד דיער אָנקעל.

דער אָנקעל האָט צוגערופען דעם קעלנער און בעצאָהלט. אַרויס־געהענדיג האָט ער זיך אָנגערופען צו מאַשאַ'ן:

— דו ווילסט געהן מיט מיר?

— אומעדום, אנקעל.

ארויסקומענדיג האט ער צוגערופען אן אויטאמאביל און געהייסען זיך פיהרען הארלעם וועסט.

— איך וויל דיר ווייזען די נייע מעבעל, דער טאפעצירער האט שוין אויפגעפיקסט די מעבעל. אלעס איז שוין פארטיג. איך וויל, אז דו זאלסט זעהן.

מאשא איז טרויעריג געווארען און געשוויגען. פלוצים האט זי זיך ווידער אנגערופען :

— אנקעל, פאר וואס ענטפערסטו מיר ניט?

— וואס?

— דאס, וואס איך האב געזאגט דיר —

— וואס, וואס?

גלויבסטו ניט, אז עס איז בעסער פאר אונז, אז דו זאלסט בלייבען מיין אנקעל, מיין גוד, גוד פא, און איך דיין טאכטער — ווי מיר זאלען חתונה האבען?

— עס איז אלל־רייט, מאשא. שווייג, שווייג — און זיי זיינען שוין שטיל געבליבען איבער'ן גאנצען וועג נאך הארלעם.

14.

דאס בלויע צימער.

דער אנקעל האט אריינגעפיהרט מאשא'ן אין דעם הויז אריין, וואס ער האט אויסגעריכט אויף צו וואהנען נאך דער חתונה. דאס הויז איז שוין געווען אין גאנצען איינגעריכטעט. די מעבעל האט נאך פריש געשמעקט מיט לאק, די פארהאנגען האבען שוין געהאנגען, און דאס גאנצע הויז האט געווארט אויף די איינוואהנער. דער אנקעל האט ליכטיג געמאכט אין אלע צימערען און עס האבען אנגעהויבען צו פינקלען די געשליפענע גלאז־וואַרג, די וואזאנען, די פארצעלאיענע הינד און קעץ, מיט וועלכע אלע צימערען זיינען פול געווען. דער אנקעל האט ארומגעפיהרט מאשא'ן פון איין צימער אין אנדערען. די צימערען זיינען געווען רייך אויסמעבלירט, לויט דעם געשמאק פון

אַן אַלל־רייטניק, היימיש ווארם, מיט אַ סך מעבעל, קליינע שטיקלעך און זעהר פיעל אַנגעשטעלטע קליינינקייטען. די „פּארלאר" האָט געמאכט דעם איינדרוק ווי אַ קראם פון עלעקטרישע לאָמפּען און פּאר־צעלאַיענע הינד. און דער אַנקעל האָט יעדעס מאָל איבערראשט מאַשאַ'ן מיט אַ נייעם ליכט־עפעקט. דאָ האָט אַ קאָץ ארויסגעשטארט אַ פּאַר געלע לייכטענדע אויגען. באַלד האָט זיך אַ הענגעל וויינ־טרויבען פון אַ שראַנק אראָב אַנגעהויבען צו לייכטען און באַלד אַן אַנדער שטיק גלאָז־וואַרג. מען האָט געזעהן, אַז דער אַנקעל האָט זיך זעהר אָבגעגעבען מיט דעם אויסמעבלירען די צימערען און האָט אין זיי אריינגעלעגט זיין ליעבע און זיין פאַנטאַזיע. נור אַם מעהר־סטען האָט געטראָגען שפּורען פון זיין אויפמערקזאַמקייט דער שלאָף־צימער. דער שלאָף־צימער איז געווען איינגעאָרדענט מיט די צערט־ליכקייט פון אַ גראָבען מענשען. אַלצדינג אין צימער איז געווען בלוי. די ווענד בעמאָהלט מיט ביליגע לאַנדשאַפטען, וועלדער און טייכען, באַדענדיגע פרויען, טאַנצענדע פעען, און דער באַלקען ווי אַ נאַכט־הימעל מיט שטערען. אַ בלויער פראַנצויזישער גרויסער דיוואַן האָט צוגעדעקט דאָס גאַנצע צימער. דאָס בעט איז געשטאַנען אויף אַ פּיעדעסטאַל בעהאַנגען מיט אַ בלויע זיידענע חופּה, נור דאָס ליכט האָט ניט אויסגעהאַלטען דעם סטיל. דאָס ליכט איז אויך דאָ גע־ווען ווי אין „פּאַרלאַר", פערשיעדען־פאַרביג, רויט, בלוי, העל, און דאָס האָט צושטערט די האַרמאָניע פון צימער. דער אַנקעל האָט גע־געבען אַ דריק אין אַ קנאָפּ און אַ עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ, וועלכע איז געשטאַנען אין אַ צווייטען צימער און איז געווען בעהעפטעט מיט דעם שלאָף־צימער, האָט פּלוצים אַנגעהויבען צו שפּיעלען.

דער אַנקעל האָט זיך אַם לענגסטען אָבגעשטעלט אין שלאָף־צימער און געגומען זיך זעהר זאָרגפעלטיג בעטראַכטען דאָס בעט, מיט אַלע איינצעלהייטען. מאַשאַ איז רויט געוואָרען און דאָס האַרץ האָט איהר אַנגעהויבען צו קלאַפּען. זי האָט געוואָלט וואָס שנעלער ארויס פון דעם צימער. דאָס צימער מיט דער בעט אויף דעם פּיע־דעסטאַל האָט זי אָן עפּעס דערמאָנט און ארויסגערופען ביי איהר אַנגסט, אַ הייסע ציטערענדע אַנגסט — ווי מ'וואָלט אַ צום טויט־פער־אורטהיילטען געוויזען דעם עשאַפאָט, אויף וועלכען עס וועט ווע־רען אויסגעפיהרט זיין טויט־אורטהייל. און דאָך האָט אַ געהיימע

קראפט זי געצווינגען צו קוקען אויף דעם בעט. דאס צימער איז איהר פארגעקומען אזוי ווי אלט בעקאנט, ווי זי וואלט עס אמאל אין חלום געזעהן, און זי האט געפיהלט א געוויסע משפּחה'דיגע נאהענטקייט צו דעם צימער, און צו דער בעט, ווי א קראנקער צום טויט. זי האט זיך געשראקען פאר דעם געדאנק, און פרובירט ארויסגעהן פון צימער. דער אנקעל אבער איז געבליבען זיצען אויפ'ן ראנד פון בעט און זי אריינגערופען:

— וואו לויפסטו, מאשא? בלייב דא. ווי געפעלט עס דיר, הא?

— אה, שעהן — האט מאשא אבגעענטפערט, קוקענדיג ערגעץ אן א זייט.

— שעהן, וואס? — האט דער אנקעל געלאכט, געגעבען א דריק א קנאפּ אין וואנד, און דאס גאנצע צימער איז בעגאסען געווארען מיט א בלוט־רויטעס ליכט, וועלכע האט די בלויע פארבען פון צימער געמאכט געל, און דאס גאנצע צימער האט מיט אמאל אנגענומען א קאליר ווי ניט פון דער וועלט. אלעס איז פערוואנדעלט געווארען אין עפּעס געהיימניספולעס, די מעבעל, די פארבען פון די ווענד, און דער אנקעל, ווי א פעטע געלע חיה, איז געזעסען אויפ'ן בעט...

— נור דאס ליכט האט ניט לאנג געדויערט. באלד האט דער אנקעל געגעבען א דריק אן אנדער קנעפּעל און דאס צימער איז בע־גאסען געווארען מיט א בלויעס ליכט, א ווייסעס ליכט. דער אנקעל האט גערן געהאט די ליכט־עפעקטען און ער האט בעזארגט דאס שלאפ־צימער מיט פערשיעדענע ליכט־קאמבינאציאנען. און די עלעקטרישע פּיאנאלא האט געהיימניספול געשפּיעלט א ביליגען וואלצער פון א צווייטען צימער ארויס...

— נו, ווי גלייכסטו דאס, מאשא?

— א, שעהן!

— וואס קומט אבער ארויס, אז דו האסט מיך ליעב נאר ווי אן אלד גוד אנקעל — ניט מעהר ווי אן אלד גוד אנקעל. ווי האסטו געזאגט, מאשא? ווי אן אלד גוד אנקעל.

— פּליעז, רעד ניט אזוי, אנקעל, איך גלייך ניט ווי דו רעדסט.

— ליסטען, מאשא — איז דער אנקעל פּלוצים ערנסט געווארען. איך מוז מיט דיר רעדען אפען. דו ביזט שוין מעהר קיין קינד ניט.

דו פערשטעהסט וואס איך מיין. קיין גוד אלד אנקעל וויל איך ניט זיין, איך האב קיין חשק ניט, איך וויל עס ניט.

מאשא איז שטיל געבליבען, האט געבויגען דעם קאפ צו דער ערד.

— וועלל, איך בין צופריעדען וואס עס איז יעצט ארויסגעקומען און ניט שפעטער — האט דער אנקעל ווייטער גערעדט — יעצט וועט צום וועניגסטענס קיין טראבעל ניט זיין. דאס הויז קען איך פערדינגען, אדער אפשר עפעס אנדערש טהאן דערמיט.

— ביזט בייז אויף מיר, אנקעל? — האט מאשא געפרעגט.

— בייז? פאר וואס זאל איך זיין בייז? פאר דעם געלד וואס דו האסט מיך אפגעקאסט? אה, אה, מיינע לאנדסלייט קאסטען מיך אזוי פיעל. ניין, איך בין ניט בייז, איך בין ניט גוט. און פיליכט האסטו שוין וועמען, דארף מען חתונה מאכען, שיק דעם פאטער צו מיר. וואס איך טהו פאר אלע מיינע לאנדסלייט, וועל איך טהאן פאר דיר אויך. און איך ווינש דיר גליק, מאשא. דער יונגער מאן, ווען ער איז פעהיג צו עפעס, קען ער קומען צו מיר, פיליכט וועל איך עפעס קענען טהאן פאר איהם.

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען אויפ'ן אנקעל. זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם ווי א קינד צו א פאטער, און די שפראך וואס ער האט גערעדט יעצט, האט זי קיינמאל פון איהם ניט געהערט, און זי האט מורא געקריגען פאר איהם. דאך איז זי געווען צוגעוועהנט צו איהם, און זי איז צוגעגאנגען צו איהם און געפיעסטשעט זיך צו איהם, ווי א קינד צו א גרויסען, פאר וועלכען עס האט מורא:

— דיער אנקעל, פליעז רעד ניט אזוי. איך ווייס ניט וואס איך זאל טהאן. אין בין א נאריש מיידעל. דו האסט רעכט, דו האסט אזוי פיעל גוטעס געטהאן מיט מיר, מיט מיין פא, מיט מיין מא — און איך בין אזוי שלעכט, אזוי נאריש. מאי גוד, גוד אנקעל — און זי האט בעהאלטען איהר קאפ אין זיין האלז, און הייסע טרעהרען און א קינדישער קוש, וואס זיינען געקומען פון אימה און אונבעהאלפענקייט האבען געווארעמט דעם אנקעל'ס אלטע הארטע הויט.

א מינוט האט עס איהם גוט געטהאן, און ער האט זיך געלאזט קושען. נור באלד האט זיין אינערליכער מענגליכער שטאלץ פראטעסטירט געגען די אונשולדיגע קינדישע קושען. ער האט זי געוואלט

ארומגעהמען און קושען אין מויל אריין, ווי א מאן א ווייב, נור איהרע טרעהרען האבען איהם צוריקגעהאלטען דערפון, ווייל די טרעהרען האבען זי קינדיש געמאכט, און ער האט בענעהרט צו קושען די פרוי אין איהר... האט ער זי אראבגענומען פון זיך און אבגערוקט זי:

— דו פערגעסט זיך, מאשא, דו ביזט שוין מעהר ניט קיין קינד, דו ביזט אן ערוואקסען מיידעל.

מאשא איז רויט געווארען, פערשעהמט, איהרע טרעהרען זיינען געבליבען העננען אין מיטען איהרע אויגען, און זי האט געקוקט מיט נאסע אויגען אויפ'ן אנקעל און ניט געוואוסט וואס צו טהאן.

— ווילסט אהיים געהן? — האט דער אנקעל זי געפרעגט.

— יא — האט מאשא געשאקעלט מיט'ן קאפ.

דער אנקעל האט אויסגעלאשען דאס ליכט, ווער פארגעלטיג פערשלאסען די טהירען פון הויז, אויף מאשא'ן האט ער זיך ניט ארומגעקוקט, ווי זי וואלט דא ניט געווען. אויפ'ן וועג, בעפאר ער האט זי אראבגעלאזט פאר איהר הויז, האט ער געזאגט צו איהר:

— זארג דיך ניט, מאשא, אלעס וואס איך וועל קענען טהאן פאר דיר, וועל איך טהאן, ווי פאר אלע מיינע לאנדסלייט און משפחה — און ער איז אוועקגעפאהרען.

אין דער היים האבען „פא" און „מא" געווארט מיט אנגסט אויף מאשא'ן. נאר מאשא האט זיי גאר ניט געענטפערט אויף זייערע פרעגענדע בליקען, און איז אריין צו זיך אין צימער.

אהרן האט עפעס נאכגעשריען און געוואלט פרעגען, נור די ווייב האט איהם געצופט ביים ארבעל און געברומט צו איהם:

— לאז זי געהן, היינט פרעג זי ניט.

אהרן האט איינגעזעהן, אז דאס ווייב האט רעכט, ווי תמיד.

מאשא איז געלעגען א גאנצע נאכט. דורך דער נאכט איז איהר קלאהר געווארען, אז זי האט ניט מעהר קיין רעכט אויף קיין גליק, אז זי איז אויפגעצויגען געווארען מיט א שנור אויפ'ן האלז, אז מען האט זי פערקויפט, ווען זי איז נאך א קינד געווען, פאר דער בעקוועמליכקייט פון „פא" און „מא" און פון איהר גאנצע משפחה. זי האט זיך דערמאנט אן דאפקינס סטריט, בעפאר דער אנקעל האט זיך פאר זיי אנגענומען, ווי זי איז געווען די „קליינע מאמע" פון הויז. זי האט געשמייכעלט דערמאנענדיג זיך, ווי זי האט אבגענארט דעם

גראָסערי־מאַן און דעם בוטשער מיט דעם צויבער־וואָרט: „פּאַ אַר־בייט שוין“. זי האָט זיך דערמאָנט, ווי זי האָט דעם טאַטען אַהיים געשלעפּט, ווען ער איז אַנטלאָפן פון דער מאַמען און נאָך אַזעלכע ענגלישע סצענעס. און זי האָט איינגעזעהן, אַז זי האָט נאָך ביז איצט ניט אויפגעהערט צו שפּילען די ראָלע פון „די קליינע מאַמע“. און זי טאָר די ראָלע שוין מעהר פון זיך ניט אַראָבוואַרפען.

זי האָט געזעהן דעם „עשאַפּאַט“ — דאָס שלאָף־צימער מיט דעם בלויען, רויטען, געלען ליכט — און פיליכט איז עס געווען דער עשאַפּאַט, די תליה וואָס האָט זי געצויגען צו זיך... זי האָט זיך געשראָקען פאַר דעם בלויען שלאָף־צימער. און עס האָט זי געצויגען צום בלויען שלאָף־צימער. זי האָט שוין איין מינוט ניט געקענט אויפהערען צו קלעהרען וועגען דעם בלויען צימער. עס האָט זי געצויגען מיט די זעלבע קראַפט, ווי עס ציהט דעם קראַנקען צום טויט. צומאַרגענס האָט זי, צו אַלעמענס איבערראַשונג, געזאָגט דעם פאָטער, אַז ער זאָל רעדען מיט דעם אַנקעל, אַז זי בעדויערט איהרע רייד, און —

אָבער דער אַנקעל האָט זיך ניט געלאָזט רעדען. ער האָט ניט געוואָלט הערען און געדענקען מעהר דערפון. אהרן מעלניק מיט'ן ווייב זיינען געקומען בעטען זיך ביי איהם אַז ער זאָל רחמנות האָבען אויף זייער יונג קינד, און ער זאָל ניט צוברעכען איהר יונג לעבען — אָבער דער אַנקעל האָט נאָר געוואָלט, אַז מאַשאַ זאָל קומען צו איהם אַליין און איהם זאָגען, וואָס זי האָט צו זאָגען. און דערנאָך וועט ער זעהן, וואָס ער האָט צו טהאָן. און צוגעגעבען האָט ער:

— פּליעז, טהוט מיר אַ טובה און נויט זי ניט צו טהאָן זאַכען, וואָס זי וויל ניט, פאַר אייער שטיקעל ברויט.

מאַשאַ האָט געפיהלט די בעליידיגונג וואָס דער אַנקעל וויל פון איהר, אַז זי אַליין זאָל זיך קומען בעטען ביי איהם. דורך די פאַר טעג איז יעדעס געפיהל פון אַכטונג און טאַכטערליכע ליעבע, וואָס איז געוואָרען איינגעפלאַנצט אין איהר האַרץ צו איהם דורך דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איהר, אויסגעריסען געוואָרען ביי איהר. זי האָט שוין מעהר גאָר ניט געפיהלט צו איהם נאָר פעראַכטונג און עקעל. זי האָט אָבער ניט געקענט ביישטעהן די בעטענדע שנאָרעדיגע בליקען פון איהר „פּאַ“ און „מאַ“, פון איהרע ברידער־לעך און שוועסטערלעך, וועלכע האָבען געקוקט אויף

איהר ווי שטומע בעשעפענישען: טהו עס פאר אונז. זי איז געווען „די קליינע מאמע“ און ניט קיין כח געהאט ווידערצושטעהן די געפיהלען פון איהר מוטערליכקייט, וועלכעס זי האט גענומען אויף זיך פון קליינערהייט אן.

זי האט זיך דורך דער צייט געזעהן מיט טשארלי'ן, ניט דערפאר וואס זי האט ערווארטעט צו הערען פון איהם א ווארט וואס זאל איהר כח געבען אויסצוהאלטען דעם קאמפף, נור זי האט געוואלט זעהן, אפשר וועט איהר זיין אנבליק מעהר קראפט און האפנונג געבען. זי האט זיך אבגערעדט מיט איהם צו טרעפען, און ווידער האבען זיי א גאנצען טאג דורכגעשפאצירט די פינפטע עוועניו און סענטראל פארק און טשארלי האט ווידער געהאלטען אין איין רעדען פון גרויסע זאכען, וועגען בעפרייען די וועלט, און וועגען דעם תכלית פון לעבען, און דערצעהלט איהר פון זיינע פלענער צו ארגאניזירען א סטרייק ביים אנקעל. אבער פאר איהר אליין, פאר איהר לעבען, פאר איהרע אייגענע אינטערעסען, האט ער קיין ווארט ניט געהאט. ווי דענסטמאל האט זיך טשארלי אינטערעסירט מיט דער גאנצער וועלט, נור ניט מיט איהר, אזוי אויך דאס מאל האט טשארלי זי ניט געזעהן. שוין האט זי איהם געוואלט פון אלצדינג דערצעהלען און בעטען איהם, אז ער זאל איהר העלפען שטארק זיין, זי זאל כח האבען ווידער אנצוהויבען דאס לעבען אויף אייגענער אחריות, אויף אייגענעם רעכנונג, ער זאל איהר העלפען שטעלען זיך אויף די פיס. אבער טשארלי איז געווען פערנומען מיט אזעלכע גרויסע וועלט־זאכען, אז זי האט ניט געוואוסט, ווי זי הויבט אן רעדען מיט איהם וועגען זיך, וועגען איהר קליינעם לעבען. עס האט זיך איהר געדאכט, אז פאר טשארלי'ן איז דאס צו קליין, ער זאל זיך מיט אזעלכע „פרייוועט אפעירס“ אבגעבען.

זי איז אהיים געקומען פון טשארלי'ן נאך מעהר פערלאזט און איינזאם, ווי זי איז געגאנגען צו איהם. קיין ווארט וועגען זיך האט זי מיט איהם ניט גערעדט, און טשארלי'ן איז עס גאר ניט איינגעפאלען. זי האט געפרואווט אמאל אליין שטעלען זיך אויף די פיס, געגאנגען זוכען א דזשאב, נאך אן אנאנס פון א צייטונג — איז אין דער היים געווען תשעה־באב, און די שטומע בליקען פון די קליינע שוועסטערלעך און דעם טאטען'ס ציטערען. און וואס איז דער־

חילוק — שוין לאנג איז די שנור אויפ'ן האלז ארויפגעצויגען. זי איז געבוירען געווארען מיט דער שנור אויפ'ן האלז.

זי איז געגאנגען צום אנקעל. זי האט מעהר ניט געפיהלט צו איהם, ווי עקעל און פעראכטונג — דאך איז זי געגאנגען. זי האט קלאהר געוואוסט און געפיהלט די בעדייטונג פון דעם גאנג, די רע־זולטאטען דערפון, און זי האט געזעהן דאס בלויע שלאף־צימער מיט דעם בעט אויפ'ן פיעדעסטאל... און אפשר איז עס געווען דאס בלויע צימער און דאס בעט אויפ'ן פיעדעסטאל, וואס האט זי גע־בראכט צו פערבויגען אלע בעליידיגונגען און אלע געפיהלען און געהן אליין צום אנקעל זיך בעטען, אז ער זאל חתונה האבען מיט איהר. עס איז געווען ווי דאס בלויע צימער וואלט איהר כישוף אנגעטהאן. יא, זי האט געבענקט נאך דעם בלויען צימער, אין דער שטיל, אין געהיים, טיעף אין זיך האט זי געבענקט נאך דעם בלויען צימער מיט אלע זיינע סודות'דיגע ליכט עפעקטען. איהר פאנטאזיע האט זיך צושפיעלט ארום דעם בלויען צימער און געמאהלט איהר פערשיע־דענע שרעקענדע בילדער. און דאס בלויע צימער האט געצויגען צו זיך, ווי דער טויט דעם קראנקען...

דער אנקעל האט איהר, ווי דעם ערשטען מאל, גענומען אין אונגארישען רעסטאראן. ער האט פון אלצדינג גערעדט, נור ניט וועגען דעם, צו וואס מאשא איז געקומען. ער האט איהר אפילו ניט געהאלפען מיט קיין ווארט. ער האט געוואלט האבען די גאנצע בע־לויגונג, אז זי זאל זיך טאקע בעטען ביי איהם, און דערמאנען מיט'ן גאנצען מויל צו וואס זי איז געקומען. די בעלויגונג האט ער גע־קראגען, ווען זיי זיינען ווידער געווען אין דער בייער וואהנונג, און ער האט זי ווידער אריינגעבראכט אין בלויען צימער. דער אנקעל האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בעט, ווי א תליון אויפ'ן קלאץ און געזאגט:

— נו, דא קענסטו מיר זאגען, וואס דו האסט מיר צו זאגען.

— אנקעל, איך בין גרייט חתונה צו האבען מיט דיר, — האט מאשא געזאגט.

— איז דאס סא, בין איך שוין ניט מעהר צו אלט פאר דיר?

— אנקעל —

— איך וויל וויסן אפענע ווערטער, אַ קלאָהרע סיטואַציע. פאַר וואָס האָסטו פריהער ניט געוואָלט, און איצט ווילסטו יאָ? איז עס דערפאַר, ווייל דיין „פּאַ“ האָט דיר געגוּיט דערצו? זאָג מיר

— אָבער, אַנקעל, פאַר וואָס רעדסט דו אַזוי צו מיר?

— איך וויל עס וויסן. עס מוז דאָך זיין אַ „ריזאָן“, פאַר וואָס יעצט ווילסטו יאָ מיט מיר חתונה האָבען און פריהער האָסטו ניט געוואָלט?

— דער „ריזאָן“ איז, ווייל — איך ליעב דיר! — האָט מאַשאַ געזאָגט פערשעהמט.

— ווי וואָס ליעבסטו מיך, ווי אַן אַלד גוד אַנקעל, אָדער ווי צ מאַן, מיט וועלכען מען וויל הייראַטהען?

מאַשאַ האָט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען צו איהם און געזאָגט:

— פאַר וואָס פרעגסטו מיך אַזעלכע פראַגען? דו ווייסט עס אַליין.

— איך ווייס עס שוין גאָר ניט אַליין. פריהער האָסטו מיך אַנדעריש געליעבט.

— פריהער בין איך אַ קינד געוועזן — האָט מאַשאַ געענטפערט אין דער שטיל.

— און יעצט?

מאַשאַ האָט געקוקט אויף איהם און דערקענט אין איהם דעם אַלטען „אַנקעל“. זי האָט זיך דערמאָנט די סצענע, ווען זי איז אַ קינד געוועזן און ער האָט פערשעהמט איהר פאָטער אין איהרע אויגען, און ווי דענסטמאָל האָט זי זיך געוואָלט אויפהויבען און שרייען איהם אין פּנים אריין: „ביעסט, דאָג“, נור אַ געפיהל פון נקמה אין זיך אַליין האָט זי געגוּיט צו שטעהן און אויסצוהאַלטען די אינקוויזיציע. זי האָט געשוויגען.

— און וואָס יעצט? — האָט דער אַנקעל נאָך אַמאָל געפרעגט.

— וואָס, יעצט?

— און ווי אַזוי האָסטו מיך יעצט ליעב?

— יעצט האָב איך דיר ליעב, ווי אַ מאַן מיט וועלכען מען וויל הייראַטהען — האָט זי געקוקט גלייך דעם אַנקעל אין פּנים אריין.

— ווי א מאַן — האָט דער אָנקעל איהר נאָכגערעדט. ער איז צוגעגאַנגען, זי אַרומגענומען און טיעף איהר געקושט אין מויל אַריין...

מאשא איז אוועקגעגאַנגען פון אָנקעל און זי האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז יעצט מעג זי שוין אַלעס טהאָן. און זי איז טאַקע געווען בעהיג אויף אַלצדינג...

(ענדע פון צווייטען טהייל).

דריטער טהייל

1.

מאַן און ווייב.

מאשא האט געשוואנגערט (עס איז שוין געוועזן צוויי יאהר נאך דער חתונה). און אַנקעל מאזעס האט געציטערט איבער איהר, ווי מען ציטערט איבער א קליין שוואך קינד. ער האט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט און יעדער פערטעל שעה האט ער זיך גע־לאָזט פערבינדען מיט דער היים, און געפרעגט דורכ'ן טעלעפאן אויף מאשא'ן און אנגעזאגט: „מאשא לעבען, פליעז, בעוועג זיך ניט". געהערט, אז אלעס איז גוט אין דער היים, האט ער זיך בערוהיגט און איז ארויף צו די שניידערס, און שפאס געמאכט מיט די לאנדס־לייט:

— נו, שלמה'לע, וואס שווייגסטו, זינג אב דיין קדושה'לע.

עס האט זיך בעמערקט א וואונדערליכע ענדערונג אין זיין כאראקטער פון טאג צו טאג, זייט דער אַנקעל האט חתונה געהאט. ניט נאר איז זיין בעציהונג צו מענשען געווארען אַ אנדערע, נאר דאס אויסערליכע זיינס האט זיך אפילו געענדערט. דאס געזיכט זיינס האט אנגענומען אַ אנבליק מעהר פון מענשליכען געשטאלט. עפעס א ווייכעס און אַ אונבעהאלפענעס האט זיך אריינגע'גנב'עט צווישען די פעטע פאלדען פון ארום זיין מויל, און די טיעף איינגע־זונקענע אויגען — דאס פנים האט שוין מעהר ניט געשראקען. ווי א ווייכע ווייבליכע האנד וואלט ליעבע איינגעקנאטען אין די קנייטשען פון זיין פנים און צערטליכקייט איינגעהויכט אין זיי, צערטליכעס

פון איהר ווענען. און עס איז געווען אזוי ווי ער וואלט בייטאג פערשפרייט ארום זיך די ליעבע און ווייכקייט וואס ער האט פון ערגעץ א געהיימען קוואל איינגעזאפט. אנקעל מאזעס האט געשמייכעלט, געשמייכעלט צו זיינע מענשען. אנקעל מאזעס איז געווארען פריינדליכער, און וואס א טאג האט מען פערלארען פאר איהם די אימה און דעם רעספעקט, און אויפגעהערט זיך צו שרעקען פאר איהם.

נור אם מעהרסטען האט זיך געפיהלט די ענדערונגען אין אנקעל מאזעס זייט מאשא האט אנגעהויבען צו שוואנגערען. פון ערשטען טאג אן האט מען עס באלד געוואוסט אין סטאר און ביי די שניידערס אויבען און ביי אלע לאנדסלייט. און געוואוסט האט מען עס דורך אנקעל מאזעס׳ האלטען זיך, דורך זיין אונרוהיגקייט, דורך זיין יעדעס מאל אנקלינגען אהיים און דורך זיין גוט שמייכעלע, און מען האט אנגעהויבען צו לאכען פון איהם הינטער דעם רוקען און גערוימט זיך אין די אויערען פערשיעדענע סודות, און געווארפען בליקען אין געהיים אויף סעם׳ען.

נור אויף סעם׳ען האט מען מורא געהאט צו קוקען. עס איז געווען, ווי סעם וואלט איבערגענומען אין זיינע הענד אריין די לייצעס, וועלכע אנקעל מאזעס האט אבגעלאזט. אנקעל מאזעס האט זיך וואס אמאל מעהר פערלאזט אויף סעם׳ען אין די ביזנעס. סעם איז ניט בלויז געווארען דער „אינסייד מען", נור ער האט איינציגווייז איבערגענומען די בעשטעלונג פון דרויסען. סעם האט דורכגעקוקט די אָרדערס. סעם האט ארויסגעשיקט די סיילסלייטע איבער׳ן לאנד, און ביסלעכווייז איז סעם געווארען דער ריכטיגער „באס" אין סטאר, און מורא האט מען געהאט פאר סעם׳ען מעהר ווי פאר׳ן אנקעל.

אנקעל מאזעס האט זיך אין די לעצטע צייט אנגעהויבען צו אינטערעסירען מיט אזעלכע זאכען, וואס גיבען ניט קיין פרעסטיזש א ביזנעס־מאן, פאר וועלכען מען זאל דורך־ארויז האבען. אנקעל מאזעס איז געווארען רעליגיעז, אינטערעסירט זיך מיט דער שוהל פון די לאנדסלייט, און דאס וואס ער האט ניט געהאלטען צו דער התונה, האט ער יעצט געוואלט אויספיהרען — קויפען די קוזמינער לאנדסלייט אן אייגענע שוהל. ביז איצט איז ער נאר געווען דער „פרעזידענט" פון די קוזמינער לאנדסלייט אויפ׳ן פאפיער. זייט נאך

דער חתונה האט זיך אנקעל מאזעס אנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער סאסייעטי, און ארייננעלעגט זיינע גאנצע ביזנעס־פעהיגקייטען און אויסגענוצט זיינע „ביזנעס עקספּיריענס" פאר'ן „בענעפיט פון דער סאסייעטי". אנקעל מאזעס האט געקויפט פאר דער סאסייעטי א נייעם פלאץ פאר א סעמעטערי און האלב דערפון גלייך פערקויפט אן אנדער סאסייעטי, און דערפון אזוי פיעל געלד פערדיענט, אז די קוזמינער סאסייעטי האט געקראגען איהר סעמעטערי לאטס כמעט בחינם. יעצט נוצט ער אויס זיינע גאנצע סוחרי'שע פעהיגקייטען ארויסצוקריגען א שוהל פאר דער סאסייעטי. ער האט שוין דורך א ביזנעס טריק געקראגען א פלאץ אויף א שוהל כמעט בחינם און יעצט האנדעלט ער דאס אונטער א טויש צו מאכען אויף א הויז. אנקעל מאזעס וועט קריגען א שוהל פאר די לאנדסלייט. און זייט אנקעל מאזעס אינטערעסירט זיך מיט די קוזמינער סאסייעטי, איז די סאסייעטי געוואקסען, רייך געווארען און האט שוין איינגעשלונגען א פאר אנדערע קלענערע סאסייעטלעך. זיינע פערדיענסטען פאר קהל'שע אנגעלעגענהייטען האבען איהם באלד בעריהמט געמאכט ארויס פון די גרענעצען פון קוזמינער לאנדסמאנשאפט. אנדערע סאסייעטיס פּרואווען פעראינטערעסירען אנקעל מאזעס אין גרעסערע אונטערנעהמונגען פאר טובת הכלל. אנקעל מאזעס איז שוין וויס־טשערמאן פון א מושב זקנים, א טרעזשורער פון א תלמוד תורה און א דירעקטאר פון א קליינעם האספיטאל — און זיין בעריהמטהייט אלס פילאנטראפּ און כלל־מענש וואקסט אין שטאדט.

זעלבסטפערשטענדליך האט אנקעל מאזעס אבגעשניטען יעדע בעציהונג מיט יענער ווייבעל, וועלכע האט געהאט פרעטענזיעס צו איהם וועגען קינדער. אנקעל מאזעס האט ליעב געקראגען זיין היים און זיין ווייבעל, און איז געווארען א מאראלישער מענש. ער האט ליעב געהאט די ריינקייט פון זיין שטוב, און ניט געקענט פערשטהן ווי אזוי האט ער געקענט אמאל אנדערש לעבען, און דערמאנענדיג זיך זיין אמאליגעם לעבען, האט ער זיך אבגעשאקעלט דערפון און געהאלטען פאר א שלעכטען חלום. אנקעל מאזעס האט נעפערדיגט מאראל צווישען זיינע מענשען, זיינע לאנדסלייט. מיט דער צייט איז ער געווארען א שופט און א פאטריארך צווישען זיינע לאנדסלייט. די לאנדסלייט האבען איהם פערטרויט זאכען וועגען

זייער אינטימען לעבען, און געפרעגט איהם עצות. אנקעל מאזעס איז אויפגעבראכט געווארען איבער געשעהעענישען, גערופען דעם שול־דיגען און מוסר געזאגט. שלום געמאכט צווישען מאן און ווייב, און אנגעזאגט, אז אזעלכעס זאל מעהר ניט געשעהן. און אלע מאל האט ער געקענט קוקען דער ווייבעל, וועלכעס ער האט מוסר גע־זאגט, אין די אויגען אריין...

אנקעל מאזעס איז פריה אהיים געקומען פון די ביזנעס. ער האט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט זייט מאשא איז אריין אין די הויכע חדשים. אהיים געקומען, האט ער געטראפען אהרן'ען מיט ראזע'ן, וועלכע זיינען דורך דער צייט פון מאשא'ס טראגען געווארען גאנצע בעלי־בתים אין שטוב.

עס איז געווען א וואונדער, ווי דעם דערשלאגענעם אידען'ס בע־ציהונגען צום אלמעכטיגען אנקעל האבען זיך געענדערט, זייט זיין טאכטער האט פאר איהם חתונה געהאט. ניט נור האט דער אמא־ליגער „מענש" פערלארען די אימה און רעספעקט פאר'ן בעל־הבית, נור אהרן האט זיך באלד געהאלטען מעהר בעל־הבית אין שטוב ביים אנקעל, ווי דער אנקעל אליין. און פון ראזע'ן איז דאך אבגערעדט. זייט איהר מאשעלע האט חתונה געהאט פאר'ן אנקעל און זייט איהר מאשעלע איז נאך געקומען אין אנדערע אומשטענדען, איז ניט בלויז זי האט זיך געהאלטען די בעל־הבית'טע פון שטוב, נור זי האט זיך אנגעהויבען צו מישען אין די ביזנעס, און איז געווארען א זעהר אנ־געזעהענע קראפט אין דעם דיפלאמאטישען קארפוס פון אנקעל מא־זעס'עס ביזנעס. נאך האט אנקעל מאזעס ניט קיין צייט געהאט זיך אוועקצוזעצען און אויספרעגען זיך אויף מאשא'ן, איז ראזע שוין צוגעטראטען צו איהר בעליעבטער טהעמא, מיט וועלכער זי האט ארומגעפלאנט דעם אנקעל די לעצטע צייט:

— איז ווידער דא געווען דער שנארער, דער גאליציאנער אכבראש. ער האט זיך געפרעגט אויף דיר, מאזעס, איך פערשטעה ניט פאר וואס קומט איהם דאס, אז ער זאל זיין דער קאלעקטאר? וואס, חתונה געהאט מיט איהם האסטו? צו האסטו מיט איהם א שידוך געטהאן, וואס דו מוזט זיך האלטען מיט איהם צוגעבונדען?

— שווינגער, לאזט מיך אפּ. וואס מאכט מאשעלע? האט זי עפּעס גענגעסען? איז דא געוועזען דר. גאלדשטיין? איך וויל, ער זאל יעדען טאג אריינקומען, איהר הערט, שוויגער, יעדען טאג.

— שוועה — רופט ער צו אהרן'ען — גיט איהם א קלונג אן, דעם דאקטאר.

— וואס דארף מען דעם דאקטאר דא? זייט נישט משוגע, מאזעס. מאשא איז אלל־רייט, באדער זי ניט מיט דאקטוירים. דר. גאלד־שטיין וועט שוין קומען ווען מען וועט איהם בעדארפען.

— ניין, איך וויל יעדען טאג זאל ער קומען — האט דער אנקעל געזאגט מעהר פאר זיך, און איז אויף די שפּיץ־נעגעל ארויפגעגאנגען אויף די טרעפּ, וואו דאס שלאף־צימער איז געווען.

נור באלד איז ער געבליבען שטעהן פאר די טרעפּ מיט א פרע־הענדע מינע, און געקאווערט פאר שרעק און פרייד:

— פּאמעליך, מאשא, פליעז לויף ניט — האט דער אנקעל גע־זאגט אונרוהיג און ניט ווילענדיג פערשפּרייט די הענד — ווי ער וואלט געוואלט בערייט זיין אויף יעדע סיבה.

פון די טרעפּ אראב איז אראבגעקומען מאשא. זי איז ניט גע־ווען פארזיכטיג ווי דער אנקעל האט געוואלט. זי האט נישט געענט־פערט אויף זיין פרעגענדיגען פרעהענדיגען בליק. זי האט איהם ניט אנגעקוקט — זי איז ווייטער געגאנגען און איז אריין צו איהרע עלטערען אין עס־צימער.

אנקעל מאזעס איז איהר נאכגעגאנגען און געשלונגען פאר זיך די ווערטער:

— מאשא לעבען, ווי פּיהלסטו זיך היינט? איך האב געהייסען אברופען דר. גאלדשטיין.

— מען בעדארף ניט דעם דאקטאר. טאטע, זעץ דיך אוועק.

— מאשא לעבען, וואס ארט עס דיר?

— פליעז, באדער מיך ניט — און זי האט אנגעקוקט איהר מאן — זעץ דיך אוועק — און דער אנקעל האט זיך אוועקגעזעצט.

מאשא האט זיך אויך געענדערט דורך דער צייט פון איהר חתונה. עס איז געווען, ווי דער אנקעל האט אויסגעזויגען פון איהר די מיידעלשע צערטליכקייט און איינגעהויכט אין איהר פון זיין מענ־

ליבע ברוטאַליטעט. און דאָס האָט מען אַנגעזעהן אין ביידענס געזיכט. אין דעם אַנקעל'ס פּנים בעשטראַהלט געוואָרען מיט אַ מענשליכע אונבעהאָלפענקייט, איז פון מאַשאַ'ס געזיכט דורך דער צייט פון איהר־חתונה אויסגעלאָשען געוואָרען יענע מיידעלשע צערטליכקייט. זי איז שטאַרקער געוואָרען און פולער ווי אַ רייפע שטאַרקע פרוכט, באַטש איהרע אויגען האָבען אויסגעדריקט אַ בליק פון שרעק, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס מורא געהאַט, וואָס שאַפט זיך אין איהר — נור איהר פּנים האָט אויסגעדריקט די בערייטקייט זיך צו בעשיצען. איהר הויכע שטאַרקע פיגור און איהר דיצירענדער בליק האָט אויסגעדריקט הער־שאַפט.

און דאָס טראָגען האָט נאָך מעהר צוגעגעבען און פערשטאַרקט דעם איינדרוק פון איהר געביטערישע הערשאַפט. וואָס זי האָט פער־שפּרייט ארום זיך, ווי אַ טראָגענדע הערשענדע מאַמע — וואָס ווייסט אַז זי ברייננגט לעבענס אויף דער וועלט.

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט צו איהר אַן אַבשיי און אַ דרך־ארץ, ווי מען האָט צו עפּעס אונפערשטענדליכעס, רעליגיעזעס, מיסטערי־שעס, זייט זי טראָגט. ניט בלויז האָט איהם ארומגענומען עפּעס אַ אונפערשטענדליכעס צערטליכעס געפיהל צו זיין אייגען בלוט און פליישׁ, צו זיין צווייטען איך, וועלכעס ליגט אין די טיפע פערבאָר־גענישען ביי דער מיידעל — און זי האַלט עס אין זיך און שענקט עס לעבען, נור אַ רעליגיעזעס מיסטישעס אימה פאַר דעם, וואָס טהוט זיך מיט מאַשאַ'ן איצט, פאַר דעם אונפערשטענדליכען און אונבע־וואוסטען וואָס וועבט זיך אין איהר, וואָס גאָט טהוט מיט איהר דאָס וואונדער און בעשאַפט דורך איהר אַ לעבען.

דאָס האָט איהם שוואַך געמאַכט און אונטערטהעניג געמאַכט צו איהרע פיס. דאָס און נאָך עפּעס. .

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט אַ גרויס בענקשאַפט נאָך ריינקייט, זייט ער האָט חתונה געהאַט פאַר מאַשאַ'ן. פונקט אַזוי ווי ער וואָלט זיך אָבגעוואַשען פון אַלע מיאוס'ע געפיהלען וואָס איז ביי איהם איבערגעבליבען פון זיין פריהערדיגעס לעבען. און מאַשאַ, די יונגע אונשולדיגע מאַשאַ, וועלכע ער האָט ערצויגען ביי זיך און מיט איהר חתונה געהאַט, מאַשאַ איז געוועזן ביי איהם דער סימבאָל פון ריינ־קייט. ביי איהר האָט ער זיך גערייניגט פון זיין גאַנצען מיאוס'ע

און זינדיגען לעבען. ניט נור זי אַליין, איהר צימער איז וועלכען זי האָט געוואָהנט, די זאַכען וואָס זי האָט בעריהרט, די קליידער וואָס זי האָט געטראָגען, האָבען אין איהם ערוועקט אַ געפיהל פון ריינ־קייט. די בעריהרונג מיט ריינקייט האָט איהם אַנגעשטעקט און ער איז געטריבען געוואָרען צו זויבערקייט — און געבענקט נאָך איהר, און דאָס האָט איהם אונטערטהעניג געמאַכט, שוואַך געמאַכט און מענשליך געמאַכט.

נור אַ גאַנץ אַנדערעס בעטריעב האָט אָבער געיאָגט מאַשאַ'ן. זי האָט זיך אויך צו עפּעס אַנגעריהרט — און די פאָלגען זיינען געווען גאַנץ אַנדערע.

.2

יעדע בעריהרונג און מיט געוואַלט געבראַכטע צערטליכקייט, האָט צוערשט אַרויסגערופען ביי איהר עקעל און דערנאָך גלייכגיל־טיגקייט.

זי האָט געטהאָן וואָס מען האָט פערלאַנגט פון איהר, ווייל עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז ווען זי איז געגאַנגען צום אָנקעל און בע־שטאַנען חתונה צו האָבען מיט איהם, איז זי איינגעגאַנגען אויף אַלעס. און זי האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ קרבן. אין אין אָנהויב פון איהר חתונה געלעגען אַ שטילע ליידענדע שיין אויף איהר — דער שיין פון אַ קרבן, וואָס האָט זי עדעל און שעהן געמאַכט. האָט דער אָנקעל איינציגוויז דעם הייליגען שיין אויף איהר פערשוועכט, אויסגעלאָשען.

ער האָט אויפגעוועקט אין איהר אַ רייז, אָבער דר. גאָלדשטיין'ס עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע האָבען געוואָרעמט און אויפגעפרישט אָנקעל מאָזעס איינגעשלאָפען בלוט — (וואָס דער אָנקעל האָט גע־נומען אין געהיים) — זיינען ניט בכח געווען יונג צו מאַכען דעם אָנקעל. האָט ער געוועקט זי פון איהר מיידעלשען חלום און איז ניט אימשטאַנד געווען צו שאַפען פאַר איהר אַן אַנדערען, אַ וואָהרען חלום... זי איז געווען ווי אַ געבעטענע כלה צו דער חתונה — און קיין חתן איז ניט געווען... ווי אַ יונגער פרישער שפּראָצלינג, איבער וועלכען מען פערדעקט אַ גלעזערנע באַנע, מען פיטערט די ערד פון

שפּראָצלינג, מען וואַרעמט די וואָרצלען, אָבער די צווייגען זיינען איינגעצאַמט אין אַ גלאָז...

מיט יעדער בעריהרונג איהרער, מיט יעדער צערטליכקייט, האָט זי איהם עדלער און שעהנער געמאַכט. האָט זי אין איהם איינגע־פלאַנצט נייע בענקענישען צום לעבען, און זי אליין איז העסליכער און גראָבער געוואָרען. ווי אַ פרעה אַ נאַקעטער, וואָס באָדט זיך ביינאַכט אין קינדער־בלוט, האָט זיך דער אַנקעל בייטאָג ארומגעדרעהט אַ גוטער, אַ שיינענדער און אַ שמייכלענדער, בעסער צו גאָט און צו לייט. זיין האַרץ, געגעהרט מיט קינדער־בלוט, האָט ער האָט גע־טרונקען ביינאַכט, איז ווייכער געוואָרען, פיהלענדער און מענשלי־כער... אַזוי האָט מאַשאַ געקאָרמעט יעדע נאַכט מיט איהר מיי־דעלשע אונשולד און עדלע יונגקייט טראָפּענווייז אַ פרעמדען אַלטען פערדאָרטען דאָרן. דער דאָרן האָט אָנגעהויבען צו בליהען און אַליין איז זי געוואָרען פערטריקענט.

די ערשטע צייט האָט זי זיך געשעהמט. זי האָט געמיינט, אַז אַלע ווייסען, אַלע זעהען איהרע מיידעלשע פערבאָרגענישען וואָס דער אַנקעל האָט ענטפּלעקט, און עס ליגט נאַקעט אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט — האָט זי זיך בעהאַלטען אויף גאַנצע טעג אין שטוב, אָבגע־שלאָסען זיך פון מענשען, געשעהמט זיך צו קוקען אין שפּיעגעל אריין, איהר אייגען פּנים צו זעהן, איהרע אייגענע שוועסטער צו זעהן.

דערנאָך האָט זי אַרומגענומען אַ בענקעניש נאָך איהרע מיי־דעלשע יאָהרען. זי האָט זיך ליעב געהאַט אָנצוטהאָן ווי אַ מיידעל, אַזוי ווי ווען זי איז נאָך געווען אין פּאַנסיאָן, און דערמאָנט זיך יעדע קליינינקייט, וואָס עס קאָט פּאַסירט מיט איהר ווען זי איז געווען אַ מיידעל. די געשפּרעכען מיט איהרע חבר'טעס, דאָס שפּיעלען זיך מיט טשאַרלי'ן, און דאָס אויסלאַכען איהם — יעדע קליינינקייט האָט אַרויסגערופען ביי איהר אַזוי פיעל אָנגענעהמע ערינערונגען. זי פלעגט זיך איינשליסען אויף גאַנצע טעג, אַרויסנעהמען איהרע שוהל־ביכער און שול־העפטען, וועלכע זי האָט בעהאַלטען אַלס אָנדענקען, אַלטע בריעף, וואָס זי האָט אַמאָל געקראָגען פון חבר'טעס, גע־בורטס־טאָג געשענקען, סואוועניערס און אַנדערע אונשולדיגע שפּיע־לערייען, און דערמיט אויסגעפילט איהרע לעערע בענקענדע טעג.

אפטמאל האט זי געקלעהרט וועגען טשארלי'ן, און פרובירט זיך פארשטעלען אין איהר פאנטאזיע, וואס עס וואלט געווען ווען זי וואלט ניט חתונה געהאט מיט'ן אנקעל. א גאנץ אנדער לעבען. זי האט זיך געזעהן אלס ארבייטער־מיידעל. זי איז א סטענאגראפעריןן און ארבייט אכט שעה א טאג אין אן אפיס און העלפט טשארלי'ן ער זאל קענען ענדיגען קאלעדזש. און יעדען פארנאכט ווארט ער זי אב פאר'ן אפיס, און זיי געהען ביידע עסען אין א ביליגען לאנטש־רום, געהען צוזאמען אויף א שאו אדער א לעקטשור, אדער צוזאמען אין ביבלי־אטעק אריין. אפטמאל, ווען זי וויל זיך עפעס קויפען, טרעפען זיי זיך שבת נאכמיטאג פאר דער טהיר פון א גרויסען מאגאזין. זי האט אב־גענומען דעם „ענוועלאפ", קלייבען זיי אוים א סוט פאר איהר, טשארלי מוז זאגען אויב עס געפעלט איהם, און זי טהוט גלייך דעם סוט אן. און טשארלי דיעם נייעם „נעקטאי" און זיי געהען צוזאמען אויף א מאטינע...

דערנאך איז איהר דאס לעבען לאנגווייליג געווארען. ביי טאג, ווען דער אנקעל איז ניט געווען, האט זי געקענט אויספילען איהרע טעג מיט חלומות — אין די אבענדען איז איהר לאנגווייליג געווען. עס האבען איהר דערעסען די פארצעלייענע הינד און קעץ און דאס נארישע געשליפענע גלאז וואס האט געפינקעלט פון אלע ווינקלען און וואס איז שטום געווען, האט גאר ניט געקענט זאגען. און איז אלע טאג עהנליך געווען און קיינמאל זיך ניט געענדערט. אלע אבענד, די זעלבע צימערען, די זעלבע לאמפען און דער זעלבער „אנקעל". דאס זעלבע שמייכלען מיט'ן זעלבען „מאשא דיער, דארלינג". די לאנגווייליגקייט מיט דעם אלטען אנקעל איז געווען ניט צו דער־טראגען. זי האט געקריגען קאפ־שמערצען יעדען אבענד פאר לאנג־ווייליגקייט, ווי מען קריגט פון א שלעכטען ריח... יעדער אבענד דאס זעלבע: דאס נארישע עסען, צו וואס און צו ווען — טהיילמאל מואוויעס, אפטמאל די זעלבע אהן פרייד און אהן לוסט טאטע־מאמע, וואס פייניגען זי מיט איבערטריבענער גוטסקייט און אונטערטהע־ניגקייט. די מאמע טרייבט פאליטיק וועגען די אנגעשטעלטע אין די ביזנעס און וועגען די לאנדסלייט אין דער משפחה, און דער אנקעל זאגט גראבע וויצען מיט'ן טאטען. און דאן די פערשעהמטע און שמאכטענדע נעכט, פערשעהמט דורך רפואות געטריבענעם רייץ און

בעלײדיגט דורך אָהן כוחות'דיגע תאוה — װי זי איז געװאָרען דער־װאָרעמט מיט די אָהן־בײנענדיגע שטראַהלען װאָס גליהען פון אַ פּראָסט שטיק גלאָז, און זי איז געװען װי אַ יונגער שטאַרקער אָקס, װאָס װערט געפּיטערט מיט פּאַפּיערען גראָז...

אָפּטמאָל איז ארײנגעקומען אין די אָבענדען סעס. שױן לאַנג האָט ער זי פערפאָלגט מיט זײנע שטום־רעדענדיגע בליקען. און אַז דאָס לעבען איז איהר געװאָרען לאַנגװײליג, האָט זי זיך אָנגעהויבען צוצוקוקען צו די שטום־שנאָרענדיגע בליקען. דאָס פּנים איז גע־װען דאָס זעלבע װי דעם אָנקעל'ס, נור אינגער און קרעפטיגער, די נאָז־לעכער האָבען נאָך געציטערט, און די אונטערשטע ליפּ האָט גע־ציטערט פאַר שטאַרקײט און פרישקײט. געװען איז ער, דער אָנקעל—נאָר אינגער און ברוטאַלער, און גערעדט אַ סך און געלאַכט אַ סך אין די אָבענדען, און האָט געװיזען זײנע שטאַרקע װײסע צײהן װאָס האָ־בען ארויסגעקוקט פון די נאַקעטע ליפּען. און האָט זי זיך אָפּטמאָל געװאָלט פערגעסען, האָט זי זיך פאַרגעשטעלט דעם אינגערען און ברוטאַלערען אָנקעל...

סעם האָט אויסגעפיהרט דעם קאָזין מאָנעס' עצה: „מאַך דיך צו צו דער יונגער װײבעל; װאָס דו האָסט ניט געקענט דערגרײכען בײם אַלטען, װעסטו דערגרײכען דורך איהר..." און װי ער האָט נור געהאַט אַ געלעגענהײט, האָט ער איהר ארויסגעװיזען אויפמערקזאַמ־קײט. צוערשט אויס איבערגערעכענטקײט פאַר די ביזנעס. נור אַז ער האָט זיך אָנגעהויבען צוצוקוקען צו איהר, צו איהר שטילקײט און צו איהר לײדענדען שװײגען, האָט עס בײ איהם עפּעס געריהרט. ער האָט זיך פערליעבט אין איהר. און צוליעב איהר אָבגעלאָזט דעם שידוך, װאָס ער האָט געטהאָן אויך פאַר אַ ביזנעס־קאַריערע. דאָס געפיהל צו איהר האָט איהם דיקטירט װי זיך צו האַלטען. ער האָט געשװיגען, ניט געװאָגט מיט קײן װאָרט אָדער מיט קײן בעװעגונג צו בעלײדיגען זי אָדער געבען אָנצוהערען פון זײנע געפיהלען. ער איז אָפּטמאָל געװען מיט איהר אַלײן, זי אָפט אַהײם געפיהרט פון גע־שעפט, פערבראַכט מיט איהר אין די אָבענדען װען דער אָנקעל איז געװען פערנומען מיט זײנע מיטינגען אין פערשיעדענע סאָסײעטיס. ער האָט איהר פערטרויט פון זײנע פּלענער און עצות געפרעגט בײ איהר װעגען זײן שידוך. דאָס האָט זי נעהענטער געמאַכט צו איהם.

און סעם איז איהר געוואָרען אַן אמת'ער, איבערגעגעבענער פריינד. זיין געפיהל צו איהר איז אַזוי שטאַרק געוואָרען, אַז דער יונג איז גרייט געווען אַלצדינג צו טהאָן פאַר איהר. ער האָט צוליעב איהר אָנגעהויבען זיך אַנדערש אויפצופיהרען. אַנשטענדיגער און שעהנער. ער האָט זיך פאַר איהר געוואָלט אויספיינען און ניט געוואוסט מיט וואָס, האָט ער אָנגעהויבען צו געהן אין אַ דייטשען טעמפּעל דאַווענען. געמיינט, ער וועט דערמיט מאַשאַ'ן געפעלען. געלערענט זיך ענגליש שרייבען, און אפילו גענומען ביכער צום לעזען. אין זיין קליידען זיך האָט ער זיך אויך געענדערט. און צו איהר האָט ער ארויסגע־וויזען אַ שטילע, איבערגעבענע געטריישאַפט, און די געטריישאַפט האָט איהם עדלער און שעהנער געמאַכט...

3.

אין הויז איז געווען שטיל. די דיענסטען זיינען געגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַ טויטער וואָלט געווען אין שטוב, נור פון אַ ווייט, ווייט צימער וואָס איז געלעגען אין אַ ווינקעל פון הויז האָט זיך געהערט אַ בעוועגונג, אַ פערשטיקטע בעוועגונג, אַ טהיר האָט זיך אויפגעמאַכט און צוגעמאַכט, אַ כלי האָט געקלימפּערט, אַן ערנסטער בעפעהל אין אַ שטילען טאָן און טריט, טריט אויף די פינגער.

אין זאַאַל, וועלכער איז געווען זעלטען בענוצט, און די קאַלטקייט פון אונבעוואָהנהייט האָט אונהיימליך געמאַכט, האָט זיך דער אַנקעל ארומגעדרעהט איבער'ן שטוב, געביסען זיך די נעגעל פון אונגע־דולדיגקייט, און דאָס פּנים איז בלייך געווען און אויסגעמאַטערט פון אַ פּאָר נעכט ניט שלאָפען. זיינע אויגען האָבען געשטראַהלט פאַר שרעק און האָפנונג. ער האָט געביסען די פינגער און געמורמעלט פאַר זיך:

— טאַטע, מאַמע — גאָט — העלף מיר. — איך וועל אַלץ טהאָן, אַלץ, אַלץ — נור העלף מיר — לאָז זי ניט פיינינען; טאַטע — לאָז זי ניט, עס איז דאָך אַ רחמנות — אוי־אוי־אוי.

אין צווייטען צימער האָט זיך געהערט טריט און עס איז ווער־דורכגעלאָפען, דער אָנקעל איז אַרויס.

— וואָס הערט מען, שוויגער? — וואָס?

— גאָט העלפט אונז, משה, גאָט העלפט אונז — שוויג, דער דאָקטאָר איז דאָרטען.

— אוי, גאָט, האָב רחמנות! — טאַטע, מאַמע, איינציגער.

אין איין מינוט איז דורכגעגאַנגען זיין לעבען פאַר איהם. ער האָט זיך דערמאָנט אַלצדינג וואָס ער האָט געטהאָן, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז עס שטעהט ווער הינטער איהם און לאָזט איהם ניט צוקומען צו אַ תכלית אין לעבען. לאָזט איהם נישט ווערען דאָס, וואָס ער וויל. ערשט יעצט זעהט ער דאָס. ער האָט ניט גע־וואוסט דערפון.

ער האָט געבענקט נאָך אַ בעסערען לעבען דורך דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט זיך געשטעלט אויף די פיס, נור עס האָט ווער ניט צוגעלאָזט דאָס לעבען, און יעצט, אַז ער האָט עס שוין געפונען, אַז ער איז שוין אין דעם נייעם לעבען — און עס בעדאַרף קומען דאָס וואָס ער האָט אַזוי געהאָפט דערויף, אַז עס וועט קומען — אַ קינד פון איהם; זיין אייגען קינד פון ריינקייט, מיט וועלכען ער וועט זיך ניט דאַרפען בעהאַלטען; זיין אייגענער איך — אַ נייער און אַ יונגער — זיין אייגענער איך וועט נאָך אַמאָל געבוירען ווערען, וואָס וועט געבען אַ טעם און אַן אינהאַלט צו זיין גאַנצען געוועזענעם לעבען; איצט, אַז עס קומט די מינוט, האָט ער מורא, אַז אימיצער וועט ניט לאָזען — עס וועט געשעהן אַן אומגליק.

— ניין, טאַטע אין הימעל — וועסט מיר מוחל זיין — איך וועל אַלעס טהאָן. גאַנץ אַנדערש, גאַנץ אַנדערש לעבען — לאָז מיך, טאַטע אין הימעל, לאָז מיך — העלף מיר, העלף מיר!

מיט יעדע שטונדע וואָס עס האָט לענגער געדויערט מאַשאַ'ס ענטבינדונג — איז איהם אַלץ קלעהרער געוואָרען וואָס מאַשאַ און דאָס נייע־געבוירענע בעדייט פאַר איהם. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז ניט אַ פרעמדער לעבען, נור זיין אייגענער לעבען ווערט דאָרט אונטער די פערמאַכטע טהירען געבוירען אָדער געטויטעט. זיין ווייטעס לעבען אין דער פערגאַנגענהייט און זיין ווייטעס, ווייטעס לע־בען אין דער צוקונפט — אַלעס, וואָס קומט נאָך איהם ליגט אין מאַ־

שאָ'ס שוים — און דאָרטען ווערט עס יעצט בעשאַפען אָדער געטויטעט. מיט יעדע שטונדע וואָס האָט לענגער געדויערט, אַלץ געלויטערטער איז ער געוואָרען, דער שוועדער אַנקעל — און גערייניגט פון זיין זינדיגעס לעבען, און געאַיידעלט אין בענקשאַפט נאָך ריינקייט. אין מאַשאַ'ס קרעכצען האָט ער געהערט די שטים פון זיין אייגענע נשמה, וואָס לויטערט זיך איצט אין פיין. עס איז זים געווען די וועהטאָגען, וואָס די קרעכצען האָבען איהם געשמיסען. ער האָט זיך דערמאָנט זיינע קינדער־יאָהרען. זיין מאַמאַ'ס אויסגעמאַטערטע געזיכט האָט ער געזעהען פאַר זיך און דעם שבת פאַר־נאַכט. אַלצדינג אַרום איהם איז געווען ווי אַמאָל שבת פאַר־נאַכט. ניין, ווי ערב יום־כפור, אַמאָל, אַמאָל — אין די אַלטע היים, ווען ער איז נאָך אַ קינד געווען. ער געדענקט עס נאָך — די גרויסע יאָהר־צייט ליכט אין אַ מעשענעם ראַנדעל אין זאַמד — שטעהט אויפ'ן ווייס געדעקטען טיש און די מאַמע אין אַ ווייסען הויב בענשט ליכט און וויינט — און ער אין אַ נייע ציטענע קאַפּאָטע, וואָס דער טאַטע האָט איהם געקויפט ביי אַ קרעמער — שטעהט אין אַ ווינקעל פון שטוב מיט'ן גרויסען מחזור אין האַנד — און שעהמט זיך פאַר די מאַמאַ'ס ווייסע הויב און פאַר די מאַמאַ'ס טרעהרען — ער האָט היינט מערען געריסען אויפ'ן פעלד, און עפּעל גע'גנב'עט — ערב יום־כפור עפּעל גע'גנב'עט פון אַ שטעל אַראָפּ, און די מאַמע בענשט דאָס גרויסע יום־כפור ליכט.

דאָס זעלבע געפיהל האָט ער אויך יעצט געהאַט — מאַשאַ'ס ריינקייט, איהרע קרעכצען און פיין — און ער — ער האָט עפּעל גע'גנב'עט...

נור טריט הערען זיך, אַ רעש הינטער דער טהיר — ער כאַפּט זיך אויף — לויפט אַרוים — דאָקטאָר גאָלדשטיין אין ווייסען פאַרטוך מיט אויפגעשאַרטע אַרבעל פאַראַוים, די שוועגער הינטער איהם.

— מזל טוב, משה! — מזל טוב — אַ אינגעל, אַ אינגעל, אַ אינגעל!

— דאָקטאָר, יאַ? דאָקטאָר...

— יעס, יעס — מר. מעלניק — מזל טוב! — עוורי טהינג איז אָלל־רייט. שי איז אָלל־רייט.

— דאָקטאָר דיער — און שפּרינגט ווי אַ אינגעל איבער די טרעפּ.

— איין מינוט, מר. מעלניק, לאזט זי אליין — מיר'ן באלד געהן.

— דאקטאר דיער! — איך וועל עס אייך קיינמאל ניט פערגעסען — קיינמאל ניט, וועט א מינוט — און וואס מאכט זי, און דאס?...

— שי איז אלל־רייט, און די בייבי איז אלל־רייט, וואס האב איך אייך געזאגט, מר. מעלניק, איהר געדענקט?! — האט דער דאקטאר איהם געקוקט אין די אויגען אריין מיט א פרעד געלעבטערעל.

— איך געה טהאן עפעס פאר אייך א זאך, אז די גאנצע שטאדט וועט דערמיט קלינגען — איהר וועט זעהן, דאקטאר.

— אלל־רייט, מר. מעלניק! — מיר'ן זעהן.

נור דער אנקעל האט איהם שוין ניט געהערט. ער איז דורכגעלאפען דעם זאאל. אין עס־צימער איז איהם געפאלען אויפ'ן האלז אהרן מעלניק מיט געוויין און קושען. א האלב טוץ מוהמעס, פעטערס, משפחה און לאנדסלייט האבען איהם ארומגערינגעלט מיט פרייד און געשריען: מזל טוב! מזל טוב, א אינגעל — ער האט זיך קוים ארויסגעריסען פון זיי און איז ארויף מיט לייכטע, אייגעהאלטענע טריט צו די שלאף־צימערס. הינטער מאשא'ס טהיר האט ער געפונען סעם'ען. דער יונג איז געשטאנען הינטער דער טהיר — א בלייבער, און די טרעהרען זיינען איהם גערונען איבער'ן פנים.

— סעם, דו ביזט דא, סעם, מאי באי — אי עם העפפי, יור אנקעל איז העפפי — סעם, העפפי.

סעם האט איהם ניט געענטפערט, סעם האט איהם ניט אנגעקוקט, ער איז אלץ געשטאנען אויף איין ארט, געציטערט. די נאז לעבער האבען שארף געשלונגען די לופט. די ליפען פערביסען ביין — און די טרעהרען זיינען גערונען אין פיעלע טראפען איבער די באקען.

דער אנקעל האט לייכט אנגענומען ביי דער קלאמקע פון דער טהיר און געוואלט זי עפענען. די טהיר איז אבער געווען פערשלאסען.

— געה ניט אריין, אנקעל, געה ניט, זי איז מיעד, זי שלאפט, אנקעל, זי שלאפט — האט איהם סעם צוריקגעהאלטען.

— סעם, מאי דיער באי — איך בין גליקליך, איך בין דער גליקליכסטער מענש אין דער וועלט. איך געה אלעמען גליקליך מאַכען. סעם, איך ווייס וואָס דו ביזט פאר מיר, איך וועל דיר מאַכען פאר מיין פּאַרטנער, סעם — איך ליעב דיר ווי אַ פאַטער, און איז איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז און געקושט איהם.

די טהיר האָט זיך שטיל געעפענט און די שווינער איז ארויסגעקומען.

— שווינער, וואָס מאַכט זי?

— ש־ש — זי שלאָפט, זי איז מיעד.

— איך וויל עם זעהן, איין אויגען־בליק נור...

די מוטער האָט פּאַמעליך אויפגעעפענט די טהיר און דער אנקעל איז אריין אויף די שפּיץ פינגער.

ער איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר. פון בעט האָט מאַשאַ ארויסגעשיינט אַ בלייכע און אַ מיעדע, דער אנקעל האָט געקוקט אויף איהר און ניט געוואגט צו צוגעהן, ווי דאָרט וואָלט געלעגען זיין היילינטהום. מאַשאַ האָט איהם ניט אַנגעקוקט, איהרע אויגען זיינען שטאַר געוועזען און שטום און געקוקט אויף איין אָרט. דער אנקעל האָט געציטערט און איז געגאַנגען מיט פּאַמעלאַכדיגע טריט — נעהענטער צו צום בעט — אראָבגעבויגען זיך און געקושט די זיידענע קאָלדרע מיט וועלכער מאַשאַ איז געווען צוגעדעקט:

— מאַשאַ — מיין, מיין — מיין מאַמאַ — אויף מאַשאַ'ס בלייכע באַקען האָט ארויסגעשלאָגען אַ רויטליכקייט, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געוועזען און זי וואָלט זיך פערשעהמט.

נעבען מאַשאַ'ס בעט איז שוין געשטאַנען דער נייער קינדערוואגען, די מוטער האָט אויפגעדעקט דאָס זיידענע געדעקס און דער אַנקעל האָט דערזעהן עפּעס רויטעס, צוהיצטעס און אונפּאַרמדינעס. ער האָט זיך אראָבגעוואָרפען אויף דער ערד, איינגעגראָבען זיין פּנים אין דעם נייעם געבוירענעם געלעגער און געוויינט

סעם, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער אָפענער טהיר, איז דאַן צוגעגאַנגען מיט שטילע טריט און געשטעלט זיך איבער דעם אַנקעל'ס קאָפּ און אויך אריינגעקוקט אין וויעגעלע אריין...

מאַשאַ האָט געצויגען די זיידענע דעק איבער איהר קאָפּ און פערשטעלט זיך דאָס פּנים.

.4

עס איז געווען א שעהנער זומער־טאג. דאס גרויסע שלאף־צימער אין אנקעל מאזעס' וואהנונג איז געווען בעגאסען מיט צעבערס ליכט, וועלכע האבען אריינגעדרונגען פון די צוויי גרויסע פענסטער, וואס זיינען ארויסגעגאנגען אין א ברייטע גאס אריין. מאשא, א יונגע און שטארקע מאמע, האט געבאדען איהר נאקעט פינף־מאנאטדיג קינד אין א בעקען מיט לאהע וואסער. דאס קינד איז געווען געהילט אין ווייס־באטיסטענע ליילעכלעך, אז עס זאל זיך ניט פערקיהלען. דאס קינד האט בעוואויגען דאס וואסער מיט זיינע שווערפעלטיגע בעווע־גונגען און עס האט געשריען, פערקנייטשענדיג די אויגען ווי אן אלטער איד. מאשא האט זיך געפרעהט און געשפיעלט זיך מיט'ן קינד, וואשענדיג עס און גיסענדיג וואסער אויף דעם קינד'ס קערפערעל. ארום איז געווען אנגעווארפען ווייסע וועש, ליילעכער, האנד־טיכער, און אלצדינג אין שטוב האט געשמעקט מיט ריינקייט און מיט מוטער־ליכקייט. זי האט דאס קינד ארויסגענומען פון שיסעל, פלינק עס איינגעהילט אין געמאנגעלטע קנייטשענדיגע פרישע ליילעכלעך און עס געטוליעט צו איהר הארץ, איינשטילענדיג דאס קינד, וועלכעס האט ניט אויפגעהערט צו פערטומלען די שטוב מיט זיין שארף־שניידענ־דען קוויטשען. מאשא האט געלאכט און געפרעהט זיך, ווייל זי האט געוואוסט פאר וואס דאס קינד שרייט, און שפיעלענדיג זיך מיט'ן קינד, האט זי צו איהם געלאכט:

— דו פרעסער איינער, איך ווייס וואס דו ווילסט, איך ווייס.

זי האט פלינק בעפרייט איהר יונגע קערענדיגע ברוסט פון איהר קאפטענדעל, אבער זי האט ניט באלד אריינגעגעבען איהר ברוסט אין דעם זוכענדען קינדישען מיילעכעל, נור האט זיך געררייצט מיט'ן קינד, ווי איין קינד מיט'ן אנדערען, אנגענומען איהר ברוסט מיט צוויי פינגער און ארויסגעשפריצט א פאר טראפען מילך פון די בריסט־ווארצלען אויף'ן קינד'ס מיילעכעל, האט דאס קינד עס אבגעלעקט און ווייטער געשריען.

— דו פרעסער איינער — האט מאשא געלאכט, ווען זי האט

געזעהן ווי דאס קינד שטרעקט אויס זיין מיילעכעל נאך די טראפּענס און זוכט, ווי א שטום חיה'לע, די קוואלען דורך וועלכע נאט שיקט צו צו איהם זיין ערנעהרונג.

א מינוט האט זי געלאזט דאס קינד זוכען. נאכשפּירענדיג נאך דעם געשמאק פון די מילך, האט דאס קינד געפונען דעם קוואל און איינגענארעט זיין פּנים'ל אין מאשא'ס שטארקע יונגע ברוסט, און געזויגט פון זיינע קוואלען מיט דעם גאנצען קינדערשען כח וואס איז געווען אין דעם פרישען מארך פון זיינע יונגע ביינדעלעך. און איבער דער מוטער איז געקומען אן ערלייכטערונג, ווי עס וואלט זי ווער געקושט אונבעוואוסט אין שלאף, און א ציטערדיגער ווינד פון קינדיש־מוטערליכער צערטליכקייט איז דורכגעגאנגען דורך איהרע ביינער...

יעדעס מאל ווען מאשא האט געזויגען דאס קינד, זיינען איהר געקומען מאדנע געדאנקען אין קאפּ, און עפּעס אן אונבעוואוסטע וועה־טאג האט זי געזאגט. א וועהטאג און א בענקשאפט. זי האט גע־האט דאס געפיהל, אז זי האט נאך ניט חתונה געהאט, אז זי האט א קינד און ניט קיין מאן... און זי האט געבענקט נאך א מאן, וואס זאל קומען און זי גלעטען אין דער שטיל איבער'ן קאפּ, ווען זי זיצט און שטילט איין איהר קינד. און דער מאן זאל זיין דער ריכטיגער און איינציגער פאטער פון איהר קינד. די פערבינדונג צווישען איהר און איהר מאן זאל זיין א געטרייע און א טיעפע, ווי ביי יעדען יונגען פּאר פאלק — איהר קינד זאל האבען אן אמת'ען פאטער. און יעדעס מאל, ווען עס זיינען געקומען די געדאנקען צו איהר, האט א טיעפע און א בעהאלטענע וועהטאג געוועהטאגט זי, און פערשעהמט זי, און זי האט זיך געהאלטען, אז זי איז א פערשאלטענע אויף אייביג. קיינ־מאל ניט — וועט זי ניט קענען געבען איהר קינד א פאטער...

זי האט מקנא געווען יעדער ווייבעל, וועלכע האט א מאן. אפּט־מאל האט זי בעמערקט פאהרענדיג אין עלעוויטעד, שבת אין אבענד, ווי עס זיצט א יונגער טאטע און האלט א קינד אויף די הענד, און געבען איהם זיין ווייב. זיי פאהרען געווים צו שוועהר־און־שוויגער דאון־טאון, האט זי זיך געטראכט, און מקנא געווען דער אויסגע־הארעוועטער מיעדער ווייבעל איהר מאן. ניין, ניט וואס זי האט א

מאַן, נאָר וואָס זי האָט אַן איינציגען און ריכטיגען פאָטער פאַר איהר קינד. און אַ בענקשאַפט האָט זי אַרומגענומען צו אַ געטריי און ריין לעבען, וואָס האָט אַ בעשטאַנד, אַ שטאַרקען וואָרצעל אונטער זיך.

זי האָט ניט געהאַט קיין מאַן, נור אַ קינד, און דעם קינד האָט זי אוועקגעגעבען איהר מוטערליכע און ווייבליכע צערטליכקייט. מיט דעם קינד האָט זי געפיהלט ווידער צוריק יענע אונבעוואוסטע זוי־בערקייט, אין וועלכע זי האָט געלעבט, ווען זי איז געווען אַ מיידעל. מיט דעם קינד האָט זי זיך צוריק געפונען. זי איז ניט קיין ווייב — זי איז אַ מיידעל אַ מוטער.

האָט זי נור פערבראַכט מיט איהר קינד, קיינעם ניט געוואָלט זעהן, ניט אַרויסגעגאַנגען פון הויז, ניט געלעבט מיט עפּעס אַנדערש, נור פערבאָרגען זיך אין'ם שלאָף־צימער, ווי אַ כהן אין זיין טעמפּעל, און פערבראַכט מיט'ן קינד. זי האָט עס געבאָדען, געוואַשען, איבער־געטהאָן, און ביים קינד האָט זי זיך געפיהלט געריטעט...

די טהיר פון שלאָף־צימער האָט זיך אין דער שטיל געעפענט. מאַשאַ האָט ניט בעמערקט, ווי דער אַנקעל איז אַריינגעקומען אויף די שפּיץ פינגער. ער האָט פון דערווייטענס געזעהן ווי מאַשאַ שטילט איין דאָס קינד, און אַ מינוט האָט ער זיך אָבגעשטעלט ביי דער טהיר, ווי ער וואָלט בעטראַכט זיין הייליגטהום. אַ ציטערנדיג געפיהל האָט איהם אַרומגענומען יעדעס מאָל, ווען ער האָט געזעהן ווי מאַשאַ וויגט דאָס קינד, און ער איז מיט שטילע טריט און איינגעהאַלטענער פרייד צוגעגאַנגען צו מאַשאַ'ן און געגלעט זי איבער'ן קאָפּ.

מאַשאַ האָט אויפגעציטערט, ווי עס וואָלט זי ווער אויפגעוועקט פון אַ שווערען שלאָף:

— ווער איז דאָס? — האָט מאַשאַ אויסגערופען מיט שרעק.

— דאָס בין איך. וואָס דערשרעקסטו זיך? יעדעס מאָל ווען איך קום אַריין צום קינד דערשרעקסטו זיך. אין אמעריקא זיינען ניטאָ קיין גנבים, מיין קינד.

— קום ניט אַריין ווען איך וויג דאָס קינד, פּליעז, דו דער־שרעקסט מיך.

— פאַר וואָס, קינד? — שמייכעלט דער אַנקעל — אַי לייק איט: איך ליעב צו זעהן ווי דו וויגסט דאָס קינד.

— און איך וויל ניט, אז דו זאלסט אריינקומען. פליעז, טהו עם פאר מיר.

— אבער פאר וואס? יו אר עי ליטל טשאילד — אזוי ווי מיין קינד. איהרביידע זייט מיינע קליינע צוויי קינדער — נעהמט זי דער אנקעל ארום מיט'ן קינד צוזאמען און טאנצט פאר פרייד.

מאשא איז טרויעריג געווארען און שטיל, און שטילע טרערען האבען פלוצלים אנגעהויבען צו רינען פון איהרע אויגען איבער איהר געזיכט און זיינען געפאלען אויף איהר נאקעטע ברוסט.

— וואס איז דיר, פאר וואס וויינסטו שטענדיג, אז איך קום אריין? וואס האב איך דיר געטהאן? פאר וואס לאזטו מיר ניט קיין נחת האבען פון מיין פרייד. וואס גאט האט מיר געשאנקען. איך האב דאך קיינמאל קיין פרייד ניט געהאט אין מיין גאנצען לעבען. נור יעצט, אויף דער עלטער — דיך און מיין קליין, קליין ריין קינד — מיינס — מיין אייגענס. און פאר וואס וויינסטו? פאר וואס פרעהסטו זיך ניט מיט מיר — מאשא לעבען — מיין גרוים, גרויס גליק?

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע אויגען און האט איהם אנגעקוקט. איהרע אויגען זיינען פול געווען מיט טרעהרען — און דער גרויסער ווייס־אפעל האט זיך געוואסערט — און זי האט איהם אנגעקוקט מיט רחמנות אויף זיך און אויף איהם, און געשוויגען, ווי זי וואלט געווען א שטומע חיה, וואס גאט האט איהר ניט דעם לשון געשאנקען, נור זי דריקט אוים איהרע געפיהלען אין בליק.

— פאר וואס קוקסטו אויף מיר? פאר וואס רעדסטו ניט צו מיר? — זייט דו האסט געהאט דאס קינד, רעדסטו ניט צו מיר — פאר וואס, ביזטו דען ניט גליקליך מיט'ן קינד? מאשא דיער, זאג מיר.

— יא, יא, איך בין גליקליך מיט מיין קינד — קיינעמס ניט נור מיין — איך האב גאר ניט מעהר, נאר דאס קינד — איך בין גליקליך — און די טרעהרען האבען גערונען פון איהרע אויגען אלץ גערינגער.

— און פאר וואס וויינסטו ווידער? — פאר וואס ביזטו אזוי טרויעריג, פאר וואס?

— איך ווייס ניט, מאזעס, פאר וואס, איך ווייס ניט — לאז

מיך אליין — פליעז, לאז מיך אליין מיט מיין קינד — קום ניט אריין צו מיר, זעה מיך ניט — לאז מיך, פליעז.

— א, דיער טשאילד — אי נוי, דיין מאמא האט רעכט, דיין מאמא זאגט, אז עס איז שטענדיג אזוי מיט די יונגע מוטערס וועז זיי זויגען די קינדער. דו ביזט נאך אליין א קליין קינד, איין קינד זויגט דאס צווייטע — מיינע צוויי קליינע קינדער — האט דער אנקעל געלאכט.

פון עס־צימער האט זיך פלוצלונג דערהערט א שטימע. מאשא איז בלייך געווארען.

— ווער איז דארט?

— סעם איז עס. — יעס, שטעל דיר פאר, מאשא, טשארלי דיין קאזין איז דאך דער לאיער פון דער יוניאז, ביי איהם וועלען מיר דאס בעדארפען סעטלען דעם סטרייק מיט די לאנדסלייט. דו ווייסט. אונזערע לאנדסלייט סטרייקען דאך — שוין די. צווייטע וואך ווי זיי קומען ניט צו דער ארבייט — דאס האט אלץ דיין קאזין אנגעמאכט. איך האב דיר שטענדיג געזאגט, אז ער איז א „רענרזשעראס" יאנג מען — ער וועט אונז מאכען טראבעל — נא, זעהסטו. דאס האט אונז אן אייגענער, א לאנדסמאן, א משפחה־מאן אפגעטהאן.

— געה אראפ, פליעז, געה אראפ און רעד מיט זיי — לאז מיך אליין — האט זיך מאשא געבעטען ביים אנקעל און גענומען אוועק־לייגען דאס איינגעשלאפענע קינד פון איהר ברוסט אין וויעגעלע אריין.

— נאך איין מינוט. איך וויל נור זעהן אביסעלע, ווי עס שלאפט.

— שטיל, וועסט עס נאך אויפוועקען.

— שוין, שוין — און דער אנקעל איז ארויס מיט שטילע טריט.

מאשא האט פערשלאסען די טהיר נאך איהם.

גאר באלד האט ווער געקלאפט:

— שטיל. ווער איז דארט?

— עפען אויף, מאשא לעבען — רופט זיך אפ די מוטער, וואס פערשליסט דו זיך? קיינער וועט דיר ניט צו'גנב'ענען.

— נו, וואס זאגסטו צו די שנארערס, הע, צו די משפחה. אויס־געהאלטען ראס פאר אונזער פערהארעוועטע גראשען. אז עס האט געדארפט א מאכטער אויסצוגעבען, אז אויסשטייער צו מאכען, דאס

ווייב מיט די קינדער אריבערצובערעגגען קיין אמעריקא — איז עס געקומען צום אנקעל. וואס, ווען, עס האט בעדארפט עפעס — איז עס געקומען צו אונז. מיר האבען עס געשטיצט. מיר האבען עס אויס־געהאלטען און יעצט סטרייקען זיי גאר. נא דיר אמעריקא. און ווער ? די שנארערס זוהן, טשארלי — ער איז דיר גאר געווארען א גאנצער פאלקאווניק ביי דער יוניאן. האסט שוין געהערט אזעלכעס?

— מאמא, וואס איז געשעהן ?

— האסט ניט געהערט ? די לאנדסלייט סטרייקען דאך — זיי קומען דאך ניט צו דער ארבייט. און טשארלי איז זייער אנ־פיהרער.

נאר אין דעם האט ווידער ווער דעם קאפ אין דער אפענער טהיר אריינגעשטעקט. און מאמא און טאכטער האבען דערקענט סעם'ס בלייכען ענערגישען פנים מיט זיינע דערשראקענע בעטענדיגע אויגען.

— מאמא, פערמאך די טהיר — האט מאשא אויסגערופען, בלייך־ווערענדיג.

— וואוהין קריכען זיי, די שנארערס, ווייניג איז זיי די ביזנעס, קריכען זיי נאך אין די שלאף־צימערען. — די מאמא האט פערקלאפט די טהיר פאר סעם'ס פנים...

5.

דער סטרייק פון די קוזמינער לאנדסלייט.

עס איז געשעהן א וואונדערליכע זאך — די לאנדסלייט פון קוז־מין, אנקעל מאזעס' משפחה, זיינען ארויס אין סטרייק. צוערשט האט עס אנקעל מאזעס גאר ניט פערשטאנען וואס איז געשעהן. גע־זעהן, ווי די לאנדסלייט הויבען זיך אויף אין מיטען טאג און לעגען אוועק די נאדעל און פערלאזען דעם שאפ, האט ער געמיינט עפעס אן אונגליק איז געשעהן.

— וואס איז געשעהן ? וואוהין געהט איהר ?

די לאנדסלייט האבען זיך ארויסגע'גנב'עט פון שאפ, ווי זיי וואלטען בעגאנגען א גנבה, און געשעהמט זיך צו קוקען דעם אנקעל אין די אויגען אריין. איינציגווייז האבען זיי זיך ארויסגעשלייכט. האט דער אנקעל אבגעשטעלט שלמה דארפס־געהער, א גוטען בעקאנטען פון דער היים:

— שלמה, וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט. מ'האט מיר געהייסען, געה איך.

— וואס בין איך, א פרעמדער? — האט דער אנקעל געשריען — ביי מיר סטרייקט מען? פאר מיין גוטס וואס איך האב אייך אראבגעבראכט קיין אמעריקא, האלט אייך אוים מיט ווייב און קינדער. די ביזנעס זיינען דאך נור צוליעב אייך — סטרייקט מען ביי מיר! גוט, גוט, איך וועל זיי שוין ווייזען סטרייקען.

די לאנדסלייט האבען גאר ניט געענטפערט, פערלאזט דעם שאפ און צונויפגעקליבען זיך אין די חברה אנשי קוזמין, טאקע אין דער שוהל פון וועלכער דער אנקעל איז געווען פרעזידענט.

לאנג האט געדויערט ביז עס איז געלונגען די יוניאן פון די שניידער צו ארגאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ. אזוי לאנג ווי דער אנקעל איז געווען דער „אינסייד מענש“, איז עס זיי טאקע ניט געלונגען. די לאנדסלייט האבען דעם אנקעל ניט געקענט מעיז פנים זיין, זיי האבען זיך ניט פארגעשטעלט ווי אזוי זיי וועלען קענען דעם אנקעל שלעכטס טהאן. ער איז דאך אונזער „פרנסה־געבער“, האבען זיי אויף אלע טענות אבגעענטפערט. קוים איז סעם געווארען זייער באס, זייט דער אנקעל האט חתונה געהאט, און סעם האט זיי געלאזט פיהלען זיין האנד, איז ביסלעכווייז געוואקסען די אונצופריעדענהייט צווישען די לאנדסלייט מיט'ן אנקעל, און טשארלי'ן מיט איינעגע פראפעסיאנעלע ארגאנייזערס פון טרייד איז ענדליך געלונגען אין דער שטיל צו ארגאניזירען דעם אנקעל'ס שאפ, און געהיים פון איין לאנדסמאן צום אנדערען, ביז דער סטרייק איז אונגעריכט אויסגעבראכען פאר'ן אנקעל און אלע זיינע בעהעלפערס.

אין אנפאנג איז קוזמין געווען זעהר ענטהוזיאסטיש צו קעמפפען; אז מען האט געדארפט געהן „פיקעטען“ פאר'ן אנקעל'ס שאפ, האבען זיך אלע געריסען. אויסגעקליבען אבער האט מען שלמה'לע פארמאן, יאסעל דארפס־געהער, אידען סעדער־האלטער און פישערס.

אידען וועלכע קענען געבען צוריק א קלאפּ ווען מען וועט דארפען. זיי האבען גענומען ברויט און אבגעזאדענע קארטאפליעס אין די קעשענעס און האבען זיך אוועקגעשטעלט, א זייגער זעקס אין דער פריה, פאר'ן אנקעל'ס שאפּ. געשטאנען און געהיט.

— טהיילמאל איז דער אנקעל ארוים צו זיי און פּרובירט מיט זיי רעדען:

— וואס וועט זיין דער סוף פון שטעהן?

— מיר ווייסען ניט. געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האבען די אידען אבגעענטפערט.

— אבער וואס ווילט איהר? לאזט מיך הערען וואס איהר

— מיר ווייסען גאר ניט, טשארלי — אלין טשארלי... מיר זיינען פּראסטע סאלדאטען, געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האבען די ווילט.

אידען אבגעענטפערט מיט א זעלנערישען טאן, דערמאנענדיג זיך אן דער היים פון אויף דער וואך ביי די סאלדאטען.

— וואס, טשארלי האט אייך געבראכט קיין אמעריקא? טשארלי האט אייך געגעבען ארבייט? פּרנסה געגעבען? א גאנץ יאהר געהט איהר אויך צו טשארלי'ן — אלל־רייט!

— אזוי געהייסען.

— וואס שטעהט דער אנקעל און טענה'ט זיך אוים מיט זיי? מיט וועמען איז דא צו רעדען? אנקעל אריין! — האט סעם איהם געצויגען ביים ארבעל מיט חוצפּה, וואס ער האט געקראגען צום אנקעל זייט מאשא האט געבוירען דאס קינד.

— לאז מיך, איך וויל מיך מיט זיי דורכרעדען.

— אנקעל — האט סעם געשריען — איך וויל, אז דער אנקעל זאל אריין. מען דארף ניט רעדען מיט זיי, אוים משפּחה, אוים לאנדסמאן. איך לאז ניט מעהר קיין משפּחה איבער די שוועל ארויף.

— אלעס צו טשארלי'ן. מיר ווייסען גאר ניט — האבען די לאנדסלייט אבגעענטפערט.

און טשארלי איז געווען דער גאט. טשארלי איז געקומען יעדען אבענד אין חברה אנשי קוזמין און גערעדט צו די לאנדסלייט; טשארלי האט געבראכט אנדערע ספּיקערס; טשארלי איז ארומגעלאפען צו די צייטונגען; טשארלי האט פון ערגעץ־וואו געלד געקראַ־

גען; טשאַרלי איז געווען דער צווייטער משה, וואָס איז געקומען אויסלייזען די לאַנדסלייט פון אָנקעל מאָזעס, פרעה מלך מצרים.

אין די חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין זיינען געווען פערזאַ־מעלט די סטרייקענדע לאַנדסלייט. קוזמין האָט גערוהט, און עס האָט אויסגעזעהן ווי חול־המועד אין דער היים. ניט קיין שבת, ניט קיין יום־טוב — ס'איז אינדערוואָכענס און מען אַרבייט ניט. און צו דעם איז קוזמין אַזוי ניט געווען צוגעוועהנט. שוין אַכט טעג ווי דער סטרייק האַלט אָן. דער ערשטער ענטהוזיאַזם איז שוין פערשוואונדען און קוזמין האָט שוין געפיהלט אַ בענקשאַפט נאָכ'ן שאָפּ. נאָך האָ־בען זיי ניט געפיהלט קיין הונגער, אַביסעל האָט יעדער געהאַט אַליין אָבגעשפּאָרט און בעהאַלטען פאַר'ן סטרייק, און אַביסעל האָט די יוּ־ניאָן מיט מיה צונויפגעשלעפּט. נור קוזמין האָט ניט געקענט אַרומ־געהן לעדיג. דאָס „בעלמוטשען“ האָט זיי ניט געלאָזט רוהען. דער „תכלית“ האָט געפּיקט אין געהירען און גענאָגט דאָס האַרץ ווי אַ שלעכטער וואָרים.

— וואָס וועט זיין דער תכלית פון דעם בעלמוטשען? — האָט איינער אין דער שטיל געפרעגט דעם אַנדערען.

— און וואָס פאַר אַ תכלית האָסטו ביים אָנקעל אין שאָפּ? פאַר'ן טרוקענעם שטיקעל ברויט — דאָס איז דער תכלית.

— מילא, מן הסתם, ווייסט דאָך אַז קהל הייסט אַזוי — קהל ווייסט וואָס עס טהוט.

נור קוזמין האָט דערוויילע ניט בעלמוטשעט. איינער האָט זיך דערוויילע אָנגעגרייט אַ שטיקעל יענע וועלט און אַריינגעכאַפּט אַ יום תהלים; אַן אַנדערער וואָס האָט געקענט אַביסעל לערנען — אַ פּרק משניות; גאָר די פּראָסטע און די עם־הארצים האָבען געכאַפּט אַ קערטעל ביי דער טהיר פון שוהל, און די עלטערע האָבען געהאַט תרעומות: אין אַ מקום קדוש! האָבען די אינגערע גע'טענה'ט: עס איז אַ סטרייק האַלל.

קוזמין האָט זיך אַרומגעדרעהט פראַנק און פריי און האָט גאָר ניט געטהאָן; קוזמין האָט דערוויילע בעקענט זיך מיט זייערע ווייבער און קינדער, אויף וואָס זיי האָבען קיין צייט ניט געהאַט ווען זיי האָבען געאַרבייט; קוזמין האָט דערוויילע אַרומגעשפּאַציערט,

אבגעגעבען זיך מיט הויז־זאכען, צורעכט געמאכט זייערע אייגענע קליידער, אבער קוזמין איז ניט צופריעדען געווען.

— געוואלד, יוסף, וואס ציהט עס זיך אזוי לאנג? וואס וועט זיין דער תכלית?

און טשארלי'ס „פאפולאריטעט" ביי די קוזמינער לאנדסלייט האט אנגעהויבען ביסלעכוויז צו פאלען. וואס לענגער עס האט זיך געצויגען דער סטרייק און מען האט קיין רעזולטאטען ניט געזעהן, האבען די קוזמינער לאנדסלייט, ווי אמאל זייערע עלטערען אין דער מדבר, אנגעהויבען צו „מורמלען" אויף טשארלי'ן:

— וואס וועט זיין דער סוף? אלטע אידען לאזען זיך פיהרען פון א אינגעל; הע, שעהן זעהען מיר אויס.

סעם איז דערווייל אויך ניט געשלאפען. סעם האט פעררופען א משפחה־ראטה, געשיקט נאך דעם קאזין מאנעס, וועלכער איז א „דעמאקראט", מיט'ן קאפ פון די פאלים, און זיך מיט איהם אן עצה געהאלטען. מען האט צונויפגערופען די נאהענטע משפחה, און זיי גע־שיקט אין געהיים צו די לאנדסלייט אהיים. צוערשט איז מען גע־גאנגען צו די בעקאנטע, וואס מען קען פון דער היים, וועלכע דער אנקעל האט אם מעהרסטען טובות געטהאן, און געמאכט מיט זיי א שמועס:

— וואס זאגט ער אייך צו, טשארלי, ער וועט פאר אייך א שאפ עפענען? נו, לאמיר זעהן. וואס ווייזט ער ניט וואס ער קען? וואס לאזט ער אייך הונגערען? אז ער האט אייך פון דער ארבייט ארא־גענומען, פאר וואס גיט ער אייך ניט א לעבען צו מאכען? ער עסט, ער נעהמט ווידזשעס פון דער יוניאן. פאר וואס סטרייקט ער ניט? ער סטרייקט ניט, אייך הייסט ער סטרייקען.

און די לעצטע ווערטער האבען איבערצייגט. ס'האט ניט לאנג געדויערט און סעם'ען מיט'ן קאזין מאנעס איז געלונגען צו געווינען א טהייל פון די לאנדסלייט צו דער ארבייט. ניט דער הונגער, ניט די נויט האט דא געזיעגט, נור קוזמין האט ניט געקענט בעלמוטשען. איז ניט געוועהנט געווען ארומצוגעהן לעדיג און האבען געבענקט נאך דעם שאפ.

צומארגענס אין דער פריה, אז טשארלי איז אריינגעקומען אין די חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, האט ער געטראפען די חברה

בעלעגט מיט ווייבער פון די סטרייקענדע לאנדסלייט. קוים האבען זיי איהם דערזעהן, זיינען זיי צו איהם צו, און חנה־ראזע, שלמה'לע ד'ארפס־געהער'ס ווייב, האט זיך אויפגעשטעלט אויס'טענה'ן פאר אלעמען:

— ווער האט דיר געבעטען, איך בעט דיר, אז דו זאלסט זיך פאר אונז אננעהמען? אז דו האסט צו טהאן מיט'ן אנקעל צוליעב א שידוך, א כלה, וואס ער האט ביי דיר אוועקגענומען — דארפען מיר ליידען דערפאר, אויסגעהן מיט אונזערע קינדער פאר הונגער? וויפיעל האסטו גענומען דערפאר?

— פאר וואס?

— אום דו זאלסט זיי, די אלטע נאראנים, פון וועג אראבפיהרען.

— ניין, דו פרעג איהם בעסער, פאר וואס סטרייקט ער ניט? אונז הייסט ער סטרייקען. פאר וואס סטרייקט ער ניט — האט א צווייטע אידענע געשריען.

— פון וואס זאל איך סטרייקען?

— פון די יוניע פאר וואס סטרייקסטו ניט? פאר וואס הייסטו אונז סטרייקען?

— אבער איך האב דאך ניט צו וואס צו סטרייקען, איך ארבייט דאך ביי קיינעם ניט. איך ארבייט דאך ביי מיר אליין. ביי וועמען זאל איך סטרייקען? — האט טשארלי געלאכט.

— דו הערסט, ער אליין סטרייקט ניט, אונז הייסט ער סטרייקען.

— וואס רעדט איהר מיט איהם? ווער- איז ער אין גאנצען, וואס ער וואגט זיך אנטקעגענצושטעלען געגען דעם אנקעל? און מיר, אלטע אידען, לאזען זיך פערפיהרען פון אזא שנעק, פון אזא אינגעל!

— קומט, אידען, קומט. די הענד דארפען מיר קושען דעם אנקעל, אז ער זאל אונז צוריקנעהמען. געהערט א מעשה?

און שוין האבען זיך די קוזמינער לאנדסלייט געוואלט ארויס־לאזען פון דער חברה. טשארלי איז געשטאנען אין מיטען א פרעמדע וועלט — און ער האט ניט פערשטאנען וואס צו זאגען זיי. ער האט יא פרובירט עפעס רעדען, וועגען אויסהאלטען, וועגען א בעסער לעבען, וועגען א גערעכטליכע ארדנונג, נור די אידען האבען

איהם ניט געהערט. געלאכט הינטער איהם. און א אידענע האט גע־רופען צו איהם:

— דו בעזארג זיך צוערשט אז דו זאלסט ניט געהן מיט אבגעהאקטע אבצאסען און מיט אן אבגעריבענעם הינטען, דערנאך וועסטו די וועלט פערזארגען. מייגע פערזארגער...

טשארלי האט פערצווייפעלט. עס איז געווען זיין אמביציע, זייט ער האט זיך אינטערעסירט מיט ארגאניזירען ארבייטער, צו אר־גאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ, דעם שאפ אין וועלכען זיין פאטער, זיין משפחה און זיינע אלע לאנדסלייט זיינען געווען פערשקלאפט. ער האט עס געהאלטען פאר זיין חוב, פאר אמעריקא, פאר די ארביי־טער בעוועגונג, אלס א קינד פון זיין פאטער, צו ארגאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ. און מיט אמאל האט ער געזעהן זיין ארבייט פון חדשים און יאהרען צו־נישט. ער האט פרובירט אויסנוצען זיין גאנצע רעדנער־קונסט, זיינע אידעען און זיינע איבערצייגונגען, און ער האט דערצעהלט קוזמין וועגען די גרויסע פערברידערונג אין וועלכער זיי טרעטען אריין, אנשליסענדיג זיך אין דער יוניאן מיט די וועלט־אר־בייט. נור קוזמין האט געקוקט אויף איהם מיט שפאט און מיטלייד. די פערברידערונג האבען זיי איבערגעלאזט פאר איהם. זיי האבען מורא געהאט פאר דער פרנסה.

נור אין דעם האט זיך אויפגעהויבען ר' אהרן זשאבלינער. ר' אהרן זשאבלינער איז געווען טשארלי'ס פאטער'ס א חבר פון דער היים.ביידע האבען זיי בעלאנגט צו איין חסידים־שטיבעל אין דער היים, און דערנאך, ווען טשארלי'ס פאטער איז אהיים געפאהרען שטארבען, האט ר' אהרן איבערגענומען זיין שטעל. ער האט גע־דרשנ'ט יעדען שבת אין דער חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, געלערענט מיט די אידען מדרש שבת פארנאכט, און שמחת־תורה פאר זיי גע־לייענט דעם מדרש פון משה רבינו'ס טויט. ר' אהרן זשאבלינער האט פערנומען ביי זיי דעם ארט פון א שטיקעל דיין, און די קוז־מינער לאנדסלייט, וועלכע האבען איהם געקענט אלס למדן און פרו־מען אידען פון דער היים, האבען פאר איהם דרך־ארץ געהאט, דע־ריבער האבען זיך אלע איינגעשטילט און אויסגעהערט וואס ר' אהרן האט צו זאגען.

— עס איז דאך פונקט אזוי, ווי די אידען ביי יציאת מצרים — האט ר׳ אהרן אנגעהויבען מיט זיין דרשה־ניגון, מיט וועלכען ער פלעגט יעדען שבת האלטען זיין מדרש־דרשה — אז משה רבינו האט די אידען פון מצרים ארויסגעצויגען — הויבט זיך אן ר׳ אהרן צו שאקלען — שטעהט אין דער תורה הקדושה אזוי געשריבען: האט ער זיי אין מדבר געפיהרט. און ווי זיי זיינען אין מדבר געקומען, נאך קריעת ים־סוף און אנדערע גרויסע נסיונות, אזוי האבען די אידען אנגעהויבען צו בענקען נאך די טעפ פלייש וואס זיי האבען אין מצרים געהאט ביי פרעה׳ן. האבען זיי אנגעהויבען צו מורמלען אויף משה רבינו, און האבען געזאגט: לאמיר זעצען אן עלטסטען און לאמיר צוריקקעה־רען נאך מצרים. אזוי איז אויך דא. קוים מיט צרות און גרויס מא־טערניש זיינען מיר אוועק פון אנקעל, פרעה, און פון זיין נוגש סעם, וואס ארבייט מיט אונז עבודת פרך, ווי די אידען אין מצרים, און כשארלי געהט אויסארבייטען פאר אונז אן אחדות, וואס דאס זאל זיין א חזוק, א תקון רבים, אז מען זאל מיט אונז אזוי שווער ניט ארבייטען, וואס דער יונג סעם, ימה שמו, ארבייט מיט אונז, וואס איז שווער אריבערצוטראגען; און קוים זיינען מיר שוין באלד אויס־געלייזט, נאך אביסעל אריבערצוטראגען דעם צער פון הונגער איידער דעם צער פון בושות און פון עבודת פרך—פערבענקט איהר זיך נאך די טעפ פלייש און זאגט: לאמיר זעצען אן עלטסטען און צוריקקעהרען צום אנקעל. נאר דארטען אין מצרים האט עס דער ערב־רב געזאגט, און דא זאגט איהר עס אלע. זאג איך אייך, ווי דער מדרש זאגט אויף די אידען אין מצרים: איהר אלע וועט אויסשטארבען אין מדבר, ווי דער ערב־רב, און וועט ניט די זכיה האבען אריינצוקומען אין „ארץ“ אריין — ווייל איהר זייט ווי דער עבד כנעני, וועלכער זאגט: אהבתי את אדוני — איך האב ליעב מיין האר...

א שרעק איז אנגעפאלען אויף קוזמין, און א שעהמעדיגקייט האט ארומגענומען די אידען. זיי האבען זיך געשעהמט איינער פאר׳ן אנדערען צו קוקען אין די אויגען אריין. עס האט זיך מיט אמאל אויפגעוועקט אין זיי די אלטע אויסגעהאלטענקייט פון אידישען פאלק. דער אלטער קשי־עורף, וואס האט זיך ארויסגעוויזען שטענדיג ווען עס האט זיך געהאנדעלט אום עפעס ערנסטעס. עס איז מיט אמאל פער־שוואונדען די שרעק פאר דער פרנסה; אוועק איז די וואכעדיגקייט

פון „תכלית" וואס האט אזוי געפיקט זייערע מוחות און גענאגט זייערע הערצער. די קוזמינער לאנדסלייט האבן מיט אמאל דער־פיהלט א גאנץ אנדערען טעם אין קאמפף מיט אנקעל מאזעס. אז עס איז ניט בלויז א קאמפף פאר א שטיקעל ברויט און א לעפעל זופ, נור אז עס איז א קאמפף פאר מעבדות — לחירות. און די אלטע קאמפפס־לוסטיגקייט פאר עפעס ערנסטעס און וויכטיגעס האט זיך אויפגעוועקט אין אידישען בלוט פון די קוזמינער לאנדסלייט. און שלמה'לע דארפס־געהער האט זיך געגעבען א רוף אז פאר אלע:

— אידען, מיט מיר! קומט, מיר וועלען ארויסטרייבען די לאנדסלייט פון שאפ. אז ניט ארבייטען — זאל קיינער ניט אר־בייטען.

— שלמה, וואו געהסטו? איך וועל דיר ניט לאזען! — האט חנה־ראזע געשריען, אנכאפענדיג שלמה'ען פאר'ן לאץ.

— סטופיי, סטופיי אהיים. אידען, קומט!

און די לאנדסלייט האבען זיך ארויסגעלאזט בעלאגערען דעם אנקעל'ס שאפ.

6.

סעם האט זיך געריכט אויף די לאנדסלייט, און ער האט גע־מאכט אלע פארבערייטונגען זיי צו עמפפאנגען. ער האט זיך געזעהן מיט'ן קאזין מאנעס, דעם „אגיטאטאר". קאזין מאנעס איז א דעמא־קראט, וואס רייסט זיך אויס דעם האלז פאר די פארטיי אין צייט פון די עלעקשאנס, און בעהענגט זיינע פענסטער מיט די פיקטשורס פון די קאנדידאטען פון זיין פארטיי פאר די עלעקשאן, און מיט ברומס און מיט סיינס „אי טאלד יו סא" נאך די עלעקשאנס. דורכדעם איז ער א גאנצער „פאניבראט" מיט'ן דזשאדזש, מיט'ן „טשיעף" און מיט אלע קעפ פון זיין דיסטריקט. און ווען נור עס מאכט זיך טראבעל אין דער משפחה, לויפט מען צום קאזין מאנעס. איז סעם אויך יעצט אוועק צום אגיטאטאר. מאנעס האט אפילו ווניג וואס געהאלטען פון אנקעל, און ווניג וואס געהאט פון רייכען פעטער, נאר דער־

הערענדיג, אַז דעם אַנקעל׳ס ביזנעס שטעהען אין געפאַהר, און אַז די „פּאָשעליסטס“ ווילען רואינירען דעם אַנקעל, האָט זיך אין איהם ערוועקט דער משפחה־געפיהל. די גאַנצע משפּחה פון אַנקעל האָבען זיך געגרויסט מיט׳ן אַנקעל׳ס פערמעגען, און געהאַלטען עס פאַר אַ „האָנאָר“ ווען זיי האָבען עפּעס געקענט טהאָן פאַר׳ן אַנקעל. מאָנעס איז אוועק צום טשיף און דערצעהלט פון די „טראָבעל־מאַכערס“, און דער „טשיעף“ האָט געשיקט אַ „גענג“ צו עמפּפאַנגען די לאַנדס־לייט.

אַז שלמה׳לע דאַרפס־געהער מיט די לאַנדסלייט זיינען אַנגעקו־מען פאַר די אַלט־בעקאַנטע שאָפּ פון אַנקעל, אין וועלכער זיי זיינען אָבגעזעסען טאָג־איין, טאָג־אויס זייט זיי זיינען אין אַמעריקא, האָט זיי עמפּפאַנגען אַ גאַסען־פּרוי, וועלכע איז פון ערגעץ־וואו ארויס און אַרומגענומען שלמה׳לען.

שלמה׳לע איז דערשראָקען געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט ארויסמאַכען פון דער פרוי׳ס אָרעמס און אריין אין סטאָר מיט די לאַנדסלייט אַראָבנעהמען די ארבייטער. נור די פרוי האָט איהם פעסט געהאַלטען ביים אַרבעל און געשריען:

— פּאָליס, פּאָליס, ער האָט מיך בעליידיגט!

מיט אַמאָל זיינען ארויס פּאָליס, מיט קלאָבס אין די הענד, ציוויל־געקליידעטע דעטעקטיווס און פערדעכטיגע פרויען, וועלכע האָבען געריסען די אַלטע אידען ביי די בערד, ביי די פּאות.

— וואָס איז געשעהן? — האָט דער קאָפּ געפרעגט.

— ער האָט מיך בעליידיגט, ער האָט מיר אַנגעבאָטען אַ שענד־ליבע זאַך — האָט די פערדעכטיגע פרוי געשריען, האַלטענדיג ביי די קלאַפּעס דעם אָרימען שלמה׳לען, ביי וועמען די פּאות האָבען גע־ציטערט פאַר שרעק.

און דאָס איז געווען דער סיגנאַל. באַלד זיינען געפלויגען קלאָבס איבער די קעפּ פון די לאַנדסלייט. אייניגע זיינען געלאָפען, איבערלאָזענדיג וועד אַ פּאה, ווער אַ שטיק באָרד אין די הענד פון די גאַסען־פרויען; טהייל זיינען אָבגעקומען מיט צוקלאַפּטע קעפּ, מיט בייל׳ען אויפ׳ן פּנים; אַנדערע, מיט שלמה׳לען אין דער שפּיץ, זיינען געוואָרען אָבגעפיהרט צובלוטיגטע אין פּאָליס־סטיישאָן בעגלייט פון

פאַלים און גאַסען־פּרויען, מיט זידלערייען און קלעפּ. אין אַ פערטעל שעה אַרום איז שוין קיין זכר ניט געבליבען פון די לאַנדסלייט, און פאַר'ן אַנקעל מאַזעס' שאַפּ איז געווען שטיל און רוהיג, אויסער נור וואָס שטיקער פון העטס און שטיקער קאַפּאָטע האָט זיך אַרומגע־וואַלגערט אין דער בלאָטיגער גאַס.

אַנקעל מאַזעס איז געווען אין סטאָר ווען די מהומה איז פאַר־געקומען. ער האָט צוגעזעהן וואָס עס קומט פאָר אין דרויסען. עס זיינען געווען זיינע לאַנדסלייט, זיינע קינדער־חברים און קינדער־פריינד, וועלכע מען שלאָגט אין דרויסען פאַר זיין סטאָר אַזוי אונדער־באַרעמדיג. עס איז געווען שלמה'לע דאַרפס־געהער, זיין חדר־חבר, מיט וועלכען ער איז נאָך היינט אויף „דו", וועלכען מען האָט גע־שלעפּט אַ צובלוטיגטען אין פּאַלים־סטיישאַן; ר' אהרן זשאַבלינער, זיין רבי, אַ איד פאַר וועלכען ער האָט נאָך דרך־ארץ ביז היינטיגען טאָג, וועמען מען האָט געריסען פאַר די פּאות. קיין אַנדערע פריינד און קיין אַנדער משפּחה האָט ער ניט געהאַט אויסער די, וועלכע מען האָט אַזוי אונדערבאַרעמדיג בעהאַנדעלט פאַר זיין טהיר, צוליעב איהם, און ער האָט ניט פערשטאַנען ווי אַזוי דאָס איז געשעהן. ער האָט זיך קיינמאָל ניט געקענט פאָרשטעלען, אַז עפּעס אַזעלכעס זאָל פּאַסירען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער אַליין איז געווען צווי־שען די לאַנדסלייט וואָס מען האָט געשלאָגען. גאַנץ קוזמין איז דאָרט געווען. ער איז צוגעלאָפען צו סעם'ען, וועלכער איז געשטאַנען אַ בליי־כער און געציטערט מיט די נאַז־לעכער.

— וואָס טהוט מען דאָ ביי מיר? וואָס טהוסטו? ווער האָט דיר געהייסען? — סטאָפּ! די מינוט סטאָפּ!

סעם האָט אויפגעהויבען אויף איהם די אויגען. אין די אויגען איז געלעגען אַ בליק וועלכען דער אַנקעל האָט ביי קיינעם ניט גע־זעהן, נור אַנדערע האָבען עס ביז איצט געזעהן אין דעם אַנקעל'ס אויגען:

— אַנקעל, מישט זיך ניט אַריין, פּליעז.

— ווער זאָל זיך ניט אַריינמישען? איך בין דאָ דער באָס!

— אַז איהר זייט דער באָס, אָלל־רייט; צאָהלט מיר אויס מיין טהייל וואָס איך האָב אין די ביזנעס, און איך וועל אַליין פיהרען ביזנעס ווי איך פערשטעה.

דער אַנקעל האָט זיך געשראָקען. צום ערשטען מאָל האָט ער עס אַזוי קלאָהר דערפיהלט, אַז איבער זיין קאָפּ איז אויסגעוואַקסען אַ מאַכט. ער האָט זיך געשראָקען צו בלייבען אַליין, ער האָט זיך געשראָקען פאַר דער ענערגיע און קראַפט וועלכע האָבען אויסגעשפּראָצט פון סעם'ס אויגען און פּנים — און ער האָט דערפיהלט זיין שוואַכקייט.

— אָבער וואָס טהוסטו, סעם? מענשען שלאָגען? — האָט דער אַנקעל איינגעהאַלטען זיין כעס.

— ביזנעס! — האָט סעם אָבגעענטפערט איין וואָרט.

— אָבער לאַנדסלייט, משפּחה?

— אויס משפּחה, אויס לאַנדסלייט, אַנגעשטעלטע ארבייטער. איך'ל ניט געהן מיט זיי אין שוהל און איך וועל זיך ניט אוועקזעצען דערצעהלען מעשיות פון דער היים. איך קען ניט קיין משפּחה. ביי מיר דאַרף מען ארבייטען, אַז ניט —

דער אַנקעל האָט נאָך געפּרואווט עפּעס רעדען:

— אָבער, סעם —

— אַנקעל, אי עם טאירד און איט! — האָט איהם סעם איבערגעשלאָגען. איך האָב מיין וועג אין ביזנעס ווי צו פיהרען, דער אַנקעל האָט זיך געהאַט זיין וועג, און איך וויל ניט אַז מען זאָל מיר קומען שטערען. און איך וועל זאָגען דעם אַנקעל דעם אמת: פּיילייכט וואָלט בעסער געווען, אַז מיר זאָלען זיך צושיידען. איך וויל אָנהויבען טהאָן פאַר מיר אויך עפּעס. שוין צו לאַנג געווען אַלץ ביי יענעם. איך וויל עפּעס אָנהויבען אויף מיין אייגענער ריזיקע.

דער אַנקעל האָט שוין געשוויגען. ער איז בלייך געוואָרען און טרויעריג. אַן איינזאַמקייט האָט איהם ארומגענומען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז גאַנץ קוזמין איז פערשעהמט געוואָרען, ארויסגעוואָרפען געוואָרען אויף דער גאַס, און ער אין איינעם מיט זיי.

ער האָט פערלאָזט די סטאָר אָהן אַ וואָרט צו רעדען, און איז אַהיים געגאַנגען. ער האָט געוואָלט דערצעהלען מאַשאַ'ן דעם ענמת נפש וואָס ער האָט געהאַט, און געבענקט נאָך אַ טרויסט, עס זאָל איהם ווער זאָגען אַ גוט וואָרט.

ער האָט געוואָלט זעהן זיין קינד און עס קושען און פרעהען זיך דערמיט, ווי יעדעס מאָל ווען ער האָט פערדרוס, בערוהיגט איהם זיין

פאמיליען לעבען. ער האט אבער געפונען דאס קינדער־צימער, וואו מאשא איז מיט'ן קינד, פערשלאפען, און ראזע, די מאמע, האט צו איהם געוואונקען:

— מאזעס לאזט זי אליין יעצט. זי איז אויפגערעגט.

דורך דער טהיר האט ער געהערט מאשא'ס שלוכצען.

— וואס וויינט זי? וואס איז געשעהן? — האט זיך דער אנקעל דערשראקען.

— זי קלאגט אויף די לאנדסלייט; זי האט געהערט מען האט זיי געשלאגען. זי וועט זיך באלד בערוהיגען.

— מאשעלע, מאשא דיער, פליעז, מאשא! — האט זיך דער אנקעל געבעטען הינטער דער טהיר.

מאשא האט איהם ניט אבגעענטפערט. זי איז געלעגען אין קינדער־צימער, איינגענורעט דאס פנים אין קינד'ס קישען און האט געוויינט. זי האט יעצט אלעמען געהאסט, ניט נור בלויז איהר מאן און סעם'ען — נור איהר קינד, וואס איז ארויסגעקומען פון זיי, האט זי אויך געהאסט. זי האט זיך געהאסט, וואס זי האט זיך פערקויפט צו זיי פאר א שטיקעל ברויט, און איהר פאטער און מוטער, וואס האבען זי געטריבען דערצו. איהר יוגענד איז אויפגעשטאנען פאר איהרע אויגען, מיט דער ארימער האפקינס סטריט, און איהר האט זיך געדאכט, אז גאר ניט האט זיך געענדערט דורך דער צייט; אז זי איז אויך איינע פון די לאנדסלייט, וועלכע זיינען פערשקלאפט ביים אנקעל אין שאפ און זיינען איבערגעגאנגען אין סעם'ס מאכט. סעם איז דער באס איבער די לאנדסלייט, און אויך איבער איהר. אינאיינעם מיט זיי איז זי איבערגעגעבען געווארען אין סעם'ס הענד, אלס דעם אנקעל'ס ירושה. אין דעם קאמפף פון די לאנדסלייט געגען דעם אנקעל האט זי געזעהן איהר אייגענעם קאמפף. זי וויל זיך אויך בעפרייען מיט אלע לאנדסלייט צוגלייך פון אנקעל מאזעס און פון סעם'ען. און אויף דער גאס, פאר'ן אנקעל'ס שאפ, האט מען אויך זי געשלאגען. סעם האט זי געשלאגען פאר'ן אנקעל אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט. זי סטרייקט אויך, זי וויל העלפען געווינען דעם קאמפף, דעם גרויסען קאמפף, צו בעפרייען זיך פון אנקעל און פון סעם'ען אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט...

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט פון געלעגער, צוזאַמענגענומען איהר ציערונג, וואָס דער אַנקעל האָט איהר געשאַנקען, די פּערל און די בלויע שטיינער — אַלצדינג וואָס זי האָט געקענט צונויפנעהמען אין געלד און ציערונג, געמאַכט דערפון אַ פּעקעל, זיך איינפאַך אַנגע־קליידעט און איז ארוים אין צווייטען צימער אריין.

— מאַשאַ, עס איז ניט מיין שולד, איך האָב עס ניט געוואָלט. איך קען ניט העלפען! — האָט דער אַנקעל געקוקט אויף איהר מיט בעטענדע אויגען.

אַ פעראַכטונג האָט זי ארומגענומען צו דעם אַנקעל. גאָר ניט האָט זי פערמאָגט אין איהר האַרץ צו איהם, אויסער נקמה, דאָס זיסע געפיהל, אַז דאָס לעבען נעהמט נקמה פון איהם. זי האָט איהם אַנגעקוקט מיט פעראַכטונג און אויסגערופען:

— איך האָב דיך פיינט; איך האָב אייך אַלעמען פיינט.

— פאַר וואָס? — האָט דער אַנקעל אויסגעשטרעקט נאָך איהר די הענד.

— אבער וואוהין געהסטו, טאָכטער? — איז איהר די מוטער נאָכגעלאָפען.

זי האָט זי גאָר נישט אָבגעענטפערט.

דער אַנקעל איז אַליין איבערגעבליבען.

האַלב אין טונקעלען האָט די איינזאַמקייט אַנגעהויבען צו קריכען צו איהם פון די ווינקעלעך פון די צימערען. ער האָט זיך פאַר עפּעס וואָס געשראָקען — ער האָט ניט געוואוסט פאַר וואָס. עס האָט זיך איהם געדאַכט, עפּעס וואָס קומט נאָהענט צו איהם. נור אין קינ־דער־צימער האָט זיך געהערט דאָס קינד'ס געוויין און דער אַם'ס געזאַנג, און ער איז אריין זוכען טרייסט און פרייד ביי זיין אייגען בלוט און פליש...

.7

אויף דער צווייטער זייט.

מאַשאַ האָט געזוכט טשאַרלי׳ן אין דער היים ביי דער מוהמע. טשאַרלי איז ניט געוועזן אין דער היים, און די מוהמע, וועלכע האָט מאַשאַ׳ן געזעהן צום ערשטען מאָל זייט מאַשאַ איז אַ ווייבעל געוואָרען, האָט זי אויפגענומען קאַלט און שווייגענדיג. מאַשאַ האָט ניט פערשטאַנען פאַר וואָס. פון דער מוהמע איז מאַשאַ געוואָהר געוואָרען, אַז זי קען געפינען טשאַרלי׳ן אין די „העדקוואָרטערס“ פון די סטרייקערס, אין די „קאָנגרעגיישאָן שלחן ערוך אנשי קוזמין“, אין דער חברה, פון וועלכע דער אָנקעל איז פּרעזידענט. מאַשאַ איז געגאַנגען מיט איהר פּעקעל ציערונג וואָס זי האָט געטראָגען צו די סטרייקענדע לאַנדסלייט, צו דער קאָנגרעגיישאָן. אַרום דער קאָנגרעגיישאָן האָט זי שוין אָנגעטראָפען די ווייבער מיט די קליינע קינדער אויף די הענד, וועלכע זיינען געקומען צו לויפען הערענדיג פון דער „טרעוואָגע“ וואָס איז געוועזן ביים אָנקעל׳ס שאַפּ.

אין די ווייבער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט זיך געפיהלט אַן ענדערונג. זייער קאַמפּפס־לוסטיגקייט האָט געשטיגען נאָך דעם, וואָס עס איז פאָרגעקומען פאַר׳ן אָנקעל׳ס שאַפּ. געזעהן זייערע מענער צוריק אַהיים קומענדיג פון קאַמפּפס־פעלד, ווער מיט אַ צוּבלוטיגטען קאָפּ, ווער מיט אויסגעריסענע פּאות אָדער אויסגעפּליקטע באָרד, האָט זיך אין זיי ערוועקט אַזאַ רעוואָלוציאָנערער גייסט, אַז זיי זיינען גרייט געוועזן די מינוט צו צולויפען צום אָנקעל׳ס שאַפּ און איבערנעהמען דעם קאַמפּפס־פעלד פון וועלכען זייערע מענער זיינען אַזוי שענדליך פון׳ם „פיינד“ אַראָבגעטריבען געוואָרען. אַ. זיי האָבען שוין ניט געשיקט צוריק זייערע מענער צו דער אַרבייט צו „פּרעה׳ן“, האָבען שוין ניט געהייסען זייערע מענער, אַז זיי זאָלען פאַר׳ן אָנקעל׳ס פיס פאַלען, אַז זיי זאָלען סעמ׳ס הענד קושען, פערקעהרט, זיי האָבען געשראָקען זייערע מענער, אַז זיי וועלען גיסען איבער זייערע קעפּ מיט טעפּ זודיגע וואַסער, ווען זיי וועלען וואַגען דעם אָנקעל׳ס שוועל איבערצוטרעטען.

— דו קענסט דיך שוין זוכען אן אנדער היים, און אנדער ווייב, אז דו וועסט מיר וואגען צום אנקעל צו געהן — האט א אידענע גע־מאכט מיט'ן פינגער אויף דער נאז צו איהר מאן.

— און אלצדינג וואס טשארלי וועט דיר הייסען זאלסט דו טהאן — דו הערסט — טשארלי ווייסט וואס ער האט צו טהאן, און ער ווייסט ער, א געזונד אין זיין קאפ.

און טשארלי איז צוריק געווארען דער „משה" וואס געהט די אידען בעפרייען פון „פרעה מלך מצרים" און פון אונטער זיין שווערען יאך. טשארלי איז ווידער געווארען דער אויסלייזער, דער בעפרייער פון די קוזמינער לאנדסלייט.

געהערט, אז א „ליידי" פרעגט זיך נאך אויף די קוזמינער לאנדס־לייט, איז געווארען א רעש, די פרויען האבען ארומגערינגעלט מאשא'ן און באלד האט זי איינע דערקענט.

— יא, זי איז דאך דעם אנקעל'ס ווייבעל, מאשא, דעם הויכען אהרן'ס טאכטער.

— פערשטעהסט שוין, זי איז אודאי געקומען רעדען פאר'ן אנקעל — אז זיי זאלען צוריקגעהן צו דער ארבייט — פערשטעהסט שוין — צו וואס זי האט בעדארפט טשארלי'ן.

— אז זי האט זיך פערקויפט צום אנקעל — מיינט זי וועלען מיר זיך אויך אלע פערקויפען.

— וואס עפעס צום אנקעל אליין — און וואו איז סעם? — האט א צווייטע געווארפען אווארט אין דער שטיל.

מאשא'ס פנים האט געפלאמט ווי פייער פאר בושה. זי האט ניט געוואוסט ווי זיך צו רעטען פון די אויפגערעגטע פרויען וואס האבען זי ארומגערינגעלט, זי האט געפיהלט אז זי איז דער „שונא" פון די לאנדסלייט, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט, אין דיעזער מינוט האט זי נור געקלעהרט ווי אזוי זיך צו ראטעווען פון זיי.

— ווייבער, ווייבער, בערוהיגט אייך, וואס שרייט איהר? — האבען זיי א צוויי מענער, לאנדסלייט, איינגעשטילט און געהאלפען מאשא'ן ארויסנעהמען פון די פרויען.

— טשארלי איז ניט דא, ער לויפט ארום אין די קאורטס צו בעפרייען די לאנדסלייט וואס מען האט ארעסטירט, ער וועט באלד

צוריקקומען, זעצט זיך, מיסעס מעלניק — ער וועט באלד צוריק־קומען.

— ווער איז זי, ווער? — גיב נור א קוק ווי זיי רעדען מיט איהר, וואס פאר א פאראד זיי מאכען פון איהר. נישקשה, איהר פאטער האט אויך הויזען געניהט ביים אנקעל, געווען דער זעלבער קלאגעדיגער אפערייטאר, א גליק האט איהם געטראפען, דער אנקעל האט זיך פער־ליעבט אין זיין טעכטעריל — זעה נור וואס זיי מאכען.

— נאר אייגער, אונז אלעמען האט געקענט טרעפען דאס גליק, אז מיר וואלטען געוואלט אונזערע טעכטער חתונה מאכען מיט אלטע לייט.

— צוליעב איהר שפאלט ער דאך אונזערע מענער די קעפ, אז ער זאל זיין שעהן ווייבעל קענען דעם האלז נאכגעבען.

— אודאי, אז מען האט חתונה מיט אן אלטען מאן, לאז כאטש דאס חזיר רינגען איבער'ן מויל.

מאשא האט געקוקט אויף די פרויען מיט בעטענדיגע אויגען. זי האט זיי געוואלט זאגען, אז זי איז אויך אזוי אומגליקליך ווי זיי, אז אויך זי „ארבייט" ביים אנקעל — איז פערשקלאפט צו די פירם „מאזעס מעלניק ענד קאמפאניע", ווי זיי, און זי איז אהער געקומען סטרייקען צוזאמען מיט זיי, און צוזאמען מיט די לאנדסלייט צו בע־פרייען זיך פון אונטער דעם יאך פון אנקעל'ס הויז. נור די ווייבער האבען גאר ניט געקענט און גאר ניט געוואלט לעזען וואס ליגט אין די גרויסע פערטרעהרטע אויגען פון דער יונג ווייבעל. זיי האבען געזעהן אין איהר דעם שונא — אן וועלכען זיי האבען געוואלט נקמה נעהמען פאר יאהרען לאנגע פלאגען זיך, פאר לאנגע אלטע בעליידי־גונג און פאר די מענערס צושפאלטענע קעפ.

— גיב נור א קוק וואס פאר „פאראדע" זיי מאכען מיט איהר. דער אנקעל איז קלוג, ער וויל זיי ארייננארען אין שאפ אריין, האט ער געשיקט צו זיי דאס יונגע ווייבעל. גיב נור א קוק ווי זיי זיינען שטיל געווארען — ווי זיי האבען מורא פאר איהר.

— דער אנקעל האט זי געשיקט? — דאס האט זי סעם אהער געשיקט... זי ווייסט שוין ווען זי האט צו הארכען.

מאשא האט געפיהלט די ברענענדיגע שטעך־ווערטער, וועלכע די ווייבער שיקען צו איהר, און זי האט עס גענומען אויף זיך ווי

א שטראף. זי איז אין דעם מאמענט גרייט געווען אויף אלצדינג — אלעם אויסצוטהאן פון זיך, אראבצוואווארפען פון זיך די שאנדע און די פערשקלאפונג וואס מען האט געווארפען אויף איהר און איבערבלייבען דא מיט די לאנדסלייט אין די „קאנגרעגיישאן", טהיילען איהר גורל מיט זיי — און זי האט געווארט אויף טשארלי׳ן, אז זי זאל איהם קענען אלצדינג זאגען...

איהר בלייבען אין „קאנגרעגיישאן" איז געווארען אונמעגליך. די פרויען זיינען געווארען אזוי ווילד אויפגערעגט, און זייערע ווערטער אויף איהר חשבון זיינען געווארען אזוי בעליידיגענד, אז זי האט ניט געקענט לענגער דא פערבלייבען — און ווער ווייסט מיט וואס עס וואלט זיך געענדיגט, ווען טשארלי וואלט ניט געווען אנגעקומען.

— העלאו, מאשא — האט זי טשארלי בעגריסט מיט זיין געוועהנליכען שמייכעל, ווי ער וואלט זי ערשט נעכטען געווען געזעהן — וואס טהוסט ד ו דא?

מאשא האט איהם געקוקט אין די אויגען אריין. דורך די דריי יאהר וואס זי האט איהם ניט געזעהן, האט זיך טשארלי וועניג וואס געענדערט; ער איז געווען אזוי קינדיש, ווי דענסטמאל, אויף דעם ברעג ים אין קוני איילאנד, און ניט ווילענדיג האט זי געצויגען א פאראלעל צווישען זיך און איהם, און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי איז דורך דער צייט זיין מוטער געווארען און ער איז אזוי קינדיש געבליבען. די שווארצע הערלאך וואס האבען מיט עקשנות זיך געריסען פון הינטער זיין גאל מעסער אויף זיין פנים, האבען איהם א פאר שווארצע לאנגע שפאנישע באקען־בערד געשאפען ווי צוויי שווארצע פאות. דאס איז געווען די איינציגע ענדערונג, וואס זי האט בעמערקט אין איהם און דאס האט איהם געמאכט אין איהרע אויגען א סקוהל־אינגעל, וועלכער וויל פריה וואנסעס האבען, שווארצט ער זיך זיי מיט סאזשע צו. זיין אנבליק האט אויף איין מינוט געמאכט זי צו פערגעסען צו וואס זי איז אייגענטליך געקומען. עס האט זיך איהר אויסגעדאכט, אז ער האט זיך גאר ניט געענדערט דורך דער צייט ווען זיי האבען זיך געזעהן דאס לעצטע מאל, און ווידער איז זי געקומען צו איהם ווי א יונגע חבר׳טע צו א פריינד, ווי אמאל און ער וועט זי נעהמען מיט זיך אויף א שפאציער.

— איך וויל עפעס רעדען מיט דיר, טשארלי — האט זיך מאשא אנגערופען אויך מיט איהר געוועהנליך פרייען שמייכעלע, וועלכעס זי האט זיך געבארגט פון דער צייט ווען זי איז נאך א מיידעל גע־ ווען. — קום מיט מיר ארויס.

— איך בעדויער, נאר דו ווייסט דאך די סיטואציע. די אר־ בייטער קוקען אויף יעדער זאך מיט חשד, און זיי וואלטען ווייס איך וואס באלד אויסגעטראכט, זיי וואלטען געמיינט, אז איך געה זיי פערקויפען, לאמיר רעדען דא.

מאשא האט זיך דערמאנט, וואו זי געפינט זיך.

— יעס, דו האסט רעכט, איך האב עפעס געוואלט רעדען מיט דיר, אפשר אן אנדערס מאל. נאר יעצט בעט איך דיר, נעהם צו דאס פאר די לאנדסלייט, דאס איז אלצדינג וואס איך פערמאג, — האט זי געוואלט איבערגעבען טשארלי'ן איהר פעקעל מיט ציערונג.

אבער טשארלי האט פערשעהמט געשמייכעלט:

— מאשא, יו נאו, אליין קען איך ניט צונעהמען. מיר מוזען פרעגען די סטרייק קאמיטע אויב זיי ווילען צונעהמען.

— יעס, יעס, איך וועל ווארטען.

טשארלי האט פעררופען א פאר לאנדסלייט אין א ווינקעל און זיך מיט זיי דורכגערעדט. באלד איז טשארלי צוגעקומען און געזאגט צו איהר מיט זיין קינדישען שמייכעל:

— אי עם סאררי, מאשא, אבער די ארבייטער ווילען עס ניט צונעהמען. זיי ליעבען ניט צו נעהמען קיין טשאריטיס, יו נאו... און דאן, דיין פאזיציאן, — האט טשארלי אבגעהאקט אין מיטען — דו פערשטעהסט, מאשא, מיך פערדריסט.

— ניט קיין טשאריטיס. ס'איז מיין דאניישאן אין סטרייק. איך סטרייק אויך. איך וויל אויך סטרייקען, טשארלי, איך וויל אויך זיין מיט זיי, אין איינעם — איך וויל אויך זיין אזוי ווי זיי — ווי איהר, מיט אייך אין איינעם... און אין מאשא'ס אויגען האבען זיך בעוויזען טרעהרען.

— וואס איז מיט דיר, מאשא, פיהלסטו זיך ניט גוט?

— גאר ניט, האסט רעכט. יא, איך פערשטעה, איך בין דיר א פיינד — פון א פיינד קען מען ניט צונעהמען קיין דאניישאנס. יא,

איהר האט רעכט — עס איז גוט אזוי — גוד ביי, טשארלי, איך דאנק דיר.

— אבער וואס איז מיט דיר? — ווארט א מינוט, איך וועל געהן מיט דיר. איך וועל דיך אהיים נעהמען.

— נו, געה ניט מיט מיר, די לאנדסלייט וועלען האבען א חשד. נו, נו, דו טארסט ניט געהן מיט מיר — איך בעלאנג צו דער אנ־דערער זייט — איהר האט רעכט, גוד ביי, טשארלי! און זי איז ארויס פלינק פון דער „קאנגרעגיישאן".

זי איז אנגעקומען אהיים מיט'ן אבענד צו. אין גאנצען הויז איז געווען טונקעל, נור אויבען, אין דער הויך, אין שלאף־צימער, האט זיך געוויזען ליכט. די פערשיעדענע קאלירטע ליכט־עפעקטען, וועל־כע דער אנקעל האט געלאזט איינריכטען. אויף די שטיגען ארויף האט זי געהערט דעם אנקעל'ס אלטע באסאווע שטימע און שווערען געלעכטער. א מינוט איז זי שטעהן געבליבען אין די אפענע טהיר פון שלאף־צימער און האט אריינגעקוקט. דער אנקעל איז געזעסען אויפ'ן דיוואן און געשפיעלט זיך מיט די הענטלעך פון'ם קינד, וועלכעס איז געלעגען נעבען איהם און דער אנקעל האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט'ן קינד, האלטענדיג אין איין קושען זיינע הענטלאך, סמאקטשען־דיג הויך. דער אנקעל האט זי בעמערקט אין דער טהיר און האט אויפגעפרעהט זיך מיט שטראהלענדע אויגען:

— קום אהער, מאשא, קום אהער, זעה, דאס שנעבעלע וואס עס גריגט — עס ווערט דאך עהנליך צו מיר — „אל בעטש יור לייף", עס ווערט עהנליך צו מיר.

מאשא איז צוגעגאנגען און בעטראכט דאס קינד. אז די שטארקע ענערגישע ליפעלאך, אן דעם לאנג־געשניטענעם נעזעל, אן דעם פעסטען ענערגישען אטהעם, האט זי דערקענט איהם. און דאס רויטע ליכט פון צימער האט זי דערמאנט אן איהר שאנדע, און זי האט זיך גע־פיהלט פון „דער צווייטער זייט".

9.

איינזאמקייט.

ביי „מעלניק ענד קאמפאני“ האט זיך ארומגעדרעהט אן אַל־טער מאן, וואס די מענשען האבען איהם גערופען אוים געוואהנהייט האלב אין ערנסט, האלב אין שפאס, „דער אנקעל“. דער אלטער מאן פלעגט זיין מייסטע צייט פערברענגען אין דער הויך אין שאפ, צווישען די ארבייטער. ער פלעגט זיך אוועקזעצען צווישען די לאנדסלייט, און ליעב געהאט צו פערברענגען מיט זיי, פערצעהלענדיג מעשיות פון דער אלטער היים, פון קוזמין. אפטמאל פלעגט דער אלטער מאן אזוי ארום באלמוטשען די ארבייטער, און אז עס פלעגט זיך בעוויזען אין שאפ דער פארמאן, דער קאזין מאנעס, וואס סעם האט איהם ארויפגענומען צו זיך אין ביזנעס — פלעגט דער קאזין צוגעהן צום אנקעל און איהם קלאפען אויף די פלייצעס: — קאם־אן אנקעל — און אז דער אנקעל פלעגט ניט הערען, איז דער קאזין געגאנגען ארויפרופען דעם באס סעם'ען. און ווי אמאל האט דער אנקעל אראבגענומען מיט גוטע רייד זיין פאטער פון די שניידערס, אזוי האט עס יעצט סעם געמאכט מיט'ן אנקעל. סעם'ס ערנסטע געזיכט האט אנגענומען א ליעבליכע מינע, און ער האט מיט ווייכקייט אנגעריהרט דעם אנקעל'ס ארעם און געזאגט צו איהם גוטמוטהיג:

— אר יו נאט א שעים, אנקעל? קאם־אן.

דער אנקעל האט זיך טאקע פערשעהמט און איז אראבגעגאנגען מיט סעם'ען אין שאפ, אהנע צו זאגען א ווארט.

ער האט זיך נאך א פאר מינוט ארומגעדרעהט אין אפיס, אין געוועלב, און פלעגט מאכען א פאר וויצען מיט די מענשען. עס איז איהם אבער לאנגווייליג געווארען האט ער זיך אויפגעהויבען און אין

אריבערגעגאנגען אין סאלון וואס איז געווען געגענאיבער דעם סטאר פון „מעלניק עט קאמפ."

פלעגט מען דאס פלינק זאגען סעם'ען, אז דער אנקעל איז אין סאלון. האט זיך סעם פערשעהמט וואס זיין אנקעל זיצט אין סאלון, האט ער אריבערגעשיקט דעם קאזין מאנעס, אז ער זאל איהם ארויס־נעהמען, און סעם האט שוין געזאגט צו איהם מיט אן ערנסט גע־זיכט, אהן דעם גוטען שמייכעלע:

— אר יו נאט א שעים, אנקעל? קאם־און — און ער האט גע־נומען א באיטשיקעל פון סטאר, אז ער זאל דעם אנקעל אהיים ברענגען.

איינמאל איז ער אריינגעגאנגען אין א סאלון ערגעץ וואו דאון טאון אין א גאליציאנער קווארטאל, וואו בעקערס און בוטשערס פער־קעהרען. אין דעם סאלון האט מען איהם אויפגענומען ווי אן אלטען בעקאנטען. נור אז דער אלטער האט זיך געהאט אנגע'שיכור'ט, האט ער אנגעהויבען צו רעדען ניט קיין אנשטענדיגע רייד און געפלאפעלט עפעס וועגען קינדער וואס ער האט געהאט מיט דער ווייבעל פון סאלון און געפאדערט זיינע קינדער צוריק. דער מאן פון דער ווייבעל האט איהם גוט אויסגערעדט: אז עס פאסט ניט פאר אזא אלטען מאן צו רעדען אזעלכע אונאנשטענדיגע רייד, אז פאר אזא אלטען פאסט זיך גיכער אין בית־המדרש צו זיצען און תהילים צו זאגען, ניט אין סאלון זיך ארומצוואוואלגערען, און אויפגעעפענט די טהיר און איהם געהייסען געהן...

אמאל האט זיך געמאכט, אז דער אנקעל האט פארבלאנדזשעט אויף א סעמעטערי מיט א לויה פון א לאנדסמאן. דער נאמען פון דער סעמעטערי איז איהם פארגעקומען בעקאנט, און ער האט זיך דערמאנט, אז ער האט דא ווער — א גאנץ נאהענטען. ער איז אריין אין אפיס און געפרעגט זיך אויף זיין ווייב, וואס ליגט שוין

דא בעגראבען א אכצעהן־צוואנציג יאהר. מען האט נאכגעקוקט אין די ביכער און מען האט מיטגעשיקט מיט איהם א שמש. צווישען ריין־געהאלטענע און ציכטיג בעפלאנצטע קברים איז געשטאנען א פערלאזטע מצבה, א ווילד בעוואקסענער קבר, ווי א פערגעסענער. דער אנקעל האט זיך צוגעקוקט צו דער מצבה — און עראינערונגען פון פריהערדיגע יאהרען זיינען אויפגעשטאנען אין זיין קאפ. נעבען דעם קבר איז געווען ארומגעצאמט א פלאץ אויף אן אנדער קבר, וועלכעס איז ניט געווען פערנומען. דאס איז געווען די קרקע, וועלכע ער האט אנגעגרייט פאר זיך נעבען זיין פערשטארבענע פרוי.

און מיט אמאל איז איהם קלאהר געווארען: אין יענעם קבר איז געלעגען זיין לעבען, זיין יוגענד — ער האט עס דערזעהן. און נעבען דעם לעבען איז געלעגען זיין קבר און געווארט אויף איהם.

ער האט זיך געיאגט, געהאנדעלט, געקויפט ליעבע, אונטער־טהעניג געמאכט לעבענס אונטער זיין ווילען — און דא איז אין דער שטיל געלעגען א קבר און געווארט אויף איהם. און איהם האט זיך אויסגעדוכט, אז ער פערשטעהט שוין פאר וואס זיין לעבען וואס ער האט געבויט איז איינגעבראכען. ער האט געבויט אויף אן אפע־נעם קבר. און עס האט ניט לאנג געדויערט און ער האט פערנומען דאס אפענע קבר, וועלכעס איז געשטאנען די גאנצע צייט און גע־ווארט נעבען זיין פערגעסענעם לעבען...

ע נ ד ע

אינהאלט

ערשטער טהייל

1. איבער וויליאמסבורג בריק — 5
2. קינדער — 12
3. פארטאג — 18
4. דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער — 23
5. אנקעל מאזעס — 30
6. דער „אמעריקאנער" אין אמעריקא — 35
7. אנקעל מאזעס'ס לעבען — 44
8. דער נייער פרעה — 51
9. — 58
10. קוזמינער לאנדסלייט — 64
11. אסתר און אחשורוש — 70

צווייטער טהייל

1. ער וועט האבען קינדער — 79
2. מאשא — 84
3. א חתן — 89
4. מאנעס אגיטאטאר — 94
5. אנקעל מאזעס זעהט אלס פאראוים — 101
6. מאשא ווערט א כלה — 107
7. טשארלי מעלניק — 112
8. קוני איילאנד — 121
9. — 124
10. „טויזענד און איין נאכט" — 132
11. די כלה וויל נישט — 138
12. דער טייפעל נעהמט איהם — 144
13. מאשא טרעפט זיך מיט'ן אנקעל — 153
14. דאס בלויע צימער — 160

(זעה די צווייטע זייט).

דריטער טהייל

1. מאַן און ווייב — 171
2. — 177
3. — 181
4. — 186
5. דער סטרייק פון די קוזמינער לאַנדסלייט — 191
6. — 199
7. אויף דער צווייטער זייט — 205
8. איינזאַמקייט — 211